Beyan

Yağmur SERİSİ

M. Fethullah Gülen

1

BEYAN

M. Fethullah Gülen

NİL YAYINLARI

ISBN
978-975-315-166-5

Yayın Numarası
44

Çağlayan A. Ş.
TS EN ISO 9001:2008
Ser No: 300-01
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Eylül 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31
Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Nil Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1
Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.nil.com.tr

Takdim

SEVGİLİ OKUYUCU,

Böyle derin ve buudları geniş, söz hünerlerinin elmas ve altın yaldızlar gibi parladığı, gözleri kamaştıran, kalbi ebed ufuklarında mest eden bir esere takdim yazmak, benim nâçiz kalemime düşmemeliydi. Ne beyan kabiliyetim ne de edebî ufkum böyle bir yazıyı yazmaya müstait değildir; fakat böyle güzide bir kitaba nakise getirecek sözlerimin yanında içtenliğimi affıma vesile yapmak isterim. Benim için bu paye bir lütuftur…

Elinizdeki bu kitap, bir defa okunup geçilecek bir eser değil; satır satır incelenecek, kelime kelime tetkik edilecek kadar değerli. İlhamları mayalayacak ve ruhu sonsuzluğa kanatlandıracak kadar ile'l-merkez çekim gücüne sahip. Güzellikler ülkesinden deste deste güller derleyip getiren, söz denizlerinde ufkumuzu genişleten ve içimizde, kâinat kitabını yeniden okuma şevki tutuşturan bu eserin sayfaları arasında gezerken kendimi cennet bahçesinde dolaşıyor gibi hissettim...

İlk cümleden son cümleye kadar birbirine bağlı, altın, elmas, zebercet, yakut taşlarından örülmüş bir kolye gibi… Bu edebî mücevherler, bir an önce dizildiği aşk ve sevda zinciriyle birlikte bütün zarafeti ve ışıltısıyla, asrın boynuna geçirilmeli, insanlara bilhassa edebiyat severlere hediye edilmelidir… Zira hem üslûp hem de muhteva itibarıyla bu kitaptaki yazılar, bir taraftan kalemlere ilham şuleleri sunar, gönüllere yazma aşkı, okuma sevdası aşılarken bir taraftan da anlatımda rota, beyanda pusula, duygu ve düşünceleri ifade etmede yol gösterici bir rehber mahiyeti taşıyor.

Neden mi? Zira uzun süredir Anadolu sathında dil bir kaos yaşıyor. Anlatım, ifade tarzı rotasız gemiler gibi bir o yana bir bu yana gidiyor. Velhasıl beyan ufkumuz karanlık ve kesif bir atmosferle sarılı… Bilhassa eli kalem tutanlar neyi, nasıl anlatacakları hususunda bir sönmez ışık arıyorlar. Beyanın böyle nereye gideceğini, neyi nasıl anlatacağını, hangi hedefe yürüyeceğini şaşırdığı bir dönemde bir deniz feneri gibi ufkumuzda beliren bu kitabın değerini, fikir ve düşünce işçileri, beyan gemisinin tayfaları daha iyi bilirler.

Bu da nazardan ırak tutulmamalıdır..

“Kudret kaleminin ucundan yokluğa akan mürekkebin ilk damlası beyan, Yaratıcıyla-yaratılan arasındaki sırlı münasebeti keşfedip ortaya koyan da yine beyandır.” diye sözüne başlayan müellif, varlığın ilk çekirdek döneminden, kıyamete kadarki serüveninde beyanın önemini kelime ve cümlelerle panorama şeklinde gözlerimiz önünde tablolaştırmış.

Bu konuda şu söz ne kadar manidar ve ufuk açıcıdır bir bakın:

“Biz hepimiz birer lisan, bu lisanların var oluş gayeleri de beyandır. En büyük gerçek olan hakkı itiraf edip bu konuda varlığı bir senfoni gibi seslendiren, seslendirip eşyanın yüzündeki perdeyi aralayan ve ona kendini ifade etme imkânını veren beyan.. düşünce hazinelerinin kapılarındaki kilitleri çözen anahtar beyan, geniş bir merkezî hareketin, çevreyi harekete geçirmesinin düğmesi beyan, halife unvanıyla varlığa müdahale etme mevkiine yükseltilmiş insanoğlunun tahtı beyan, kalemi beyan, kılıcı beyan ve saltanatının temel kaideleri de beyandır. Beyanın bayrağının dalgalandığı yerlerde en güçlü ordular bozguna uğrar ve dağılır; onun gürlediği meydanlarda top güllelerinin sesi arı vızıltısına dönüşür. Beyan sancağının çekildiği burçların arkasında sadece onun davulunun, kösünün sesi duyulur; onun mehterinin gürlediği bucaklarda sultanların yürekleri ağızlarına gelir, İskenderlerin, Napolyonların çaresiz kalıp geriye döndükleri nice aşılmaz surlar vardır ki, Beyan Sultanı’nın beyan kılıcıyla paramparça edilmiş ve beyanın inkıyat, itaat meşk eden kalemine selâm durulmuştur.”

Evet bebeklik dönemi. Hem kâinatın hem bizim… İlk duyduğumuz ninni veya ilâhi. Ve yıllar sonra ölüm… Ya da varlığın ilk duyduğu ses, ‘Kün’ ile gözlerini açışı… Çağlar sonra kıyamet… Bakınız bu var oluş ve yıkılışı beyan ile nasıl irtibatlandırmış muhterem müellif:

“Biz hepimiz dünyaya gözümüzü beyanla açtık, beyan ninnileriyle büyüdük, bir noktaya yöneldikse beyanın sihriyle yöneldik. Bundan sonra da yaşarsak, yine beyanla soluklanarak yaşayacak, ölürsek bilgi ve beyan mahrumiyetinin kuraklığında can vereceğiz.”

Beyan, derken yazar bir taraftan teoriği tarif ediyor; bir taraftan da pratiğin en güzide misallerini sunuyor, en güzide neşidelerini terennüm ediyor. Ruh-efza nağmelerini kulağımıza fısıldıyor. İşte şu cümleler buna ne güzel örnektir:

“Beyanın yankılandığı yamaçlarda binlerce kumru murâkabeye dalar, yeni gülşenlerin hülyalarıyla yaşar.. beyan mızrabı bilgi telleri üzerine kalkıp indikçe eşya semâa kalkar, hâdiseler ilâhî bir raksın “hayhuy”uyla inler.. beyanın aks-i sadâsıyla inleyen çöllerde bir değil, binlerce mecnun dolaşır.. onun nağmelerinin duyulduğu koylarda bülbüller dillerini tutar, yuvalarına çekilir.. onun haykırışlarının ulaştığı vahşi ormanlarda tilkiler hileye “elveda” eder, aslanlar kuyruklarını kısar, inlerine sığınırlar.”

Ardından çocukluk döneminden bir misalle bizlere ‘Bu işin ilk mayası o dönemde atılır.’ der gibi şu altın cümleleri sunuyor: *“Bazen insan, güçlü bir beyan esintisi karşısında, âdeta balonlara binmiş, uçurtmaların dolaştığı noktalarda dolaşıyor gibi, kendini bulunduğu atmosferin sonsuza açık iklimlerinde uçuşan kuşlar kadar hür ve rahat hisseder.”*

Sonra bu gönül yolculuğumuzda sıra *“Edebiyatın Gücü”* yazısına geliyor. Onun kapısını çalıyor ve içine giriyoruz. Bizi tebessüm eden çiçekler karşılıyor, cümle kapısından, revaktan geçiyor, çiçeklerin arasından reftare yürürken şu iç açıcı gül demetine takılıp kalıyoruz, onu koklamadan edemiyoruz: *“Nazım ve nesir yoluyla hâle ve duruma göre söylenen ya da yazılan zarif, ölçülü, âhenkli, dil kurallarına uygun sözler veya bu çerçevedeki sözlerden bahseden ilim diyebileceğimiz edebiyat; aslında terbiye, nezaket, zarafet ve haddeden geçme, kıvama erme mânâlarına hamledeceğimiz “edeb” kökünden gelmektedir. Ama, daha çok da, insanın hayat tarzı, yaşama üslûbu, sîretiyle alâkalı ve onun kalbî, ruhî hayatının inkişaf ettirilmesine vesile bir amel diye yorumlanagelmiştir. Bu mânâdaki edebin tahlil edileceği yerse, ya ahlâk kitapları ya da tasavvuf risaleleridir. Örfî mânâdaki edebiyatın, bu anlamdaki edeble doğrudan doğruya değil de, dolayısıyla bir münasebeti vardır.”*

Bugünün edebiyatına vurulan neşteri de görmenizde yarar var:

“Edebî olarak ele alınıp işlenen konunun bir din, bir düşünce, bir felsefe ya da bir doktrin olması fark etmez; edebiyat, insanlığın tarih boyu elde ettiği bilgi birikimini nesilden nesile aktarabilmenin, dünü bütün derinlik ve zenginlikleriyle şimdilerde de duyup hissedebilmenin, mazi ve hâli realitenin iki buudu, geleceği de onun izafî derinliği şeklinde zevk edebilmenin en

önemli yollarındandır.”

Ardından yazma ve söz söyleme adına nasıl bir rota çiziyor bakınız:

“Edebiyat, sadece insanlar arasında yazı yazma ve söz söyleme sanatlarıyla laf ebeliği yapmak, beğenilen sözler üretmek mesleği değildir; o, belâgat ve fesahat buudlarıyla, söz söyleme sanatını sevimli hâle getirerek, gündelik dili en temiz, en nezih, en sevimli ve kalıcı malzemeyle beslemenin, süslemenin, zenginleştirmenin suyu-havası, incisi-mercanı ve kullandıkça, harcadıkça çoğalan hazinesidir.”

Peşi sıra ham ve olgunlaşmamış sözlerin olgunluk ufkuna ermeden beyan dalında tebessüm edemeyeceğini şöyle özetliyor müellif:

“Evet bir edebiyatçı, her yerde gündelik duygularla kendini ifade eden sokaktaki adamdan çok farklı düşünür, farklı değerlendirir, farklı yorumlarda bulunur ve her zaman seviye peşinde koşup, gelecek nesillere, severek tevârüs edip saygı duyacakları bir miras bırakmaya çalışır. İşte bu yönüyle de o, her zaman bir üstad, diğerleri birer çırak; o bir mimar, ötekiler de birer işçidir.”

Ya dil… En büyük derdimiz dil ve anlatım. Düşündüğümüzü, hissettiğimizi doğru ve güzel bir şekilde sunma eksikliği... Bu nasıl düzelecek, eksiklik nasıl tamamlanacak, bu gedik nasıl tamir edilecek? İşte söz ustası, bir milletin bütün vâridâtının taşıyıcısı olan dilin önemine işaret ediyor ve ‘dil’i, geçmişi geleceğe taşıyacak biricik köprü olarak tarif ediyor. İfade evimize saray olma ufkunu, tefekkürümüze köşk olma payesini sunuyor… Şu sözlerden bu gayret ve ceht ne güzel anlaşılıyor değil mi:

“Dil, bir konuşma ve düşünme vasıtası olmanın yanında, geçmişteki zenginlikleri günümüze, bugünkü birikim ve yeni terkiplerimizi de geleceğe intikal ettirmede önemli bir köprü vazifesi görmektedir. Bir millet, atalarından tevârüs ettiği ve şimdilerde de yeni terkip, yeni biçim, yeni şekillere sokarak değerlendirdiği topyekün zihnî, fikrî, ilmî müktesebat ve zenginliklerini, ancak bütün bunları kucaklayabilecek güçlü bir dille ebedîleştirebilir. Zira bir millet, ne ölçüde zengin ve renkli bir dille konuşabiliyorsa, o ölçüde düşünüyor; ne seviyede düşünüyorsa, o çerçevede de konuşabiliyor demektir.”

Kısırlaşan dilin bu handikabı nasıl aşacağı ve bu engeli aşmada bu işin ehline ne kadar büyük görev düştüğü her türlü izahtan varestedir. Müellif bu konuda bizlere şu önemli öğüdü veriyor:

"Eğer bugün kendimizi ifadede sadece çevremizden duyup öğrendiklerimizle ya da mevcut lügatlerdeki sözcüklerle yetinecek olursak, okullar, sanayî müesseseleri, ticaret fuarları, teknoloji hangarları... gibi modern hayatın zarurî gördüğü pek çok alanda sessiz sessiz oturup etrafımızı dinleme mecburiyetinde kalırız ki, bu da, içinde bulunduğumuz çağın temel esasları kabul edilen bir kısım dinamiklere karşı alâkasızlık ve dolayısıyla da muasır milletler karşısında elenip gitme demektir."

Dilin ve düşüncenin kökümüze bağlılıkla düzeleceğini, özümüzle irtibatımız nispetinde güçleneceğini beyan eden müellif, şu ufuk açıcı söz ile dil ve düşüncede hâlimizi tekrar gözden geçirmemizi salık veriyor:

"Kendi dillerinin köklerine bağlı olmanın yanında, ona bu seviyede genişlik ve esneklik kazandıran milletler, her zaman en sesli, en konuşkan ve düşünce bakımından da en dinamik toplumlar olagelmişlerdir."

Canlı kalmak ve hayat solumak… Ayakta kalmak ve mefkuremizi cihanşümul bir atlasta nakış nakış dokumak, sınırsız bir ufukta tayf tayf yayabilmek… İşte bir fert için, bir millet için en önemli konu bu. Bu konu yüreğimizdeki eser verme ve güzel konuşup güzel yazma ve insanlığa tatlı ve efsunkâr söz ve beyan meyvelerini takdim etme hissimizi kamçılıyor ve ruhumuzu bilinmez bir yönden gelen şevk ateşiyle harekete geçiriyor..

Müellif bu hissimize tercüman olur mahiyette *"Yaşamak için yenilenmek, meyve verebilmek için de her zaman canlı kalmak"* şartını bir daha bize fısıldayıp nazarlarımızı 'Güzel ve Güzellik' ufkuna çeviriyor. *"Güzel ve Güzellik"* yazısında da yine dil ve anlatım oturmuş tahta. Yine onun terennümü, ışıklı, güzel yüzü tebessüm ediyor.

"Bazen güzel bir şiir, zengin bir nesir, ince bir motif, lâtif bir tezhip, gürül gürül bir kahramanlık destanı, iyi dramatize edilmiş bir hikâye, beşerî heyecanlarımızı haykıran bir mûsikî nağmesi bizi o kadar coşturur ve heyecanlandırır ki, görüp duyduğumuz ses hevenkleri ve değişik objeler tıpkı bir meltem gibi dört bir yandan ruhumuzu sarar, bizi büyüler, güzelliklerin

sihirli âlemine çeker ve bize ötelerden güftesiz-bestesiz ne nağmeler, ne nağmeler duyurur."

Güzel ve güzellik, edebiyatın en birinci vesilesi. Anlatımda kalemi şahlandıran, duyguları coşturan, ümidi kamçılayan bu sihirli ufuk ve rengârenk iklim ve büyülü atmosfer değil midir? Yazar, bu ufka bakın ne tatlı, ılımlı, meltem gibi yumuşak cümlelerle çekiyor bizi:

"Bütün güzelliklerin her zaman duygularımızda solmadan taptaze kalmaları, zevk ve lezzetlerimizin acılaşmadan devam etmesi; evet, çiçeklerdeki renklerin, nağmelerdeki büyülerin, sanatkâr ellerin ortaya koyduğu sihirli eserlerdeki revnakın hep canlı kalması, onların gerçek kaynaklarının görülüp sezilmesine bağlıdır ki; o kaynağı bu ölçü içinde sezip bilenlerin, varlıkla alâkalı duydukları bütün zevkler, lezzetler, heyecanlar ve takdirler aslî olmadan çıkar, tebeî bir hâl alır ve artık bütün eşya ve hâdiselerdeki değişik tezahürler, kendilerinden dolayı değil de, sahiplerinden ötürü görülüp sevilme konumuna yükselirler."

Güzel, güzeldir de ya gölgesi… Gölgeyi silmek, onu görmezlikten gelmek, aslı için de bir bakıma kadir bilmezlik sayılmaz mı? Güzelin gölgesi de güzel. Ne müthiş bir buluş ve ifade ediş tarzı bu… *"Asıl-gölge, esas-tâbî fark edilebildikten sonra, küll hâlinde veya parça parça varlığa karşı hissettiğimiz alâka da mahzursuz sayılır. Bu açıdan da, hem gölgeye hem de tâbî olana güzel nazarıyla bakabiliriz. Zira, güzellere tâbî olanlar da güzeldir ve her güzellik, onu duyan âşıkları, sevgiliye ulaşma arzusuyla coşturan bir nâme, bir mesaj, bir fısıltı, bir sinyal ve bir çağrıdır."*

"Bütün güzellikler, bizi bizden alıp aşkınlığa yükseltmek, maddenin dar mahbesinden kurtararak, kaynağın enginliğine ulaştırmak için vardır."

Tabiatta her nokta bir çiçek, bunun yanında gönlün her noktası da petektir..

Düşünce arı gibi o nektar ve tiryakları alır ve gönül peteğine doldurur.

Bu aşkın gönüllerde, çevreye bakmasını bilen yüreklerde böyledir. Varlığı çakırkeyf seyreden ve ondaki incelikleri, esrarlı çizgileri göremeyen, özüne nüfuz edemeyen kişiler için her şey boş ve her varlık ufuksuz bir yolun derbeder yolcusudur. Biz, bu sözden, sazdan, içli ve özlü niyazdan; Hak ve hakikat için yükselen güzide avazdan anlamayan kişileri bir kenara bırakıyor ve

tabiat konçertosundaki mûsıkînin derinlemesine sırrını anlayıp keşfeden gözü ve kulağı olan, kalbi ve ruhu hüşyar yüce insanların ve onların terennümlerine dönüyoruz..

"Evet o, doğan Ay'dan, batan Güneş'ten, göz kırpan yıldızlardan, rengârenk tabiat meşherlerinden, esen yelden, yağan kardan, başımızdan aşağı dökülen yağmurdan ve melekler gibi süzülüp göklere yürüyen buhardan aldığı mesajlarla, hemen her adımda, vuslat koyuna gireceği heyecanını duyar; duyar ve göz-gönül birliğine ulaşmış bir sevdalının duygularıyla, 'Her yerden herkes, Senin güzelliğini temâşâ için koşup geliyorlar ve o eşsiz Cemalinle naz naz üstüne cilvelerle salınıyorlar. Aşağıdan, yukarıdan her varlık, dellâllar gibi âvâz âvâz Seni haykırıyor ve Senin nakış nakış güzelliklerinin akisleri olarak keyiflenip oynuyorlar.' (Bediüzzaman) der."

Güzellik edebiyatı şahlandıran güç. Bir bakıma edebiyatın ruhuna ateş salan kuvvet ve kudreti özünde taşır. Fakat edebiyatın engin ufuklara kanatlanması için sadece güzellik yeterli midir? Elbette yeterli değildir… İşte müellif bu atlama tahtasından ruhu nasıl sıçratıyor bakın. O deryaya dalmanın, derinlere inmenin ve nice ümit ve sevda incisi toplamanın, nice sevgi mercanı elde etmenin tek yolu bu kutsî sıçrayış ve o ufka kanatlanma. O denizde yol almayı, o yıldızlı mehtapta kanat çırpmayı da ancak özünde güzele yürüme azmi ve gayreti olan, güzele ermek için kıvılcımları göklere yükselen aşk ateşini kalbinde tutuşturan kişiler başaracaktır.

Bu konuda şu tarif nasıl sırlı, iç içe sema yivleriyle dokunmuş bir bakın:

"Gerçek aşk, fitili sonsuzun çerağından tutuşturulmuş, arzı da semayı da, doğuyu da batıyı da aşkın, zaman-mekân üstü, lâhûtî öyle bir ışık veya kordur ki, tecellîsi nur, içi buğu buğu huzur ve çevresi de, sevgili kokusuyla buhur buhurdur."

"Aşk, mekânda mekânsızlığın, zamanda zamansızlığın en doğru şahididir. O, gökler ötesinden insanın kalbine salınmış ateşten bir zincir, bu zincirle bend olmuş kimseler de, aşkın azat kabul etmez bendeleridir."

İşte böyle sürüp gidiyor serüven… Söz serüveni, beyan güzelliği, aşk ve ümit yolculuğu… İşte böyle sürüyor ve ruhlarımızı gaşy ediyor.

“Dar Bir Açıdan Şiir” deyip sürüp gidiyor

“Dar Bir Çerçevede Kadın” deyip devam ediyor…

“Kalb ve Ruh Ufku” diyor ve kıvrım kıvrım ebedî izleri takip ederek ufuklar aşıyor..

“Tarihî Tekerrürler Devr-i Dâimi Aralığına Bağlı Bir Uzun Temenni” diyor ve bizi cedlerimizin ferasetli çehreleriyle, aydınlık nasiyeleriyle, ümit ve aşk oyalı endamlarıyla ve insanı huzur ve saadet iklimine çeken meltemden yumuşak soluklarıyla tanıştırıyor…

Sonra, *“Mübarek Bir Coğrafyanın Gurbet Yılları”* ile gurbeti iliklerimize kadar yaşatıyor ve bu gurbetten sılaya göçte ve gerçek dost ve dostlar ile buluşmada bize gerekli kural ve kaideleri sunuyor, bir bir öğütlüyor.. *“Bence Tam Ağlama Mevsimi”*nde ise gözyaşı mevsimini hatırlatıyor ve mânevi buharlar gibi göklere yükselen his ve duygularımızın çiy noktasına gelip nasıl yere yağmur gibi döküleceğini fısıldıyor. Ağlamanın rüknünü ve içli beste gibi yürekten olması gerektiğini salık veriyor.

“Dünyada Huzurun Bendi Yıkıldı” yazısının ilk bakışta bir elem ve ızdırap, acı ve keder dokulu olduğu zannedilir; ama içine girince cennet reyhanları, ümit ulakları ve sevda çerağlarıyla karşılaşır insan… Evet eğrileri söylerken bile yazar saçlarımızı okşar ve içimize şefkat meltemleri gönderir, ruhumuzu eritici soluklarıyla mest eder..

“O Günler Ne Günlerdi” ile bir hasret yurduna çeker bizi ve gönül muhasebemizi yaptırır, eski ile bağımızı yeniler ve çemenzarı tatmış bülbülleri yine o dallara, o bağlara, güllere sümbüllere davet eder. Gurbet yaşayan şaşkın gönüllere geçmişte kalan güzel günleri hatırlatarak (o günlerin izdüşümünü örgülemek için bile olsa) bir daha hamle yapmaları için gayret verir. Evet,

‘Bu yol uzaktır,
Menzili çoktur,
Geçidi yoktur,
Derin sular var.’

diyen Yunus gibi bizi bir daha kendi özümüze, verilmiş sözümüze ve geçmişteki şevk ve aşk ibrişimleriyle nakışlı ve oyalı gündüzümüze çeker ve orada sarsar, kendimize getirir; Nesibe gibi yaralarımızı sardıktan sonra

“Haydi” der ve sırtımıza dest-i teşviki vurur…

“Bir Aynadır Bütün Varlık” a uğradığımız zaman, esenlik dolu bir iklime giriveririz… Her yan ve yönde gördüğümüz dost yüzüdür... Ezelî, ebedî dost ve enis ile karşılaşırız... Onun kudret izlerini, isim ve sıfat çizgilerini ve renklerini tek tek görür, müşahede eder ve mest ü sermest olarak yolculuğumuza devam ederiz…

Bu serüven biter mi… Asla bitmez ve bitmeyecek. Bu beyan çağlayanı sonsuza dek sürecek...

Bizler o çağlayanın serinliğini ve yüreği coşturan akışını, ebedî ve ezelî bestesini ömrümüz oldukça duyup hissedeceğiz…

Biliyor ve inanıyorum ki bu gül bahçesinde, bu sümbül yaylasında, bu zambak ülkesinde, karanfil diyarında bütün duygularınız doyacak, güzellik adına bütün hisleriniz alacağını alacak ve kalbiniz iliklerine kadar söz güzelliğine ve beyan bengisuyuna kanacak...

Mehmet Erdoğan

Beyan

Varlığın plânını Rahmeti Sonsuz'un ilmi, mimarisini de beyanı resmetmiştir. Yaratılışla beyan, "âyân-ı sâbite"nin mahremlerden mahrem harîminde ikiz olarak belirmiş, sonra da haricî vücuda yürümüşlerdir. Hazreti Rahmân, insanı yaratırken, onun özünü, iç enginliklerini, varlığı, varlığın perde arkasını ifade edebilme kabiliyetini de ona yükleyerek, öylece haricî vücud buuduna çıkarmıştır. Bu itibarla da denebilir ki; kudret kaleminin ucundan yokluğa akan mürekkebin ilk damlası beyan, Yaratıcıyla-yaratılan arasındaki sırlı münasebeti keşfedip ortaya koyan da yine beyandır. Yeryüzünün tozundan-toprağından, suyundan-çamurundan yoğrulup şekillendirilen insan, ilim sermayesi ve beyan aktivitesiyle arzın halifesi ve şu dünya mescidinde, cin ve insin hatibi olma pâyesine yükseltilmiştir. İnsan beyanla Allah'a (celle celâluhu) muhatap olmuş ve beyan vasıtasıyla O'na hitap edebilmiştir. İnsanoğlu konuşmaya başlayınca, durgun ve sessiz gibi görünen eşyanın da dilinin bağı çözülmüş ve her biri "Mele-i Â'lâ"dan birer satır, birer paragraf olan bütün varlık ve hâdiseler, talâkatli birer hatip gibi her şeyin perde arkasındaki hakikatin konuşan dili, hikmet yüklü beyanı ve fasih lisanı olmuştur. Bize göre beyanın olmadığı kabul edilen dönemde, varlık suskun, hâdiseler suskun ve her şey de âdeta durgundur. Her varlık nasıl konuşur, konuşurken nasıl kendini ifade eder? Bunlar, herkesçe bilinmesi zor konular.. bu konuda bilinen bir şey varsa, o da, mahiyetine yüklenen beyan kabiliyeti ile insanın, bütün eşya ve şuunâtı istediği gibi seslendirip yorumlayabilecek kabiliyette yaratılmış olmasıdır. Doğrusu, izafî değerler dünyasında beyan bizim canımızdır. Biz hepimiz birer lisan, bu lisanların var oluş gayeleri de beyandır. En büyük gerçek olan hakkı itiraf edip bu konuda varlığı bir senfoni gibi seslendiren, seslendirip eşyanın yüzündeki perdeyi aralayan ve ona kendini ifade etme imkânını veren beyan.. düşünce hazinelerinin kapılarındaki kilitleri çözen anahtar beyan, geniş bir merkezî hareketin, çevreyi harekete geçirmesinin düğmesi beyan, halife unvanıyla varlığa müdahale etme mevkiine yükseltilmiş insanoğlunun tahtı beyan, kalemi beyan, kılıcı beyan ve saltanatının temel kaideleri de beyandır. Beyanın bayrağının dalgalandığı yerlerde en güçlü ordular bozguna uğrar ve dağılır; onun gürlediği meydanlarda top güllelerinin

sesi arı vızıltısına dönüşür. Beyan sancağının çekildiği burçların arkasında sadece onun davulunun, kösünün sesi duyulur; onun mehterinin gürlediği bucaklarda sultanların yürekleri ağızlarına gelir, İskenderlerin, Napolyonların çaresiz kalıp geriye döndükleri nice aşılmaz surlar vardır ki, Beyan Sultanı'nın beyan kılıcıyla paramparça edilmiş ve beyanın inkıyat, itaat meşk eden kalemine selâm durulmuştur.

Kur'ân-ı Kerim surları aşan, en muannit ve ön yargılı gönüllerde dahi yankılanan böyle bir beyan örneğidir. Onun ele aldığı meseleleri sunuşunda öyle baş döndüren bir büyü vardır ki duyup da tesirinde kalmamak mümkün değildir.

Kur'ân'ın beyan tarzı semavî-gayri semavî hiçbir ifadeye benzemez. Onda kalblere nüfuz eden karşı konulmaz öyle bir güç vardır ki, dilin inceliğini bilmeyenler dahi o beyan zemzemesi karşısında büyüleniverirler.

Kur'ân, değişik problemlere çözüm sunarken öyle güçlü bir üslûpla sunar ki, ona karşı ön yargısı olmayan herkesi büyüler; en azından derin düşüncelere sevk edecek şekilde tesir altına alır ve er-geç mutlaka onu dize getirir.

Bu beyan âbidesinin cümle, paragraf ve makta'larında engin bir mânâ genişliği, rânâ bir üslûp inceliği, ruhlara işleyen canlı bir mûsıkî ve ritim mevcuttur. Mazmun, mefhum ve mevzulara göre seçilmiş kelimeler müzikal letâfetleriyle, dinleyen herkesi kendi sihirli ufkuna yükseltir ve onun idrakine ne sürprizler ne sürprizler sunar.

Onun, herhangi bir konuyu ifade sadedinde kullandığı malzemenin yerine başka şeyler koymaya kalksanız maksat havada kalır, beyanın çehresi kararır ve o canlı üslûp âdeta ruhsuzlaşır.

Kur'ân'ın öyle yüksek bir beyan gücü vardır ki, bir kere konuşmaya, ne yapar yapar, o birbirinden farklı hâdiseleri cereyan ettikleri zaman ve zeminleriyle birer canlı resim gibi gözler önüne serer ve dinleyenlerde hayret, hayranlık ve ürperti hâsıl eder. Bütün bunları yaparken de ne büyüleyici güzelliğinden, ne gönüllere nüfuz eden derinliğinden ne de ifadeler arası uyumdan asla taviz vermez; ortaya koyduğu her şeyi fevkalâde bir vuzuhla vaz'eder ve kat'iyen herhangi bir teşevvüşe sebebiyet vermez.

Onun muhatabı ne sadece akıl, ne kalb ne de ruhtur. O, insanı maddî-mânevî

bütün letâifiyle ele alır; az konuşur, öz konuşur ve insanın içine-dışına birden seslenir; seslenir ve muhataplarında umum kâinat, bütün eşya ve topyekün insanlıkla alâkalı bir duygu, düşünce ve muhakeme birliği oluşturur.

O en sihirli beyanlardan daha tesirli, en ince üslûplardan daha rakîk, en müstesna ifadelerden daha müteâldir. Bugüne kadar ne hiss-i rekabetle ona karşı çıkanlar ne de onu taklit şevkiyle ortaya atılan söz sultanları hiçbir zaman onun beyanına denk bir beyan ortaya koyamamışlardır.

İşte o devâsâ Arap şairleri, işte Şems-i Tebrizî'nin, "Gerçi ben şekerden daha tatlı şiir yazarım ama seviyeli söz söylemede ancak onun müridi olabilirim." dediği Feridüddin Attarlar, işte âvâzı çıktığı kadar "Ben Kur'ân'ın boynu tasmalı kölesiyim." diyen Mevlânalar.. işte Bediüzzaman'ın "sermest-i câm-ı aşk" diye yâd ettiği Câmîler ve onların asırlara meydan okuyan güzide eserleri; hiçbiri o beyan sultanı Kur'ân'ın ifade ufkuna ulaşamamıştır.

İleride tafsilâtına eğilme vaadiyle, Kur'ân'ın ifade tarzı adına bu kadarcık işaretle yetinip, yeniden ondan ve onun gölgesinde gelişen nazım ve nesirlerden mülhem beyanın, sınırlı idraklerimize akseden gölgelerine dönelim:

Biz hepimiz dünyaya gözümüzü beyanla açtık, beyan ninnileriyle büyüdük, bir noktaya yöneldikse beyanın sihriyle yöneldik. Bundan sonra da yaşarsak, yine beyanla soluklanarak yaşayacak, ölürsek bilgi ve beyan mahrumiyetinin kuraklığında can vereceğiz. Beyan, canlı cenazelere Hızır solukları, ebedî yaşamak isteyenlere de bir âb-ı hayattır.. onu usta bir neyzen gibi ölüler ülkesine üfleyebilenler, nice bin seneden beri sürüm sürüm yaşayan cankeşlere, üst üste *"ba'sü ba'de'l-mevt"* ler vaad edecek ve o "Âd" görmüş mezarlar üzerinde birer sûr tesiri icra edeceklerdir.

Hemen her şeyiyle eskiyen ve pörsüyen, bu gelenlerin gittiği, konanların göçtüğü, "malı, mülkü, safâsı fâni hülya" misafirhanede hep taze kalabilen ve her zaman renklerini koruyan bir güzeller güzeli varsa, o da beyandır. Beyanın yankılandığı yamaçlarda binlerce kumru murâkabeye dalar, yeni gülşenlerin hülyalarıyla yaşar.. beyan mızrabı bilgi telleri üzerine kalkıp indikçe eşya semâa kalkar, hâdiseler ilâhî bir raksın "hayhuy"uyla inler.. beyanın aks-i sadâsıyla inleyen çöllerde bir değil, binlerce mecnun dolaşır.. onun nağmelerinin duyulduğu koylarda bülbüller dillerini tutar, yuvalarına çekilir..

onun haykırışlarının ulaştığı vahşi ormanlarda tilkiler hileye "elveda" eder, aslanlar kuyruklarını kısar, inlerine sığınırlar.

Kâinat kitabı ve "şeriat-ı fıtriye"nin ruhu, muhtevası, rengi, deseni beyan; Allah yolu olan İslâm gerçeğinin mührü, kılıcı ve kalemi de beyandır. Altının kıymetini sarraflar, cevherinkini cevher-fürûşân olanlar, beyanın değerini de söz sarrafları bilir. Altınlar, inciler, dünya ehlince izafî birer kıymet ifade ederler ve bunların ifade ettiği nisbî değerler de şu üç-beş adımlık dar âlemde başlar ve yine onda biter. Beyan ise ins-cin arasında, yerlerin, göklerin değişik tabakalarında âdeta sikkeyi basan bir sultan, emirler veren bir kumandan ve her zaman destanlara konu olan bir kahramandır. Bugüne kadar hiç kimse, beyanın ulaştığı baş döndürücü zirvelere ulaşamamış ve hiçbir muharip, ondan daha güçlü bir silaha sahip olamamıştır. Bizim dünyamızda her peygamber bir söz sultanı, her edib de o sultanların başımıza saldıkları ışığın birer gölgesidir. Öncekiler birer asıl, sonrakiler ise birer tâbi; öncekiler birer mimar, sonrakiler de birer işçidir. Bunların hemen hepsi de, el ele, omuz omuza her zaman beyandan mâmureler meydana getirmiş, söz ibrişiminden dantelâlar örgülemiş ve kelime cevherlerinden ne eşsiz gerdanlıklar tanzim etmişlerdir.!

Beyan mimarlarının ilhamları şahlandığı zaman, kalbler, gökten gelen yağmurlarla kabarıp köpüren altın çayırlara döner; kupkuru çöller, onların sağanağıyla birer çemenzâr kesilir.. hele bir de beyan, kıvamına gelip de bir ırmak, bir çağlayan ve dalgalarla köpürüp sahillere akan umman hâlini alınca, artık söz mukavemet edilmez öyle bir sultanlığa erer ki, onun o ruhanî zemzemesi karşısında bütün münasebetsiz sesler-soluklar kesilir; bütün söz şeklindeki mırıltılar yerlerini sükuta terk eder ve muhtevasız konuşmalar da uzlete çekiliverir. Böyle kıvamında bir beyan sofrasına oturma bahtiyarlığına ermiş herhangi bir insan, gönlünü ona açabildiği ölçüde, kendini bir mûsıkî çağlayanına salmış gibi onu olduğundan da fazla derinleştiren bir ruh hâliyle dinler, bütün benliğiyle onun içinde erir ve âdeta, gassalin elindeki meyyit gibi tamamen ona teslim olur.

İyi bir beyanın hemen herkes üzerinde, tabiî onların istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde, mutlaka tesiri olur. Bazen insan, güçlü bir beyan esintisi karşısında, âdeta balonlara binmiş, uçurtmaların dolaştığı noktalarda dolaşıyor gibi,

kendini bulunduğu atmosferin sonsuza açık iklimlerinde uçuşan kuşlar kadar hür ve rahat hisseder. Böyle bir câzibe merkezinin yüksek çekiciliğine kapılıp, hep o "ilel-merkez" güç etrafında dönüp durduğu esnada, kabil olsa da dönüp bir ruhunu dinlese, kim bilir ne etkileyici romantik mülâhazalarla iç içe olduğunu ve ne alternatif zevk açılımları yaşadığını duyacak, belki de hayranlıkla kendinden geçecektir. Böyle bir tâli'li, bu kabîl ses ve söz kevserlerini her yudumlayışında yeniden bir kere daha dirilerek kendini keşfeder.. kulaklarında yankılanan kelimelerin, cümlelerin ruhuna akışıyla, her an ayrı bir farklılığa erdiğini duyar ve hayatın beyan buudundaki televvünlerinin ne kadar aşkın olduğunu hissederek, tekrar tekrar hayretlerle irkilir.

Hele bizim duygu ve düşünce dünyamızdan fışkıran bir beyan, zannediyorum dinleyenleri bir anda o güçlü büyüsüyle kucaklar, tesirini ruhlarına üfler ve gönüllerine kendi boyasını çalar; onlar da, kendilerini onun o sımsıcak sinesine salarak, tamamen ona teslim olurlar; teslim olur ve o yumuşatan atmosferde kendi dünyalarının bütün inceliklerini duyar ve sahip oldukları zenginliklerin baş döndürücü güzellikleriyle kendilerinden geçerler.

Bazen, beyanın çağıltıları içinde insan, Cennet Kevserlerini andıran din-iman nağmelerini, fenâ, bekâ melodilerini dinler; her şeyin sonsuzdan gelip yine sonsuza aktığı mülâhazasıyla, iman ve ümit ufkunun tül tül renkleri içinde her an ayrı bir temâşâ zevkine erer.

Bazen de beyanın bir kısım çıkış noktalarından geçmişimize açılır; maziyi bütün ihtişamıyla duymaya çalışır; yer yer onu bir mûsıkî gibi dinler, semâa kalkar, hatta kanatlanır gibi olur ve kalbî, ruhî hayatımız itibarıyla zaman üstü bir hâl alarak, kendimizi dünkü gerçeklerle yarınki hülyaların iltisak noktasında bağdaş kurmuş oturuyor bulur ve zamanın üç buudunu birden seyrediyor gibi oluruz. Bu temâşâ içinde yıkık bir rüya hâline gelmiş olan bütün o muhteşem geçmiş, bir sihirli restorasyonla eski hâlini alır; iman ve ümitlerimizde duyduğumuz gelecek de bir çocuk neşvesi içinde koşar bize gelir; gönüllerimize girerek hasret giderir ve yeniden bir kere daha bizim olur. Öyle ki, bu derûnî duygularla kendimizi değişik çağrışımların akıntısına salar ve hülyalarımızda sonsuz bir güce, aşkın bir cereyana ulaştırdığımız böyle bir çağlayan içinde hâlden hâle, histen hisse, fikirden fikre geçer ve tıpkı rüyalarımızda olduğu gibi

her şeyi biraz da niyet ve gönüllerimize göre şekillendirir, istediğimiz kalıplar içine sokar, istediğimiz gibi yönlendirir; arzu ettiğimiz gibi oturur-kalkar; kanatlanır uçar; iner yerde ayaklarımız üzerinde yürür; mağriplerde tulû, maşrıklarda gurûb temâşâ eder; bir iken bin olur, zerre iken her şey hâline geliriz...

Temelleri mânâ köklerimizle irtibatlı hülyalarımızı besleyen, büyüten, onlara ninni söyleyen, yükseltip onları göklerde seyahat ettiren, hatta onlara nâmütenâhînin menfezlerini gösteren ufuklu, seviyeli, kıvamında bir beyan; duygularımıza miraç yaptırıyor gibi yer yer bizi semanın derinliklerine götürür, bizlere mekân üstü âlemlerde tahtlar kurar ve gönüllerimizde, endişeli bir sessizlik içinde bulunan ebediyet arzularımıza cevaplar verir; duygularımızı ifadesi imkânsız hissî zenginliklere ulaştırır; ruhlarımızı cismaniyet eb'âdına sığmayan derinliklerde dolaştırır ve bize varlığın güftesiz bestelerinden ne mûsıkîler, ne mûsıkîler dinletir.!

Atalarımızın gönüllerinden süzülüp gelen, onlardan tevârüs ettiğimiz değerlerin en kıymetlilerinden biri sayılan beyan; yalnız mânâların vuzûhu, kelimelerin sesi ve belli maksatların ifadesi değildir; o, aynı zamanda düşüncelerimizin dili, hislerimizin mûsıkîsi, kalblerimizin heyecanı, Allah'a muhatap olmanın tercümanı, ümitlerimizin de geleceğe uçurduğu altın kanatlı üveykidir. Bütün bu gayeleri ihtiva eden seviyeli ve hedefli bir beyan; gökler kadar derin, arz ölçüsünde canlı, ipekler gibi yumuşak, anne kucağı kadar sıcak diyebileceğimiz o kendi şivesiyle feverana başladığı zaman, mantıkların uyanışını, ruhların şahlanışını, kelimelerin sihrini ve konuşmanın ezelî macerasını söyleyen bir büyü tesiri icra eder; eder ve bize, dinimizin ululuğunu, milletimizin zenginliğini, fertlerimizin ismet ve iffetini, fatihlerimizin cehd ü gayretini, millî üslûbumuzu ve millî şivemizi söyler.

Gönüllerimizden kopup gelen ve onların derinliklerindeki muhtevayı seslendiren iyi bir beyan; bize her zaman ruhun soluklarını, kalbin hafakanlarını, konuşma maharetinin renk ve edasını duyurur ve renginliğinin, zenginliğinin ve hedefinin kudsiyeti ölçüsünde de semavî seslerin yankıları gibi gönüllerimizde mâkes bulur; bulur ve bize ilk geldiği kaynaktan hep çeşniler sunar.

Edebiyatın Gücü

Nazım ve nesir yoluyla hâle ve duruma göre söylenen ya da yazılan zarif, ölçülü, âhenkli, dil kurallarına uygun sözler veya bu çerçevedeki sözlerden bahseden ilim diyebileceğimiz edebiyat; aslında terbiye, nezaket, zarafet ve haddeden geçme, kıvama erme mânâlarına hamledeceğimiz "edeb" kökünden gelmektedir. Ama, daha çok da, insanın hayat tarzı, yaşama üslûbu, sîretiyle alâkalı ve onun kalbî, ruhî hayatının inkişaf ettirilmesine vesile bir amel diye yorumlanagelmiştir. Bu mânâdaki edebin tahlil edileceği yerse, ya ahlâk kitapları ya da tasavvuf risaleleridir. Örfî mânâdaki edebiyatın, bu anlamdaki edeble doğrudan doğruya değil de, dolayısıyla bir münasebeti vardır.

Biz burada o münasebeti sükut geçerek, edebiyat sözcüğünden anladığımız mânâya kapı aralama ölçüsünde küçük bir menfez açmak istiyoruz. Boyumuzu aşkın böyle bir konuda ifade edeceklerimize değil de, niyetlerimize bakılmalıdır. İtiraf etmeliyim ki, bizim gibi dar ufuklu insanlar, kendi sahalarında bile bir şeyi tam ve doğru düşünemedikleri gibi, doğru düşünebildiklerini de tastamam seslendirebilmeleri oldukça zordur. Bence böyle bir mülâhazayı tâmim etmek de mümkündür. İmam Şafiî, *"el-Ümm"* kitabını, kendisi ve daha başkaları defaatle tetkik ve tashih ettikten sonra, yine rahatsızlık duyabileceği bazı hususlarla karşılaşınca, ellerini kaldırıp Allah'a yönelir ve O'nun nurefşân beyan mecmualarının dışında hiçbir kitap ve kitabetin kusursuz olamayacağını itiraf eder.

Evet, O'nun kelâmına dayanmayan ve O'nun nurunun ziyasıyla aydınlanmayan en nâdide yazı âbidelerinin, en şahane sanat eserlerinin, en beliğ beyanların, en göz kamaştırıcı tasavvurların ihtiva ettikleri dilrubâ keyfiyetler dahi tamamen izafîdirler ve O'na ait güzelliklerin birer yansıması, birer aks-i sadâsı olmaları itibarıyla herhangi bir kıymeti haiz olsalar da, kat'iyen, zatî ve kendilerinden bir değer ifade ettikleri söylenemez.

Ne var ki, bunun böyle olması, hiçbir zaman bizim şevkimizi kırmamalı ve çalışma azmimizi de felç etmemelidir; etmemelidir ve biz, her şeye rağmen hep düşünmeli, söylemeli, plânlamalı, plânladıklarımızı gerçekleştirmeye çalışmalı ve bütün bunları yaparken de bazen yanlışlıklar yapabileceğimizi, çok defa hata ve kusurlara girebileceğimizi kat'iyen hatırdan çıkarmamalıyız. Evet, insan

olarak elbette ki, bazı yanlışlıklarımız olacak; bunları anladığımızda hemen tashihe gidecek, eksiklerimizi telafi etmeye çalışacak ve usûl-i fıkıhtaki ifadesiyle sürekli "eşbeh"i[1] takip edeceğiz; edecek ve tespitlerimiz isabetli olsa da olmasa da, Hak katında beşerî idrak ve içtihada açık sahanın hakkını vermeye çalışacağız...

İşte bu perişan mütalaaya da bu mülâhaza ile bakılmalıdır. Yoksa nerede edebiyat nerede biz..! Daha önce "Beyan" başlığı altında, sözün, insanoğlu ile doğduğunu, insanoğlu ile geliştiğini ve onun çok önemli bir derinliğini teşkil ettiğini ifade etmeye çalışmıştım... Evet beyan, tarih boyu, düşünce imbiklerinden geçe geçe, söz sarraflarının elinde işlene işlene mukadder kemaline erdi ve bir gün geldi bugün edebiyat dediğimiz şey oluştu. Bu itibarla da denebilir ki, edebiyatın bugünü dünden daha parlak olduğu gibi, yarını da bugünden daha parlak olacaktır veya parlak olmalıdır. Evet, bir münasebetle Üstad Bediüzzaman'ın da ifade ettiği gibi[2], insanlık sonunda bütün bütün ilme yönelecek; yönelecek ve gücünü büyük ölçüde ilimden alacak; ihtimal o zaman söz ve ferman tamamen ilmin eline geçecek... İşte ilmin bu ölçüde gelişme gösterdiği bir dönemdedir ki, fesahat ve belâgat da zirveleşerek kıymetler üstü kıymete ulaşacaktır. Muhtemel, böyle bir dönemde insanlar, düşüncelerini birbirlerine kabul ettirmek için daha çok dil silahını kullanacak, ifade zenginliğiyle onların gönüllerine girmeye çalışacak ve edebiyatın sihriyle ruhları fethedeceklerdir.

Hazreti Âdem'de icmalen tecellî eden ilim ve beyan hakikati, Kur'ân vesayetinde Hazreti Ruh-u Seyyidi'l-Enâm'la tafsile ulaşmış, beklenen meyvesini vermiş ve hükmünü tam icra etmiştir. Şimdi eğer dünya, daha bir süre devam edecekse, önümüzdeki yıllarda ilmin, nihâî hızına ulaşmasına karşılık, dil de, en güçlü hatipleri ve en zengin hutbeleriyle hemen her mahfilde ona tercüman olma seviyesine yükselecektir.

Evet her zaman, ihtiyaç ve zaruretlerin bağrında beslene beslene gelişen beyan, aynı ortamda son bir kez daha sultanlığını ilan ederek, sözünü herkese ve her şeye dinlettirip, bir kere daha gücünü ortaya koyacaktır. İsterseniz siz buna, inkişaf etmiş Kur'ân Çağı'nın yeniden yaşanması da diyebilirsiniz.. hakikat aşkıyla ilim aşkının, anlama sevdasıyla anlatma tutkusunun, insanî

değerlerle onları takdirin iç içe yaşandığı bir Kur'ân Çağı. Bu arada şu hususun vurgulanmasında da yarar görüyoruz; geleceğin düşünce mimarları, dil üstadları, ne yapıp yapıp bizim perişaniyet ve yetersizliğimize emanet edilmiş bulunan beyana sahip çıkmalı, onun dilindeki bağları çözmeli ve kendi düşünce dünyamız hesabına mutlaka ona, kendini ifade edebilme imkânı hazırlamalıdırlar. Yoksa, daha uzun süre bülbül nağmeleri beklediğimiz yerlerde hep saksağan sesi dinleyecek ve gül yolunda dikenlerin iz'âcından bir türlü kurtulamayacağımız açıktır.

İnsandaki beyan gücü ve ifade zevki bugüne kadar hep edebiyat atmosferi ve edebî düşünce vesayetinde gelişmiş, kıvama ermiş ve oturaklaşmıştır. Ancak, edebî düşünce veya edebiyat derken bundan ne anladığımız, ne anlamamız lâzım geldiği de oldukça önemlidir. İnsanoğlu, dünden bugüne, duygu, düşünce ve gönül vâridâtını sözlü ya da yazılı edebiyatın yanında, sinema, tiyatro ve sembolik resimlerle de ifade edegelmiştir. Konu, söz ve yazının dışına taşınca tabiî olarak, kelimelerin, cümlelerin yerlerini de jestler, mimikler, sesler ve daha başka enstrümanlar almıştır; almıştır ama, bunlar hiçbir zaman söz ve yazının yerini dolduramamışlardır; zira bir milletin, kendi edebiyatını kendine has çerçevesiyle inkişafa açık bir zeminde korumasının, koruyup her zaman onu millet fertlerinin başvuracağı bir kaynak hâline getirmesinin, sonra da imkânlar elverdiği ölçüde bu kaynağı yaygınlaştırarak bütün bir toplumun millî üslûbu, müşterek sermayesi; gelecek nesillerin de beyan mezraası, söz âbidelerinin meşheri olarak, mâşerî vicdanın emanetçiliğinde, millî hafızanın bekçiliğinde kendi orijiniyle devam ettirmesinin en selâmetli yolu yazı ile tescil ve tesbit olsa gerek...

Bu bakımdan, edebiyat derken, biz onu her zaman yazılı ya da sözlü kelimelerin, cümlelerin sihirli dünyasında aramış ve onunla tanışıp hâlleşmeyi de hep kitapların, mecmuaların sahifeleri arasında gerçekleştirmişizdir. Anlatılmak istenen herhangi bir konuda ister belli bir üslûp takip edilsin, ister edilmesin; ister ortaya konan eser bir sanat kaygısıyla ele alınmış olsun, ister sade bir üslûpla ifade edilsin; ister hedef kitle olarak dar bir kesim düşünülsün; ister büyük kalabalıklara hitap edilsin, edebiyat denilince akla gelen yazılı edebiyattır.

Edebî olarak ele alınıp işlenen konunun bir din, bir düşünce, bir felsefe ya da bir doktrin olması fark etmez; edebiyat, insanlığın tarih boyu elde ettiği bilgi birikimini nesilden nesile aktarabilmenin, dünü bütün derinlik ve zenginlikleriyle şimdilerde de duyup hissedebilmenin, mazi ve hâli realitenin iki buudu, geleceği de onun izafî derinliği şeklinde zevk edebilmenin en önemli yollarındandır.

Ne var ki her millet, evvelâ kendi millî ve dinî kaynaklarını esas alıp, sık sık onlara müracaat etmeli; kendi millî hafızasının özünü, usaresini öne çıkararak onu bir temel unsur kabul etmeli, hatta bunları, edebî duygularını ve sanat telakkilerini resmetmede bir kanaviçe gibi kullanmalıdır ki, kendi edebiyatının ruhunu tahrip etmesin ve kendi duygularını, düşüncelerini, ilhamlarını seslendirmede yabancı enstrümanlara ihtiyaç duymasın. O, böyle yapıp kendi kültür değerlerini birer atkı olarak kullandıktan sonra, çağının yorumlarını da yanına alarak genişlemesinde, derinleşmesinde ve evrenselliğe yürümesinde herhangi bir sakınca olmasa gerek.

Aslında, millî hafıza, millî kültür esas alınıp, bize ait kaynaklar da net olarak ortaya konmak suretiyle kayma noktaları önlendikten sonra, evrensel değerlere karşı lakayt kalmak; genişi daraltmak, büyümeyi durdurmak, canlıyı cankeş etmek, imrendirme ve özendirme konumundan imrenme ve özenme derekesine yuvarlanmak demektir ki, bugün üçüncü dünya ülkelerinin durumu, bunun en canlı örnekleriyle dolup taşmaktadır.

Bu ülkelerde bazen törelere takılarak, bazen yöre anlayışlarının tesirinde kalarak, bazen de yabancılaşma endişesine karşı duyulan –bu biraz tabiî de olabilir– tepkiden ötürü edebiyat adına hep bir tevakkuf yaşanmış; açılma hareketleri büyük ölçüde durmuş, genişleme tefritlere, tepkilere feda edilmiş; hatta zenginleşme gayretleri fantastik bulunarak, çok önemli bir kısım vâridât kaynakları kurutulmuştur. Dahası, bazı zamanlarda, edebiyat alanı daha da daraltılarak, bir bölge, bir yöre ve bir lehçeye incirar ettirilmek suretiyle hem gelişmeye açık dallar kesilmiş, hem de edebiyat alanı tımar edilip işlenmediğinden dolayı kök kurutulmuştur ki, böylece millî olanın gelişmesi engellenmiş ve taşra köşelerinden herhangi birinin anlayışı ihya edilerek dünyada saygın bir dil hâline gelme yerine, küçük bir coğrafyanın sesi-soluğu

olarak kalınmıştır ki buna, kendimizi unutulmaya salma da diyebiliriz.

Aslında, durgunlaşan, yaşama aktivitesini kaybeder; gelişmeye açık olmayan da kurur.. olduğu gibi kalan zamanla devrilir.. meyve vermeyen de ölür. Bu mülâhazalar, sadece edebiyatla alâkalı da değildir; bu husus dinden düşünceye, sanattan felsefeye kadar hemen her mevzuda söz konusudur.

Kaldı ki edebiyat, sadece insanlar arasında yazı yazma ve söz söyleme sanatlarıyla laf ebeliği yapmak, beğenilen sözler üretmek mesleği de değildir; o, belâgat ve fesahat buudlarıyla, söz söyleme sanatını sevimli hâle getirerek, gündelik dili en temiz, en nezih, en sevimli ve kalıcı malzemeyle beslemenin, süslemenin, zenginleştirmenin suyu-havası, incisi-mercanı ve kullandıkça, harcadıkça çoğalan hazinesidir.

Edebî mülâhazalar ile düşüncelerini işleyen bir nâzım ya da nâsir, kelime zenginliği, ifade mûsıkîsi ve üslûp asaletiyle her zaman bir gaye, bir mazmun etrafında canlı-cansız söz ve sözcükleri harekete geçirerek, bunlardan bir beyan âbidesi kurmayı hedefler. Böyle bir hedefe yürürken de, seçip yerli yerine yerleştirdiği her kelime ve cümleyi, umumî maksadın âdeta notaya göre seslendirilmiş birer nağmesi gibi, ses verecek şekilde yerleştirir. Bu sesler, bu nağmeler bir yandan ille-i gâiyeleri olan mazmuna tercüman olurken, diğer yandan da yazarın düşünce tarzını, genel temayüllerini ve ruh hâlini aksettiren birer fon müziğine dönüşür. Evet, iyi bir söz üstadının ortaya koyduğu lirik bir nazımda, kelimelerin onun heyecanıyla inler gibi olduğunu duyarız. Destan duygularıyla köpürmüş edib bir sineden fışkıran kelime, cümle ya da mısralar, kulaklarımızda mehter sesi gibi yankılanır. Üstadça ortaya konmuş bir dramada bütün söz ve sözcükler, ruhlarımızın derinliklerinde dramatik bir hâdisenin sesi-soluğu gibi tınlar.. evet bir edebiyatçı, her yerde gündelik duygularla kendini ifade eden sokaktaki adamdan çok farklı düşünür, farklı değerlendirir, farklı yorumlarda bulunur ve her zaman seviye peşinde koşup, gelecek nesillere, severek tevârüs edip saygı duyacakları bir miras bırakmaya çalışır. İşte bu yönüyle de o, her zaman bir üstad, diğerleri birer çırak; o bir mimar, ötekiler de birer işçidir.

Aslında, gündelik dilin de edebî dil gibi kendine göre bir güzelliği, rahatlığı, hoş bir albenisi ve saf zevke açık bir tabiîliği vardır. Ne var ki, edebî dildeki

şiiriyet, mûsıkî, âhenk, iç içe mânâlar armonisi ihtiva etme gibi özellikleri ve her zaman mevzuun bütünüyle, cümle ve kelimeler arasındaki münasebetin gözetilmesi gibi mümarese, zevk ve bedîiyât istidadından kaynaklanan öyle bir fâikiyeti vardır ki, o istidatta olmayanların bunları duyması, zevk etmesi şöyle dursun, bazen anlamaları bile çok zordur.

Bununla beraber, edebî üslûbu, bir üst sınıfın ya da aristokrat bir kesimin dili saymak da doğru değildir. Aksine onu, iç zenginliğiyle, değişik îmâ ve işaretleriyle, "müstetbeâtü't-terâkîb" diyeceğimiz umum hey'et ve terkibin ifade ettiği tâli derecedeki mânâlarıyla olmasa bile, şöyle-böyle her seviyedeki insan mutlaka anlayabilmeli; anlayıp, belli ölçüde de olsa o kaynaktan beslenebilmelidir. Bu suretle, onlar da zamanla duygularını, düşüncelerini daha rahat ifade edebilme konumuna yükselir ve konuştuğu lisanın hareket alanını genişleterek, dilde daha yüksek bir manevra kabiliyetine ulaşabilirler. Tabiî bu arada, onlar da lisan adına bildikleri şeyleri daha bir pekiştirerek, anlayabildikleri ölçüde usûlüne uygun ilavelerde bulunarak dillerini zenginleştirir ve düşünce ufuklarına yeni yeni derinlikler kazandırmış olurlar.

Ne seviyede olursa olsun, bugün hemen hepimizin konuştuğu dil, nesiller boyu sessiz sessiz hafızalarımıza yerleşen, ruhlarımızca benimsenen usta şair ve nâsirlerin ortak gayretlerinin ürünüdür. Kim bilir bugüne kadar, bu söz üstadları, hem de bir kuyumcu hassasiyetiyle, kelime cevherlerinden ne beyan takıları, ne söz gerdanlıkları hazırlayıp bize armağan ettiler de, belli ölçüde de olsa biz şimdilerde hep o zenginlikle kendimizi ifade edip duruyoruz. Herkes, onların ortaya koyduğu bu söz âbidelerini ve bu âbidelerin ruhundaki estetik derinliği anlamasa da, biz hepimiz onları hep sevmiş, takdir etmiş, beğenmiş ve "Daha yok mu?" diye sürekli beklenti içinde bulunmuşuzdur. Zaten işin bu kadarını duyup hissetmek için de, ne edibin sanat endişesini, ne inşâ gücünü, ne fikir sancısını ne de eserini plânlamadaki başarısını, "Cevahir kadrini bilen bir cevher-fürûşân" gibi bilmeye gerek yoktur.

Evet, söz sultanları diyebileceğimiz edebiyatçılara, kitleler, her zaman güven duymuş, onların gayretlerini alkışlamış, mesailerini takdir etmiş ve çok defa bu takdirlerini de, onları taklitle ifade edegelmişlerdir. Öyleyse ediblere düşen de odur ki, bütün söz söyleme yeteneklerini, sanat kabiliyetlerini her zaman

hakkın, iyinin, güzelin emrine vererek, çırakları sayılan kitlelerin ruhlarını bâtıl tasvirlerle yaralamasınlar, onların saf düşüncelerini mülevves hayallerle kirletmesinler ve nefsanîlikleri resmederek onları cismaniyetin azat kabul etmez köleleri hâline getirmesinler. Çağın büyük mütefekkiri; ediblerin edebli olmaları lâzım geldiğini, Kur'ân'ın teklif ettiği edeb çizgisinde davranmaları gerektiğini vurgular ve kaynağı itibarıyla da bizim insanî yanımızın en önemli bir derinliği sayılan beyana karşı saygılı olmamızı tavsiye eder.[3]

Ayrıca ilmî üslûpta, aklî, mantıkî, hissî boşluklara meydan vermeyecek şekilde sağlam bir mantık örgüsü, sistemli bir düşünce ve muhkem bir ifade; hitâbî üslûpta delil ve burhanların öne çıkarılması, konunun çok defa heyecan eksenli götürülmesi, yer yer tekrarlara gidilmesi, gerektiğinde mevzuun müteradif lafızlarla beslenerek beyanın renklendirilmesi ve zaman zaman da iltifatlarda dolaşılarak söze canlılık kazandırılması gibi.. hususların birer esas sayılmasına karşılık, edebî üslûpta; ifadelerin canlılığı, dil kurallarına tam uygunluk, eda güzelliği, hayal zenginliği; ifrata girmeme şartıyla teşbihlere, temsillere, mecazlara, istiarelere, kinayelere yer verilmesi.. ve sözün fıtrîliğini bozmama kaydıyla cinas, tevriye, tıbâk, secâ, mukabele gibi.. bedîiyât unsurlarından yararlanılması da istihsan edilegelmiştir.

Ancak her şeyde olduğu gibi bunlarda da ifrat, sözün tabiîliğini bozup beyan kevserini bulandıracağından, çok defa selim zevk sahipleri tarafından yadırganacaktır. Evet, Bediüzzaman'ın da ifade ettiği gibi; *"Lafız –mânânın tabiatı müsaade ettiği ölçüde– süslenmeli.. şekil, muhtevaya göre resmedilmeli; resmedilirken de mealin izni alınmalı.. üslûbun parlak ve revnakdar olmasına önem verilmeli, fakat gaye ve maksat da asla ihmal edilmemelidir.. hayal, geniş bir hareket alanıyla desteklenmeli, ancak hakikat de hiçbir zaman incitilmemelidir."*[4]

1İçtihadî meselelerin Şâri' nezdinde muayyen bir hükmü olmadığını iddia edenlerden bazılarının "Eğer bir hüküm olsaydı şu şekilde olurdu." dedikleri nefsü'l-emirdeki hak demektir.
2Bkz.: Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.54 (İlk Hayatı).
3Bkz.: Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.62 (İlk Hayatı).
4Bediüzzaman, *Muhakemat* s.64 (Unsuru'l-Belâğat).

Dil ve Düşünce

Dil, kültürün temel dinamiklerindendir. Milletlerin gücü, dil ve düşüncelerinin gücüyle doğru orantılıdır. Bir toplum, dilde, düşüncede ne kadar zengin ise, o kadar güçlü sayılır. Bir fert, kendi dilini ne kadar iyi kullanıyor ve başkalarıyla ne kadar rahat diyalog kurabiliyorsa, o ölçüde kendi olarak kalmasını teminat altına almış demektir. Aslında dil, insanın varlık ve hâdiselere bakışını, eşyanın hem bütün olarak, hem de parçalar hâlinde ihsasını teminde de en önemli bir unsurdur. Hangi zaviyeden bakılırsa bakılsın, dilin, kültür hayatımızda belirleyici bir rol oynadığı açıktır.

Dil, bir konuşma ve düşünme vasıtası olmanın yanında, geçmişteki zenginlikleri günümüze, bugünkü birikim ve yeni terkiplerimizi de geleceğe intikal ettirmede önemli bir köprü vazifesi görmektedir. Bir millet, atalarından tevârüs ettiği ve şimdilerde de yeni terkip, yeni biçim, yeni şekillere sokarak değerlendirdiği topyekün zihnî, fikrî, ilmî müktesebat ve zenginliklerini, ancak bütün bunları kucaklayabilecek güçlü bir dille ebedîleştirebilir. Zira bir millet, ne ölçüde zengin ve renkli bir dille konuşabiliyorsa, o ölçüde düşünüyor; ne seviyede düşünüyorsa, o çerçevede de konuşabiliyor demektir.

Her toplum, eğrisiyle-doğrusuyla bugün konuşup düşündüklerini, mihenge vurulmak, test edilmek ve korunmaya alınmak üzere yarınki nesillere intikal ettirir ki, onca birikim ve müktesebat zayi olmasın; geçmiştekilerin ilim ve fikirlerinden istifade edilebilsin; bugünkü doğruların yanında dünkü yanlışlar, bugünkü yanlışların yanında dünkü doğrular görülüp değerlendirilsin ve gereksiz yere aynı yol birkaç kere yürünmesin, aynı tecrübeler tekrar edilmesin, aynı eğriler ve doğrular sık sık yaşanmasın.

Dil ve düşünce ile alâkalı bu mülâhazamız, her millet için söz konusudur; evet her dil, gelişmişliği ve inkişafı ölçüsünde bağlı bulunduğu düşüncenin lisanı, bu düşünce de, o dilin bir enstrümanıdır.

Bir dil, kendi iç dinamikleri ve her şeyi ifade edebilmesi açısından bütün zamanların gereklerini seslendirmeye yetmiyor; dolayısıyla da o dili kullananlar bazı mazmunları ifadede söz sıkıntısı çekiyorlarsa, o dil, düşüncenin desteğinden mahrum; onu kullananlar da, dökülüp yollarda kalmaya mahkûmdurlar. Evet, eğer bugün kendimizi ifadede sadece çevremizden duyup

öğrendiklerimizle ya da mevcut lügatlerdeki sözcüklerle yetinecek olursak, okullar, sanayi müesseseleri, ticaret fuarları, teknoloji hangarları... gibi modern hayatın zarurî gördüğü pek çok alanda sessiz sessiz oturup etrafımızı dinleme mecburiyetinde kalırız ki, bu da, içinde bulunduğumuz çağın temel esasları kabul edilen bir kısım dinamiklere karşı alâkasızlık ve dolayısıyla da muasır milletler karşısında elenip gitme demektir.

Evet dün, mutlaka bütün vâridâtıyla bugünlere taşınıp değerlendirilmeli; evde, sokakta, kahvehanede, bizim dünyamızla alâkalı bütün duyup işittiklerimiz korunmaya alınmalı; geçmişten bize intikal eden topyekün tarihî ve millî dinamiklerimiz mutlaka millî mefkûremizin ana atkıları olarak kullanılmalı; ama yarınlara açılma, yaşıyor olduğumuz ve yaşayacağımız çağları kucaklama da kat'iyen ihmal edilmemelidir. Aslında dün, mazideki çerçevesiyle artık geçmişte kalmıştır. Ev, sokak ve aile çevremizden elde edeceğimiz müktesebat, tam donanımlı olarak geleceğe koşma gibi bir çetin maratonda yeterli sayılamaz... Evet bunlar, günlük yaşamımız adına kâfi görülebilir, ama topyekün bir hayatı kucaklama hesabına asla.!

Diliyle, düşüncesiyle kendi çağını yaşayamayan gariplerin akıbeti bugüne kadar hep hüsran olagelmiştir; bundan sonra da öyle olacaktır. Ayrıca, dil ve düşünce kadar bunların yaygınlaştırılması da çok önemlidir. Düşünmeyen ve konuşmayan toplumlar adına hep başkaları konuşur ve düşünür. Düşünmeden konuşan yığınlar arasında mantık dilin tutsağı sayılır. Düşündüklerini ifade edemeyen bahtsızlar ise, kendi aczlerinin esiridirler. Böylelerinin başkalarına yararlı olmaları ise asla mümkün değildir.

Ne var ki, her zaman rahat düşünebilen ve düşündüklerini ifade edebilen kimseler de yok sayılmaz; ama ben şahsen, bunların sayılarının çok fazla olduğu kanaatinde değilim; hatta olanların da kendilerine göre bir hayli problemlerinin olduğu söylenebilir. Bir kere, elit görünümlü bazı kimseler, içinde yaşadıkları toplumdan tamamen kopuk olduklarından, çoğunluk hiçbir zaman onlara güvenmediğinden, hatta onların çoğu düşüncelerini fantezi, çoğu beyanlarını da alafranga bulduğundan onlara ait her şeyi bir iç tepkiyle karşılamaktadır. Diğer yandan da bu aydınlar, herhangi bir yabancı kafasıyla düşünüp, kendi dilleriyle yazmaya çalıştıklarından; evde, sokakta, kahvehanede ise halkın üslûbuyla

konuşma mecburiyetini hissettiklerinden, her zaman birkaç âlemi birden yaşamakta ve âdeta çok dünyalı bir görünüm sergilemektedirler ki, kalblerini bir türlü milletin kalbine ayarlayamadıklarından, içinde bulundukları toplumun söz ve beyan desenini tam ortaya koyamamakta ve sürekli çelişkiler yaşamaktadırlar. Doğrusu, kendi düşünce dünyalarında tenakuzlardan kurtulamamış böylelerinin, çevrelerine yararlı olamayacaklarında şüphe yoktur.

Aslında, dilimizin dil olması, kendi esprisine uygun şekilde büyük çoğunluğun, herhangi bir ifade sıkıntısına düşmeden onunla kendini anlatmasına bağlıdır. Maksadı değişik imalara, işaretlere yükleyerek, her konuyu izah ve tefsir üslûbuyla anlatmaya çalışmakla beyan pazarında alış veriş yapılamayacağı açıktır. Aslında dil de, diğer ilimler gibi zatî değeri olan bir fenomendir. Hatta onlardan da önemlidir ve kat'iyen ihmal edilmemelidir. Evet millet, kendi dilini asla ilim dışı görmemeli ve kendi lisanını hem de hususî bir ihtimamla bilimler kategorisi içinde mütalaa ederek ilme dönüştürmeli ve kitlelerin zevkle, merakla yönelecekleri bir konu hâline getirmelidir ki; bu da ancak, dile ait sözcüklerin derlenip toparlanmasına, dokümanların değerlendirilmesine ve dilin kendi esprisine uygun iştikak yollarının gözden geçirilmesine, iştikak usûllerinin belirlenmesine ve o dile ait kelimelerle ifade edilebilecek mazmunlarda, asırlardan beri konuşula konuşula nüanslarıyla tam netleşmiş kelimelerin, idyumların terviç edilmesine bağlıdır ki, bu hususların hemen hepsine saygılı olmak, o milletin kendine ve kendi kültürüne saygılı olması demektir; saygılı olması demektir, zira o millet biz isek, bu sayede binlerce senelik lisanımız, kendine has kural ve kaideleriyle, fevkalâde zengin, olabildiğine yumuşak, olabildiğine sıcak, severek konuşulan ve sevilerek dinlenen; dahası, kendi iç mantığıyla çağımızın sesi-soluğu olmasını bilen ve nesilden nesile zevkle aktarılan bir dil hâline gelecektir. Böyle bir husus pratikte zor görülse de, tecrübe ve ısrarlı uygulamalarla, pek çok konu gibi, onun da, bir gün mutlaka gerçekleşeceğine inanıyorum. Evet, bu şekildeki bir beklenti, nazarî plânda ve salt mantık açısından her zaman mümkün görülse de, uygulamada bir kısım zorlukların olacağı açıktır. Zira bir şeyin mantıkî olması başka, değişip gelişme, farklılaşıp olgunlaşma mantığına bağlı olması daha başkadır. Eğer bir konu, sürekli gelişen, değişen hâdiselerle alâkalı ise, gelişme mantığı mutlak mantığın önüne geçirilerek ona daha bir serbestî

verilmeli ve manevra alanı geniş tutulmalıdır. Aksine, her biri birer canlı vak'a olan dil ve düşünce "olguları" duraklaşır, taşlaşır ve zamanla bütün bütün hayatiyetini kaybeder. Oysaki dilin, millî düşünce ve tasavvurların oluşumunda, bu düşünce ve tasavvurların mantıkî yapısında, fikrî çatısında çok hayatî tesirleri söz konusudur. Evet dilin, tarihsellik üstünde bir aşkınlıkta ve her türlü müsbet gelişmenin gereklerini olumlu şekilde cevap verecek kıvamda olması çok mühimdir. Kendi dillerinin köklerine bağlı olmanın yanında, ona bu seviyede genişlik ve esneklik kazandıran milletler, her zaman en sesli, en konuşkan ve düşünce bakımından da en dinamik toplumlar olagelmiştir; zaten bundan başka olmaları da düşünülemezdi.

İnsanoğlunun varlık ve hâdiselere bakışı, bu bakışı yerinde değerlendirip birer bilgi kaynağı hâline getirmesi, eşya ve bilim arasında gelip-gidip sürekli bir şeyler üretmesi.. gibi zihnî ve fikrî aktiviteler, dil ve düşünce münasebetleri dediğimiz hususların esasını teşkil eder. Bu münasebetlerin iyi kavranıp, iyi değerlendirilmesi, milletlerin ilim ve düşünce hayatları adına çok önemlidir. Bu, bizim milletimiz için de her zaman en ehemmiyetli konulardan biri olagelmiştir. Bir kere, milletimiz adına gelecekteki beklentilerimizin gerçekleşmesi, büyük ölçüde bu aktiviteleri en iyi şekilde değerlendirmeye bağlıdır. Yakın bir gelecekte, yepyeni esaslara dayalı ve aynı zamanda dünyaya da açık, engin bir düşünce çağının başlatılmasında önemli bir adım sayılan bu çizgideki her faaliyet, bizi birkaç adım daha devletler muvazenesindeki yerimize yaklaştıracaktır. Elverir ki biz, bir yandan dil ve düşünce arasındaki münasebetleri koruyup kollarken, diğer yandan da bugünü, dün ve yarın hesabına kusursuz bir şekilde değerlendirelim; ne, "Her eski eskimiştir." mülâhazasıyla atalım, ne de bütün bütün geçmişe yönelerek her yeniye karşı kapılarımızı kapatalım. Aksine, her zaman geçmişi en içten duygularla kucaklarken, yarınları da gelişmelere ve değişmelere açık bir mantıkla selâmlayalım; selâmlayıp, millî kültürümüzün dil ve düşünce gibi en önemli unsurlarını, âlî bir hatıra olan maziyle, yükselmesine baş koyduğumuz geleceği birbiriyle çatıştırmayalım ve birbirine feda etmeyelim.

Evet, bir taraftan yeni çalışmalarla, millî ruh köklerimizi tespit ederek onlara dayanmaya, hatta onları aşmaya uğraşırken, diğer taraftan da, yaşamak için

yenilenmek, meyve verebilmek için de her zaman canlı kalmak mefkûresiyle, gönüllerimiz, ruh ve mânâ köklerimizde, gözlerimiz, geleceğin ard arda ufukları ötesinde, yaşamayı ve inkişaf etmeyi “olmazsa olmaz” ölçüsünde bir düstur kabul ederek, hiç bitmeyen bir açılma iştiyakıyla yaşamalıyız ki, hayatlarımızı onların yaşamasına bağladığımız gelecek nesilleri de yaşatabilelim.

Aslında, yaşamayı gerçek derinlikleriyle duyanlar da kendilerini, başkalarını yaşatmaya adamış bu hasbî ruhlar olsa gerek…

Güzel ve Güzellik

Gözümüzü, gönlümüzü okşayan, ruhlarımızda heyecan ve takdir hisleri uyaran, sonra gidip iç âlemimizde estetiğe dönüşen ve bize tarifi güç en tatlı, en neşeli anlar yaşatan mefhum, mânâ, muhteva, manzara gibi şeyler ya da bunların ihsas ve imtisas keyfiyetleridir güzellik. Böyle bir yaklaşımla konunun çerçevesi biraz daraltılmış görülse de, bu da bir yorumdur. Eskiden beri, bedîiyât (estetik) unvanıyla değişik anlayış ve görüşler açısından defaatle üzerinde durularak farklı tariflere tâbi tutulan güzelliği, bundan sonra da, varlık, tabiat ve insanı, hatta tabiat ötesini, sonra bunların birbirleriyle münasebetlerini; her birerlerinin mânâ, mefhum ve muhtevalarını; bütününü birden veya her birerlerini teker teker duyup zevk etme, zevk edip değerlendirme, değerlendirip gerçek çerçevelerine yerleştirme yolunda kim bilir daha kaç defa yorumlayacak, seslendirecek ve tariflere tâbi tutacağız. Onu şimdilik, geleceğin bedîiyât üstadlarına bırakarak, biz burada sadece, kendi inanç, kendi duygu ve düşünce dünyamızda, güzelden, güzellikten ne anladığımıza küçük bir-iki atıfta bulunmak istiyoruz.

Bizim düşünce dünyamızda, her güzel nesne veya obje Hak güzelliğinin bir aynası ve bir aks-i sadâsıdır. Öyle ki, gönüllerimizde takdir, sevgi, hayranlık ve heyecan uyaran her manzara, her âhenk, her ses, her tenasüp, her motif O Güzeller Güzeli'nin bir tecellîsi olması itibarıyla, duygularımız her zaman O'nun solmayan güzelliğinin akisleriyle renklendiğinden, kendimizi hep güzellerle ve güzelliklerle iç içe görür, fenâ ve zevalin kasıp kavuran fırtınaları karşısında dahi sürekli bahar temâşâ ve duygularıyla yaşarız. Ve yine böyle bir iç plân ve bakış zaviyesi sayesinde ölüm ve zevalleri yeniden var olmanın yolu, sararıp solmaları daha taze renklere yürümenin köprüsü, bozulan tenasüpleri de en baş döndürücü âhenklerin esası sayarız; sayar ve her zaman kendimizi ebedî güzelliklerin gel-gitleri arasında hisseder; dolayısıyla da ne hazanın ekşi yüzünü görür, ne yok olup gitmelerin karanlıklarına takılır, ne de gidip geriye dönmemenin hasret ve hicranlarını duyarız. Aksine, imanın zatî güzelliklerinin yanında, ümidin şahlandıran havasını soluklar; değişik beklentilerin farklı dalga boyundaki televvünleriyle coşar; kalbî ve ruhî beklentilerimize ulaşmanın biricik köprüsü diyerek salih amellere koşar; her

amelimizde ihlâs vesayetine ve ihsan murâkabesine sığınır; davranışlarımızı bitevî güzel ahlâka bağlayarak Allah ve insanlarla münasebetlerimizde her zaman içten, anlayışlı, şefkatli ve yapıcı olmaya çalışır ve düşündüğümüz, hissettiğimiz, inandığımız, sonra da yerine getirdiğimiz bu işlerin hemen hepsini, hayatımızın en olumlu yanları ve en güzel kareleri kabul ederiz. Bize göre iman, ufkumuzu aydınlatan bir ışık ve beklentilerimiz adına da bir ümit kaynağıdır ve ancak onunla yokluk kaynaklı kaoslar aşılabilir ve onunla bir ucu gönüllerde, diğer ucu da gidip ebedî Cennet saraylarına dayanan bir mutluluğa ulaşılabilir. İşte, bu güç ve enginliğiyle iman bizzat güzeldir. İnsan, ancak onunla dağınıklıktan kurtulup tevhide ulaşabilir; Hakk'a yönelip endişelerden sıyrılabilir ve dünya-ahiret saadetine erebilir.

Bunlar, hemen hepsi iç içe güzelliklerdir ve bu güzellikleri duyup zevk etmenin sihirli anahtarı da imandır. İmana ulaştıran yollardan olması itibarıyla, kâinat kitabının fasıl, bölüm ve paragrafları ya da bu koskoca meşherin varlık, eşya ve hâdiseler unvanıyla değişik tezahürleri, değişik enstrümanları; sonra bütün bunları değerlendirecek insan mantığı, insan düşüncesi; tabiî, tekvînî bu hususların yanında, teşriî açıdan, yine imanla irtibatlı olup ona dayanan, onun bağrında serpilip gelişen bilumum salih ameller, ahlâkî davranışlar, ümitler, recâlar, ebedî var olma beklentileri de, imana ulaşmanın, onda derinleşmenin, mârifete ermenin, muhabbetle gerilmenin, ruhanî zevklerle kendinden geçmenin yolları ve semereleri olarak güzeldirler. Hatta temelinde iman, teslim ve tevekkül olması açısından, dış yüzleri itibarıyla meşakkatli görülen bütün ibadetler, sık sık maruz kaldığımız belâ ve musibetler; içine düşmeme cehdiyle dişimizi sıkıp sabrettiğimiz günahlar ve mâsiyetler dahi –onlara karşı tavrımızı iyi belirleyebildiğimiz takdirde– birer nisbî güzellik ifade etmektedirler.

Hakikî güzellik Hakk'a ait, kusursuz kemal de O'na "özgü" ve O'nun lâzımıdır. Topyekün varlık, O'nun değişik tecellîlerinin birer farklı aynası, her nesne ve her hâdisenin çehresinde temâşâ ettiğimiz mânâ, muhteva, parlaklık ve câzibe de –aynaların kabiliyetine göre– O'nun güzelliğinin küçük bir parıltısı ve varlığının zayıf bir ziyasıdır.

Her gece ışıktan söz ve beyanlarla hutbelerini dinlediğimiz yıldızlar, O'nun öyle nurdan nâmeleridirler ki, sürekli bize göz kırpar ve O'na göndermelerde

bulunurlar. Pırıl pırıl mevcudiyetleri, aralarında ışık alış verişi ve ışık oyunları, o koskoca cesametlerine rağmen fevkalâde uyumları, âhenkleri ve o engin boşlukta sergiledikleri farklı şekilleriyle her zaman bize bin bir zevki birden yaşatırken, gözlerimize-gönüllerimize iç içe renk, desen, şive ve güzellikten ne kevserler ne kevserler içirirler!

Mehtap, o semavî büyüleyiciliğiyle kendine ayrılan belli zaman dilimlerinde, hemen her defasında, ufukta tıpkı bir gelin gibi belirir.. yasemenlikte reftare yürüyor gibi yumuşak yumuşak yürür.. bütün bir gece boyu nazlı nazlı hâlesine oturur ve ışıklarıyla hislerimize oltalar salar.. çehresini tam gösterebildiği hemen her gece, sürekli hayranlarına gamzeler çakar ve hassas ruhların yüreklerini ağızlarına getirir...

Güneş, fecirle başlayan beklentilerimize her saniye ayrı bir ışık huzmesi ve morun, kırmızının, pembenin, değişik tonlarıyla cevaplar verir; verir ve başlarımızı döndüren bir ihtişamla ortaya çıkar. Yürüyüp gökyüzüne otağını kurunca da, gözlerimizi kamaştırır, topyekün eşyayı o ışıktan, renkten kollarıyla kucaklar, kendine yönelenlerin başlarını okşar.. ve bütün bir gün boyu çevresindeki kürelerden, peyklerden, yeryüzündeki denizlere, göllere, ırmaklara, ovalara, obalara; dağlara, ormanlara, bahçelere-bağlara; güllere, çiçeklere ve insanlara kadar her şeye ve herkese kadeh kadeh renk ve ziya içirir, sonra da tül tül renk armonileri içinde gidip guruba kapanır.

Denizler, dalga dalga köpürür, yıldızlarla selâmlaşır, ayla hasbıhâle geçer, gel-gitler yaşar, güneşten gelen ziya dalgalarını bir ninni gibi algılar ve beşik gibi sallanırlar, yer yer kendi sınırlarını aşarak sahillerle koklaşır ve mağrur kayalara çarpıp homurdanır, aşılmaz tepelerle müsademeler yaşayıp köpürdüğü aynı zamanda, bağrında beslediği binlerce canlıyı bir anne gibi kucaklar.. onlara yumuşak yumuşak ninniler söyler ve onların yaşama arzularını coştururlar.

Dağlar, o mehib edalarıyla her zaman ürperten bir görüntü sergiler ve yüreklerimizi hoplatırlar. Ufuktaki hâlleriyle her zaman bizde, göklere bir şeyler fısıldıyor hissini uyarır, sonra döner bulutlarla evcilik oynarlar; durur havayı taraklar, yağmura bağrını açar ve suları konuk ederler; bakarsın kalkar denizlere “dur” der, toprağı kucaklar, arkadan da o gururlu görünümlerine

rağmen toz-toprak olur, ayaklara yüz sürer ve toprak tabakasına dayelik yaparlar.

Çaylar-ırmaklar menfezlerinden her zaman bir sevdayla fışkırır, mehâbetle çağlar ve sinelerimizde vuslat duygularını uyararak deryalara koşarlar; gidip denizlere ulaşınca da, bu son durağı bir rampa ve rıhtım gibi kullanarak döner yeniden yukarılara doğru yürür ve derken atılmış pamuk gibi atmosferde beyaz, siyah, gri renklere bürünerek koca koca kitleler hâlinde seyahat eder dururlar; bazen de başlarımızın üzerinde kuşlar gibi kanat gerer ve gönüllerimize serinlikler serperler. Bazen de sağanak sağanak boşalır ovaya obaya; herkesin ve her şeyin ateşini söndürürler...

Kuşlar, kuşçuklar, koyunlar, kuzular aramızdaki munis sesler, ormanlar ve dağlardaki vahşi uğultular hemen hepsi bu iç içe armoniye ayrı bir ses ve görüntü katar, ruhlarımıza tabiatın natürel nağmelerinin en nefislerini duyurur ve farklı bir şive ile bizlere demet demet besteler sunarlar.

Evet semaların, her yana tebessümler yağdıran pırıl pırıl çehrelerinden, arzın bin bir nakış, renk, desen ve işvesiyle gözlerimize gülen, gönüllerimize akan füsunkâr simasına kadar her şey o kadar güzeldir ki, ötelere açık ruhlar, gördükleri her nesnede âdeta ahiretin büyüleyen manzaralarından akisler müşâhede ediyor gibi coşar, “Daha güzeli olmaz.” sözleriyle hayranlıklarını ifade eder ve bu iç içe güzellikler karşısında hep âşıkane duygularla dolup boşalırlar.

İnsanın kendisi ise, bütün bu güzelliklerde âdeta son nokta gibidir; evet heykeli-hendesesi, maddesi-mânâsı, fiziği-metafiziği, düşüncesi-aksiyonu, aklı-imanı itibarıyla insan, –eskilerin ifadesiyle– tam bir nüsha-i kübrâdır. Hz. Ali’nin dediği gibi, “Avâlim onda pinhandır, cihanlar onda matvîdir ve onun mahiyeti meleklerden de ulvîdir.”[1] Zerrede güneşi göstermek, damlada deryayı duyurmak, çamurdan, balçıktan yaratılmış bir varlığı meleklerin mihrabı hâline getirmek hangi hikmete bağlanırsa bağlansın, insanın, ilâhî sırları çözmek üzere bir şifre, bir anahtar olarak yaratıldığı açıktır.

İşte biz, imanımız sayesinde, serapa bir güzellikler galerisi olarak topyekün varlık ve hâdiseleri böyle bir mülâhaza ile değerlendirir ve her nesnenin, her hâdisenin gülen yüzünde, dünyayı daha bir farklı duyar ve daha farklı zevk

ederiz. Hatta bazılarımız itibarıyla, bütün varlığı muhabbet çekirdeği etrafında meczûbâne dönen elektronlar şeklinde algılar, feleği, meleği, yıldızları, ayı-güneşi, yerküreyi, taşı-toprağı, otu-ağacı, hayvanı-insanı mest ü mahmur görme hissiyle, kendimizi âdeta kâinat çapındaki bir "halka-i zikir" içinde, hatta onun serzâkiri olarak temâşâ ederiz.

Evet, bu geniş dairede bir güzel sesten baş döndüren bir manzaraya kadar, sinelerde takdir ve heyecan uyaran hemen her şey karşısında göz nurunu fikir ziyasıyla birleştirebilmiş basiret erbabı, her nesne ve her hâdiseyi Yüce Yaratıcı'ya imada bulunan bir rasat noktası gibi görebilir ve bu temâşâ noktalarından mâverâîliğe açılarak hep "hüsn ü aşk" yamaçlarında dolaşabilir. Zannediyorum, niyet ve nazarlarımızla, biz de, bu rasat noktalarının pencerelerini biraz aralayabilsek, temâşâ edebildiğimiz her obje ve her hâdise karşısında, duyacağımız değişik takdir ve hayranlıklarla gönüllerimiz hep aynı heyecanı duyacak, anlama ve sezme ufkumuz değişerek ruhumuz farklılaşmanın hazlarıyla kanatlanacak ve kendimizi semavîleşmiş gibi hissedeceğiz.

Aslında, bütün bunları duyup hissetmek çok da zor olmasa gerek. Bazen, iyi dizayn edilmiş bir semtte, çevresindeki güzelliklerle iç içe bir mâbed.. onun bir köşesinde, gönüllerimizi amudî olarak Hakk'a yükseltmenin remzi bir minare.. ve çıkılabildiği kadar en üst şerefesine çıkıldıktan sonra, imanımızı, irfanımızı, aşk ve heyecanımızı "Sen büyüksün" sözleriyle ötelere haykıran bir lâhûtî ses.. mihrabındaki derin bir hâl ve inilti.. tekye ve zaviyenin herhangi bir köşesinden yükselen bir ney çığlığı, bir daire ya da başka bir enstrüman feryadı, hayatı bir zevk zemzemesi içinde duyup yaşamak için yeter ve artar zannediyorum.

Hatta, bazen güzel bir şiir, zengin bir nesir, ince bir motif, latîf bir tezhip, gürül gürül bir kahramanlık destanı, iyi dramatize edilmiş bir hikâye, beşerî heyecanlarımızı haykıran bir mûsıkî nağmesi bizi o kadar coşturur ve heyecanlandırır ki, görüp duyduğumuz ses hevenkleri ve değişik objeler tıpkı bir meltem gibi dört bir yandan ruhumuzu sarar, bizi büyüler, güzelliklerin sihirli âlemine çeker ve bize ötelerden güftesiz-bestesiz ne nağmeler ne nağmeler duyurur.

Ne var ki, bütün bu güzelliklerden duyup hissettiğimiz zevklerin, lezzetlerin, heyecanların, takdirlerin kesilmeden devam etmesi ve bu ruhanî hazların da

yeniden elemlere dönüşmemesi, bizde bu hisleri uyaran unsurların hakikî sahipleriyle irtibatlandırılmalarına bağlıdır. Yoksa, hiç beklenmedik bir anda her şey biter ve bütün dünyamız yıkılır gider.. güneş batar, ay gurub eder.. yıldızlar zulmetlerin bağrına dökülür ve her yanı karanlıklar basar; basar da, ruh iç içe kıyametler yaşamaya başlar. Bu durumda bütün zevk ve lezzetlerin hasret ve hicrana yenik düşeceği açıktır. Hasret ve hicranla yıkılmış ruhların, güzeli güzel görmeleri ve ondan heyecan duymaları ise imkânsızdır. Bütün güzelliklerin her zaman duygularımızda solmadan taptaze kalmaları, zevk ve lezzetlerimizin acılaşmadan devam etmesi; evet, çiçeklerdeki renklerin, nağmelerdeki büyülerin, sanatkâr ellerin ortaya koyduğu sihirli eserlerdeki revnakın hep canlı kalması, onların gerçek kaynaklarının görülüp sezilmesine bağlıdır ki; o kaynağı bu ölçü içinde sezip bilenlerin, varlıkla alâkalı duydukları bütün zevkler, lezzetler, heyecanlar ve takdirler aslî olmadan çıkar, tebeî bir hâl alır ve artık bütün eşya ve hâdiselerdeki değişik tezahürler, kendilerinden dolayı değil de, sahiplerinden ötürü görülüp sevilme konumuna yükselirler. Evet, batıp giden şeyler, kalbin alâkasına değmedikleri gibi, sevilmezler de. Bir şairimiz, bu duyguyu, Kur'ânî ufukla irtibatlandırarak şöyle ifade eder:

"Âfitâb-ı hüsn-ü hûbân akıbet eyler üfûl,
Ben muhibb-i Lâ Yezâlim, "lâ uhibbü'l-âfilîn."

(Güneş gibi güzel yüzler de sonunda batar gider; bu itibarla ben, fâni güzelleri değil, batmayan Ebedî Güzel'i severim.)

Aynı mülâhazayı Mevlâna, şu sözleriyle dile getirir:

"Allah'ım, Seni görüp, Seni tanıdıktan sonra, gözüm artık dünya güzellerini görmez oldu."

Evet, maddî ve cismanî güzellikler, nazarları Güzeller Güzeli'ne yönlendirmek için sadece birer vesiledirler. Vesilelere takılıp kalmak ise, hedef körlüğüne düşmek, varılacak noktayı unutmak, ömrü mecazî muhabbet ve alâkalarla tüketip, hakikate karşı kapalı kalmak demektir. Aslında böyle bir tıkanmanın yaşanmaması için Yüce Yaratıcı, bizi Kendisi'ne götüren yolların sağına-soluna kendi güzelliğinden ışıklar, renkler, tenasüpler, sesler, soluklar, nağmeler serpiştirmiştir ki, yoldakiler hem yol yorgunluğunu duymasın, hem de

asıl hedefi unutmasınlar. Yol boyu göz ve gönüllerimize ilişen bütün bişaret televvünlü bu işaretler, Huda'nın ışıklarla, renklerle şekillendirip gözlerimizin önüne serdiği O'nun âyetleri ve apaçık şahitleridir, ama, bakış zaviyesini yakalayamamış ya da inkâra kilitli ruhlar için bunlar birer fitne, birer iptilâ, âriye güzellikleriyle birer mecazî mahbubdurlar ve maalesef vuslat vesilesi olarak yaratılmışken, birer hasret ve hicran saikine dönüşmüşlerdir.

Oysaki, düşünebilenler için sevmenin de, aşkın da, iştiyakın da, kalbî alâka ve irtibatın da esası, bizim güzellik diye değişik şekil ve suretlerde gördüğümüz her şey, çok perdelerden geçmiş ve biraz da aynaların kabiliyetlerine göre farklı mahiyetler almış Hakk'ın güzelliğinin gölgesinin gölgesidir. Her güzelliğe karşı duyulan hayranlık hissi de, aslın büyüsünün gölgeye aksetmesi gibi bir şeydir. Asıl-gölge, esas-tâbi fark edilebildikten sonra, küll hâlinde veya parça parça varlığa karşı hissettiğimiz alâka da mahzursuz sayılır. Bu açıdan da, hem gölgeye hem de tâbi olana güzel nazarıyla bakabiliriz. Zira, güzellere tâbi olanlar da güzeldir ve her güzellik, onu duyan âşıkları, sevgiliye ulaşma arzusuyla coşturan bir nâme, bir mesaj, bir fısıltı, bir sinyal ve bir çağrıdır. Evet, bazen bir ses, bir renk, bir desen, bir şive gözlemcide müthiş bir özlem ve iştiyak ateşi tutuşturur. Ağyâr araya girmezse, bu ateş zamanla alev alev bir aşka dönüşür ve cayır cayır onu yakmaya başlar; başlar ama, bir kor hâline gelmiş bu sermest ruh; *"Yakan Senin ateşin olduktan sonra ocaklar gibi yansam da gam izhar eylemeyeceğim; elverir ki, vefa bâbında dolmasın gözlerim hicrandan ve cüdâ kalmayayım yâr kapısında Cânân'dan."* der inler.

Bazen hemen hepimiz kalbimizin derinliklerinden fışkırıp bütün benliğimizi saran ve ruhlar âlemindeki maceralardan iz, işaret ve ima taşıyan öyle derin duygular anaforunda hissederiz ki kendimizi; her şey silinir gider gözümüzden ve gönlümüzden, derken ufkumuzda sadece bir hüsn-ü mücerret (soyut güzellik) kalır ve kulaklarımız aşk u vuslat gürültüleriyle dolup taşmaya başlar. Güzellik ve aşkın iç içe girdiği böyle anlarda, ruh, o kendine mahsus görme, duyma, hissetme, yaşama kabiliyetleriyle, gördüğü hemen her nesne ve her hâdisede sadece aslı duyar, özü hisseder ve kendine ait sistemleriyle, bütün görmeleri, bilmeleri, duymaları, değişik istihalelerden geçirerek hakikatlerine ulaştırır.. ve Gazzâlî'nin ifadesiyle, "akl-ı meâd"ımıza, Mevlâna'nın deyimiyle de,

“semavî idrak”imize sunar.

Bu itibarladır ki, gördüğü zâhirî güzellikleri, ruh sistemiyle rafine etmeden onlara dilbeste olan bir kısım natüralist veya materyalistler, mücerret tecellîye takılıp kalmış, zevki de, heyecanı da daraltmış ve zaman-mekân üstü olanları, zamana, mekâna sıkıştırarak kendi ufuklarını karartmışlardır. Oysaki bütün güzellikler, bizi bizden alıp aşkınlığa yükseltmek, maddenin dar mahbesinden kurtararak, kaynağın enginliğine ulaştırmak için vardır.

Her insan, şöyle veya böyle ortaya koyduğu bir eserde, hemen her zaman kendini, kendi duygularını, iç zenginliğini, yorum kabiliyetini ve tefsir ufkunu sergiler ki, bu, aynı zamanda hem varlığı ve tabiatı, hem de varlık ve tabiatın mâverâsını bir iç sezi prizmasından geçirerek, yeni bir çerçevede temâşâ edeceklerin müşâhedesine sunmak demektir. Hakk’ın, Kendi eserlerini, ışıkla, renkle, mânâ ile, muhteva ile resmederek, Kendi’ni tanıtıp sevdirmek, Kendi’ne ulaşmaya vesile yapmak için hazırlayıp vicdanlarımızın önüne serdiği gibi, bizler de, O’nun izni dairesinde, varlığa müdahalede bulunma, bediî zevkimize göre onu yeniden şekillendirme sorumluluğuyla bu dünyaya gönderildiğimizden, ortaya koyacağımız eserlerimizle, bir yandan kendi şuur, kendi idrak ve kendi hislerimizi ifade ederken, diğer yandan da, varlık, eşya ve insanın yaratılmasıyla anlatılmak istenen ledünnî gerçeklere tercüman olma durumundayız. Bu konuda, kâinat da, hâdiseler de, meşk edilmek, kopyası alınmak için en iyi örnekler sayılırlar. Ancak, örnek ne kadar mükemmel olursa olsun, yine herkes duyup değerlendireceği objeleri, kendi istidadı çerçevesinde resmedecek, seslendirecek ve yorumlayacaktır. Charles Lalo, estetikle alâkalı bir mülâhazasında: “Güneşin battığı sırada gurubla meydana gelen o müthiş tablo, bir köylünün zihnine hiç de estetik olmayan akşam yemeği düşüncesini getirir; bir fizikçinin aklına ise, ne güzel ne de çirkin, sadece doğru ya da yanlış olması muhtemel bir işin analizi düşüncesini uyarır. Bu itibarla, güneşin batması, sadece güzelliği hisseden insanlar için güzeldir.” der. Evet, varlığın bağrına serpiştirilmiş güzellikleri de ancak, Hakk’ın duyurmasıyla duyan, anlatmasıyla anlayan gönül erleri görür. Zira onların; gören gözleri de, duyan kulakları da, hisseden vicdanları da her zaman ötelerin renkleriyle tüllenir. Bir mârifet eri, bu mazhariyeti şu üç-beş kelime ile ne hoş ifade eder:

Kendi hüsnün hûblar şeklinde peyda eyledin,
Sonra dönüp çeşm-i âşıktan temâşâ eyledin.

Göğsü her zaman aşk u iştiyakla inip kalkan, nabzı da sürekli vuslat arzusuyla atan müştak bir sine, yürüdüğü yolun her menzilinde Sevgili'den değişik işaretlerle karşılaşır. Evet o, doğan Ay'dan, batan Güneş'ten, göz kırpan yıldızlardan, rengârenk tabiat meşherlerinden, esen yelden, yağan kardan, başımızdan aşağı dökülen yağmurdan ve melekler gibi süzülüp göklere yürüyen buhardan aldığı mesajlarla, hemen her adımda, vuslat koyuna gireceği heyecanını duyar; duyar ve göz-gönül birliğine ulaşmış bir sevdalının duygularıyla, "Her yerden herkes, Senin güzelliğini temâşâ için koşup geliyorlar ve o eşsiz Cemalinle naz naz üstüne cilvelerle salınıyorlar. Aşağıdan, yukarıdan her varlık, dellâllar gibi âvâz âvâz Seni haykırıyor ve Senin nakış nakış güzelliklerinin akisleri olarak keyiflenip oynuyorlar."[2] der, eşya ve tabiata bakar ama, hep öteleri temâşâ eder. İşte bu nokta, hem bir aşk, iştiyak, hem de bir alâka noktasıdır. Ama, böyle derin bir mülâhaza, bu yazının hacmini aşacağı da açıktır.

1el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 5/366; el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* 1/79.
2Bediüzzaman, *Sözler* s.237 (On Yedinci Söz, İkinci Makam).

Güzellikten Aşka

Kâinatlar sayfa sayfa, satır satır, kelime kelime ve nakış nakış mânâlarla bezeli muhteşem bir kitap, bir meşher, bir saray; her parçasıyla bütün eşya, her çeşidiyle topyekün hâdiseler de "Daha güzeli olamaz." mazmununu aksettirecek çerçevedeki baş döndüren âhengi, büyüleyen nizamı, göz kamaştıran güzelliği ve en iyi peyzajlardan geçmiş bağ ve bahçelerden daha mükemmel intizamı ve zenginliği ile hassas ruhların başvurup değerlendirecekleri, değerlendirip en engin ihsaslarla şiirleştirecekleri öyle engin ve rengin bir kaynaktır ki, ne müracaat edenler bıkar-usanır, ne o kaynak biter-tükenir, ne de onunla alâkalı sözler ve hikâyeler. Doğrusu, *"Rabbin, (her biri birer mânidar lafz-ı mücessem olan) kelimelerini yazmak için eğer okyanuslar mürekkep olsaydı, hatta onlara bir misli daha takviye gönderilseydi, denizler tükenirdi de, Rabbin kelimeleri yine bitmezdi."*[1] Evet ne zaman, nazarlarımızı makro âlemden enfüsî derinliklerimize, insanî değerler atlasımızdan kehkeşanlara çevirsek, değişik ihsas yollarıyla gönüllerimize akan mânâlar, tıpkı birer mızrap gibi kalb tellerine dokunur ve her dokunuşunda ruhlarımıza hakikat aşkından ne besteler, ne besteler duyurur..! Duyurur ve bütün duygularımızı araştırma aşkına uyararak, hislerimizi ilim iştiyakıyla kanatlandırır ve vicdanlarımızda günde birkaç defa, imanın mârifete dönüştüğünü, mârifetin aşk u şevk ufkuna ulaştığını, fizikî mülâhazaların gidip tamamen metafiziğe bağlandığını hissederiz; hissederiz de, insan bütün bütün mâverâîleşip kendi potansiyel derinliklerine ulaştığını, derken nice gizli şeylerin bir bir ayânlardan daha ayân hâle geldiğini daha bir derince duyar ve *"Hak'tan ayân bir nesne yok / Gözsüzlere pinhan imiş."* (Niyazî) diyerek, varlık içindeki yerini ve konumunu işaretler; işaretler ve ilâhî takdire bağlı mazhariyetlerini gürül gürül haykırmaya durur.

Bu ölçüde hakikat merakı ve hak iştiyakıyla şahlanan her ruh, bütün insanî duygularını seferber ederek, her zaman içinde yüzüp durduğu Rahmeti Sonsuz'un o engin lütuflarını daha bir kuşatıcı ve daha bir şeffaf duyup hissetmeye, isimlerinin ışıktan menfezleriyle Zât'ını duyup tanımaya, kendi iç enginliklerinde O'nun kanaviçesinden antika nakışları daha net ve daha renkli görmeye, her lahza mazhar olduğu gizli-açık ihsanların cebr-i lütfî

yönlendirmesiyle bir köle-efendi münasebeti içinde hep O'nu anmaya, anmanın da ötesinde hiçliği içinde Sultanlar Sultanı'nın engin lütufları sayesinde değerler üstü değerlere ulaştığı şuuruyla kendini ifade etmeye, yani kendi küçüklüğü çerçevesinde kalarak O'na nisbete bağlı izafî bir ululuğu haykırmaya; âcizliğini, fakirliğini, erişilmez bir gücün, tükenmez bir servetin enstrümanı gibi seslendirmeye ve başkalarının da aynı mülâhazaları paylaşıyor olduklarını düşünüp anlamaya yönelir ve âdeta kendi derinliklerinin tecrübeli bir dalgıcı hâline gelir. Sonra da, kendi içinde derinleşip enginleşmesi ölçüsünde duyup hissettiği her mânâyı, anlayıp değerlendirdiği her hakikati başkalarına da duyurmaya çalışır; imanını Hakk'a kullukla seslendirir.. mârifetini tefekkür ve tecessüslerle besler.. derûnundaki alâka ve merakı her an daha da derinleştirerek iştiyaka dönüştürür.. mütalaa ve müşâhedelerinde sürekli hayret ve takdir ufuklarında dolaşır.. hayret ve takdirlerini kalbin kadirşinaslığıyla rafine ede ede duygu ve tefekkür dünyasını bir aşk çağlayanına çevirir; çevirir de, artık oturur-kalkar yalnız O'nu düşünür.. O'na vuslat hülyalarıyla dolaşır.. O'nu arar.. O'na ulaşmak için yine O'na teveccüh ufuklarını kollar.. her emareyi bir davet mesajı sayarak, döner yine O'na yalvarır.. hayatını bütünüyle O'nun huzurunda bulunmaya bağlar ve ağzını açıp bir şeyler söylemek istediğinde yalnız O'nu söyler; söylemeyi de aşarak, âdeta hep O'nunla söyleşir. Hatta, bazen bütünüyle his olur, şuur olur, idrak olur ve her nesnenin gülen yüzünde duygularına, göz görmemiş, kulak işitmemiş, insanî tasavvurları aşkın ne ziyafetler, ne ziyafetler sunar..!

Aslında, Allah'ın, Zât'ına olan sevgisinin (muhabbet-i Zâtî) tezahürüne bağlı olarak yaratılan insan, ancak böyle davranmakla yaratılış esprisine uygun hareket etmiş sayılır; yani Allah'ın, Zât'ına ve sıfatlarına karşı olan muhabbeti, insanoğlunda O'na karşı aşk şeklinde tecellî edince, işte o zaman insan, yaratılış gayesiyle buluşmuş olur; böylece her şey de gider, yerli yerine oturur.

Aşk, bütün varlıklar arasında insanoğluna ait bir iç kimliktir. O, bu kimlikle, çokluk içinde çokluğa takılmadan, güvenle hep öz kaynağına ve merciine yürür.. her zaman gönlünde par par yanan aşkın ziyası sayesinde gözleri kaymadan, bakışları bulanmadan, sürekli hedefini gözetler-durur. Hatta o, sürekli ona kilitlenmiş gibidir; ne mânâların aşılmazlığı, ne de mesafelerin amansızlığı, onda kat'iyen bir duraklama ve inhiraf meydana getiremez. Gerçi

aşk yolu oldukça çileli ve ızdıraplıdır ama, insan bir kere de o yola girdi mi, artık elemler birer birer lezzetlere dönüşür, rahmet, zahmetin önüne geçer; zehir de şeker şerbete inkılâp eder; hele bir de, gönül gözleri tam açılıp, bakıp gördüğü, temâşâ edip gönlüne nakşettiği her nesnede O'na ait izler, işaretler, mesajlar, değişik tecellî dalga boyunda nurlar görmeye başlayınca, artık onun nazarında izafî bütün ışıklar söner gider; güneşler görünmez olur.. aylar husufa uğrar.. yıldızlar, bağı kopmuş tesbih taneleri gibi saçılıp, karanlıklara gömülür.. *"Arzın üstündeki her şey fenâ bulur gider; ancak azamet ve kerem sahibi Rabbinin Zâtı bâki kalır."*[2] fehvâsınca, gönül ufkunu sadece ve sadece kemiyetler ve keyfiyetler üstü O kaplar; O kaplar da, bu seviyeye ulaşmış bir gönül, bedenin küçük bir mazrufu iken genişler ve bir baştan bir başa bütün zarfını kuşatır; hatta, istidadı ölçüsünde, topyekün kâinatları içine alabilecek bir istiaba ulaşır; ulaşır ve her şeyde O'nu duyar, O'nu hisseder.. beden ve cismaniyetinin yer yer araya girmesiyle maruz kaldığı Ay tutulması türünden husufları bir ölüm ürperticiliğiyle karşılar ve müşâhedesini devam ettirmek için, durmadan farklı lütuf rampaları arar.

Âşık, bazen his dünyasında aşk ve vuslatın birleşik noktasını öyle derinden duyar ki, fizikî âleme ait her şey gözünden silinir gider ve bir uçtan bir uca bütün varlığı O'na uzanan yollarda par par yanan ve ufuk ötesine işaret edip göz kırpan çerağlar gibi duyar. Bazen de, iştiyakının vuslat ümidine aşkınlığı karşısında, içine kor düşmüşçesine ocaklar gibi yanar, yanar ama, *"Yansam da ocaklar gibi, gam eylemem izhar."* (M. Lütfî) *–Elverir ki, düşmesin sineme nâr-ı ağyâr.–*diyerek, ümit ve şevk karışımı bir ruh hâletiyle, hep iz sürmeye devam eder.

Aslında aşk, ne ise odur; o, ne tam bir nâr, ne de nurdur. Nâr da, nur da, onun mızrabının dokunduğu tellerden yükselen birer nağme, birer çığlık, birer sevinç, birer hafakandır. Aşk, öyle paha biçilmez bir incidir ki, onun gerçek değerini bilenler de, ancak yine onun pazarında elli defa cevahir peylemiş sarraflar olabilir; *"Cevahir kadrini cevher-fürûşân olmayan bilmez."* (M. Lütfî) Evet, aşkı, tatmayan bilemez.. bilenlerin çoğu da söylemez veya söyleyemez.. söyleseler de, onu âşık olmayanlar anlayamaz.

Kaderin âşığa belirlediği çerçevede, âşıkta sadece sevgiliye duyulan aşk u

iştiyakın helecanları vardır. O atlasta her renk sevgiliden bir tenezzül işareti, her hat, her nokta bir sonsuzluk remzi, her motif de bir vuslat çağrısıdır. Âşık, kaderinin çehresine her temâşâ edişinde: “Allah’ım, gönlümü yarattığın ve aşkı var ettiğin için Sana nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Yıllar ve yıllar boyu Mecnun gibi hep iz sürsem ve tecellî pususuna yatsam –uzaklığım, konumum itibarıyla bana ait bir nakîse– işte böyle bir uzaklığı derinden hissedip, hep vuslat diyerek vadi vadi dolaşsam.. varlığın çehresine saçtığın güzelliklerle yer yer tanışsam; canlı-cansız her nesnede, *“Bu da, O’nun ışığının gölgesi.”* deyip, *“Her şeyi tûtiya gibi koklayarak yüzüme-gözüme sürsem.”* der; her his ve her duygusuyla, ayrı ayrı fakat tek ufuklu olarak O’nu benliğinin her parçasında duymak için çırpınır durur. Aslında, böyle davranmayınca da, o ak sevdanın hakkı verilemez ya..

“Cemalini nice yüzden görem diyen dilber,
Şikeste âyineler gibi pâre pâre gerek..” (Anonim)

Bu öldüren sevdanın hakkını verebilmek için âşık, sürekli gönül yamaçlarında O’nu izler; O’na ait saydığı her ses, her renk, her görüntü arkasından koşar durur; kâh sekerek, kâh emekleyerek, kâh uçarak; ama her menzilde gönül kulaklarıyla O’ndan bir “hoşâmedî” alarak, mecnunların iz sürdüğü gibi, gözlerini gönlünün emrine verir.. ve mesafelerin amansızlığına rağmen, en aşkın düşüncelerle ve bütün iç ve dış duygularını yolda bulunma hislerine bağlayarak, ruh atlasındaki vuslata koşar. O, bir ölçüde aşk u vuslatı beraber yaşadığından, her menzili ayrı bir vuslat koyu gibi tasavvur eder ve bir gün bu kutlu yolculuğun biteceğinden korkarak tir tir titrer. “Ne aşk bitsin ne ümit, ne de vuslat arzusu.. eğer bir gün mukadder olan vuslat bütün bunları alıp götürecekse, o da olmasın.” der.

Âşığa göre hoş olan, âşık olmak, aşk yolunda bulunmak, vuslat emare ve işaretleriyle yaşamak ve bu duygu tufanını sonsuza kadar sürdürmektir. Evet, cayır cayır aşkla yanmak, her vuslat avansıyla tutuşup alevlenmek; alevlenirken de, “mükâfatı aşkın kendisi” deyip, sadece onunla yetinmek; işte gerçek aşk! *“Bak şu gedânın hâline / Bende olmuş zülfün teline / Parmağım aşkın balına / Bandıkça bandım, bir su ver!”* (Gedâî)

Zaten bu çerçevede olmayan aşka da aşk denmez ya.! O, sadece aşkın

dedikodusudur. Aşk, aşk sözünün edildiği yerlerde aranmamalı. O, alevin korla yer değiştirip durduğu yerlerde aranmalıdır. Zira aşk, ya içten içe sahibini yakan gizli bir kor veya tahammül-fersâ bir hâldir ki, gönüle düşünce, alevi her yanda hissedilir. Bu öyle bir alevdir ki, fitili de, yine onun gizliliğine emanettir. Sır urbalarını atıp âlüfteleşen söze sermaye, felsefeye malzeme olan aşk, aşk değildir; o, aşkın ölgün bir resmidir. Gazellere dökülen, bestelerin emrine giren ve onlara kul-köle olan aşka ait mırıltılar, sadece onun birer aks-i sadâsı ve kitaplarda anlatılanlar da, birer kaba tarifidir. Onu gönül evinde gizli tutmasını bilenler: *"Âşığım der isen, belâ-yı aşktan âh eyleme / Âh edip, âhından ağyârı âgâh eyleme!"* (Meçhul) der; içlerindeki bu fırtınayı kendilerinden bile gizlemeye çalışırlar; evet aşk, insan gönlünde ona ait her şeyi yakıp kavuran "lâ mekânî" öyle bir ateştir ki, ona, bu hâliyle ne semavî diyebiliriz, ne de arzî. Semavî olan iştiyak bir Cennet sevdası ise, âşık, ona gönül bağlamayı Sevgiliye vefasızlık sayar; arzî olana gelince, onun hiç mi hiç alâkası yoktur. Tahtını cismaniyet üstüne kurmuş, bütün oyunları göze cilve mecazî aşk, liyakat ve talep dengesi açısından aşk mesleğinde hilâbe (alış-verişte aldanma) sayılmıştır.

Gerçek aşk, fitili sonsuzun çerağından tutuşturulmuş, arzı da semayı da, doğuyu da batıyı da aşkın, zaman-mekân üstü, lâhûtî öyle bir ışık veya kordur ki, tecellîsi nur, içi buğu buğu huzur ve çevresi de, Sevgili kokusuyla buhur buhurdur. Evet, aşk ateşiyle tutuşmuş yanan bir gönül, sürekli bir buhurdanlık gibi tüter ve âşığın iç dünyasının her yanına sevgilinin kokusunu duyurur; tabiî, sırdan anlayan çevredeki sırdaşlara da. O, yer yer kendi içinden: *"Sefine-i kalbime alevli bir kor attın ey dost / Bülend âvâz ile dersin, bakın deryada yangın var!"* (Sûzî) der ve bu iç çığlıklarla nefes almaya çalışır; zaman zaman da: *"Ey sâkî, aşkın oduna yandıkça yandım, bir su ver;/Parmağım aşkın balına bandıkça bandım, bir su ver!"* (Gedâî) sözleriyle âh u efgânını gönül tellerinde seslendirir. Ve vuslat çağrılarıyla inler; inler ama, hiçbir zaman da canını aşka adamadan geri kalmaz. Zira, gerçek âşığın nazarında aşktan başka her şey bir abes, aşk çığlıklarının dışındaki her feryat da mânâsız bir sestir.

Aşk, mekânda mekânsızlığın, zamanda zamansızlığın en doğru şahididir. O, gökler ötesinden insanın kalbine salınmış ateşten bir zincir, bu zincirle bend olmuş kimseler de, aşkın azat kabul etmez bendeleridir. Yansalar da, o zincirle

bend olmuş olarak yanarlar ve öleceklerinde de yine aşk oltasında ölmeyi düşlerler. Onlar, aşksız yaşamayı ömürden saymaz; aşksız geçen günleri de, heva ve heves rüzgârlarıyla savrulan hazan yaprakları gibi görürler. Aslında âşık öyle bir canla içli-dışlı olmuştur ki, gün gelir, baharlar hazana teslim olur. Renkler, siyahlara bürünür, ölüm türküleri söylemeye durur. Gençlikler iki büklüm olup gider, yaşlıların peykelerine oturur.. bütün güzellikler, tıpkı duvarlardaki tablolar gibi matlaşarak, birer hatıra çerçevesine dönüşür, ama o can, bütün canlara can katar.. hazanı alevden renklerle tutuşturur.. yaşlılığa karşı gençlik iksiri ve çürüyüp giden canlara da hayat olur.

Gerçek aşk, sadakat enginliğiyle derinliğini bulan aşktır. Henüz sadakat ufkuna ulaşamamış bir aşk, içi her türlü zenginliklerle dolup taşan bir mağazanın umumî muhtevasını iyi bir vitrinle sergilemeye benzetilecek olursa, sadakatle oturaklaşmış bir aşka da, nâmütenâhî zenginliğine rağmen vitrinleri kapalı bir hazine nazarıyla bakabiliriz. Evet, sadakatle derinleşmemiş aşk, içindeki kaynamaları dışa taşan köpüklü bir derya, sadakatle gerçek derinliğine ulaşmış aşk ise, içinde renklerin, seslerin eriyip gittiği bir umman gibidir. O ummanın derinliklerinde ne renge rastlanır, ne dalgalarla karşılaşılır, ne de bir homurtu işitilir. O, derinliği kadar sessiz, zenginliği kadar da renksiz –bu, bütün renkleri birden ihtiva eden bir renksizliktir– ihtişamı ölçüsünde de gürültü ve şovdan uzaktır.

Bu nokta, aynı zamanda “hüsn”ün eksiksiz aşka, aşkın da huy, tabiat ve sorumluluk duygusuna dönüşmesi noktasıdır ki, bu noktada, bir taraftan, varlıktaki iç içe âhenk, iç içe mânâ ve iç içe güzellikler his, şuur ve idrakin hassas imbiklerinden geçe geçe, kalbin kadirşinas değerlendirmelerine bağlanarak aşka, iştiyaka, cezbeye, incizaba mecralar hâline gelir; diğer taraftan da, bu güçlü alâkalarla âşık gider, bütün benliği ile mâşuka bağlanır ve onun emrine girer. Hz. Mevlâna, bu hissi ifade sadedinde:

“Ben kul oldum, kul oldum, kul oldum, kul oldum..
Kullar, hürriyete kavuşunca sevinir ve mesrur olur;
Ben, Sana kul olduğumdan dolayı şâd ve mesrurum.”

der

.

İmanını mârifetle bezeyemeyen, yol yorgunluğundan kurtulamaz. Mârifetini aşk u muhabbetle derinleştiremeyen, formalitelerin ağında can çekişir durur. Aşk ve muhabbeti Sevgiliye ulaşma yolunda kulluğa bağlamayanlar da, sadakatlerini ifade etmiş sayılmazlar. Bu mülâhazalarımızı, aşkta zirve, ibadet ü taatte şahika büyük kadın, Râbiatü'l-Adeviyye'nin sözleriyle noktalayıp, konuyu bağlayalım:

"'Allah'ı sevdim' diyorsun; sonra da, O'na isyan ediyorsun. Yemin ederim ki, bu anlaşılması zor, tuhaf bir tavır. Eğer sen gerçekten O' nu sevseydin, O'na itaat ederdin; zira seven, sevdiğine kul-köle olur ve itaat eder."[3]

1Kehf sûresi, 18/109.
2Rahmân sûresi, 55/26-27.
3İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 69/118; Aliyyülkârî, *Mirkâtü'l-mefâtîh* 9/214.

Dar Bir Açıdan Şiir

Şiir gönül, his ve duyguların diliyle, insan gerçeği ve özünün; onun aşk, heyecan, tasa, keder ve sevinçlerinin; varlık ve ötesini duyuş, seziş ve değerlendirmelerinin açık-kapalı, doğrudan doğruya veya dolaylı yollarla sesi, sözü ve ifadesidir. Değişik bir zaviyeden ona, gönlün, eşya ve hâdiseleri kendince duyması; hissin, kendince yorumlaması; insan ve kâinatın, perde önü, perde arkası itibarıyla vicdan vasıtasıyla hususî değerlendirilmesi; şuur ve idrakin de, kendi gerçek fonksiyonlarına rağmen, bu duyuş, seziş ve değerlendirmeleri, bazen şöyle-böyle vâkı'a uygunluk içinde, bazen de hayal ve tasavvurların yedeğinde yorumlayıp seslendirmesi de diyebiliriz. Herkesin vicdan ufku, gönül enginliği, his zenginliği farklı farklı olduğundan; duygu, düşünce derinliği, varlık ve hâdiselere bakış zaviyesi, duyup hissettiklerini yorumlaması, üslûbu, sözü ve nağmelerinin de farklı farklı olacağı tabiîdir.

Evet, eğer bazı kimseler varlığın perde arkasından habersiz, bazıları vicdanın dilini anlamıyor, bazıları akılları gözlerine inmiş de maddeden başka bir şey göremiyor, bazıları da kendi iç âlemlerinin cahili ise, öylelerinin, anlamlı-anlamsız pek çok ses ve sözünün olacağı açıktır. Zira, bu gruplardan herhangi birine dahil olan bir fert, kendi iç âlemindeki ihsaslarını söyleyecek, vicdanında oluşup tasavvur ve tahayyüllerine yayılan, sonra hususî şekilde gelip onun duygularına vuran –bu hususta değişik inanç, kanaat ve kültürlerin tesiri büyüktür– iç resim ve tasarılarını dile getirecektir ki, bu da, tek bir nesne, tek bir mânâ, tek bir mazmunun pek çok şekillerde resimlendirilmesi demektir.

Evet, eğer bir şair, bile bile kendi inanç, kanaat, düşünce ve bakış zaviyesine ters fanteziler peşinde koşmuyorsa o, bir şey yazmak, bir şey söylemek için ağzını her açtığında kendi iç dünyasını ortaya koyar ve kendi duygularını, kendi düşüncelerini, kendi inançlarını, kendi kanaatlerini söyler. Aslında, diğer bütün sanat dalları adına da aynı şeyleri ifade etmek mümkündür.

Bu itibarla da diyebiliriz ki, şiirin esası 'kelâm-ı nefsî'ye dayanır ve kendi sesiyle terennüm edildiği yerde o, tamamen insanın gönlü ve duygularıdır; bundan dolayı, onun dışarıya vuruşu da farklı farklıdır.

Bu dışarıya vuruş bazen, dizi dizi sözler, bazen birkaç damla hikmet, bazen

köpüren bir sevinç veya simsiyah bir keder, bazen bir demet aşk u şevk, bazen doludizgin bir hamaset, bazen buruksu bir gurbet, bazen pürneşe bir vuslat, bazen de bunların birkaçını birden aksettiren çok renkli beyanlarla olabilir. Ne olursa olsun şiirde esas; mazmun, mânâ ve mefhumların önce insanın iç derinliklerinde buğu buğu buharlaşıp 'çiy' noktasına ulaşması, sonra da dupduru yağmur damlacıkları gibi sözcükler hâlinde sayfaların bağrına dökülmesidir. Aksine, insanın gönlünde doğup bulutlar gibi yükselerek semavîleşmeyen mazmun ve mefhumlardan meydana getirilmiş nazımlar şiir değil, yapmacık sözlerdir ve her biri birer iç 'çelişki' ifadesidir. Evet, vicdanın sesi olarak insanın ruhunda şekillenmeyen sesler, sözler, çok süslü ve sanatlı da olsalar, hatta zâhirî derinlikleriyle başları da döndürseler, yine kof sayılırlar.

Mükemmel bir şiirin mükemmeliyeti, dile-dudağa hatta dimağa bağlı yanlarıyla değil; gönlün sesi, vicdanın nağmeleri ve şairin inanç, kanaat, düşünce ufku ve yorumlarının akisleri olması itibarıyladır. İyi bir şair, sözlerini dil ufku itibarıyla değil, iç duyuş, seziş, aşk, heyecan ve yorumlamalar olarak ortaya koyar.. evet o, açık-kapalı kendi iç derinliklerine tercüman olabildiği ölçüde samimî, duygu ve düşüncelerini ifadede de tenakuzdan (çelişki) uzak ve riyasızdır. Her tasavvur ve tahayyülünü vicdanî tecessüs ve tefahhuslarına bağlayan böyle biri, duygu, düşünce ve sezilerini seslendirmede –bazen kısmî farklılaşmalar söz konusu olsa da– üslûbunda her zaman bir temâdî içindedir; tizinde de pesinde de hemen her zaman aynı makamın kurallarına göre hareket eder ve bir mânâda hep aynı notaya bağımlı kalır.

Aslında şiir, vicdanın takdir, tesvid ve tebyizlerinden çıkan bir sözdür, dil değil; ama o, dil için önemli bir neşv ü nema zemini teşkil eder. Bazen ifade açısından müphem, muğlak bir hâl aldığı da olabilir; ne var ki o, söz olarak hemen her zaman açıklardan açıktır ve muhteva zenginliğiyle de zaman üstüdür.

Şiir; insan, kâinat ve Yaratıcı'dan bir kelâm, bir tasavvuf, bir felsefe gibi bahsetmez; o, tıpkı rüyalarda olduğu gibi, mânâları, mazmunları berzahî levhalar ve motifler şeklinde resimlendirir. Tabirini de değişik takdirlerin yorumlamalarındaki genişliğe bırakır. Bir şairin herhangi bir nesne hakkındaki tasavvur, tahayyül ve yorumları, başkalarının aynı varlık hakkındaki

mütalaalarına uysun-uymasın, referans çerçevesi onun kendi ihsaslarıdır ve o, duygularını hep böyle bir 'algılama'ya bağlı olarak diline ve kalemine fısıldar. Bir şair için söz konusu olan bu iç ihsas, değerlendirme ve ifade, şiirin tahlilcisi ve yorumcusu için de bahis mevzuudur. Sözlerin enginlik ve esnekliği yorumcunun düşünce, kanaat, kültür farklılığına bağlı esneticiliğiyle farklı bir sese ve söze dönüşebilir; dönüşmüştür de. Pek çok insan ve düşüncenin, birbirine zıt belli çevrelerce, farklı yorumlarla birer kudsî me'haz gibi değerlendirilmesi bunun açık örneklerindendir. Bu itibarla da diyebiliriz ki, yazdığı bir şiirde şair kendini, kendi iç dünyasını ifade ettiği gibi, bir mânâda, yorumcu ve tahlilcinin de önemli bir referansı, yine kendi düşüncesi, kendi kanaatleri ve kendi kültürüdür. Bu, herkes için her zaman böyle olmasa da, çoğunlukla böyle olduğunda şüphe yoktur.

Aslında bunun böyle olmasının da yadırganmaması lâzımdır; yadırganması bir yana, eğer sözün iffeti, ismeti, şerefi, gönlün sesi soluğu olmasıyla mebsuten mütenasip (doğru orantılı) ise –ki öyledir– böyle olması makbul ve yararlı bile görülebilir. Zira şiir; gönül, his ve duyguların diliyle insanın kendini, varlığı, varlık ötesini ve ihsaslarını anlatmasının bir diğer unvanıdır.. ve bu, aynı zamanda hakikî şiirin önemli bir yanını ifade eder. Onun en az bunun kadar ehemmiyetli diğer yanına gelince, o da; gönül ve duygulardan kopup gelen bu seslerin, insanı, aşk ve güzellik konularında nefsanî ve cismanî gayyalara çekmemesi; hakikatleri ifade adına bâtılı tasvir ederek zihinleri kirletmemesi; fantezilere girerek ya da hep garip şeyleri takip ederek ve ele aldığı konuları abartarak, okuyucu, dinleyici avlamaya kalkışmaması; düşündürücü görünme mülâhazasıyla her mevzuda sun'î iğlâk ve iphamlarla konuları anlaşılmaz hâle getirmemesi… gibi hususlardır. İyi bir şiirde söz, güzellikte tecrit endamlı; aşk da bütün güzelliklerin temel kaynağına duyulan iştiyak esintili olmalı; ayrıca, varlığın yorumlanmasında da, her nesneyi harika bir sanat eseri olarak görüp, gerçek sahibine bağlayıcı bir üslûp takip edilmelidir ki; bunları, şiirin iffet, ismet ve hususiyetinin ana unsurları kabul edebiliriz.

Dille münasebeti yalan, mübalâğa, bâtılı tasvir; hayalle alâkası, fısk, müstehcenlik tasviri ve şehevî hisleri şahlandıran resimler; şuur ve idrakle irtibatı da çarpık ideolojilere zangoçluk yapmak olan bir şiir, şiir değildir. Şiir adına böyle kirli bir üslûpla ortaya konan söz dizileri, ister hakikatin sırf

deneme ve gözleme yoluyla elde edilebileceğine inanan felsefî akımla (pozitivizm) şöyle-böyle irtibatlandırılsın; ister, her şeyin akılla izah edilip kavranabileceğini düşünen felsefî sisteme (rasyonalizm) bağlansın; ister, her şeyi hayal ve hassasiyette gören sanat telakkisine (romantizm) dayandırılsın; ister, bütün mülâhazaları koyu bir tabiatperestlik anlayışı (natüralizm) üzerine temellendirsin; ister, aklın zâhirî nazarında eksik-gedik her şeyi olduğu gibi tasvir etmeyi esas alan cereyan (realizm) üzerine oturtulsun; ister, gerçeküstücülük (sürrealizm) gibi telakkilerle merak-âver bir yol izlensin; ister, fikir dışında objektif hiçbir şey olmadığını ileri süren sanat akımının (idealizm) sesi-soluğu olma yolu takip edilsin; ister, tabiat şekillerini olduğu gibi tasvir yerine, her şeyde hendesî yaklaşımı esas alan düşünce (kübizm) eksenine bağlı kalınsın ve isterse daha başka cereyanlar çizgisinde veya onların yakınındaki farklı mülâhazaların güdümünde kalınsın, gerçek şiir, insan duygularının ihsası; gönüllerin kendilerine mahsus sesi; insan-kâinat-Allah arasındaki münasebetin –açık, kapalı– güftesi, bestesi, mûsıkîsi; seradan Süreyya'ya ihata edebildiğimiz hakikatlerin, onları ayrı ayrı işaretleyen birer gölgesi; eşyanın duygularımıza, düşüncelerimize akseden izdüşümünün sözcük çerçeveli bir fotoğrafı; aşklarımızın, heyecanlarımızın değişik tellerden kalbî birer nağmesi; iman, ümit, azim, güzellik, aşk, vuslat ve iştiyaklarımızın da bir güldestesidir.

Bu mülâhazalar, referansları sağlam olan şiire ait hususiyetlerdir ve herhangi bir abartı da söz konusu değildir. Kur'ân, gerçek kaynağını bulup ona bağlanamamış bir şairi, dolayısıyla da böyle bir şairin şiirini, *"Şairlere gelince, onların arkasına sadece sapkınlar ve çapkınlar takılırlar. Görmez misin, onların değişik vadilerde* –hakikî şiirin esasları üzerine temellendirilememiş; yukarıda işaret edip geçtiğimiz farklı cereyanların zâhirine takılıp kalma kastedilmiş olabilir. O dönemde bu cereyanların henüz ortaya çıkmamış olması çok da önemli değildir– *onların şaşkın şaşkın dolaşıp durduklarını ve yapmadıkları şeyleri söyleyegeldiklerini"*[1] ifade eder ve kendi referans çerçevesine oturmamış bu kabîl kopuk şiirde nefsanî duyguların, hevâ ve heveslerin şahlandırıldığını, şahlandırılabileceğini vurgular ve ardından da; *"Ancak iman edip iyi amel işleyenler ve her vesileyi*

değerlendirip Allah'ı çokça anan (şairleri)"[2] müstesna tutarak, kendi referans çerçevesinde söz söyleyen şiir üstadlarını âdeta takdirlerle, tebcillerle dile getirir.

Evet, işte bu mânâda şiir, söz cevherlerinden tanzim edilmiş öyle bir beyan atlası ve kalbin en hassas telleriyle seslendirilmiş öyle sihirli bir bestedir ki; o beyana sahip olan biri kendini herkese dinletebilir ve o beste ile de herkesi teshir edebilir. Bu ölçüdeki bir şiir, tonunu tam bulup da yankılandığı zaman, en muhteşem beyanlar ona el-pençe divan durur ve saygı murâkabesine girerler.

Aşk lügatinde en birinci makam şiire aittir. Şiirin kanatlarıyla, herkes tarafından duyulma ufkuna yükselen sözler, bütün hudutları aşarak her bucakta uçabilir; her milletle konuşabilir ve her gönüle bir gül uzatabilirler. Bugüne kadar nice parlak dimağlardan fışkırıp taşan beyan çağlayanları olmuştur ki, zamanla renk atmış, matlaşmış birer silik tabloya, ya da sığlaşan birer akıntıya dönüşerek, seyircisi ve talibi olmayan ülfet mağdurları hâline gelmişlerdir. Kendi öz ve esasları üzerine oturmuş sağlam bir şiire gelince o; her zaman tazeliğini, canlılığını korumuş ve söz sultanlığını hep sürdürmüştür. Hele bir de bu şiir, ruh ve mânâ âlemlerine açıksa, işte bu kabîl sözler, kim bilir belki de yükselerek gidip, ruhanîlerin vird-i zebanı olmuştur…

Bazen, en iyi şiirler bile kendiliklerinden güzelliklerini tam gösteremeyebilirler; bu, o beyan âbideleri için bir tâli'sizlik demektir. Ama uzun zaman böyle bir tâli'sizliğin sürüp gitmesi de kat'iyen söz konusu değildir; zira bugün olmasa da yarın bir kısım söz sarrafları onları mutlaka duyacak, tanıyacak ve değerlerini ortaya çıkaracaktır. Evet, günümüzde olduğu gibi şiirin bazen, kitlelerin alâka göstermediği değersiz bir meta durumuna düştüğü çok olmuştur; ne var ki, bu alâkasızlık hiçbir zaman uzun sürmemiş; cevahir kadrini bilen söz üstadlarınca hemen kendi özüyle yeniden taçlandırılıp beyan saltanatının tahtına oturtularak, onlara biat izharıyla âdeta bir tazim kazası yapılmıştır.

Aslında şiir, hemen her zaman, toplumların duygu, düşünce, millî kimlik ve kültürleri adına sürekli başvurageldikleri arşivleri olmuş ve tarihî değişik dönemleri birbirine bağlamada bir "hayt-ı vuslat" vazifesi görmüştür. Bir dönemde geçmişinden kopanlar, onda yeniden kendilerini bulmuş, kendilerini

duymuş, kendilerini yaşamış ve onunla tarihlerini bir bütünlük içinde görebilmişlerdir.

Şiir, bazen en beliğ hutbelerden daha beliğ bir beyan hâlini alır ve en keskin kılıçlardan daha keskin bir silah gibi ürpertici olur ki; tam nağmesini bulup gönlün heyecanlarına tercüman olabilmiş böyle bir şiir ne zaman sesini yükseltse, söz kıyafetindeki bütün perişan ve savruk kelime yığınları saklanacak kuytu yer aramaya başlar, hicap sessizliğine gömülür; böyle bir şiir kılıcı ne zaman kınından sıyrılsa, otağlarını boşluğa kurmuş bütün sahte söz sultanları halvete çekilir ve inkisar murâkabesi yaşarlar.

Muhtevalı, mânâlı ve güçlü şiiri, Söz Sultanı ve İnsanlığın İftihar Tablosu da her zaman başvurulacak bir hikmet kaynağı olarak görür ve gösterir; görür ve gösterir de, içinde mâlâyâni söz ve lakırdıya cevaz verilmeyen "Cennetü'l-Firdevs"in izdüşümü diyebileceğimiz mescidinde, şiir irâd etmesi için Hassan b. Sâbit'e kürsü kurdurur; sonra da *"Allah'ım, onu Mukaddes Ruh'la teyit eyle!"*[3] der, ona duada bulunur. Siz buna, kaba ilhad düşüncesine karşı şiirin elmas kılıcıyla mücadelenin tesirini vurgulama da diyebilirsiniz.

Şiir kendi rengini koruduğu sürece, ondan daha taze, daha canlı ve hiç ihtiyarlamayan bir güzel göstermek mümkün değildir. Gerçi, şiirin özel bir rengi yoktur ama; onun her renkten bazı çizgiler taşıdığı da bir gerçektir. Harfler, kelimeler şiir mektebinde birer talebe, şiir kışlasında birer asker hâlini alınca, sözün ulaşamadığı irfan ufku ve beyan leşkerinin fethetmediği hiçbir kale kalmaz.

Aslında varlık, bir baştan bir başa tekvînî emirler çerçevesinde âdeta iç içe bir şiir gibi nazmedilmiştir. Kendi dinamikleriyle sağlam bir ses ve söz hâline gelmiş şiire gelince o da, bu manzumenin kelâm cihetiyle pek çok telden seslendirilmesi demektir. Bu itibarla da şairleri, varlık, varlık ötesi mânâ ve muhtevanın bülbülleri sayabiliriz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Şiir O'na yaraşmaz."*[4] fermanı gereğince, hissin, duyguların, ihsasların değil, saf ilâhî hakikatlerin aksettiricisi ve tercümanıdır. Evet, O şair olmadığı gibi, Kur'ân da şiir değildir; ancak o Beyan Sultanı, bütün söz erlerinin en güçlü üstadı; Kur'ân da, "mülhemûn" olan şairlerin en rengin, en zengin kaynaklarındandır. Nebiler, insan-kâinat-Allah'la alâkalı münasebetlerin özünü

herkesin anlayabileceği bir dille ifade eder ve Cenâb-ı Hakk'a kullukta insanlara rehberlikte bulunurlar; dünya ve ahiret saadeti adına bir rehberlik. Şairler ise, kendi şuur, kendi idrak, kendi ufuk, kendi mizaç ve meşreplerine göre, gönül, his ve duyguların diliyle bu gerçekleri ya da onlara bağlı diğer tâlî hususları yeni bir üslûpla açar, yorumlar ve seslendirirler.

Hakikî şiir, ilham ağaçlarının dallarında Cennet çiçekleri gibi gelişen öyle bir meyvedir ki; o meyveyi derecek olanın niyet ve düşüncelerine göre, derilenlerin yerlerinde benzerleri oluşur. Derken, hep bir farklılaşma ve temâdî içinde bu büyü sürer gider. Öyle ki, şiir ağacına uzanan eller her defasında ondan bir şeyler koparır; koparır ama, koparılanlar hep misliyet çerçevesinde kalır.. evet, ne duyulup hissedilenlerde, ne de yeni tomurcuklarda ayniyet kat'iyen söz konusu değildir. Zira ona, gerçek rengini, tadını, şivesini duygular, düşünceler, niyetler, bakış zaviyeleri ve kültürler kazandırır. Evet şiir, şuur ve idrak potalarında kaynatılan bir düşünce ve dil enstrümanlarıyla seslendirilen bir nağmedir ama, ona gerçek derinliğini kazandıran ve hakikî rengini veren, şairin inanç, kanaat, kültür ve düşünce ufkudur. Potasında kaynaya kaynaya tam kıvama gelmiş bir söz; inanç, kanaat ve kültürle de kanatlanmışsa, artık o aşkınlaşmış ve ruhanîlerin muhaverelerindeki derinliğe ulaşarak bir hikmet çağlayanı hâline gelmiştir ki, uğradığı her yerde bir büyü tesiri icra eder. İfade edeceği nükteyi yakalayıp da sesini yükselttiğinde, sözden anlayanların ruhlarında sûr sesi gibi yankılanır.

Gayesiz, ruhsuz, nesepsiz silik sözlerin bir zift gibi ufkumuzu kararttığı günümüzde, hakikî şiire ne kadar susadığımız açıktır; ama ben, o susuzluğu bile resmetmekten âciz olduğumu itiraf etmeliyim. Zaten böyle bir makaleciğin istiab haddi de o kadarını kaldırmaz/kaldıramaz.

1Şuarâ sûresi, 26/224-226.
2Şuarâ sûresi, 26/227.
3Buhârî, *salât* 68; Müslim, *fedâilü's-sahabe* 151-152.
4Yâsin sûresi, 36/69.

Dar Bir Çerçevede Kadın

İç donanımı itibarıyla kadın bir şefkat âbidesidir; şefkati de yaratılış ve tabiatından kaynaklanmaktadır. Bu nezih tabiat, yanlış müdahalelerle kirletilmemişse, hep şefkat düşünür, şefkat söyler; şefkatle oturur-kalkar; bir ömür boyu çevresindekileri şefkatle süzer ve herkese kadeh kadeh şefkat içirir. Herkesi şefkatle kucaklayıp herkese şefkat içirdiği aynı anda, inceliğinin ve içtenliğinin gereği olarak da sürekli ızdırapla yutkunur durur. Bir tül gibi titrer etrafındaki herkesin üzerine, anne-babasına, kardeşlerine, arkadaşlarına ve bütün yakınlarına; tabiî mevsimi gelince eşine, evlâtlarına. Paylaşırken onlarla zevki, lezzeti, neş'eyi, güller gibi açar ve çevresine gülücükler yağdırır. Görünce de onlarda tasayı, kederi, yapraklar gibi sararır-solar ve hüzünle inler.

Her zaman güzel şeyler görmek, güzellerle içli dışlı olmak ister; ne var ki, bazen umduklarını bulur, bazen de bulamaz. Bazen, çevresinde rüzgâr hep zorlu eser ve sarsar onun dil bağladığı her şeyi, işte o zaman inler dolaşır dolaştığı her yerde. Hafakanlarla köpürür durur ve içten içe gözyaşlarıyla soluklanır. Bazen de, ufkunda tüllenen güzelliklerle tıpkı çocuklar gibi sevinir ve herkese kâse kâse neş'eler sunar.

Ruh ufku itibarıyla eşini bulmuş ve çocuklarıyla susuzluğunu giderebilmiş bir kadının, Cennet hurilerinden ve böyle birinin çevresinde örgülenmiş yuvanın da Firdevs'ten farkı yoktur. Her hâlde böyle bir Cennetliğin gölgesinde şefkat yudumlaya yudumlaya yetişen çocukların da ruhanîlerden farkı olmayacaktır; evet böyle bir yuvada neş'et etme bahtiyarlığına ermiş bir fert, başı Firdevslere ermiş gibi ötelerin neş'esiyle yaşar ve çevresine tebessümler yağdırır durur.

Böyle bir yuvada, tenler ve cesetler ayrı ayrı görünse de, herkese ve her şeye hükmeden can bir tanedir. Her zaman kadından fışkırıp bütün bir yuvayı saran bu can, mânen bir büyü, bir ruh gibi her zaman herkesin üzerinde kendini hissettirir ve âdeta onları bir yerlere yönlendirir. Kalb ufkunu karartmamış ve ruhunun önü açık mübarek bir kadın, aile sistemi içinde tıpkı bir Kutup Yıldızı gibidir; hep yerinde durur, kendi etrafında döner; sistemin diğer üyeleri ise, varlıklarını her zaman onun çevresinde şekillendirir ve ona bağlılık içinde hedeflerine yürürler; evet, herkesin yuva ile münasebeti muvakkat, sınırlı ve

izafîdir. Kadın ise, başka bir işi olsun olmasın, içinde şefkat, merhamet, sevgi macununun kaynayıp durduğu mutfağıyla sürekli evinin orta yerinde dimdik ayakta durmakta ve duygularımıza neler ve neler pişirip sunmaktadır..!

Duygu ve düşünce dünyasıyla sonsuza tam yönelmiş bir kadın, hiçbir mürşid ve hiçbir muallimin duyuramayacağı şeyleri duyurur ruhlarımıza ve gönüllerimizi, zamanın solduramayacağı, kimsenin silemeyeceği en enfes mânâların en nefis hatlarıyla süsler; derken şuuraltı donanımımızla bizi daha sonraki hayatımızda, dünyaları peyleyebileceğimiz ne potansiyel zenginliklere ulaştırır! Biz hemen her zaman böyle yetkin "insan-ı kâmile" bir kadının huzurunda, ruhlarımıza ötelerin merhamet, şefkat ve şiirinin döküldüğünü duyar gibi olur ve içimizin derinliklerinde hep uhrevîleşmenin neşvesiyle nefes alır-veririz.

Bize göre kadın, hususiyle de analık buuduyla, semalar kadar derin ve gönlünde göklerin yıldızları kadar duyguların, düşüncelerin köpürüp durduğu bir his ve merhamet yumağıdır. O her zaman, acı-tatlı tâli'iyle uyumlu, sevinçleriyle-kederleriyle barışık, neş'eyle-tasayla iç içe, kine-nefrete kapalı, her hâliyle ihya ve imar peşinde ve yeryüzünde ilâhî hilâfetin en saf mayası, insanî inceliğin de âdeta bir özü ve usaresidir. Bilhassa, inancı ve sonsuzluk düşüncesiyle gönül kapılarını ebediyetlere aralamış bahtiyar bir kadın; madde ve mânânın, cisim ve ruhun birleşik âlemi diyebileceğimiz sihirli bir noktada, tasavvurlar üstü öylesine parlak bir konuma mâliktir ki, bunun ötesinde ona vereceğimiz en yüksek pâyeler ve makamlar dahi onun güneşler gibi parıldayan gerçek değerleri yanında –yeri, konumu ve mazhariyetleri adına mübalâğalara girilerek hakikî hâline gölge düşürüldüğü için– sönük birer mum mesabesinde kalırlar.

Bizim düşünce dünyamız ve değerler atlasımızda kadın, hilkat hâdisesinin en önemli rengi, insanlık âleminin en bereketli ve sihirli rüknü, evlerimizde Cennet güzelliklerinin kusursuz bir izdüşümü, varlık ve bekâmızın da en sağlam teminatıdır. O yaratılmadan önce Âdem Nebi yalnız, eko-sistem ruhsuz, mutasavvar insanoğlu inkıraza teslim, yuva ağaç kovuğundan farksız bir in ve insan da kendi ömür fanusunun mahpusuydu. Onunla ikinci bir kutup oluştu ve kutuplar birbirine bağlandı. Varlık yeni ve farklı bir sesle, bir görüntüyle

şenlendi, yaratılış tamamlanma vetiresine girdi ve yalnız insan da bir nev'e dönüşerek, kâinatın en ehemmiyetli bir unsuru hâline geldi; geldi ve eşine değerler üstü değer kazandırdı.

Gerçi kadın, fizyoloji ve psikoloji açısından farklı bir tabiata sahip ve ayrı özellikleri haizdir; ama bu, erkeğin kadından üstün ya da kadının erkekten aşağı olması mânâsına gelmez. Kadını-erkeği havadaki azot ve oksijen şeklinde düşünecek olursak, her ikisi de hususî yerleri, konumları itibarıyla fevkalâde önemlidirler ve aynı ölçüde birbirlerine muhtaçtırlar. Havadaki unsurları birbiriyle mukayese ederek: "Azot daha kıymetlidir." ya da "Oksijen daha faydalıdır." mülâhazası ne ölçüde abes ise, kadın-erkek arasında bu türlü mukayeselere girmek de o ölçüde bir münasebetsizliktir. Evet, kadın-erkek, yaratılış ve dünyadaki misyonları açısından birbirlerinden farksızdırlar ve bir vâhidin birbirine muhtaç iki ayrı yüzü gibidirler.

"Zen merde, civan pîre, keman da tîrine muhtaç;
Eczâ-i cihan cümleten birbirine muhtaç."

(Anonim)

Ama acaba kadın, dünyanın her yerinde ve her zaman bu ölçüdeki değerleriyle tanınabildi mi? Hiç zannetmiyorum; işte Muhterem Ş. Can'dan küçük alıntılarla bir kısım örnekler: Dünyanın bir bölümünde o, hiçbir zaman evlenme, miras ve diğer insanî hakların en küçüğüne dahi sahip olamadı. Herhangi bir hakka sahip olmak bir yana o, kasırgadan, ölümden, yılandan, zehirden daha zararlı bir yaratıktı. (Vedalar'daki onun fotoğrafından gördüklerimiz bunlar...) Bir başka zaviyeden aynı bölgede o, hislerine tâbi bir mahluk gibi görülüyor, kendisine bakılıp görülmemesi lâzım geldiği vurgulanıyor, bakıp görme mecburiyetinde kalınınca da kendisiyle konuşulmaması, konuşulunca da uzakta durulması esas alınıyordu. (Ki Buda ile Amenda arasında geçen konuşmadan süzüp çıkardığımız resimde bunlar apaçık...)

Bir başka coğrafyada, erkek ailenin mutlak hâkimi, kızlarsa evlerde hizmetçi konumunda birer zavallı; hatta bazen babaları tarafından satılan birer esir gibidirler. Aslında onlar böyle bir muameleye müstahak idiler; zira kadın Âdem'i aldatmış ve onu kötülüğe sevk etmişti. Bu açıdan da o mutlak mel'un

sayılmalıydı. (Bazı İsrail kaynakları itibarıyla kadın hakkında biçilen hüküm de bu çerçevede...)

Diğer bir dünyada ise, o insan sayılmıyor, kendisine isim verilmiyor; 1, 2, 3 diye hitap ediliyor, hatta bazen domuz gibi görülüyordu. (Bu mide bulandıran tablo da Eski Çin'den...)

Daha başka bir âlemde ise o, çocuk yapan bir makine ve orta malı değersiz bir meta idi. (Yunan ve Roma'ya ait bu yaklaşımda edebimize takılıp dışarıda kalan daha başka mülâhazalar da var...) Şu sözler de, işte bu kültürün devâsâ düşünürlerine ait: "Kadın, Cehennem'in kapısıdır ve o bir maldır." (Eflatun'un düşüncesi diye kayıtlı...) "Kadın yaratılış itibarıyla yarım kalmış bir erkektir." (Bu da Aristo'ya ait.) "Kadın, erkekler büyük işler başarmasın diye yaratılmıştır. O yaratılmasaydı, erkekler tanrılaşabilirlerdi." (Çiçero) Kadını aşağılayıcı benzer yaklaşımlar daha sonra da devam etmiştir. Sekizinci Henry dönemine kadar (1509-1547) kadın, Cennet'te ilk günahın işlenmesine sebebiyet verdiği için İncil'e el süremezdi. İşte bu atmosferde şu kabîl mülâhazalar çok yaygındı: "Kadın –hâşâ– bir hilkat hatasıdır." (*"Yitirilmiş Cennet"* yazarı Milton) Bir azizin ağzından dökülen şu sözlerse fevkalâde ürperticidir: "Eğer kadınlar ahirette cinsî duygularıyla dirilecek olurlarsa, korkarım orada da erkekleri baştan çıkarırlar." (Dilerim bu, Saint Augustine'e bir isnad olsun.)

Modern çağlarda da kadını karalama hep aynı çizgide devam etmiştir: Nietzsche; "Kadınla konuşacağın zaman kırbacı eline almayı unutma!" diyerek, âdeta bir dünyanın düşüncesine tercüman oluyordu.

Leo Tolstoy, evlilikle alâkalı hatıra defterinde; "Evlendiğim için çok mutluyum. Yuva saadeti bir güneş gibi ruhumu aydınlatıyor." diyordu ki, bunlar yerinde ve doğru sözlerdi. Ama bir süre sonra yazdığı bir romanında roman kahramanını: "A, sakın evlenme; eşin ortaya iyi bir eser koymanı engeller. Alâkalarını baskı altına alır ve seni aşağı ve sıradan bir varlık hâline getirir. O bayağı bir varlık olduğu için kocasının ruhunu da bayağılaştırıp alçaltmak ister." şeklinde konuşturarak, kadınlar hakkında gerçekten ne düşündüğünü açıkça ortaya koymuştu.

İslâm'ın ilk zuhur ettiği Arap Yarımadası'nda Cahiliye dönemi itibarıyla

durum aynıydı; kadının dünyaya gelişi de, büyümesi ve büyütülmesi de ve daha sonra evlenmesi de tamamen birer trajediydi. Kız çocukları bir taraftan ailenin sırtında birer yük kabul edilir, diğer yandan da mevcudiyetleri birer ar vesilesi sayılarak, bazı bölgeler itibarıyla diri diri toprağa verilirlerdi.

Topyekün insanlığa ebedî var olmanın mesajlarıyla gelen İslâm, (Bu konu etrafındaki konuşmaların bir kitap hâline getirilebileceği vaadiyle şimdilik bu mevzuu icmalî bağlıyoruz.) toplum tarafından, kadının gasp edilmiş haklarını da istirdat ederek onu açıkça sıyanet altına alan ve bu hususta sağlam kurallar vaz'eden ilk dindir. Kur'ân; *"Erkeklerin kadınlar üzerinde bazı hakları olduğu gibi, kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır."*[1] fermanıyla, herhangi bir yoruma meydan bırakmayacak şekilde bu gerçeği vurgular ve kadını yaratılış plânındaki konumuna yükseltir. Veda Hutbesi'nde İnsanlığın İftihar Tablosu: *"Size, kadınların hukukunu gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı öğütlerim, kadınlar size Allah'ın emanetidirler."*[2] buyurur. Kadının, hemen bütün dünyada bir meta gibi alınıp-satıldığı o meş'um dönemde, onları saygı duyulacak bir konuma yükseltmek, kadınlık âlemi için önemli bir tarihî hâdisedir. Kur'ân ve Sünnet'te, kadının konumu ve hakları o kadar net ve açık vurgulanır ki, onun İslâm'la esaretten kurtulduğunu söylersek, mübalâğada bulunmuş olmayız.

Zaten, bütün bir insaf dünyası da, kadın konusunda böyle düşünmektedir. İslâm dünyasındaki yazarların pek çoğunun tanıyıp başvurduğu G. Demombyne: "Kur'ân, kadın hakları konusunda şimdiki Avrupa kanunlarının getirdiği esaslardan daha müsait esaslar getirmiştir." der. Tanınmış bir diğer araştırmacı olan Stanley Lane-Poole ise: "İslâmiyet'in kadın hakları konusunda yaptığı değişiklikleri hiçbir kanun vâzıı yapamamıştır." diyerek, önemli bir itirafta bulunur. L. E. Obbald da aynı mülâhazaları paylaşma sadedinde: "Kadınları esaretten kurtarıp, onlara mahrum edildikleri hakları iade ancak İslâmiyet'le gerçekleştirilebilmiştir." der ki, bir kadirşinaslık ifadesidir.

Evet, Allah kadını başka değil, erkeğe eş olarak yarattı. Âdem Havva'sız, Havva da Âdem'siz olamazdı. Bu ilk çift, hem Yaratıcı adına hem de varlık hesabına âyinedarlık ve tercümanlık gibi önemli bir vazife ile vazifelendirilmişlerdi.. iki ceset, bir ruh gibiydiler ve bir hakikatin ayrı ayrı iki

yüzünü temsil ediyorlardı. Zamanla, kaba anlayış ve hoyrat düşünce bu birliği bozdu. Onun bozulmasıyla da hem aile düzeni hem de içtimaî nizam bozuldu.

Aslında, İbn Fârıd'ın da dediği gibi, kadının güzelliği de erkeğin güzelliği de, Güzeller Güzeli Yaratıcı'nın cemalinden birer parıltıydı. Bu iki hilkat harikasının, birbirlerini kendi konumlarında kabul edip el ele ve omuz omuza bulunmaları, onları olduklarının ötesinde ayrı bir güzelliğe ulaştırıyordu. Yaratılış plânıyla belirlenmiş bulunan çerçevenin dışındaki farklı yorumlar ve takdirler ise, onları çirkinleştiriyor, hoyratlaştırıyor.. ve bilhassa güzellik ve endamın en anlamlı yanı, "hiss-i mücerret" olması itibarıyla, Hak cemalinin çok buudlu bir aynası sayılan kadın, beşerî tabiatının kesif renkleriyle kendi kendini matlaştırıyor ve her şeyi cismaniyete bağlayarak o önemli âyinedarlık vazifesini daraltıyor ve âdeta bir fitne vesilesi hâline getiriyordu ki, ona fitne denmesi de bu özel tavrı itibarıyla olsa gerek.

Evet, kadın kendi derinliklerinin şuurunda olup ve kendi tabiatının sınırları içinde kaldığı sürece, varlığın özündeki güzellikleri aksettiren öyle mücellâ bir ayna hâline gelecektir ki, meşru çerçevede ona, doğru bakıp doğru düşünebilenler bir hamlede cismaniyetlerinin karanlıklarından kurtulur, Hakk'ın güzelliklerini temâşâ ufkuna yükselir ve gönüllerine:

"Afitâb-ı hüsn-ü hûbân akıbet eyler üfûl,

Ben muhibb-i lâ yezâlim "lâ uhibbü'l-âfilîn."[3]

dedirtirler.

1Bakara sûresi, 2/228.
2Müslim, *hac* 147; Ebû Dâvûd, *menâsik* 55.
3Güzel yüzlerin güzellik güneşi sonunda batar gider. Ben fâni güzelleri değil, batmayan ve sonu olmayan güzeli severim.

Kalb ve Ruh Ufku

Kalb dendiğinde ilk akla gelen, göğsün sol yanında, sol memenin altında, hem sinir hem kas esaslarını câmi; karıncıkları, kulakçıkları bulunan ve insan uzuvları arasında kendi kendine hareket etme özelliği taşıyan; atar ve toplardamarların kökü, merkez noktası; solunum ve akciğer hareketleriyle de ilgi ve paralelliği olan ve yürek de dediğimiz çam kozalağı şeklindeki malum organdır ama, biz burada, cismanî bu kalbden daha ziyade gönül de diyeceğimiz, vicdanın dört temel unsurundan biri sayılan, bütün duygu, düşünce, şuur, sezgi, idrak ve mânevî âlemimizin merkezi, "ruhanî ve ilâhî latîfe" olarak bilinen kalb üzerinde durmak istiyoruz ki, bizce insan hakikatinin özü, esası da işte bu kalbdir.

Gönül sözcüğüyle de ifade ettiğimiz bu latîfe, insanî kemalâta uzanan bir merdiven, cismaniyet âleminde ötelerin bir izdüşümü, insan bünyesinde ruhanî âlemlere açık en geniş kapı, benliğimizin şekillenmesinde biricik laboratuvar ve hayrın da, şerrin de en önemli bir test merkezidir. Bizim ruhla münasebetlerimiz, aklımızı olumlu istikamette harekete geçirmemiz, beşerî temayüllerimizi kritik etmemiz hep bu merkeze bağlı cereyan eder. İşte bu kalbdir ki, zamanla ruhumuzun gözü-kulağı hâline gelir; gelir de, nokta-i istinat ve nokta-i istimdat buudlarıyla sezgimiz onun bakışı, aklımız kritikçisi, iradelerimiz de sevk ve idarecisi olur.

Bu ruhanî kalbin beslenme kaynağı iman, onun itminana ulaşma yolu da her zaman Allah'ı anmaktır; evet *"Kalbler, ancak Allah'ı anma ve yâd etmekle oturaklaşır."*[1] huzura erer.. ve bu sayede ruhtaki bütün acılar diner.. stresler, hafakanlar aşılır.. ve his dünyamızda da sürekli itminan meltemleri esmeye başlar; başlar, zira, her şey Allah'la başlamıştır. O öyle bir 'Mebde-i Evvel'dir ki, zincirleme sürüp gidiyor gibi görünen bütün sebepler döner-dolaşır, nihayet O'nda sona erer. Bütün arzu, istek ve beklenti mülâhazaları gider O'nda noktalanır. O, evveli olmayan ikincisiz bir ilk, âhiri olmayan bir merci, bir müntehâ ve bir sondur. Ne dış dünya ve âfâkî âlemde ne de iç âlem ve vicdan mekanizmasında O'nun ötesinden söz edilemez; O, ötelerin ötelerin ötelerin... ötesidir ve daha ötesi de yoktur. O, tam hissedilerek anılınca, insanî düşünce en son ufka ulaşmış; akıl, mantık hayret ufkuna ermiş ve ruh, fânilerin

varabileceği son serhadde varmış olur. Bütün ümitlerin gerçekleşebileceği, bütün dünyevî endişelerin birer vehimden ibaret kaldığı, sebeplerin bir bir devrilip her şeyin tevhîdî boyaya boyandığı serhadde.

Bu noktaya kadar, insanoğlunun yöneldiği bütün nimetler-minnetler, sevinçler-inşirahlar, bulmalar-tatmin olmalar hep daha mükemmeli elde etme mülâhazasıyla cereyan ederken, iş gelip bu noktaya dayanınca her şey birdenbire bitiverir; evet O'na ulaşınca bütün arzular, istekler sona erer, bütün yol heyecanları hemen sönüverir ve duygular, düşünceler de 'çiy noktası'na ulaşmış nem gibi rahmete inkılâp ediverir; ediverir de, esbab dairesi içindeki bütün yükselme talepleri bitiverir, merci arama ihtiyacı kafalardan silinir gider.. ve insan, âdeta, yürüdüğü o upuzun yolu bitirmişçesine bir neşve duymaya başlar. Ne var ki, bundan sonra da, herhangi bir kemmiyet ve keyfiyet ölçüsüne sığmayan değişik tecellî dalga boyundaki bu huzur esintileri, sürekli bir vuslat ve aşk u şevk iç içeliğiyle hep sürer gider.

İnsan mahiyetindeki bu ruhanî kalbin, bedenî kalble, tıpkı cisim ve ruhun birbiriyle münasebetine benzer sırlı bir münasebeti vardır; ama, şimdiye kadar bu iki münasebetin keyfiyeti ile alâkalı net herhangi bir şey söylemek mümkün olmamıştır. Biz, prensip açısından bugüne kadar söylenebilmiş sözlerin hemen hepsinin bir mahmili olabileceğine açık durmakla beraber, şu anda bu kabîl bir teferruata girmeyi de gereksiz buluyor ve geçiyoruz.

Ruhî hayat ve ruhanîliğin ruhla alâkası açık ve bedihîdir. –Esas yeri Kalbin Zümrüt Tepeleri olan bu iki epistemolojik konuyu, teferruatıyla orada tahlil etmek gerekecek.– Kur'ân-ı Kerim: *"Ruh, Rabbimin emrindendir."*[2] der. Bu ifade tarzı, ruh gerçeğinin, Rabbin bilebileceği bir şey olduğunu ve Allah'tan başka hiç kimsenin onun hakikatini bilemeyeceğini vurgulama bakımından fevkalâde mânidardır. Evet, ruh, haricî vücudu bulunan bir kanun ve şuurlu bir namustur; sabit ve daimî fıtrat kanunları gibi emir âleminden ve irade sıfatından gelmiş bir kanun ve namus. Hem ruh hem de kâinatta cârî diğer bütün kanunlar emir âleminden gelmiş aynı şeylerdir ve kaynakları, devamlılıkları itibarıyla da ikisinin hakikati aynı sayılır. *"Eğer nevilerdeki (tür) kanunlara Kudret-i Ezeliye haricî ve mahsûs (duyu organlarıyla hissedilebilen) bir vücud giydirseydi, onlar da ruh olurlardı.. ve eğer ruhu şuurdan tecrit etseydi, o da*

değişik nevilerdeki kanunlar gibi bir kanun olurdu."[3] Kur'ân'ın bir-iki kelime ile işaret edip geçtiği ruh hakikatinin bu veciz izahı, onun özü, esası ve iç yüzü ile alâkalı bütün metafizik tartışmaları kökünden kesip atacak mahiyettedir.

Aslında, Allah'ın hemen her işi, herhangi bir sebep, şart, malzeme ve materyale ihtiyaç hissedilmeden, sırf bir "Ol!" deyivermekle oluverir. O'nun böyle tekvînî bir emri, herhangi bir şeyin haricî vücud açısından meydana gelmesi için yeterlidir. Tabir-i diğerle, ilâhî irade ve meşîetin diliyle, bir nesnenin herhangi bir keyfiyette vücud bulmasını dilemek o objenin var olması için kâfidir. Bu türlü var olmaların devam ve temâdîsi aklın zâhirî nazarında "ef'âl-i âdiye" gibi değerlendirilse de, bu kabîl bütün hâdiselerin harika olduğu açıktır ve gerçek Emir Sahibi'ne bağlanmadan izah edilmeleri de imkânsızdır.

Bazen biz, ruh dediğimizde, en kâmil ruh mânâsına gelen Cenâb-ı Hakk'ın nefhası "Ruh-u A'zam"ını düşünürüz; düşünürüz zira, Allah'tan gelmiş, Allah'a en yakın ve lâhut âlemine ait esrarı haiz olan işte bu ruhtur ve insanın Allah'a halife olması da onun böyle bir ruh taşımasına bağlıdır. İnsan bünyesindeki bu ruh; madde, cisim, cevher olmayan âlemden cismaniyet âlemine bir armağan; hem de metafizik mülâhazaların bir dili, bir tercümanı gibidir. Bir kere ruh dediğimiz bu cevher, hem ilim hem de vücud âleminden bir tecellîdir; onun şuurlu bir kanun-u emrî olması, Zât'la irtibatı, nuraniyet ve şeffafiyeti de ilme tam bir mazhar olması itibarıyladır. Eğer insan ilâhî sırlara açılmak istiyorsa – ki potansiyel olarak buna herkes müsait olarak yaratılmıştır– böyle bir açılım da ancak kalb ve ruhla mümkün olabilecektir. Evet, ulûhiyet hakikatine dair sırlar ancak gönül ufkundan, ruh gözüyle temâşâ edilebileceği gibi, akıl, mantık, muhakeme ve sebepler üstü Hakk'a yakınlık da, sadece ve sadece ruhun ayağı ve kalbin kurallarıyla gerçekleşebilecektir.

Ruh bir müşahit, gönül onun özel temâşâgâhı; ruh Hakk'a yaklaşma yolunda bir atlet, gönül onun en hayatî dinamosu; ruh bir seyyah, gönül onu hedefe ulaştıran bir rehber; hatta canın Cânân'la keyfiyetler ve kemmiyetler üstü müşterek bir halvethânesidir. Bu itibarla da, eğer insan sonsuza yönelecekse önce gönül kapısına yönelmeli, oturup-kalkıp sürekli gönül hikâyeleri söylemeli, gönül insanlarıyla içli-dışlı olmalı ve ruhuna gönlünün kanatlarından

tüyler takmalıdır ki, fizikî dünyanın çekim ve sürtünme gibi engellerine takılıp yollarda kalmasın. Sonsuzluk yolunda gönül, insanın kolu-kanadı ve enerjisini ötelerden alan bir dinamosudur. Gönlün gücünü yanına alan ve onun rehberliğinde gök yolculuğuna açılan kimseler, kat'iyen bir başka vasıtaya ihtiyaç hissetmezler; hissetmez ve seyahatlerini hep ruhanîlerle at başı götürürler. Yorulmadan Arş semtine koşan işte bu ruhlar, büyük ölçüde ten kaygılarından sıyrılmış gönül şehsuvarlarıdırlar. Onların kanat çırptıkları aynı noktalarda, sürekli melek kanatlarının sesleri duyulur.

Üzerinde Yaratan'ın mührü bulunan gönül, ruhanî âlemlerle cismanî âlemlerin birleşik noktasında yaratılmış, berzahî vücuduyla insanlar arasında âdeta "insan-ı kâmil" konumundadır. Dünya-ukbâ, mülk-melekût, fizik-metafizik âlemleri ortasında bir berzah mahiyetindeki kalbin/gönlün, çok geniş bir irtibat alanı vardır. Bu genişliği ile o, mazruf olduğu aynı anda zarf durumunda ve muhâtken de (kuşatılmış) muhît (kuşatan) konumundadır. O bedende yaşarken, onun hakikî hayat kaynağı; cismaniyete tâbi görünürken, sonsuzluk yolunda onun imamıdır. Ruhun aydınlıklara açık olması, kalbin ziyasından, suretinin imrendiriciliği de onun ledünnî câzibesindendir.

İnsan mahiyetinde, suret de, can da kalb cevherinin terkisine bağlanmış birer arazdan ibarettir. Aslında suretin de, canın da haiz bulundukları kıymet tamamen kalbden kaynaklanır. Akıl, en kalıcı eserlerini hep kalb atmosferinde öregelmiştir ki; kalbin ilhamları dört bir yandan dimağı kuşatınca, mantık ve muhakemeye bağlı bütün yalancı mumlar söner, sadece ve sadece yağı, fitili öteden, o gönül çerağı par par yanmasını sürdürür.

Havası-suyu her zaman sonsuzdan gelen gönül pınarında, sürekli bembeyaz "âb-ı hayat"lar çağlar. Ziyası, rengi ötelerden kalb fânusu etrafında, her zaman kelebekler gibi ruhanîler pervane döner. Böyle bir âb-ı hayat çeşmesine ulaşabilenler, Hızır'la aynı yeşilliğe seccade sermiş sayılırlar; bu fânusu gözbebeklerinin içine alanlar da, bir daha o ışık kaynağından ayrılmayı düşünmezler.

Gönlün yüzündeki peçenin sıyrılıp kalb gözünün sonsuza uyanması tamamen zamana ve zaman içinde de aktif sabra bağlıdır. Zamanı değerlendirip bu sabrı gösterenlerin gönül gözleri, bugün olmasa da yarın mutlaka açılacağından ve

bunların lisanlarının zamanla bir beyan çağlayanı hâline geleceğinden şüphe edilmemelidir. Evet gün gelip de bunların kalbleri ulaştıkları ufkun nurlarıyla aydınlanıp dillerinin de bağı çözülünce, çevrelerine başları döndüren ne sihirli besteler ne sihirli besteler sunarlar..!

Gönül ilâhî sırlara açık öyle bir ufuktur ki, o ufkun iki adım ötesinde hemen her zaman meleklerin "hayhuy"u ve ruhanîlerin kanat sesleri duyulur. Böyle bir sır burcuna erenler için "Sidre" ile "Kâbe" iç içe bir vâhid hâline gelir.. "Ravza" "Firdevs"e örtü olur.. "Evvel" "Âhir"in rengini alır.. "Zâhir" "Bâtın"ın boyasına boyanır.. hisler dehşete düşer.. ruh hayretler yaşar.. beyan bir adım geriye çekilir.. gönül can diliyle konuşmaya durur.. ve her şey sonsuzun büyüsü ile büyülenir.

Gönül erlerinin konuşmaları harfsiz ve kelimesizdir; onlar hep ruhlarıyla söyleşirler.. Mevlâna'nın da dediği gibi birbirlerine dilsiz-dudaksız laf ederler.. güller gibi çehrelerine akseden kalblerinin renginden birbirlerine tebessümler yağdırır dururlar. Bütün bütün gönül rengine boyanmış bu ruhlar arasında "sen", "ben" düşüncesi tamamen eriyip gitmiş ve ortada sadece "O'na" bağlı izafî bir "biz" kalmıştır. Bu itibarla da onlar kat'iyen birbirleriyle çekişmez.. biri birinin ışığını söndürmeye çalışmaz ve "benim mumum", "benim meş'alem" demezler. Aslında ışık ışıkla vuruşmaz, nur ziya ile zıtlaşmaz, bahar yeşil ile savaşmaz, derya damlayı kurutmaz; şavk şavka güç kazandırır, ziya nura şuleler gönderir, bahar çimenlerle sarmaş dolaş yaşar, derya damlaya ölümsüzlük yolunu açar.. her şey ama her şey, bize "biz" olma neşîdeleri mırıldanır.

Evet insan, şahsî benliğine bağlı kaldığı sürece, bir zerre, bir damla, hatta bir hiç olmadan kurtulamaz. Aksine benlik fânusunu taşa çalarak gönlünün enginliğinde başkalarıyla birleşip kaynaştığı ve kendi dar dünyasının dışında ayrı bir hey'ete ulaştığında ise, hemen bir güneş, bir umman ve bir kâinat hâlini alır. Birbiriyle birleşen yağmur damlalarının çağlayanlara dönüşmesi gibi onlar da âdeta bir ırmak hâline gelerek sonsuzlaşma yoluna girer ve değerler üstü değerlere yükselirler. Böyle bir birliğe ulaşamadıkları takdirde ise, sadece dünyevî ve maddî değerlere bağlı kalırlar ki bunların kıymeti de kabir kapısına kadardır. Gün gelip ölünce, her şey biter; onlar da hazan yemiş yapraklar gibi

savrulur giderler. Gönül bahçesinin gülleri, çiçekleri ise her zaman taptaze kalır ve kat'iyen sararıp solma bilmez.

İşte size, her şeyi dünyevîliğe bağlamış bir ruhun ızdıraplarını mırıldanan nefis bir çift söz:

Kimi vicdana dokundu, kimi cism u câna,

Zevk nâmıyla ne yaptımsa peşîmân oldum.

(N. Kemal)

Bir de, etrafa gülücükler yağdıran ve tamamen gönlün sesi şu sözlere bakın:

Bu dünyada bütün çiçekler solar

Ve bütün kuşların ötüşleri de devamsızdır;

Ben ebedî sürecek yazları düşlüyorum.

Bu dünyada çok kimse, aşklarının,

Dostluklarının zevâline ağlar;

Ben ebedlere kadar sürecek sevgilileri düşünüyorum.

(Sully Prudhomme'nin Dünya adlı şiirinden)

Gelin şimdi de her şeyi engin bir temâşâ zevkine bağlayan şu münacât gibi sözlere kulak verelim:

Fâniyim, fâni olanı istemem,

Âcizim âciz olanı istemem

Ruhumu Rahmân'a teslim eyledim gayr istemem!

İsterim, fakat bir Yâr-ı Bâkî isterim

Zerreyim, fakat bir Şems-i Sermed isterim,

Hiç ender hiçim, fakat umum mevcudatı beraber isterim.[4]

İstenmeyen şeyler, iki adım ötede bizi bırakıp gidecek şeylerdir. İstenen ise, her zaman gönül ufkunda temâşâ edilen Cânân'dır. Kalb zirvelerine yükselip can gözüyle O'nu temâşâ edenler, her şeyi bulmuş ve kurtulmuş sayılırlar. Böyle bir rasat noktasından habersiz yaşayanlar ise, ebediyen hasret ve hicran içinde inler dururlar. Böyle bir şâhikaya yükselmenin yolu ise, biyolojik hayat çeperinden sıyrılarak kalb ve ruhun hayat mertebelerine yönelmeye bağlıdır. Bu yolun en hızlı ve amudî (dikey) yükselme vasıtaları ise iman, tevhid ve mârifetullah hakikatlerine karşı sürekli açık durmaktır.

* * *

1Ra’d sûresi, 13/28.
2İsrâ sûresi, 17/85.
3Bediüzzaman, *Mektubat* s.529 (Hakikat Çekirdekleri).
4Bediüzzaman, *Sözler* s.235 (On Yedinci Söz, İkinci Makam).

Tarihî Tekerrürler Devr-i Dâimi Aralığına Bağlı Bir Uzun Temenni

İnsanoğlu yaratıldığı günden bu yana, gündüzlerin yanında geceler, ışığın yanında da karanlıklar hiç eksik olmadı. Yerküre üzerinde nur ve zulmetin münavebesi gibi her zaman aydınlıkları kapkara günler takip etti ve ferah-fezâ devirler gidip buhranlı yıllarla noktalandı. Zaman zaman hemen her bucak ilhad ve nifak zulmetleriyle sarıldı. Yollar bütün bütün ışıksız kaldı. İnsanlık karanlığa yenik düştü. Her tarafı bir kısım başıboş ve düşüncelerinin önü-arkası olmayan kimseler tuttu ve dünya onların meş'um uğultularıyla inlemeye başladı. Zaman zaman mâşerî vicdan bunların çıkardığı gürültülerle nefesini tuttu ve sessizlik murâkabesine daldı. Derken söz, baştan ayağa düştü. Ferman kapı kullarının eline geçti. Yığınlar demagojinin oyuncağı oldu. İstendiğinde bütün kitleler uyutuldu, istendiğinde ayağa kaldırıldı. Olmayacak kimseler yıldız ilan edildi ve tabiî pek çok istidadın da yıldızı söndürüldü. Şarlatanlık ve diyalektik, mantık ve muhakemenin önünü kesti. Kirli düşünceler nezih fikirlerin yerini aldı. Toplumun şefkat ve merhamet beklediği müesseseler kine, nefrete kilitlenmiş kaba ruhların eline geçti. Bunlar vasıtasıyla insanlar arasına sürekli iftirak tohumları saçıldı ve herkes birbirinin kurdu hâline getirildi. Diyanetin ruhunda kapanması çok zor yarıklar açıldı.. kriterler alt-üst oldu ve âdeta her şey yer değiştirdi; şerbet kâselerinin yerini zehir kadehleri, bal-kaymak tabaklarının yerini levsiyat çanakları, ışığın yerini de gelip zulmetler aldı.

Bu kâbuslu ve meş'um dönemlerde efkâr o denli bulandı ki, artık insanlar en temiz ve nezih şeylere dahi irkilmeden el uzatamıyor, hiçbir şeye ve hiçbir kimseye güven duyamıyor; duyamıyor ve herkes birbirini vahşilerle aynı çizgide mütalaa ediyordu. Varsa şayet bir kısım din, diyanet ve vicdan erbabı onlar da horlanıyor, hakir görülüyor ve dillerine kilit vuruluyordu. Karanlığın kulları esirip duruyor; ışığa teşne gönüller ise, gözleri hep harikulâdeden lütuflar ufkunda inayet eli bekliyor, sürpriz olarak doğacak bir güneş rüyalarıyla oturup kalkıyor ve merhametle tüllenecek günlerin hülyalarıyla yaşıyordu. Bazen bu mülâhazalara, bazen de daha başka saiklere bağlı yer yer dudaklarda bir tebessüm belirdiği de oluyordu; ama, arkadan üst üste esen tasa

fırtınaları hemen her şeyi alıp götürüyor ve birkaç dakikalık muvakkat sevinç yerini aylar ve yıllar sürecek yeni bir kederler faslına bırakıyordu.

Tarihî tekerrürler devr-i dâimi esprisine bağlı olarak günümüzde de aynı şeylerden söz etmek mümkündür. Bakıyorsun pırıl pırıl güneşli ufukları birden bire duman bürüyor; derken göz gözü görmez oluyor, her yanı ürperten bir kasvet sarıyor; neşeyle tüten günler bütünüyle sararıyor, düşünceler kararıyor, iradeler çatırdıyor, ümitler bir bir devriliyor; bazen güneş bir daha doğmayacak, gündüz de gelmeyecek gibi oluyor ve mihrabını bulamamış ruhlar iç içe yeislerle ve üst üste inkisarlarla sarsılıyor...

Bize gelince, biz bugüne kadar olduğumuz gibi şu levsiyatla köpürüp duran son hercümercin de çok yakın bir gelecekte musallaya yatırılacağından emin bulunuyor ve kaderin milletimizin yürüdüğü yollara su serpeceği mübarek günlerin çok uzak olmadığını düşünüyoruz. Aslında, bir hayli zamandan beri hemen herkes, her bucakta gönül hikâyeleri mırıldanmaya başladı bile. Şurada-burada temiz ruhlar, bir zamanlar yitirdikleri cennetlerini bulma yolunda soluk soluğa. Yüzler-binler hemen her zaman bu çerçevedeki mülâhazalarla oturup kalkıyor; oturup kalkıyor yaratılışın gayesini, fıtratın hikmetlerini düşünüyor. Gerçi kalbî ve ruhî hayatımız itibarıyla oldukça tozlu-dumanlı bir dönemden geçiyoruz; dahası zaman zaman poyraz biraz serince esiyor ve her yanda hazan uğultuları duyuluyor. Hatta ümidin, sevincin köpürdüğü yerleri bile vakit vakit bir tasa ve yeis kaplıyor. Ne var ki artık hepimiz, gamın da, tasanın da tutunamayacağını çok iyi biliyoruz. Hele bir de bu ölçüde olsun, ufuklar aydınlanıp ak-kara birbirinden ayrılsın, gayri yol boyu çekilen sıkıntılar hemen hafifleyiverecek. Mesafeler cehd u gayrete güleryüz göstermeye başlayacak. Tepeler dümdüz ve düzlükler de pürüzsüz hâle gelecek; derken mefkûre ile yolculuk iç içe giriverecek ve gaye ufkunun göz kamaştırıcılığı karşısında meşakkatin zerresi dahi hissedilmeyecek...

Şimdilerde az dahi olsa, eller gönül ipine uzanmış gibi ve her yanda ruhun solukları duyuluyor. Akıl kalble omuz omuza. Düşünce, o baş döndüren enginlikleriyle ilhamla sarmaş-dolaş. Mantık vahyin önünde bir çömez gibi iki büklüm. İlim dine dellâllık yapıyor; bilgi mârifetin dümen suyunda; laboratuvar mâbede çırak yetiştiriyor; iradeler, imanın sunduğu âb-ı hayatla dipdiri ve çelik

gibi; gözler basiretin dolaştığı aynı ufuklarda dolaşıyor ve her yanda fiziğe rağmen metafizik baharlar tülleniyor. Öyle anlaşılıyor ki artık, kar-buz ne kadar şiddetli de olsa ruhlarda tutuşturulmuş bulunan sonsuzun harareti karşısında çok fazla tutunamayacak ve fırtınalar ne kadar sertçe de esse, beşerî fıtratların tabiî temayüller fanusu içinde parıldayan meş'aleleri, –Hak müsaade etmezse– asla söndüremeyecektir. Gerçi, pek çoğumuz itibarıyla hâlâ bazen kan kırmızı bir renge bürünerek değişik endişelerle tir tir titrediğimiz, bazen de şiddetli rüzgârlar karşısında telaşa kapıldığımız da oluyor; ama, buna mukabil, filizinden dışarı fırlayan güller gibi her tarafa sımsıcak gülücükler saldığımız ve daldan dala sıçrayan bülbüller gibi bahar türküleriyle coştuğumuz da bir gerçek. Gönüllerimizde ümitlerin, emellerin harekete geçtiği, önümüzde Hızır çeşmesinin çağlayanlarının duyulduğu ve tepemizde "yed-i beyzâ"nın[1] dolaştığı apaçık. Bu mülâhazalara oldukça erken uyanmış ruhlar kendi gönüllerinin serhaddine dayanmış gibi oldukça emin ve uzaktan uzağa olsa da, Cennet kokularını hissetmenin heyecanıyla pürneşeler...

Evet, bugün olup-biten hâdiseleri, kalb ve ruh rasathanelerinden temâşâ edebilenler âdeta bir nevruz sevinci yaşıyormuşçasına gönüllerinde sürekli bir toy-düğün neşvesi, yüzlerinde nevbahar çisentisi, ufuklarında farklı bir edayla pırıl pırıl güneş ve ayaklarının dibinde de her tonuyla yemyeşil bir zemin. Himmet ve gayret çağlayanları, ilâhî lütuflar mecrasında ve ummana doğru gürül gürül çağıldamakta, hem de hiçbir engebeye takılmadan; karşılarına çıkan mânialarının bazılarının üstünden aşarak, bazılarını da kenarından-köşesinden dolaşarak arkalarında bıraktıkları en güzel hendesî çizgilerle kaderî programların kendilerine yüklediği misyonu bütün teferruatıyla temsile çalışmaktalar. Onlar yürüyor, yollar onlara selâm duruyor. Yürüdükleri her yerde aşılmaz gibi görülen engeller onların karşısında secdeye kapanıp dümdüz kesiliyor; kesiliyor ve âdeta bu kutluların ayaklarına yüz sürüyor.

Aslında bu durum kıvamındaki ruhların her zamanki hâli: Bunlar sürekli bir buhurdanlık gibi tüter ve çevrelerine kokular saçarlar. Bir "öd" ağacı gibi yanar, iniltileriyle herkese yanmadaki zevki duyururlar. Yerinde aslanlar gibi kükrer, karakterlerinin gereğini sergilerler; yerinde bülbüller gibi şakır, ruhlara neş'e ve inşirah salarlar. Onların alınlarına, aziz ve mütevazi olma damgası iç

içe vurulmuştur; ne ezilmenin zilletini bilirler ne de ezme ceberrutu gösterirler. Hele bunların Rabbileri karşısında tevazu kanatlarını yerlere kadar indirip bir mahviyet sergilemeleri vardır ki, doğrusu görmeye değer. Hâsılı bunlar, aslan tavrıyla güvercin töresini iç içe yaşamaya muvaffak olmuş öyle yiğitlerdir ki, onları iç derinlikleriyle tanıma bahtiyarlığına erenler bir daha da onlardan ayrılmak istemezler.

Ne kadar arzu ederdim, böyle bir inceliğe açık olarak Rabbimin karşısında hemen her zaman vücudumun, tıpkı salınan ağaçlar gibi tir tir titremesini ve iki elimin birden O'nun kapısının tokmağında bulunmasını! Ne kadar arzu ederdim, gezip dolaştığım her yerde ve gördüğüm her yanlış karşısında kendi alnımın karasıyla meşgul olup başkalarının durumunu görmezlikten gelmeyi!. Ne kadar arzu ederdim, kalbimin her çarpışında, nabzımın her vuruşunda kendi eksik ve gediklerimi duymayı!. Çok arzu ederdim hayatımın terazisine konacak değerlerin, iç murâkabelerimden süzülen vicdanî hesaplarımın ürünü olmasını.! Çok arzu ederdim kazanç kefesinin her zaman dopdolu bulunmasını ve kazandıklarımın bütünüyle O'ndan bilinmesini!. Hep dilemişimdir, rahatı, rehaveti bütün bütün unutarak kalbî huzurumu zahmete bağlamayı ve meşakkatle serinlemeyi.. en küçük hata ve yanlış davranışlarımdan ötürü her zaman Eyyûb gibi inlemeyi, Davud gibi ağlamayı.! Ömrüm elverdiği sürece insanlığın huzuru ve itminanı için kendimi unutup her zaman onları düşünmeyi.. sevgide hemen herkese karşı sımsıcak ve herkesi kucaklayacak bir derinliğe sahip bulunmayı, öfkede, kinde, nefrette ise unutkan olmayı..!

Şimdi gelin, en içten duygularla kendimizi insanlığı tenvire adayarak, her zaman mumlar gibi cızır cızır yanıp eriyelim ve kendimize rağmen uzak-yakın çevremizi aydınlatmaya çalışalım.. her yerde hakkın dili-tercümanı olarak samimî bir adanmışlık ruhuyla gezip hep O'nu soluklayalım ve O'nu anlatalım. Gelin Hak'la münasebetlerimizde o kadar saygılı ve O'na itimatta o denli içten olalım ki, gökte melekler imrensin bu hâlimize ve benliğimizden taşan mânâlar karşısında ruhanîler birkaç adım geriye çekilme lüzumunu hissetsinler. Gelin her zaman, o gönülden ahların yükseldiği gecelerin seher rengine bürünerek, yaratılıştaki yerimiz itibarıyla kendimiz gibi davranalım ve kendimiz gibi olalım. Gelin rahata bir nokta koyarak zahmeti ihtiyar edip ölesiye öyle bir koşalım ki, kuşlar kanatlarını kısıp bizi temâşâya koyulsun ve hakkı, hakikati

öylesine yürekten haykıralım ki, vahşiler paniğe kapılıp inlerine sığınsınlar. Gelin, aslanlığımız tuttuğunda, insanlar arasında korku salma yerine iradelerimizdeki zincirleri kırmaya çalışalım; ateş olduğumuz zaman da yangın çıkarma yerine mumların fitilleriyle buluşarak çevremize ışıklar saçalım; sellere dönüştüğümüzde de hayat olup bağlara, bahçelere akalım, rüzgârlar gibi estiğimizde de tohumları sırtımıza alıp telkih mırıldanalım; havadaki nem parçacıklarını bir araya getirerek bulutlara, rahmete dönüşme âdâbını öğretelim...

Aslında, Cenâb-ı Hakk'ın değer verdiklerine bizim de yürekten saygı duymamız icap eder. Allah'ın insanlara karşı muamelesi de, bakışı da çok farklıdır. O, yerinde insanı bir mihrap gibi herkesin önüne kor ve Kendine tazimde ona bir kıblenüma vazifesi gördürür. Yerinde onun ruhuna varlığın esrarını fısıldar ve onu hususî bir hilâfetle şereflendirir. İmanla, irfanla ufkunu açarak ona maiyyetinin büyüsünü duyurur. Ötede onun için ebedî saadetler hazırlar ve kalbinde de cennetlere menfezler açarak bu dünya zindanını ona Firdevslerin bekleme salonu hâline getirir. Burada her işini basirete bağlı götürenleri orada kendi güzelliklerini temâşâ ile onurlandırır. Ve bu tek buudlu yaşamaya binlerce derinlik kazandırır. Onların sihirli dünyalarında denizleri gül bitiren cennet yamaçlarına, köpürüp duran cehennemleri de âb-ı hayat kaynaklarına çevirerek onlara akıl almaz harikalardan her gün yeni yeni dünyalar yaratır.

Dünyada kör, sağır ve ölüler gibi yaşayanların ötede bunları duyup hissetmesi zor olsa gerek. Bugün ağlanacak hâline kahkahalar atıp gafilce davrananların yarın sürekli ağlayacaklarından korkulur. Öyle ise gelin, şimdilerde göz ve basiretlerimizin hakkını vererek hep uyanık bulunalım ki, yarın istirahat ve uyku derdimiz olmasın. Bugün gözyaşlarını ceyhun edelim ki, yarın faydasız "âh u vâh" etme hicranı yaşamayalım. Gelin, her zaman varacağımız ufka kilitli kalalım ki, yürüdüğümüz yolun sağında ve solundaki câzibedar şeylerle başımız dönmesin, bakışlarımız bulanmasın. Bu dünyayı bir ticaret pazarı, bir kazanma mahalli kabul edip hayatımızı ona göre düzenleyemez ve aksine her şeyi cismanî arzulara bağlı götürürsek, bir gün semer vurup sırtımıza binerler ise hiç şaşırmayalım. Aslında ufuksuz, emelsiz,

başı göklerde ve burnu havada kimselere yapılacak muamele de her hâlde böyle olacaktır. İnsanın değeri, Allah'a intisabı ve O'nunla münasebetlerini içten devam ettirmesiyle mebsuten mütenasiptir. O'ndan kopuk ve cismanî arzularla kirlenmiş insan şeklindeki bir bedeni, altınla, gümüşle, atlasla bezeseler dahi kıymeti yine çamur yine çamur yine çamurdur...

Öyleyse gel ten kaygısından, cismaniyet derdinden sıyrıl; bütün benliğinle O'na yönel ve ilk mevhibelerinin değerler üstü değerlere ulaşması için gözünü O'ndan asla ayırma.! Bil ki, O'nun teveccühü ile damla derya, zerre güneş olur ve acz u fakr da müthiş birer kuvvet kaynağı hâline gelir. Aksine, sadece kendi güç ve kuvvetine dayanırsan tek kıvılcımla dolu tankları ısıtmaya kalkışmak gibi bir yola sapmış ve âlemi kendine güldürmüş olursun. Servet ve iktidarın sınırlarını bil; ona göre plânlar, projeler üret.! Bu önemli hususu görmezlikten gelerek hakikatleri hayaller üzerine bina etmeye kalkışırsan, sonunda yaptığın şeyler başına yıkılır da, altında kalıp ezilen de imanınla, ümidinle yine sen olursun. Sık sık iç murâkabe ve muhasebelerle kendini tartıp değerlendir, imkân ve istidatlarına göre duruşunu iyi belirle, özündeki mevhibelerle ortaya koyduğun/koyacağın sa'y ve gayret arasındaki münasebete dikkat et; dikkat et ki sana ne "vefasız bir nimet hamalı" desinler, ne de seni başkasının ihsanlarıyla küstahlaşmış bir şımarık saysınlar.

Hakk'ın inayetlerine güvenebildiğin kadar güven; amma iradenin hakkını yerine getirmede de asla kusur etme; etme ve tâli' rüzgârlarıyla bir yere geleceğini bekleme; bugün rüzgârlarla havalanıp yüksek bir noktaya yerleşenlerin yarın daha şiddetli bir fırtına ile içinden çıkamayacakları çukurlara sürüklenebileceklerini düşün ve realitelere uygun yaşamaya bak..!

Diyaneti Allah'a yakınlığın yolu bil ve bütün samimiyetinle dinin eteklerine sarıl. Başını imanın o eminlerden emin sığınağına sok; Yaratan'a teslim olmaya çalış! O'na tevekkülde asla kusur etme ve O'nunla muameleni derin bir edep dairesi içinde sürdürerek gösterişsiz ve gürültüsüz bir mü'min olmaya bak! Dolu gönüller, dopdolu cevher kutuları gibi dışarıya ses sızdırmazlar. Doymamış ruhlardır ki, içinde bir-iki yalancı inci bulunan çocuk kumbaraları gibi sürekli kulak zarı çatlatırlar. Sen, her an bilmem kaç defa kalbine nazar edildiğini düşün, gönlünü her zaman pak tut ve sadece o ebedî mihrabına yönel!

Bugüne kadar o kıbleye yönelenlerden kaybeden, başka kapılardan vefa arayanlardan da kazanan hiç olmamıştır. Aksine o kapıya yönelenler hep diri kalıp ebediyete mazhar olmuş ve O'nun eşiğine baş koyduklarından dolayı da başkalarına kul olma zilletinden kurtulmuşlardır. O'nu bulup, O'na yönelip O'nun huzurunda iç dökmek bir tesbih ve tazim; susmak ise bir murâkabe ve tefekkürdür. O'nun maiyyetine erenler, çölde yaşasalar da hep âb-ı hayat etrafında dönüp durmuş; her işini O'na bağlayanlar –dikenler onlardan uzaktır ama– diken ektiklerinde bile gül dermişlerdir. Yolları –olmaz ya– gidip Cehennem'e dayandığında dahi bunlar berd ü selâm yaşamışlardır. İşte onların vird-i zebanı:

Hakk'a kul olanlar kula kul olmaz,
Kulluğa erenler yollarda kalmaz..
Ruhlarında vuslat, ruhlarında haz,
Âlem aldansa da onlar aldanmaz.

Kim bilir, belki başka bir gün bu konu üzerinde durma fırsatı da doğar.

[1]Hz. Musa'nın mucize izhar eden eline denir.

Vilâdetin Çağrıştırdıkları

Varlığın çehresindeki perdeyi kaldıran; eşyanın ruhunda meknî bulunan sırları gün yüzüne çıkaran; yerle gök arasındaki kopukluğu giderip bir kere daha arzı semalara bağlayan; akılla kalbi en sağlam esaslar çerçevesinde buluşturup muhakemenin ufkunu fizik ötesi enginliklere ulaştıran; canlı-cansız her şeyi en doğru şekilde okuyan; okuduklarını, herkesten çok önce ve en büyük araştırmacıların idrak ufkunu aşkın bir seviyede yorumlayıp küllî kaidelere bağlayan O'dur. O'dur kâinat hakkında sözün özünü söyleyen; sözleriyle eşya ve hâdiseleri hallaç eyleyen ve her şeyin ötesini temâşâ etmemiz adına bize sır perdesini aralayan; insan düşüncesini madde ve mânânın birleşik noktasına yükselten ve köhneleşmiş anlayışları târumâr ederek gördüğümüz şu fizikî dünyayı cennetlerin koridoru hâline getiren…

Biz hemen hepimiz, körkütük yaşadığımız şu âlemde Rabbimiz'i O'nunla tanıdık. Sağanak sağanak başımızdan aşağı dökülen nimetleri O'nun basiretlerimize saçtığı nurlar sayesinde duyup hissettik. Nimete minnet ve şükran duygusunu; ihsan, hamd ü senâ düşüncesini O'ndan öğrendik. O'nun sunduğu mesajlarla Yaratan ve yaratılan arasındaki ilişkileri, kul ve Mâbud münasebetlerini, Yaratan'ın ululuğuna ve bizim kulluğumuza yaraşır şekilde duyup anlayabildik.

O yeryüzüne ayak basmadan önce –ayağı başlarımızın tâcı– her tarafta ziya-zulmet iç içe, çirkin-güzel yan yana, gül dikene takılı, şeker kamışta saklı, arz semaya inat kapkaranlık, sema ürperten korkunç bir boşluk, metafizik fiziğin dar mülâhazalarına bağlı, mânâ maddenin arkasında renksiz ve silik, ruh içi boş kuru bir unvan, gönül de cesedin gölgesindeydi. O'nun basiretlerimize çaldığı ziya ile, bütün eski dünya ve eski düşünceler bir bir yıkıldı.. zulmetler ışık karşısında bozgunlar yaşamaya başladı.. ve bir kere daha zimam, ruh ve mânânın eline geçti. O'nun, insan, varlık ve Allah adına ortaya koyduğu yorumlar sayesinde, kâinat, muhtevalı ve okunaklı bir kitaba dönüştü.. bir baştan bir başa bu koskoca âlem bir meşher hâlini aldı.. eşya ve hâdiseler de âdeta birer bülbül kesildi; Hakk'ı söyleyen, Hakk'a çağıran, Hakk'ın ibdâ ve inşâ destanlarını haykıran birer bülbül...

İnsanlığın gözleri O'nun ışığına uyanacağı âna kadar hissiyat kapkaranlık,

düşünceler tutarsız, gönüller de yalnızlıkla iki büklümdü. Ne kedersiz bir sevinç bilinebiliyor, ne de elemsiz lezzetten haber vardı. Ötelerden bir damla rahmet düşmüyor; gönül yamaçları da baharı ve yeşili bilemiyordu. O'nun teşrifiyle her yeri kasıp kavuran kuraklığın büyüsü bozuldu; göklerin gözü yaşlarla doldu ve gönüller Cennet yamaçlarının rengini aldı. Derken rahmetsizlikten şak şak olmuş bütün sinelerin ızdırabı dindi.. ve nice bin seneden beri ölümün pençesinde kıvranan ruhlara hayat çeşmesinin ufku göründü.

O, bu köhne dünyaya şeref vereceği âna dek yalan-doğru iç içe, günah-sevap yol arkadaşı, fazilet mefhumu silik bir kavram, rezalet hevâ ve heves pazarlarının en mergûb metâıydı. Alınlarında isyan damgası, ruhlarında hezeyan bütün insanlık asıl hedeflerine ters hayat sergüzeştleriyle, her görüldükleri yerde sinelere ürperti salıyor.. hemen herkes bu vahşethâne-i belâda birbirini endişe ile süzüyor.. hak ayaklar altında pâyimâl, kuvvet bütün azgınlığıyla her şeye hâkim.. dişli olmak âdeta bir imtiyaz.. sözü sadece pençesi güçlü olanlar söylüyor.. hayvanî ölçüler içinde boğuşma insanların her günkü tabiî hâli.. birbirini yemek mârifet.. kaba kuvveti iradenin hakkı saymak takdirlik iş.. hak düşüncesi Kafdağı'nın arkasında, adaletsizlik zayıfın, güçsüzün korkulu rüyası.. ismet, iffet, hakka hürmet mülâhazaları en sefil günlerini yaşamakta ve günümüzdekinden de beter.. ne kalbe rağbet ediliyordu ne akla itibar; hakaret görüyordu salim düşünce ve dinî duygular.. vicdan, zihnin bir yanına sıkışmış yitik mefhumlu bir ucûbe.. ruh, biyolojik hayatın birkaç kademe altında sürüm sürüm bir mağdur.. hırsızlık râyiç, harâmîlik yiğitlik, yağma-talan şecaat emaresi.. düşünceler sefil, duygular vahşi, yürekler merhametsiz ve ufuklar da zifte boyanmış gibi simsiyah olduğu bir dönemde her şeye yeten muhteşem bir kalb enginliğiyle O geldi; O geldi ve bir hamlede dünyanın çehresindeki yıllanmış küfleri temizledi.. ufuklardaki isi-pası sildi.. gönülleri ışık ümidiyle şahlandırdı.. şafakların aydınlık çehresiyle hemen herkesi bir yeni günü temâşâya çağırdı.. gözlerdeki perdeyi kaldırdı ve ruhlara o güne kadar görmedikleri farklı şeyleri müşâhede etme zevkini duyurdu.. aklın nabzını kalbin ritmine bağladı.. sinelerdeki değişik hezeyanları kalbî ve ruhî heyecanlara çevirdi.

O geldi ve bütün yaslı çehrelerdeki kederlerin yerini en içten tebessümler

aldı.. O geldi, zulmün sesi kesildi.. mazlumun âhı dindi ve sinelerdeki adalet duygusu dirildi.. O geldi kaba kuvvete "Dur!" deyiverdi; mütecavizlerin haddini bildirdi ve hakkın dilindeki zincirleri çözdü.

Bunca fezâyi ve fecâyie rağmen bugün hâlâ bir kısım mükemmelliklerden söz edebiliyorsak; bunu O'nun bize sunduğu evrensel değerler külliyâtı o muhteşem semavî kâmusa borçlu bulunuyoruz. Gönüllerimizde iyiyi, güzeli, insanî olanı arama hissi, O'nun içimize saldığı sonsuz televvünlü ziyadandır. Ruhlarımızda duyduğumuz ebedî saadet arzusu O'nun sinelerimizde tutuşturduğu nurdandır, imandandır.

O'nu tanıyınca hepimiz ve her şey değişti; biz ebed için yaratıldığımızı, ebede meb'ûs olduğumuzu anladık; anladık ve virane gönüllerimiz birden, İrem Bağlarına dönüşüverdi. Derken, çevremiz birdenbire Firdevs renklerine büründü. Tâli'imizin aydınlığında O'na katılıp O'nun leşkeri içinde yerimizi alınca önümüzü kesen bütün gulyabânî ağları bir bir yırtıldı.. kurtlar, çakallar kuyruklarını kısıp inlerine sığındı.. çıyanlar töre değiştirip güvercinlerle arkadaş oldu.. ve şeytanî ocaklar bir bir söndü; şeytanlar da gidip otağlarını ümitsizlik vadilerine kurdu; kurdu ve her yerde burcu burcu ruh ve mânâ râyihaları duyulmaya başladı.

Ey ışığıyla karanlık dünyalarımızı aydınlatan Nur, ey o enfes râyihasıyla cihanları ıtriyat çarşısına çeviren Gül, gönül mağriplerimizde o vakitsiz gurûbun, ümit sabahlarımızı kapkaranlık bir hicran gecesine çevirdi. Göz gözü görmez oldu ve yollar bütünüyle birbirine karıştı. Gün geldi, akıl, Senin yolundan çıkıp başka vadilere saptı. Düşünce bütün bütün Sana karşı kapandı ve her taraf yıllardan beri pusuda bekleyen o kapkaranlık hilkat garibeleri ile doldu. Adın sinelerimizden kazınmak ve nâmın yeni nesillere unutturulmak istendi. Bu meş'um gayretlerle beraber şu köhne dünyamız uğursuzluk ağına takıldı ve ümmetin kaderi kamburlaşıp iki büklüm oldu. Durduğumuz yerde duramadık, olmamız gerektiği gibi olamadık ve ulaşma iddiasında bulunduğumuz yere de ulaşamadık; mânâ köklerimizden koptuk.. maddeyi ve dünyayı doğru okuyamadık.. kendimizi bir korkunç hazanın solduran, öldüren ikliminde sararıp solmaya saldık.. herkes kendi düşünce dünyasının ufkuna koşarken bizler ürperten bir yok oluş içinde olduğumuz yerde kalakaldık.

Bak şimdi korkutan bir belirsizlik var Senin dünyanda; anlayışlar dar, düşünceler çarpık, yenilenme ve dirilme duyguları da tamamen meflûç. Doğduğun kutlu diyar, yıllar var bütünüyle kısırlaştı, hiçbir şey doğurmuyor artık. Mübarek köyün, vefasızlığımızı tecziye suskunluğu içinde. Şam, Bağdat sürekli anomali doğuruyor. Belhler, Buharalar hiçlik vadilerinde hiçi arıyor. Konya folklor gösterileri ile teselli peşinde. Bir baştan bir başa koca Endülüs, ruhunu katledenlere teslim. İstanbul gayesizlik ve hedefsizlik pençesinde mütemâdi gel-gitler yaşıyor.. ve koskoca bir âlem garip, yetim, ihtilâçlar içinde ve zamanzede...

Getirdiğin o muhteşem mânânın üzerine simsiyah bir gölge düştü. Seninle gönüllerimiz arasında korkunç bir gaflet, cehalet, basiretsizlik haylûleti var; yaşanan bu küsûf ortamında gelecek adına bir şey söylemek şöyle dursun çevremizi bile tam görüp değerlendiremiyoruz. Senin ışığının ulaşmadığı ruhların "ba'sü ba'de'l-mevt"i mümkün mü bilemeyeceğim.? Aslında ziyasını, rengini, desenini Senden almayan yığınlar nasıl dirilebilir ki..!

Biz hepimiz, bir tâli'siz dönemde gönül yamaçlarımızda ruhunun gurûbunu acı acı seyrettik ve gidip karanlıklara gömüldük. Bu ürperten gurûb karşısında hiçbir şey yapamadık ve tam bir âcizlik örneği sergileyerek hep sustuk.. ve sustu buna karşı kendi alanında bütün ilâhî lütuflar, ihsanlar, huzurlar, saadetler ve gül devrine ait en tatlı neşîdeler. Mübarek sima ve sîretine hasret gittiğimiz bu günlerde, kaderimize hicran, bize de suskunluk düştü. Simsiyah yokluklar yaşadığımız bu meş'um dönemde gökler bize hiç yüz vermedi.. yıldızlar yüzümüze hiç gülmedi.. ay-güneş Senin üzerine doğduğu renkte hiç mi hiç görünmedi.. biz çevremizde hep karanlıklar gördük ve gece mahluklarının homurtularıyla ürperdik. Sen artık aramızda yoktun ve her yanda yılanların-çıyanların ıslıkları duyuluyor, her taraf yarasaların şehrayinleriyle inliyordu. Sen küsmüş müydün/küser miydin onu bilemem; bildiğim bir şey varsa, o da, Seni kırmış olmamız ihtimalidir –ihtimal sözü de bir iyimserlik ifadesi–.. ama eğer lütfedip gönüllerimize teveccüh buyurmazsan, bu defa biz kırılıp paramparça olacağız.. ve şayet gelip dünyamızın çehresindeki isi-pası silmezsen bu sakil hava ile bir daha dirilmemek üzere boğulup gideceğiz.

Ey güzeller güzeli Sevgili gel, bir kere daha yeniden misafirimiz ol. Tahtını

sinelerimize kur ve bize buyurabildiğin her şeyi buyur. Gel, gönüllerimizdeki karanlıkları kov, bütün benliğimize ruhunun ilhamlarını duyur ve bize yeniden diriliş yollarını göster. Gel, her gün biraz daha azgınlaşan şu zulmetleri güneşlere taç giydiren ışığınla dağıt ve herkesi inleten zulüm ve adaletsizlik ateşini söndürüver. Gel, her şekliyle kine, nefrete, düşmanlığa kilitlenmiş şu zavallı ruhların boyunlarındaki zincirleri çöz; sevgiye, merhamete, şefkate hasret giden sinelerimizi muhabbetle, hoşgörüyle coştur. Gel, ruhlarımızı aklın aydınlığı, gönüllerimizi de mantık ve muhakeme enginliğiyle buluştur ve bizi kendi içimizdeki kopukluklardan kurtar.

Sen gidince kimilerimiz akla takılıp düz yollarda yolsuzluk yaşamaya başladık. Kimilerimiz de kendini bir kısım gönül hülyalarına saldı ve değişik vehimlerle oyalandı; öyle ki ne aklın dilini anlayabildik ne de kalbî ve ruhî hayatın derinliklerine dalabildik; aklı ihmal edip dünyanın kanına girdik, kalbe bütün bütün tavır alıp kendi derinliklerimizi görmezlikten geldik.

Ey karanlık gecelerimizin Ay'ı-Güneş'i, ey yolda kalmışların biricik rehberi, Sen bizler gibi sadece bir kere doğmadın/doğmazsın; zamanın her parçası Senin için bir tulû vakti, gönüllerimiz de Senin mütevazi matlaın; perişaniyetimiz Sana bir çağrı, sinelerimiz Seniyye-i Vedâ; ne olur artık ağlayan gönüllerimize acı da gel; doğ canlarımıza Yaratan aşkına, bizi yalnız bırakma; yalnız bırakıp ruhlarımızı Sensizlik ateşine yakma. Ne ilm u irfanımız var, ne hayr u taate mecâlimiz; günah, isyan diz boyu; Sana sunacağımız armağan بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ *"Kayda değmez bir sermaye"*[1] ölçüsünde bile değil. Bugüne kadar aşındırmadık eşik ve çalmadık kapı bırakmadık; gönül bağlayıp arkalarından koştuklarımız her zaman bizi aldattı, sonra da yol ortasında bırakıp gittiler. Ne yürümeye takatimiz kaldı ne bulunduğumuz yerde ikamete dermanımız. Bağban Sen isen –öyle olduğunda şüphemiz yok– bağ niye sahipsiz kalsın. –Sana böyle bir çağrıda bulunmak da ayrı bir saygısızlık.– Merkezi tutmak Senin hakkın ise o makam adına söz söylemek kimin haddine...

Ey şefkati, adaletini aşkın Gönüller Sultanı, Seni unuttuğumuzun, Sana saygısızlıkta bulunduğumuzun farkındayız; ama Sen, şimdiye kadar bundan daha acılarını da gördün; incinsen de küsmedin, vefasızlık görsen de alâkanı kesmedin. Başını yaranlar, dişini kıranlar karşısında bile ellerini açıp dua dua

yalvardın. Seni bilmemelerini mazeret sayarak, lânet ve bedduada bulunmadın, lânet ve bedduaya “âmin” de demedin. Sineni, Ebû Cehil’leri bile ümitlendirecek ölçüde açabildiğin kadar açtın ve her sözünü, her davranışını Hakk’ın rahmetinin enginliğine bağladın. Beklediklerimiz hakkımız olmasa da, bütün bu yaptıkların karakterinin gereği olduğunda şüphemiz yok.

Ey Dost, kaç bahar gelip geçti biz hep hazandayız ama, düşe-kalka olsa da hep izindeyiz. Gel bizi bir kere daha sevindir; sevindir ki, bağının taptaze fidanlarıyla nâmını âleme tam duyuracak demdeyiz. Dünya Senin dünyan –müsaade buyurursan dünyamız da diyeceğim– bu dünya ışığa hasret gidiyor. Bizler o kırık azimlerimiz ve o çatlamış ümitlerimizle, yolların hakkını veremesek de hep yollardayız. Sadece hislerimizle de olsa, aradığımız sevgili Sensin; gel son kez içimize doğ ki gönüllerimiz ışıkla dolsun ve ufuklarımızı saran şu upuzun geceler savulup gitsin; yerlerini gündüzlere bıraksın...

Gözlerimiz tulûunun emarelerini görmese de, tadın, lezzetin, kokun daha şimdiden hemen hepimizi mest etti. Gel bizi yeniden arkana al ki, ışığın ruhlarımıza vursun.. Sen *“Sâyesi yere düşmez bir nahl-i Tûr’sun / Mihr-i âlemgîrsîn baştan ayağa nûrsun.”* (Itrî). Mesajın nur, düşüncen nur, ufkun nur, her yanınla pürnursun; aç yüzünden nikâbını cihanlar nurla dolsun ve her yanda nâmın duyulsun.

Ey Yüce Dost, söylenen sözler bir na’t değil, sevgili kapısında mırıldanan serenât da değil; özü hasret, ruhu hicran kapıkuluna ait ritimsiz bir feryattır, bir feryâd-ı mutâddır…

1Yûsuf sûresi, 12/88.

Mübarek Bir Coğrafyanın Gurbet Yılları

Tuhaf bir dönemden geçiyoruz; ışık karanlıkla iç içe, gece gündüzle at başı; bir yanda yığın yığın ölüme sürüklenenler, diğer yanda İsrafil sûru almış gibi dirilenler; bir tarafta bahar meltemleri üfül üfül, öbür yanda her şeyi kırıp geçiren fırtınalar.. bir bakıyorsun güllerin, çiçeklerin arasında boy boy dikenler ve her yanda bülbül nağmelerine inat saksağan çığlıkları; bir de bakıyorsun, her tarafta kızaran güller ve güller üzerinde şakıyan bülbüller. İlhad hezeyanları iman soluklarıyla yan yana, inkâr ulumaları ikrar âvâzeleriyle iç içe. Yer yer gelip kulaklara çarpan söz şeklindeki hırıltılarla ürperiyor; zaman zaman da gönüllerde ninniler gibi duyulan altın seslerle dinleniyoruz. Evet, dört bir yanda diken tohumları saçanların haddi hesabı yok; herkese ötelerin turfanda meyveleriyle ziyafet çekenlerin sayısı da onlardan az değil. Zannediyorum bunca zıt şey, şimdiye kadar hiçbir zaman bu kadar birbirine yakın olmamıştı.

Yıllar var ki bizler, Atlantis'in yetim çocukları gibi gönüllerimiz hep o yitik ülkenin hasretiyle inim inim ve gözlerimiz üst üste gurûblarla kararan o meş'um ufuklarda sabahladık, akşamladık. Bazen sarsıldık, bazen de kaybettiğimiz değerlerin, tıpkı askerden dönenler gibi dönüp geleceği ümidiyle canlandık ve coştuk. Şu anda da, bazen tüllenen güzellikler ümitlerimize bir şeyler fısıldıyor; arkadan bir tipi-boran esip geliyor ve berdülacûz gibi her tarafı kasıp kavuruyor. Bazen yapılanlar yıkılıyor; yıkılmayanlar da üst üste sarsıntılar yaşıyor.. ve hep böyle tâli'sizce devrilenlerin yerini yiğitçe koşanlar alıyor.

Bizler, olup biten bütün bu şeyleri, Allah'ın ekstra lütuflarına ve özel teveccühlerine bağlayarak yer yer seviniyor, zaman zaman da değişik olumsuzluklar karşısında buruklaşıyor ve inkisarlarla kıvranıyoruz; inkisarlarla kıvranıyoruz, pişip olgunlaştığını sandığımız çiğleri ve çiğlikleri gördükçe ve inkâra, ilhada kilitlenmiş ruhların kabalık ve bağnazlıklarını, dostların vefasızlığını, yakın durup uzak görünenlerin tuhaf tavırlarını, sürekli yüzüp gezen hercâî gönüllerin kararsızlığını düşündükçe. Nasıl olmuştu da, geçmişi o kadar sağlam, mânâ kökleri o kadar mükemmel bir millet, içlere burkuntu şu eğri büğrü düşünce ve eğri büğrü hâliyle böyle bir çelişkiler toplumu hâline gelebilmişti! Nasıl olmuştu da anlayamamıştık ruhumuzu Mefisto'ya sattığımızı

ve gönlümüzü tenimize kurban ettiğimizi! Hatta ruhumuzun ağzına gem vurup cismaniyetimizi şahlandırdığımızı; Allah'a başkaldırıp alnımıza isyan damgası yediğimizi..!

Maalesef millî karakterimizle telifi imkânsız bir aymazlık içine girmiştik ve göremiyorduk olup bitenleri; göremiyorduk da milletçe her gün biraz daha kaddimiz bükülüyor, biraz daha kamburlaşıyor, üst üste kırılmalar yaşıyor, yer yer yıkılıp enkazlaşıyor ve peşi peşine bu kırılıp yıkılmalarla millî ruhumuzun rengi, deseni değişiyor, derken ufkumuz daralıyor, çehrelerimiz kararıyor, düşüncelerimiz yamuk-yumuk hâle geliyor ve sözlerimiz tamamen hezeyana dönüşüyordu; dönüşüyordu ama, biz farkında değildik bu ürperten değişimin.

Gün geldi, bu iç içe fezâyi ve fecâyi ile millî konumumuza yakışır duruşumuz bütün bütün bozuldu; birlik, beraberlik ruhunda kırılmalar başladı.. toplumu teşkil eden fertler, bağı kopmuş tesbih taneleri gibi şuraya-buraya saçıldı.. bunu, sağda-solda sun'î gruplaşmalar takip etti.. gruplar arasında kinler, nefretler körüklendi ve herkes birbirinin kurdu hâline geldi. Zamanla toplum bütünüyle çirkinleşti ve o dırahşan çehrelerin yerini simsiyah simalar aldı.. her yanda kapkara sesler yükselmeye başladı.. ardından da kitleler birbirini yemeye, sistem de hepsini birden ezip öğütmeye koyuldu. Artık her yanda duyulan ya zalimlerin *"hayhuy"*u ya da mazlumların âh u efgânıydı. Bütün bunlar oldu, oluyor ve bundan sonra da olacağa benzer. Böyle bir durumun çok acı ve üzücü olduğunda şüphe yok; ancak, bundan daha acısı da, bu üzücü ve ezici duruma çare bulma yolunda beklediğimiz, o sineleri heyecanla dopdolu büyük muzdarip ve çilekeşlerin ağızlarına fermuar vurulmasıydı.

Mevcut manzaradan şikâyete hakkımızın olmadığı muhakkak; ne var ki olup bitenleri görmezlikten gelmenin de, Müslümanlıkla, milliyetperverlikle telifi imkânsız. Ama ne acıdır ki, kökü çok eskilere dayanan çarpık bir anlayışla biz, dini, diyaneti tamamen kendimize benzettik.. milliyet ruhunu da hevâ ve heveslerimize feda ettik.. aklın sahasına giren şeyleri akla, aklı da kalb ve ruhun yedeğinde meâlîye tevcih edip gönüllerimizi mârifetle mamur kılacağımıza; basiret, irade, şuur, his, idrak ve latîfe-i Rabbâniye... gibi iç ve dış duyularımıza sırtımızı dönerek maddî-mânevî her iki âlemi de kararttık. Gayri her gün, ayrı bir şaşkınlık içinde farklı bir yöne yöneliyor; her gün

değişik bir kısım fantezilere takılıyor ve dur-durak bilmeden mihraptan mihraba koşuyoruz. Konuşup bir şeyler anlatmaya çalıştığımızda da, nefeslerimizi tutup suskunlaştığımızda da sürekli hatalar yapıyor ve sürekli yeni arızalara sebebiyet veriyoruz; sebebiyet veriyor ve muttasıl aynı hataları tekrar edip duruyoruz. Derlenip toparlanamıyor, bir türlü hedefe kilitlenemiyor ve sağlam bir tevhîd-i kıble mülâhazasıyla *"Yâ Hak"* deyip gönülden O'na yönelemiyoruz.

Düştüğümüzün farkında değiliz, hiç olamadık da; doğrulma yönündeki azmimiz ise süreksiz. Düşüncelerimiz yamuk-yumuk; iradelerimizde çatırtılar duyuluyor; kararlarımız tutarsız ve ruhlarımızı öldüren o yabancılaşmadan bir türlü kurtulamıyoruz. Bazen inanç ve millî mefkûremize ters patikalarda yürüyor; bazen kendi düşünce istikametimize zıt cereyanlara kapılıyor ve bilmediğimiz meçhullere sürükleniyor; bazen de arkalarından koştuğumuz kimselerin ihanetine uğruyor ve arkadan hançerleniyoruz.

Yıllar var, bu garip maceralar âdeta kaderimiz oldu: Hep susuz vadilerde su deyip koştuk; hep kupkuru kuyulara kovalar saldık; bazen yabanî kamışlarda şeker aradık; bazen de diken ekip pıtrak biçmekte ömür tükettik. Dünyaları iğnâ edecek kadar zengin bir kültür mirasımız bulunmasına rağmen, bir türlü dilencilikten ve başkalarına serfüru etmekten kurtulamadık. Baştan başa birer gül bahçesi olan tarihî yamaçlarımız yerine, gidip gidip başkalarının dikenliklerine takıldık. Kendi bahçelerimizdeki onca bülbül nağmelerine rağmen saksağan sesi dinleye dinleye bir hâl olduk.

Hususiyle son yıllarda millî tabiat ve millî karakterimiz itibarıyla bir hayli deformasyona maruz kalmış olmalıyız ki, artık kendimiz olmadan utanıyor, bize ait birkaç bin senelik değerlerimize sırt çeviriyor ve mânâ köklerimizi, tarihî dinamiklerimizi –hepimiz öyle düşünmesek de– inkâr ediyoruz. Eskimeyen o muhteşem eski mirasımızı âvâz âvâz dört bir yanda ilan edip, kendi derinliklerimizi herkese duyuracağımıza, bir kısım mütegalliplerin, kulaklarımızı tırmalayan hırıltılarını dinliyor ve bir mânâda iç bulantılar yaşıyoruz.

Biz, milletçe devletler arası muvazenede o muhteşem yerimizi kaybettiğimiz günden beri dünyayı başıboşlar idare ediyor; insanlığın kaderi bulaşıklara

emanet. Her yerde yağmacılar arpalık peşinde.. yeryüzü nimetleri nankörlerin kontrolünde.. hak düşüncesi, insaf ve adalet mülâhazaları, ara sıra, canı yanmışlarca seslendirilen imdat çığlığı gibi bir şey.. silinip gitmiş, yüreklerden merhamet ve şefkat hissi.. körelmiş vefa, sadakat ve güven duygusu, unutulmuş gibi şeref, itibar ve haysiyet tutkusu.

Evet asırlar var ki biz, en hayatî millî değerlerimizi unuttuk ve yüzlerce seneden beri geliştirdiğimiz kültür mirasımızdan bütün bütün yüz çevirdik. Dahası dünyanın dört bir yanından derleyip millî ve dinî değerlerimizin yerine ikame etmeye çalıştığımız o bize ait olmayan yabancı telakkilerle genç nesillerin zihinlerini bulandırdık. Artık, pek çoğu itibarıyla avareleştirdiğimiz bu nesiller, kendi değerlerine sövüyor, millî ruh ve millî düşünceyi tahkir ediyor, eski mirasa ait her şeyi yıkmaya çalışıyor ve bölük-pörçük olmuş farklı kulvarlarda hep "hiç"lere koşuyor. Bütün bunlara karşılık, olup bitenleri doğru görüp, doğru düşünüp, doğru yorumlayanların sayısı da az değil; ne var ki pek çoğu itibarıyla bunlar da, ağızlarına fermuar vurulmuş gibi yutkunup duruyor ve hep bir sessizlik murâkabesi yaşıyorlar. Bazen seslerini yükseltip birkaç adım atsalar da, küçük bir tazyik ve önemsiz bir tehdit karşısında, önce durdukları yerin dahi gerisine çekilerek sürpriz mazhariyetler beklemeye koyuluyorlar. Bu hâlleriyle onlar da, ya tevekkülü tevâküle karıştırıyor ve kendi kendileriyle iç çelişkiler yaşıyorlar, ya da durmaları gereken yerde duramadıklarından ve konumlarının hakkını veremediklerinden, Allah'la olan münasebetlerini kirletiyor, millet düşmanlarını da cesaretlendirmiş oluyorlar. İradelerinin hakkını verip kendileri olacaklarına, iradesizliklerine kurban gidiyor ve başkalarının gelip üzerlerinde hâkimiyet kurmalarına hep açık duruyorlar.

Evet, seneler var, sağlam bir geçmişi olan bu millet, sürekli kalb ve kafa ayrılığıyla kıvranıp duruyor; ne kâinat ve hâdiseler adına mâkul bir yorum ortaya koyabiliyor ne de sosyal olayları doğru okuyabiliyor. Aval aval bakıyor çevresine ve sürükleniyor değişik rüzgârlarla şuraya-buraya. Doğrusunu söylemek gerekirse kendimize gelip akıl, göz ve gönül ufkundan bütün varlığı, bütün şuûnu ve kendimizi yeniden dosdoğru okuyacağımız, yepyeni bir tahlil ve terkiple (analiz ve sentez) bir kere daha kendimizi ifade edeceğimiz âna kadar bu dağınıklık sürüp gideceğe benzer. Keşke bu mâkus kaderimizi değiştirebilseydik! Keşke Allah'ın bize bir lütfu olan konumumuza göre sağlam

bir duruşa geçerek mazhariyetlerimizin hakkını eda edebilseydik! Ne acıdır ki eda edemedik; hatta şu anda da sadece olup biten hâdiseler karşısında ciddî bir şeyler yapamama acziyle yer yer kıvranıyor; zaman zaman da elem ve kederlerimizi sinelerimize gömerek kâh yutkunuyor, kâh gözyaşlarıyla boşalıyor; ama her zaman içimizi kanatan bir hicran yaşıyoruz.. böyle bir durumda da ne Cenâb-ı Hakk'a karşı ne de milletimize karşı sorumluluklarımızı yerine getirdiğimizi söylememiz mümkün değil…

Keşke bu ölçüde olsun bütün bir millet olarak vefa düşüncelerimizi koruyabilseydik! Hiç olmazsa oturup içimizi Allah'a dökerek ağlayabilseydik! Yapamadık ve kendimize ait düşüncelerimizi tam koruyamadık.. bütün benliğimizle Hakk'a yönelip içimizi O'na açamadık.. yıllar var hep duygusuz yaşadık.. duygusuz oturup kalktık. Oysaki, milletçe durduğumuz yer itibarıyla bizim de âleme söyleyeceğimiz bir kısım gönül hikâyelerimiz olmalıydı! Geleceğin dünyasında, bizim düşünce ibrişimlerimizden de bir kısım atkılar bulunmalıydı! Bizler dünyada yalnızlığın, yetersizliğin gurbetini yaşamamalıydık; gamımızı, kederimizi paylaşacak bir kısım kimseler bulup onlarla el ele tutuşarak yürümeliydik kendimiz olmaya doğru...

Vakit henüz geç sayılmaz; önümüzde dünya kadar fırsatlar var.. Hakk'a adanmış ruhların sayısı ise hiç de az değil. Zannediyorum, geriye sadece aşk u şevkle dizginleri gerip Allah'a dayanmak, O'nun kapısının tokmağına dokunup içimizi dökerek gözyaşlarıyla "Biz geldik." diyebilmek kalıyor. Şimdi gelin, bunca zamandır ağlanacak hâlimize gülmelerimize bedel biraz da gönül heyecanlarımız ve gözyaşlarımızla kendimizi ifade etmeye çalışalım.

Bence Tam Ağlama Mevsimi

"Zihnî dehr elinden her zaman ağlar
Vardım bahçesine bâğbân ağlar
Sümbüller perişan güller kan ağlar
Şeyda bülbül terk edeli bu bağı."

(Zihnî)

Gönüldeki hüzün-keder, neş'e-sevinç, merhamet-şefkat… gibi duyguların coşup bulutlaşması ve gözler yoluyla dışa vurmasıdır gözyaşları. Tasa-elem, aşk-iştiyak, emel-ümit, firak-visal; belki bütün bunlardan daha çok da "mehâfetullah" ve "mehâbetullah" ağlatır, hisleri hüşyar ve kalb ufkunda O'na yâr olanları. Diğer ağlamalar, insanın cismanî ve ruhanî tabiatının halitasından fışkırır gelir; cibillîdir, yaygındır, için sesi değildir, dolayısıyla da sıradan sayılırlar.

Temeli iman ve mârifete dayanan, muhabbet ve aşk u şevkin tetiklediği ağlamalara gelince, bunlar, tamamen Hakk'ı bilmeye, her şeyde O'nu duymaya, miadı meçhul vuslat hülyalarıyla oturup kalkmaya ve O'na karşı mehâfet ve mehâbetle tir tir titreyip sürekli O'nun huzurunda saygıyla köpürüp durmaya bağlıdır. Sınırlıdır; çok az bahtiyara nasip olmuştur.. ve devamı da, nazarların her şeyde O'nu okumasına, O'nu duymasına, O'nu talep etmesine, O'nu bilmesine ve O'nu söylemesine vâbestedir. Bilen alâka duyar, ruhta alâka derinleştikçe sevgiye dönüşür ve zamanla bu sevgi, önü alınmaz bir aşk u iştiyaka inkılâp eder. Artık böyle biri bîkarardır, gezer çölden çöle ve "Leylâ" der ağlar.

Kendi uzaklığını aşmak için sürekli gerilim içindedir.. her zaman O'nu söyleyen izlere, emarelere yüz sürer durur.. bazen kâinat kitabıyla hasbıhâl eder; bazen eşya ve hâdiseleri O'nun mesajları gibi okur, koklar, gözlerine sürer.. bazen O'nun beyanı karşısında rikkate gelir, gözyaşlarıyla soluklanır.. bazen de O'ndan söz eden dellâllara takılır kalır ve hep derin bir aşk u alâka ile nefes alır-verir. Bu, sanatta Sanatkâr'ı duyup sezme, karşılaştığı güzelliklerde Güzeller Güzeli'ne uyanma, O'nu çağrıştıran her şeye kulak verip saygıyla O'nu dinleme ve O'ndan ötürü her nesneye derin bir alâka ve sevgi duyarak hayatını bir aşk u muhabbet dantelâsı gibi örgülemeye çalışanların

hâlidir.

Bu derinlikte olmasa da, dost ve yakınların firkat ve vuslatları anında da gönüller heyecanla köpürür ve gözler yaşlarla dolar; bu da bir ağlamadır ama, ötede her ağlamanın kıymeti âh u efgân edenin duygu ve düşünce ufkuna göre değerlendirilir: Haşyet ve murâkabe duygusuyla içlerini döküp ağlayanlar, ya da *"Dertliyim dersen belâ-yı dertten âh eyleme / Âh edip ağyârı âhından âgâh eyleme!"* mülâhazalarıyla içinden yükselen köpük köpük heyecanları sinelerine gömüp yutkunanlar, Sevgili kapısının gözü sürmeli sadık bendeleridirler ve sırlarını bir namus bilir, onu kendi gözlerinden bile kıskanırlar. Bunların ağlamaları da susmaları da derin ve mânâlıdır.

Aksine, kalbden kopup gelmeyen tekellüflü ağlama görüntüleri ise göze cefa, gözyaşlarına saygısızlık ve insanları da birer aldatma vesilesidirler; dolayısıyla da böyle zorlamalı bir ağlama cehdi, sadece şeytanı sevindirir ki bu da cehennemleri söndürebilecek bir iksiri riyayla kirletip işe yaramaz hâle getirmek demektir.

Musibet ve belâlar karşısında, rızasızlığa ve itiraza benzeyen ağlamalar haram; yarınlar endişesiyle kıvranıp âh u vah etmek bir ruhî maraz, fevt ettiği şeyler karşısında sızlanıp durmak da boş bir telaş olduğu gibi gözyaşları adına da bir israftır.

Hazreti Yakub'un Yusuf ve Bünyamin'e ağlaması, babalık hissi ve şefkattendi; kim bilir belki de, bu Yüce Nebi'nin ağlamaları onları gelecek adına medar-ı ümit görmesi veya Allah nezdindeki konumları açısındandı. Eğer böyleyse –ki biz öyle olduğunu düşünüyoruz– bu kabîl ağlamaların da mahzuru olmasa gerek. Buna karşılık Yusuf'un kardeşlerinin, babalarının yanında ağlama numarası yapmaları ise, fiilî bir yalan ve bir aldatmaydı ki, günü geldiğinde Yusuf onlara: *"Bugün sizi kınayacak değilim; ben hakkımı helâl ettim; Allah da sizi affetsin."*[1] diyecekti. Onlar da تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا *"Yemin olsun ki Allah seni bize üstün kılmıştır."*[2] ile ona mukabelede bulunacaklardı.

Allah için ağlama, O'na karşı olan aşkın iniltileridir. İçinde hararet olanın gözünde de yaş olur; aksine gözleri çöller gibi kupkuru kimselerin içlerinde de hayat yoktur.

Hüzün ve gözyaşı, enbiyanın en önemli vasfıdır; Âdem Nebi ömür boyu sızlandı durdu. Nuh Peygamber'in ağlamaları ise âdeta bir feryad u figân tufanıydı. İnsanlığın İftihar Tablosu, hep duygularının şiirini gözyaşlarıyla solukladı. Bu itibarla da O'na bir hüzün ve ağlama Peygamberi demek yanlış olmasa gerek. O bir gün, *"Eğer onlara azap edersen, şüphesiz onlar Senin kullarındır; şayet mağfiret buyurursan hiç kuşkusuz Azîz Sensin, Hakîm Sensin."*[3] mealindeki âyetle *"Rabbim! O putlar insanlardan çoğunu baştan çıkardı; bundan böyle kim benim izimce yürürse o bendendir. Kim de isyan ederse Sen Gafûr'sun, Rahîm'sin."*[4] mânâsına gelen âyetleri tekrar edip sabaha kadar ağladı. Cibril, Allah'ın emriyle bu ağlamanın sebebini Allah'a ulaştırınca da Cenâb-ı Hak: *"Ümmetin hakkında seni mahzun etmeyeceğim."* bişaretiyle O'nun gönlüne su serpip bu feryad u figânı durdurdu.[5]

O hep hüzün ve tefekkürle oturur kalkar ve çok defa düşünür sonra da ağlardı. Yer yer bişaret alıp sevindiği olsa da, her zaman bir bülbül gibi içini döker ve sızlardı. Bülbül güle konduğu zaman bile çığlık çığlık feryat eder. O, âdeta âh u zâr için yaratılmış gibidir. Kargaların öyle bir derdi yoktur; saksağanlarsa sadece yem başında seslerini yükseltirler.

Hüzün ve ağlama, hak dostlarının her zamanki hâli ve gece-gündüz inleyip durma da Hakk'a ulaşmanın en kestirme yoludur. Âşığı gözyaşlarından ötürü ta'n edenler kendi hamlıklarını mırıldanmış sayılırlar. Hasretle yanan sinelerden bir şey anlamayanlar da ötede hasret ve hicran içinde sabahlar-akşamlarlar.

Kur'ân sık sık ciğeri kebap, gözleri giryan insanlara dikkat çeker ve her zaman onların örnek alınmasını salıklar:

O, ruhun selâmeti adına, ahiret yurdu hesabına, Hak mehâfeti ve mehâbeti ya da günahların kahrediciliği karşısında ağlayan gözleri takdirlerle yâd etme sadedinde: *"O rabbânîler, kitaplarında geleceği vaad edilen Peygamber'i (Kur'ân'ın soluklarıyla) dinlediklerinde ağlayarak çeneleri üzere yere kapanır ve içlerinde her an artıp duran bir huşû yaşarlar."*[6] der ve Allah yolunda dökülen gözyaşlarını O'na arz edilmiş bir münacât armağanı gibi değerlendirir.

Allah, Meryem sûresinde değişik nebileri özel hususiyet ve fâikiyetleriyle bir bir tebcil, takdir ve tahsin ettikten sonra: *"Bunların hemen hepsi, kendilerine Rahmân'ın âyetleri okununca hıçkırıklarla secdeye kapanırlar."*[7] diyerek konuyu âh u efgân etme fasl-ı müşterekiyle noktalar.

Önceki din ve başka kitaplarla ilk tembihini almış olan, müteakiben Son Peygamber'den son mesajı dinlerken hâlden hâle giren eski mü'min, yeni mûkinleri tebcil sadedinde de Kitab-ı Mübin: *"Onlar, Peygamber'e inen Kur'ân'ı dinlediklerinde ondan anlayıp zevk ettikleri haktan ötürü sen onların gözlerinin yaşlarla dolup taştığını görürsün."*[8] şeklinde ferman ederek, gözyaşlarının nezd-i ulûhiyetteki önemini ihtar eder.

Keza Kur'ân, Allah yolunda mücahede için, gerekli imkâna sahip olamadıklarından ve bu konuda kendilerine bir el uzatılamadığından dolayı *"Habibim! Sen onlara: Size binek olarak verecek bir şey bulamıyorum, dediğinde, (düşmanla savaşa iştirak edemediklerinden ötürü evlerine) gözleri yaşlarla dolu olarak döndüler."*[9] fermanıyla daha başka gözyaşı kahramanlarını nazara verir ve semanın takdirleriyle o kırık kalbleri teselli eder.

Ağlamanın rabbânîlere mahsus bir hâl olduğunu hatırlatmanın yanında, hayatı oyun ve eğlence sanıp ömürlerini gülüp oynamakla geçirenler hakkındaki ikaz ve tembih de yine Kur'ân'a ait. Kur'ân *"Gayrı bunlar kazandıkları onca negatif şeyden ötürü az gülsün ve çok ağlasınlar."*[10] irşadıyla ağlamanın önemine farklı bir göndermede daha bulunur.

Kur'ân onlarca âyetle ve farklı üslûplarla hep aynı gerçeği hatırlatır ve bize, konumumuza göre bir duruş belirlememizi salıklar.

Kur'ân'ın bu ısrarlı tembihleri karşısında onun aydınlık ruh mübarek Mübelliği de hayat-ı seniyyelerini hep bu çizgide sürdürür:

O, arkadaşlarına yer yer: *"Müjdeler olsun nefsine hâkim olana! Müjdeler olsun (misafir kabul etme adına) evini geniş ve müsait tutana.! Müjdeler olsun hataları karşısında gözyaşı dökenlere!"*[11] diyerek âdeta üç basamaklı bir miraç yolunu gösterir ve onları kendi ufkuna çağırırdı; çağırır ve *"Eğer*

bildiğimi bilseydiniz, az güler, çok ağlardınız."[12] gibi ifadeleriyle de arkadaşlarının nazarlarını fizik ötesi dünyalardaki ürpertici şeylere çevirirdi.

Onlara, hep âh u vâh edip ağlamayı salıklar ve riya ile kirlenmemiş, haşyetle dökülen gözyaşlarının ilâhî azaba karşı bir sütre olabileceğine dikkatlerini/dikkatlerimizi çeker: *"İki göz vardır ki ötede onlara ateş dokunmaz: Biri, Allah karşısında haşyetle yaş döken göz, diğeri de hudut boylarında ve düşman karşısında ayn-ı sâhire."*[13] diyerek irşadda bulunurdu.

Bu mazmunu farklı bir üslûpla vurguladığı bir başka münasebetle *"Memeden çıkan sütün dönüp memeye girmesi nasıl mümkün değildir; (âdet-i ilâhî açısından) öyle de, haşyetullahla ağlayıp inleyenin de Cehennem'e girmesi asla söz konusu olamaz."*[14] der ve gözyaşlarının nezd-i ilâhîdeki kıymetine vurguda bulunur.

Hele bir de bu ağlayıp sızlama, halka kapalı Hakk'a açık yerlerde gerçekleştiriliyorsa.. doğrusu böyle bir şeyi değerlendirecek bir kıstas bilmediğimi itiraf etmeliyim...

O her yerde ve her zaman bu kabîl şeyleri hatırlatıyordu ve hatırlattığı şeylerin de gerisinde değil, her zaman önünde olurdu; evet O namaz kılarken, iç ağlamalarından ötürü, sinesinde âdeta değirmen taşlarının çıkardığı ses gibi bir ses duyulurdu.[15]

İbn Mesud'a, kendisine bir miktar Kur'ân okumasını emretmişti, o da Nisâ sûresinden bir kısım âyetler okuyup da nihayet *"Her ümmetten bir şahit (peygamber), Seni de bunların üzerine şahit getirdiğimiz zaman bakalım nasıl olacak!"*[16] mealindeki fermana geldiğinde eliyle işaret edip kesmesini söyledi. İbn Mesud diyor ki, "Dönüp baktığımda gözleri şakır şakır yaş döküyordu."[17]

O yaş döküyordu da, o seçkinlerden seçkin arkadaşları sessiz mi duruyordu; hayır! Onlar da ağlıyor ve bazen de ağlamaları âdeta bir âh u vâh korosuna dönüveriyordu. *"Siz, bu sözü mü (Kur'ân) tuhaf buluyorsunuz; (bulup da ağlayacağınıza) gülüyorsunuz."*[18] mealindeki âyetleri onlara hatırlatınca, hepsi birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya durdu. Bu manzara karşısında O da bu âh

u efgâna iştirak edip gözyaşları dökmeye başladı. Bu defa da O'nun ağlamalarıyla rikkate gelen ashab bütünüyle kendilerini ağlamaya salıverdiler.[19] Zaten onlar her zaman ağlayıp inlemişlerdi; evet bazen iman ve mârifet neşvesiyle, bazen aşk u iştiyak şivesiyle, bazen işlerine hata bulaşmış olabileceği endişesiyle, bazen öteler ve akıbet korkusuyla, bazen de ufuklarının kararmasıyla hep ağlar ve sürekli niyaz buğulu feryatlarla rahmet arşına yönelirlerdi.

Aslında, Allah'a en hızlı ulaşan dua ve niyazların kaderi de büyük ölçüde iç sızlamalarına ve gözyaşlarına bağlanmıştır; bağlanmıştır zira gönül heyecanlarını gözyaşlarından daha seri, daha duru aksettirecek bir başka şey göstermek mümkün değildir.

Gönülden hıçkırıkların bayrak çektiği yerlerde, günah orduları tarumar olur gider. Hüşyar gönüller, gelip vicdanlarına çarpan bu tür kabul esintileriyle âdeta berd ü selâm yaşar ve serinlerler.

Hayatlarını Allah için hep âh u vâhla geçirenler, gök ehlince sadakat ve aşk bülbülleri sayılırlar. Onlar şakıdıklarında bütün ruhanîler seslerini keser ve onları dinlemeye koyulurlar. Ağlama eğer bu şekilde, gözler yoluyla gönlün köpüren çağlayanları ise, insan onu ebediyete bağlayıp fevkalâde bir gizlilik içinde Ebedler Sultanı'na sunmalı; riya ve süm'a ile kirletilerek Cehennem söndüren o çağlayan bir kezzaba döndürülmemelidir.

Işığını kaybetmiş ve her yanıyla toz-duman bir dünyada yaşıyoruz; hepimiz birer ağlama bülbülü edasıyla başlarımızı mum gibi önümüze eğip bin bir isyan ve günahlarımızı düşünerek öyle bir çığlık koparmalıyız ki, bütün gök ehli ellerinde nurdan çerağlar bu ağlama şölenine koşup gelsin. Ateşin bacayı sardığı şu günler, tam gözyaşlarıyla boşalma zamanı olduğunu düşünüyorum. Gözyaşları her türlü şeytanî oyunun büyüsünü bozacak sihirli bir iksirse –ki öyledir– gezip durduğumuz, oturup kalktığımız her yerde kaba sevinçlerle tepinme yerine gözyaşlarıyla serinlemeye çalışmalı ve hep ağlamalarla âh u efgânları dindirme yolunda koşmalıyız.

Hak dostlarına göre gözyaşları, İsa Nebi'nin nefesi gibi, cansız cesetlere can olma sırrını taşımakta ve âb-ı hayat gibi, ulaştığı her yerde hayatla çağlamaktadır. Halka kapalı Hakk'a açık gece koylarını ağlamalarıyla

derinleştirenler ve çığlıklarıyla ruhlarına feryat mûsıkîsi dinletenler bugün olmasa da yarın mutlaka dirilirler ve gezdikleri her yerde hayat soluklar dururlar.

Seccadeler kuruyalı yıllar oldu; seneler var kulaklarımız gönül çığlıklarına hasret.. çöller gibi kupkuru atmosferimiz.. hicranla yanan sinelerin nasıl yandığını hissetmiyor gibiyiz.. çehrelerimiz âdeta birer buz parçası, bakışlarımız da bütün bütün anlamsız.. sinelerimizde kıvrandıran acıdan iz yok.. simalarımızsa asla inandırıcı değil. Bu gafletle geleceğe yürümemiz, yürüyüp varlığımızı sürdürmemiz çok zor olsa gerek...

Gözlerimizin yaşı dindiği günden beri, göklerin bereket pınarları da bir mânâda kurudu. Artık yağmıyor ilham yağmurları; bitmiyor güller, lâleler; gökten gelen ışıklar aksak ve vakit vakit esen yeller de perişan.. sema sakinleri âh u efgâna susamış.. bulutlaşacak rahmet durmuş gözyaşlarından imdat bekliyor.. Zihnî deyişiyle: *“Gül ile sümbülü sanki hâr almış / Süleyman tahtını siyah mâr almış / Zevk u şevk ehlini âh u zâr almış / Gama tebdil olmuş ülfetin çağı...”* Kim bilir belki ruhanîler de “iş başı” demek için bizden gözyaşı bekliyorlar. İhtimal biz dört bir yanımızı kuşatan dertlerden âh u vâh edip ağlayınca, melekût ufku da tül tül rahmet yüklü bulutlarla dolacak ve gözyaşlarımızın önünde sürüklenen günahlarımızı, isyanlarımızı, saygısızlıklarımızı, densizliklerimizi gördükçe onlar da sevinç neşîdeleriyle coşacak ve şefkatle üzerimize boşalacaklar..!

İhtimal bazen bizler, mevlid meclislerinde –şerefi mevlide ait– gül sularını yüzlerimize-gözlerimize sürdüğümüz gibi, gök ehli de, hicranla yanan sinelerin soluklanmaları sayılan gözyaşlarını yüzlerine-gözlerine sürüyor ve bunu kendilerine sunulmuş en değerli bir armağan sayıyorlardır…

Günahlarımız, hatalarımız dağlar cesametinde; nedametlerimiz, nedamet gözyaşlarımız riya ve süm’a edalı; gönüllerimizde ızdıraptan eser yok; ağlayıp sızlamalarımız büyük ölçüde dünyevî ve mâsiyet televvünlü. Bu vaziyette bizim başka şeye değil, birkaç asırlık kirlerimizi arındıracak pişmanlık gözyaşlarına ihtiyacımız var. İhtimal ancak onlarla tevbe kapısına ulaşabilir ve onlarla ziyan olmuş ömrümüzü yeniden inşa edebiliriz.

Âdem Nebi gözünde büyütüp Everest tepesi hâline getirdiği sürçmelerini

gözyaşlarıyla eritip yerle bir etti; çıtır çıtır yanıp da etrafa kokular saçan öd ağacı gibi o da, içten içe yanıp çevresine saldığı nedamet iniltileriyle ruhanîlerin, meleklerin metâfı olma ufkuna yükseldi. Gün gelip çile bitince de, doğan her gün artık onun affına ferman renkleriyle tülleniyordu.

Bunca günah, bunca mâsiyet ve o ölçüdeki hicrandan sonra zannediyorum bize de hep yalnızlık koylarını kollamak ve gecelerin siyah örtüsünü başımıza çekerek, Hak tecellîlerine açık, o kimsenin göremeyeceği yerlerde başımızı yere koyup hıçkıra hıçkıra ağlamak düşüyor. Vefasızlığımıza, bir türlü samimî olamayışımıza, yürüdüğümüz yolda sürekli zikzaklar çizişimize, durduğumuz yerin hakkını veremeyişimize, mazhariyetlerimize göre sağlam bir duruşa geçemeyişimize ve bizim gibi davrananların münasebetsizliklerine öyle bir ağlamalıyız ki, vazifesi ağlamak olan gök ehli dahi bundan böyle hep bizim çığlıklarımıza gözyaşı döksünler...

Evet biz, bize bahşedilen yerimizi koruyamadık, durduğumuz yerde kararlı, şuurlu ve ihlâs derinlikli duramadık. El elden çözüldü, yâr elden gitti, gülleri hazan vurdu, bülbüller âha düştü. Çeşmeler kesildi çaylar kurudu; âdeta her yanda dikenler salınıyor ve her tarafta saksağan sesi. Gönüllerimizin diliyle bir şeyler söylemeli, hasret ve heyecanlarımız üzerine gözyaşı iksirleri saçarak bu kurumuşluğa bir son vermeliyiz.

Yaratan bize vücud, hayat, his, şuur, idrak… gibi nimetler lütfederek, bizi donanımımıza göre yaşama ufkuna yönlendirdi. Bizse her şeyi hevâ ve hevesimize kurban ederek, konduğumuz yerin çok gerisine, gerilerin de gerisine çekilerek insanca yaşamayı kirlettik ve kirlendik. Hiç olmazsa, bundan sonra olsun ömrümüzü kalbimizin çizgisinde yaşama azmi göstermeli değil miyiz..!

Gelin, bugüne kadar gülüp eğlenmelerimize karşılık biraz da feryad ü figân türküleri söyleyelim.! Nefsanî yaşamaya veda edip biraz olsun dertlenerek hayatın başka renklerini de duymaya çalışalım.! Dert söyleyip dert dinleyelim ve dertlileri dinleyene yakın durma yollarını araştıralım..!

Ömrümüzün işe yarar günleri büyük ölçüde boşuna gitti. Artık ufukta bu hayat gündüzünün gecesinden emareler var. Bundan böyle bize kalkıp o uzun gece için, sönmeyen bir çerağ tutuşturmak düşüyor. Bundan sonra olsun, kendimize gelmeli, dağınıklıklardan sıyrılmalı, özümüze dönmeli ve

ciğerlerimizin hasretini gözyaşlarıyla soluklamalıyız.. ve bilmeliyiz ki, Hak katında toprağın bağrına, gözyaşlarından daha aziz hiçbir şey damlamamıştır. Bugün toprağa dökülen o damlalar, çok yakın bir gelecekte her tarafı İrem bağlarına çevirecektir. Gel, çöllerden daha kuru şu beyâbanda herkese gözyaşlarının sâkisi olalım ve güftesi heyecan, bestesi ağlama en taze meyvelerden çevremize yepyeni ziyafetler tertip edelim...

1Yûsuf sûresi, 12/92.
2Yûsuf sûresi, 12/91.
3Mâide sûresi, 5/118.
4İbrahim sûresi, 14/36.
5Müslim, *îmân* 346; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/373.
6İsrâ sûresi, 17/107-109.
7Meryem sûresi, 19/58.
8Mâide sûresi, 5/83.
9Tevbe sûresi, 9/92.
10Tevbe sûresi, 9/82.
11et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 3/21.
12Buhârî, *küsûf* 2; Müslim, *küsûf* 1.
13Tirmizî, *cihâd* 12.
14Tirmizî, *cihâd* 7, *zühd* 8; Nesâî, *cihâd* 8.
15Ebû Dâvûd, *salât* 161; Nesâî, *sehv* 18.
16Nisâ sûresi, 4/41.
17Buhârî, *fezâilü'l-Kur'ân* 33; Müslim, *salâtü'l-müsâfirîn* 247.
18Necm sûresi, 53/59-60.
19el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 1/489.

Dünyada Huzurun Bendi Yıkıldı

Bugün bütün bir millet olarak hemen hepimiz sürekli telaş ve endişe ile oturup kalkıyor; hafakandan hafakana sürükleniyor; teşebbüslerimizde panikler yaşıyor ve iki adım ötede bilmem ne tür ürperten sürprizlerle karşılaşacağımız korkusuyla tir tir titriyoruz. Hiçbir düşünce üretemiyoruz; gelecek adına ciddî hiçbir plânımız yok. Yürüdüğümüz yollarda uyur-gezerler gibi tuhaf bir hâlimiz var. Karşımıza çıkan beklenmedik hâdiselerle alâkalı tavırlarımız birer kaba tepkiden ibaret. Başlangıcı yıllar ve yıllar öncesine dayanan millet düşmanlarının o korkunç tahrip stratejilerine mukabil, yaptığımız veya yapıyor göründüğümüz işler ise, ayakta kalabilme mücadelesi türünden şeyler. Bari, böyle bir mücadeleyi kendi kurallarına göre gerçekleştirebilseydik; ben söylemesem bile, ihtimal gelecek nesiller ona da "Ne gezer!" deyip geçecekler.

Düşünün ki milletimizi bir ömür boyu meşgul edecek işlerin kararları çok defa başkalarınca alınıyor. Tamamen bizim dışımızda alınmış bu kararları delebilme veya startı başkalarınca verilmiş hareketlerden nasıl yararlanırız ya da onların aleyhimizde olmamasını nasıl sağlayabiliriz heyecanıyla hâlden hâle giriyor, sürekli tabyadan tabyaya koşuyor; bugün yaptıklarımızı ertesi gün bozuyor ve ardı-arkası kesilmeyen yaz-bozlarla ömür tüketiyoruz.. ve tabiî, gözleri üzerimizde saf yığınlara da sürekli şaşkınlık yaşatıyoruz. Biz, mütemadiyen güven kaybediyoruz, onlar da irtifa. Arz câzibesinin kat katı bir cehalet, muhakemesizlik ve gaflet çekimiyle hep tepetaklak gibiyiz. Başı tutanların çoğu vurdumduymaz; başsız kitleler bilmem hangi dönemde yitirdikleri başlarının peşinde, salim düşünceler baskı ve saygısızlık bombardımanı altında; vazifesi toplumu eğitmek, aydınlatmak ve onu yüksek insanî hedeflere yönlendirmek olan –büyük çoğunluğu itibarıyla– basın-yayın müesseseleri (medya), reyting hatırına tam bir ibahiyecilik içinde; her şeye açık, sürekli kapkaranlık şeylerle homurdanıyor; homurdanıyor ve âlemin iffet, namus ve onuruyla oynuyor; her gün yeni yeni teşe'üm yaygaraları yapıyor; bâtılı tasvir ve teşhirle saf duygu, saf düşüncelerde bohemlik arzularını şahlandırıyor. Hele, bunlar arasında fitne ve fesada programlanmış gibi sürekli levsiyat neşreden öyleleri var ki, çok seyredilebilme veya okunabilme adına ar-namus, şeref-haysiyet dümdüz gidiyor ve insanı insanlığından utandıracak

şeyler yapıyor.

Toplum her gün, kıyamet alâmetleri gölgesinde sabahlıyor, akşamlıyor ve âdeta bir sûr sesi bekleme heyecanı içinde.. huzur ve sükûnumuz bütün bütün hayal oldu.. bugüne kadar en birinci tahassungâhımız olan millî ruh ve millî düşüncemiz yamuk-yumuk.. ümitlerimiz şimdiye kadar hiçbir dönemde olmadığı ölçüde delik-deşik.. iradelerimizde üst üste kırılmalar; azimlerimiz de bütün bütün meflûç.. ve toplumca sürekli hafakan solukluyoruz. Özümüzden o kadar uzaklaştık ki, ihtimal bir köşe başında kendi ruhumuzla karşılaşsak onu bile tanımayacak gibiyiz.

Tarihin hiçbir döneminde kendi değerlerimize karşı bu kadar yabancılaşmadık. Hiçbir zaman ruhumuzu bu ölçüde aç-susuz ve havasız bırakmamıştık. Şimdilerde, değişik telden her yanda bir hayli patırtı-kütürtü var; ama bunlar arasında duyamıyoruz bizi biz yapan ruhumuzun sesini; ne olduğumuzu, nerede durduğumuzu, neye namzet bulunduğumuzu göremeyecek kadar hayret, dehşet daha doğrusu şaşkınlık içindeyiz. Zannediyorum, kendi inanç ve düşünce kurnalarımız altında zihin ve ruh kirlerinden arınacağımız âna kadar da bu öldürücü kaostan kurtulmamız mümkün olmayacak…

Her yanda kulaklarımızı sağır edercesine tiz perdeden yabancı gürültüler; yabancılaşmaya imrendiren şov türü hâdiseler; gelip gelip sinelerimize oturan ve çaresizliklerimize dayanarak köpürüp ruhlarımızda âh u vâha dönüşen çeşit çeşit fezâyi ve fecâyi karşısında üst üste sarsıntılar yaşıyor, acılarla kıvranıyor, bir şeyler yapamama ruh hâleti ile sürekli yutkunup duruyor ve her gün biraz daha ruhumuzun aşındığını hissediyoruz.

Gerçi yer yer bir kısım ümit edalı sesler duyduğumuz ve istikbal vaad eden gelişmeler müşâhede ettiğimiz de olmuyor değil, ama, olabildiğine zayıf, fevkalâde cılız ve mevcudiyeti uzun bir geleceğe emanet bu seslerin ezanlaşması ve bu oluşumların kendi iç dünyamızla bir inkişaf sürecine girmesi için, hizmete adanmış çok sağlam yürekli babayiğitlere, kararlı yüksek iradelere, çatlayıncaya kadar koşmadan dûr olmayan küheylân edalı zinde ruhlara ve aktif sabırlı basiret insanlarına ihtiyaç var. Bence işte bütün bu evsafı haiz gönül erleri sayesinde ancak, yıllardan beri içimize sine sine duygularımızı, düşüncelerimizi kirleten ve bizi biz olmaktan çıkaran o meş’um

olumsuzluklardan sıyrılıp, milletçe İslâm'la ruhlarımızın bir derinliği hâline gelmiş bulunan kendi tabiatımızı, kendi seciyemizi, kendi safvetimizi yeniden elde etmemiz mümkün olabilecektir.

Toplum olarak bir zamanlar biz, dünyanın en saf, en duru, en temiz ve en centilmen milletlerinden biriydik; hatta bazı dönemler itibarıyla en birincisiydik. Toplumun hemen her kesiminde, temeli imana dayalı, devamı Hakk'a adanmışlığa bağlı ciddî bir hakikat aşkı, bir araştırma sevdası, bir ilim iştiyakı, bir adalet ahlâkı, bir şefkat ve merhamet hissi soluklanırdı. Fert ve cemiyet hemen her zaman, tefekkür ve tedebbürle oturur kalkar; herkesi ve her şeyi şefkatle kucaklar ve Hakk'a halife olmanın gereği, yeryüzündeki muvazene ile alâkalı kendini bir numaralı sorumlu kabul ederdi. Yerinde âdeta yağmurlar gibi, hiçbir yeri tefrik etmeden her yana sağanak sağanak boşalır; yerinde ırmaklar gibi çağlar ve hayat olur akar; gün gelir deryalar gibi köpürür her tarafa mehâfet ve mehâbet salar; bir an da olurdu ki, güller ve çiçekler gibi bin bir renk ve râyiha ile tüllenir, görüp temâşâ edenlere âdeta iç içe şölenler yaşatırdı.. evet, onun her zaman ayrı tat, ayrı şive, ayrı lezzette daima değişip yenileşen, yenileşirken de özünün bütün hususiyetlerini koruyan ve bütün vicdanlarda semavîlik hissi uyaran bir letafet ve bir zarafeti vardı. Dünyanın dört bir yanında yaşanan hercümerç, şurada-burada yükselen bir kısım hoyrat gürültüler, onun ikliminden yükselen huzur ve itminan-ı dâim ile ritim değiştirir, hız keser ve âdeta bizim ses ve soluklarımız arasında kaybolur giderdi. Evet, hayatın her zaman bir mûsıkî gibi duyulduğu bu dünyada, kulakları tırmalayan en sevimsiz şerâreler bile duyulmaz olur ve derecesine göre her yanı âdeta cebrî bir sükut, semavî bir itminan ve engin bir huzur havası kaplardı; kaplardı da bu tâli'li ülkenin insanları çok defa, bir iki adım hayallerinin gerisine çekilerek derin bir uhrevî sükûna dalar, imanlarının, ümitlerinin o masmavi ikliminde geçmiş-gelecek bütün zamanları birden yaşar ve kendi kendilerine gıpta ederek çevrelerine tebessümler yağdırırlardı.

Yer yer muhalif esen rüzgârlarla bu gümüşten atmosferin delindiği, bu masmavi tabiatın renk attığı, çevrenin şöyle-böyle sarardığı da olurdu, ama, umumî havanın her zaman semavîliğe açık olması sayesinde, en şiddetli rüzgârlar bile hemen meltemlere dönüşür, renkler bahara boyanır ve her şey yeniden bir ledünnîliğe bürünürdü. Evet, bu dünyada, ne mütemâdî gaflet ve

ondan kaynaklanan laubalîlik ne de sürekli sızı ve çığlık duyulurdu. Dış saiklere bağlı ara sıra huzur ve sükûnumuzu yırtıp geçen bir kısım münasebetsiz hâdiseler cereyan etse de, devam etmez; başladığı gibi biter ve neticede gelir her şey bir kere daha yerli yerine otururdu; oturur ve millî, içtimaî atmosferimiz yeniden o esâtîrî hâlini alır, cennetlere ve cennetliklere açık sihirli bir uhrevî renge bürünürdü. Öyle ki, henüz göremediğimiz bütün gaybî âlemler, müşâhede ettiğimiz varlık ve hâdiselerin önüne çıkıyor gibi olur ve ruhlarımıza ne bilinmedik şeyler fısıldardı. Derken, zamanla bu büyülü vâridât iç dünyamızın bir derinliği hâline gelir ve bizi kendi şivesiyle konuşturmaya başlardı. Bu derûnî hisler, tekerrür ettikçe zamanla ruhlarımıza, karakterlerimize uygun yeni bir bakış ufku kazandırır ve bize ruhanîliğin kapılarını aralardı. Öyle ki bazen bulunduğumuz mekânı semaların arz üzerine sarkmış bir yanı, kendimizi de o sihirli dünyanın sakinleri sanırdık.

Bu iç içe zenginliklerimizin, ruh ve gönüllerden taşıp duran mevhibe hazinelerimizin sırlı anahtarı imanımız ve onun her zaman canlı kalabilmesinin sırrı da amel-i salih ve ihlâsımızdı. İnanan hemen herkes, gönlünde bu lâhûtî vâridâtın estirdiği inşirahı duyar ve göklerdekilerle aynı mehâbet televvünlü haz ve lezzeti yaşardı.

İman, Kur'ân ve İslâm'ın bu ölçüde duyulup yaşanmasından hâsıl olan bir aydınlık tufanı, hemen her zaman bütün bu muhalif rüzgârların gücünü kıran bir büyü ile dalgalanır; mânevî bir menşurdan başlarımıza boşalan ilâhî bir ziya gibi her yanımızı sarar ve bütün ruh sistemimizin bakış, duyuş, seziş ve değerlendirmelerine tesir ederdi. Ruhun katmanlarına açık durabildiğimiz bu kabîl durumlarda, bir meşher gibi temâşâ ettiğimiz dünyayı, bir kitap gibi okuduğumuz kâinat ve hâdiseleri, aynı mazhariyetlerle serfiraz bütün insanları ve emrimize musahhar kılınmış bütün canlı-cansız varlıkları birer dostumuz, birer yol arkadaşımız gibi duyar ve bütün bunlardan içimize akan derin bir lezzetle kendimizi cennetlerin koridorlarında sanırdık.

Bu mazhariyetlerle, içimiz her türlü gıll u gıştan azade yürüdüğümüz yolda, beklenmedik bir anda etrafımızı bir kısım gulyabanîler sardı. Bunlar kalblerimize kezzap içirip ufuklarımıza sis püskürttüler; gözlerimize mil vurup, bizi temâşâ ettiğimiz meşher ve okuduğumuz kitaptan ettiler. Güneşimizi çaldı,

mehtabımızın çehresini kararttı, yıldızlarımızın bağını koparak hepsini boşluğa saldı ve her şeyin simasına zift saçıp aydınlık dünyamızı kapkaranlık hâle getirdiler.

Bu dönemde, nefsimiz ruhun tahtına oturtuldu.. kalbimiz şeytana ipotek edildi.. Hudâ'nın yerinde hevâ âbideleri dikildi.. ar-namus ayaklar altında kaldı.. hayâ, ismet iffetsizliğe yenik düştü.. saygısızlık en mergub metâ hâline geldi.. her yan levsiyat ve çirkinlik panayırına dönüştü.. edep, nezahet eskilerin bir kısım değersiz metrûkâtı gibi gösterilmeye çalışıldı.. vefa, sadakat, hamiyet önce ruhlara unutturuldu; sonra da sözlüklerden silindi...

Hâsılı, bütün o eski bağlar-bahçeler bozuldu.. güller-çiçekler yasa düştü.. her taraf yeniden çölleşmeye başladı.. sümbüller yerinde dikenler boy atıp gelişti.. bülbüller sustu, saksağanlara gün doğdu.. yılan-çıyan serbest dolaşımın bütün avantajlarından istifade ederken, güvercinlere kafes yolu göründü.

İşte her şeyin dibe vurduğu bu dönemde idi ki, hamiyetli bir kısım sineler hafakanla atmaya duruyor; müteheyyiç fitratlar daha bir heyecanla oturup-kalkmaya başlıyor; ızdırap insanlarının ızdırapları bir kere daha çatlama kertesine ulaşıyor; ulaşıyor da, bu hâl hemen herkeste kendi olmaya doğru bir seyahat arzusu uyarıyordu. Bu da bir-iki asırdan beri devam eden boşluk ve bu boşluktaki tökezlemelerin sona ermesi emareleri demekti.

Şimdilerde, pek çok ruhta heyecan ve gönüllerde arayış; her vadide bir sürü düşünen dimağ ve düşünen dimağlarda beyin fırtınası.. her tarafta âdeta bir vilâdet şöleni yaşanıyordu. Ve artık o korkunç sukut ve asırlarca süren ürpertici sükuttan sonra, milletçe bizim de dünyaya bir şeyler söylememiz zamanı gelmiş olmalıydı; zira söyleyecek çok şeyimiz vardı ve tam söyleme mevsimiydi.

Evet, arkada bıraktığımız şu birkaç asırlık düşüş, hamiyetli ruhlarda öyle bir aşk u şevk uyarmıştı ki, hâlihazırdaki durumumuz bundan kat kat kötü olsaydı dahi, zannediyorum doğrulup kendimize gelmemize yetecek dersi almıştık ve bu aynı zamanda bizim için iyi bir muharrik de sayılırdı. Sanki yıllar ve yıllar süren bir durgunluk ve yorgunluk dönemi yerini hareket aşkına bırakıyor ve bugüne kadar devam edegelen değişik dalga boyundaki olumsuz tecellîler, ardı arkası kesilmeyen handikaplar âdeta kendimizi yeniden keşfetmemiz için bizi biliyor gibiydi. Öyle ki artık bugünden daha çok, uzak-yakın yarınlardan söz

ediyor ve geleceğin hülyalarıyla yaşıyorduk. Bugüne kadar bazılarının hep olmayı tahayyül edip de olamadıkları şeyler, bize sadık birer şafak emaresi rengiyle olabilirliğin mesajlarını veriyor ve bizi yeni bir sabaha uyarıyordu. Belki henüz güneş doğmamıştı ama, ufukların fecir mırıldandığı da açıktı. Dünü kaybetmiştik; önümüzde yarın vardı. Şimdi tam bir metafizik gerilimle "gelecek" deyip zamanın döl yatağındaki yeni armağanını beklemeliydik. Bence dünü değerlendirmesini bilemeyenler, şayet fevt ettikleri şeylerin ızdırabıyla kendilerine gelebilmiş ve yarınlara hazırlanmış iseler, çok fazla şey kaybetmiş sayılmazlar. Durup bekleyeceğiz; bakalım gün doğmadan meşîme-i şebden neler doğar!

O Günler Ne Günlerdi

Yıllar geçiyor ki, yâ Muhammed,
Aylar bize hep Muharrem oldu!
Akşam ne güneşli geceydi;
Eyvah o da leyl-i mâtem oldu!

………………

Allah için ey Nebî-yi Mâsum,
İslâm'ı bırakma böyle bîkes,
Bizleri bırakma böyle mazlum.
(M. Âkif)

Bir zamanlar içimizde Sen vardın, varlığın sayesinde her şey büyülü ve her şey çok güzeldi. Belki bazen bir kısım kopuklukların yaşandığı ve davranışların sevimsizleştiği, tavırların kabalaştığı, ses ve solukların hırıltıya dönüştüğü de olurdu; ama, hemen arkasından Senin dünyandan gelen ışık ve esintilerle bütün bu olumsuzluklar silinir gider, yeniden düşünce ve his atlasımızda sadece Sen ve Senin o rengârenk atmosferin tüllenmeye başlardı. Ufukların kararması, ruhları hafakanların sarması, Senin bütün gönüllerde doğuvermene bir çağrı gibiydi: Ne zaman bunalıma düşsek, gölgen tıpkı bir dolunay gibi gönlümüzün tepelerinde beliriverir ve bütün kasvetleri siler-süpürür, götürürdü. Ne vakit biraz sıkışsak veya kendimize takılsak, içinde bulunduğumuz o muzlim hâl, ışığına bir çağrıymış gibi, birdenbire dört bir yanda Senin o hususî dünyanın sıcaklığı, yatıştırıcılığı duyulmaya başlar ve sonsuzdan gelen nurlar sarardı her yanımızı.. esen rüzgârlar Senin kokunu sürünür gezer.. ikliminin vâridâtı şelaleler gibi başımızdan aşağı boşalır ve biz ötelerden gelen nurlarla banyo yapmışçasına serinlerdik.

Hemen her zaman böyle kısa bir kopukluktan sonra, kendi kendimize: "Eyvah, meğer ne kadar O'nsuz kalmışız." der ve gönüllerimizde Seni bir kere daha taptaze bulmuş olurduk. Her sürçme, her inhiraf, her bulantıdan sonra âdeta Rahmeti Sonsuz, Seni bir kez daha bize iade ederdi de duyardık bütün benliğimizle sesini-soluğunu, ışığını-kokunu ve mesajının büyüleyen şivesini; duyar ve sihirli bir balona binmiş gibi bir hamlede yer çekiminden kurtulur, ruhlarımızda sonsuza doğru bir hareket havası hissederdik. Böyle bir havanın

sihriyle bize ait kirlenmiş atmosferden sıyrılıverir ve âdeta semavîleşirdik. Öyle ki, ruhumuzu ne zaman yoklasak, Senin o ışıktan dünyandan sızıp gelen ve gönlümüzün derinliklerine akan bir ziya, bir ümit, bir inşirah hisseder ve kendimizi Senin o sımsıcak huzurunda sanırdık. Çünkü, içimizde her zaman Sen vardın ve varlığınla her şey çok güzeldi.

Sen bizim için hem geçmiş hem gelecek hem de hâldin; zaman üstü ve büyüleyen öyle bir duruşun vardı ki, nurunla her vakit içimizde gibiydin.. kendi ışık çağında durur, günümüzü kucaklar, ileriye işaretlerde bulunur ve bütün zamanlara kendini dinletirdin. Sinelerimiz otağındı; gönüllerimizde yaşar, bizi kendin gibi yaşatır, annelerimizin kucaklarından daha sıcak o mübarek atmosferinde bizlere yumuşak yumuşak ninniler söylüyormuşçasına hafakanlarımızı dağıtır ve rahatlatırdın hepimizi. Çok defa mânevî huzurunun câzibesine kendimizi salar ve ışığınla taçlandırdığın çağlarda dolaşır, bir zamanlar milletçe ortaya koymuş olduğumuz tarihî güzellikleri temâşâ eder; yitirdiğimiz ya da terk ettiğimiz değerleri yeniden bulmuş gibi olur, çocuklar gibi sevinir; derken Senden fışkırıp gelen o nazlı ve hülyalı günler, hafızalarımızda bir kez daha çiçekler misillü açar; açar ve milletçe Nur Çağı'nın memelerinden süt emiyor gibi olurduk; olurduk da o küflenmiş, kirlenmiş dünyalarımız yeniden pırıl pırıl bir hâl alır; kırılmış, yırtılmış, şirazeden çıkmış hülyalarımızın parçaları bir araya gelir ve Seninle nuranîleşen zamanlar, yaşadığımız günlerin, saatlerin, dakikaların içine akar ve bize gerçek hayatın rengini, desenini, şivesini fısıldardı.

Bizimle aynı memeden süt emmeyenler ne yudumlarlarsa yudumlasınlar, biz hemen her zaman hiç kimsenin duyup tatmadığı hazlarla soluklanır, gözlerimizi açıp kapar ve cennetlerdeymişçesine düşündüğümüz, arzu ettiğimiz, istediğimiz ve elimizi uzattığımız hemen her şeye ulaşır ve âdeta hep rüyalar âleminde dolaşırdık.. neden olmasın ki, içimizde Sen vardın; zaman, mekân ve bunlara bağlı her şey de bize yârdı.

Ne zaman gönüllerimizde Seninle münasebete geçsek, birden âdî ahvâl ve düşüncelerimizin üstünde Senin âhenkli, hülyalı ve aydınlık dünyan tüllenmeye başlar, his ve heyecanlarımızı şahlandıran o esrarlı hayat sergüzeştin bizi, olduğumuz yerden, Sana vâsıl olacağımız şehraha ulaştırır; o yolla ta Hak

kapısının önüne götürür, bize mekân üstü teşrifat salonlarında Firdevs koltukları gibi minderler serer ve gönüllerimize hülyalara denk güzellikler sunardı. Seninle bulunduğumuz o sırlı zamanlarda, düşünülmesi imkânsız daha neleri hatırlar, ne zevk ve haz fasılları yaşar ve kim bilir her gün kaç kez “Meğer hayat buymuş.” diyerek var olma neş’e ve sevinciyle soluklanırdık. O zamanlar gölgen üzerimizde, biz de varlık ve yokluğun farkında idik! Senin o masmavi ikliminden süzülüp gelen ruh ve mânâ, bizim özümüz ve canımızdı; bizler onunla yaşar, onunla oturur kalkar, onunla her engeli aşar ve onunla ulaşmak istediğimiz zirvelere ulaşır, sonra yürürdük duraksamadan hedeflerin en kutsalına; Hak rızasına ve ona vesile kabul ettiğimiz nâmını yedi cihana duyurmaya.. ipekler gibi yumuşak nefes ve soluklarla zaman zaman hep kuşlar gibi yükseklerde uçarak, meltem olup her şeyi, herkesi okşayarak, zaman zaman da bulutların bağrında yağmurlaşarak; sonra da dört bir yana sağanak sağanak boşalarak her lahza hayatla çağlardık. “İşte hayat budur.” deyip gönlümüzce yaşadığımız o aydınlık gün ve aydınlık saatlerde güneşimiz Seninle doğar, Seninle batar; gündüzler çehren gibi pırıl pırıl gelir geçer, geceler siyah zülüflerinden bize türküler söyler ve nabızlarımız her zaman kalbinin ritimlerine uygun atardı. Dimağlarımız Seni düşünmekle dinlenir, hafakanlarımız gölgene sığınmakla diner ve böylece hayatın hiç kimseye nasip olmayan tadını ve varlığın bitmeyen zevkli maceralarını hep Seninle duyardık. Senin göklere bağlı hayat sergüzeştinde okurduk imanın yenilmez gücünü, Müslümanlığın kahramanlık olduğunu, doğruluğun paha biçilmez kıymetler ihtiva ettiğini, iffet ve ismetin meleklerinkine denk insan tabiatının bir buudu hâline geldiğini…

Sendin gökler ötesi sırları, verâlardan akıp gelen ışıkları, dünya-ukbâ arasındaki münasebetleri; insanların emellerini, isteklerini, ihtiyaçlarını ve bütün bu hususlardaki beklentilere vaad edilen ebediyetleri söyleyen. Mesajların gelip kulaklarımıza çarparken Seni aramızda hissediyor, beynimizin duyma merkezlerinde sesini duyar gibi oluyor, basiretlerimizle o ışıktan hayatının nuranî karelerini temâşâ ediyor ve bütün bir varlığı kendine has muhtevasıyla Sende görüp Sende okuyorduk. Senin terbiyen, Senin üslûbun ve Senin sisteminle yetişmiş olan nesiller yıllar ve yıllar boyu, Senden duydukları, Senden dinledikleri, Senden aldıkları o mesajların en renkli, en cazip, en derin

ve en çarpıcılarıyla hep ra'şelerle ürperip heyecandan heyecana girdi; Seninle alâkaları ölçüsünde imanları iz'an ufkuna erişti, muhabbetleri çağlayanlara dönüştü ve en engin bir aşk u şevk tufanıyla gidip ta ruhanîlere ulaştılar.

Asırlar ve asırlar boyu ard arda gelen nesillerin, Seni bu ölçüde duyup sevmeleri, varlığını ve varlığının gayesi sayılan mesajını bu çerçevede hissetmeleri için kim bilir ne kadar cehdler, ne kadar gayretler sarf etmişlerdi.! Ne beyin fırtınaları yaşanmış ve ne zahmetlere katlanmışlardı.! Ama, mevsimi gelince bunların hepsi semere vermişti.. ve artık her işte, her gönülde Sen vardın ve Seninle geçen her dakika, her saniye âdeta bir eşref saatti. Sürekli başımızdan aşağıya dökülen ışıkların ruhlarımıza akıyor ve benliğimize neler ve neler duyuruyordu! Sen, arkandakilere mutluluklar vaad ediyor, onların ebedî saadet isteklerini cevaplıyordun; onlar da, daha aydınlık günlerin ileride olduğu/olacağı mülâhazasıyla her an daha da şahlanıyor ve Senin arkanda bulunma sevinciyle âdeta yeni bir Asr-ı Saadet yaşıyorlardı.

Biz insanlar, ta yaratılırken, âciz, fakir, ihtiyaç içinde ve bir sürü beklentinin çocukları olarak yaratılmıştık: Gönül huzuru bekliyor, dünyevî-uhrevî saadet hülyalarıyla yatıp kalkıyor, ebediyet ve ebedî mutluluk rüyaları görüyor ve hep boyumuzu aşkın şeylerin peşinden koşuyorduk; Seninle ve Senin ışıktan mesajlarınla beklentilerimizin üstünde ihsanlara nail olduk; Sen gelmeden ölüler gibiydik, risaletinle sûr sesi almış gibi dirilip doğrulduk.

Dün Sen içimizdeydin ve günlerimiz gündü; o aydınlık günler tamamen yok olmasa da, bugün büyük ölçüde renk attı ve soldu. Hüznümüz Yakub'un hüznüne denk, ümitlerimiz de onunki kadar; hepimiz, çok yakın bir gelecekte yeniden ufkumuzda tulû edeceğin o aydınlık günlerin hülyalarıyla yaşıyor, bize vaad edilen avdetinin heyecanıyla sabahlıyor ve akşamlıyoruz. Vilâdetin her sene bize bunları çağrıştırıyor, biz de kâse kâse ümitten iksirler içmiş gibi oluyor ve Seni bu çağın insanlarına bahşeden Rahmeti Sonsuz'a nasıl şükredeceğimizi bilemiyoruz...

Yakın geçmişte Senden kopup ayrılanların çoğu zayi olup gitti. Gidenler kendilerine yazıklar etti. Hepimizin belli ölçüde bir kopukluk yaşadığı muhakkaktı; ne var ki, herkesin Senden uzaklaşması farklı farklıydı ve kaybetmeler de o çerçevede cereyan ediyordu. Şimdilerde geç de olsa, böyle

bir ayrılıktan pişmanlık duyduğumuzu ifade ediyor ve Senin anne kucaklarından daha sıcak bağrına dönmek istiyoruz. Yüzümüz yok, hicap içindeyiz; Hak katındaki nazının geçerliliğine de ümitlerimiz tam. Keşke ne seviyede olursa olsun Senden hiç kopmasaydık; kopmasaydık da, Senden, Senin dünyandan akıp gelen ışıklardan ve ruhlarımıza boşalan mânâlardan hiç mahrum kalmasaydık; Seni o inandırıcı çehrenle içlerimizde hep taptaze ve dipdiri duyabilseydik..! Heyhât! Farkına vararak veya varmayarak bir kere koptuk Senden.. uzaklaştık kendimizden. Değişik kurtuluş yolları, yöntemleri peşinde koşup durduğumuz şu anda, keşke bir de yitirdiğimiz şeyleri düşünebilseydik.! Ne gezer; bir kere daha Hârût ve Mârût'un oyununa gelmiş ve bir kere daha Mefisto'ya yenik düşmüştük. Oysaki bizim, Senin gölgenin üzerimizde olduğu ve şeytanlara meydan okuduğumuz günlerimiz, haftalarımız, aylarımız, yıllarımız vardı. Çevre hazanla inlerken günler de geceler de bizde hep bahardı. Yıllarımızı, aylarımızı, günlerimizi çaldılar ve bizi birer zamanzede hâline getirdiler. Şimdilerde oturmuş "Karanlığın son serhaddi, fecrin en sadık emaresidir." diyor ve bu zifiri karanlıkların yırtılacağı eşref saatleri bekliyoruz.

Bir Aynadır Bütün Varlık

Bu kâinatta her şey Hakk'ı gösteren bir ayna, O'nu söyleyen talâkatlı bir dil ve O'nu mırıldanan bir nağmedir. İnsan, eşya ve bütün varlık sesleriyle-sükutlarıyla, hareketleriyle-duruşlarıyla, mevcudiyetleriyle-semereleriyle hep O'nu dillendirir, O'na şehadet ederler. O'nu söylerler eda ve endamlarıyla, O'na imada bulunurlar mânâ ve muhtevalarıyla ve O'nun varlığının ziyasından birer gölge gibidirler örgü, desen ve şiveleriyle... Görmeyenler varsın görmesin; gözlerini basiretleriyle buluşturup görmenin hakkını verebilenler, her nesnede O'na ait neler ve neler müşâhede eder, O'nun değişik tecellîlerinden ne sesler ve sözler dinlerler.. eğer gönüller O'na açık, gözler de perdesizse –bu herkeste aynı seviyede olmayabilir– ne zaman varlık kitabına bakıp onu dikkatlice okumaya koyulsak, ne zaman küre-i arz meşherini gezip onu temâşâya dalsak, ondaki her şeyi olduğundan daha fazla hülyalı bulur ve âdeta büyüleniriz. Varlık ve hâdiselere Yaratan hesabına bakmayanlar/bakamayanlar duyamazlar ondaki bu sihri, bu mânâyı ve bu muhtevayı.. göremezler ondaki güzelliği, âhengi, edayı, endamı ve bütün bunların arkasındaki kastı, iradeyi, hikmeti.. duyamazlar bunlardan ruhlara akıp gelen ziyayı, mârifeti, muhabbeti, aşk u iştiyakı...

Oysaki, her zaman garip bir füsunla tüllenmektedir bütün eşya; bir çiçek tarlası gibi salınıp durmaktadır tabiat.. şefkatle başımıza boşalıyormuşçasına yumuşakça inmektedir ışık hüzmeleri.. her an ayrı bir letâfetle her yanımızı okşamaktadır meltemler.. ve bin râyiha ile esmektedir rüzgârlar.

Evet, bakış zaviyesini ayarlayabilmiş birinin nazarında, canlı-cansız her şey edası, endamıyla O'nu gösterir; bize gülerken O'na işarette bulunur; çizgi çizgi O'na ait mânâlardan resimler sergiler; bize, temâşâsına doyulmayan ufuklar açar ve ruhlarımıza en enfes seslerden ne korolar ne korolar dinletir. Bütün varlık bir aşk u vuslat yaşıyor gibi canlanır gözlerimizde, dem tutarız aynı âhenge yer yer, bir sermestî yaşarız ufkumuzun enginliğince; yaşar ve O'nu anarız her nefes alış-verişimizde. Müşâhedelerimiz netleştikçe, ufkumuzda tüllenen renkleri, çevremizde yankılanan sesleri daha bir farklı duyar, daha bir farklı hisseder; her şeyin dilini anlıyormuşçasına, her hareketi çok daha farklı mânâlandırır ve her sesi daha değişik yorumlarız: Sağımızda-solumuzda salınan

otlardan, ağaçlardan üstümüzde uçuşan kuşlara, ayaklarımızın dibinde koşturmaca bir hayat yaşayan mini mini canlılardan çevreye mehâbet salarak gerinen dev cüsseli ve mehâfet edalı varlıklara; bütün bir eşya arenasından hilkat şeceresinin eli-ayağı, gözü-kulağı, dili-dudağı mesabesindeki insanoğluna kadar herkesten, her şeyden ve her nesneden şifreli-şifresiz değişik mesajlar alır, kendimizce bunları okumaya, çözmeye çalışır, çözebildikçe daha derin konsantrasyonlara girer, daha bir öze doğru açılır, daha bir şahlanır –bunları başarabilenlere ne mutlu!– ve gider ta her şeyin arka yüzüne (mâverâ-i tabiat) odaklanırız/odaklanabiliriz.

Artık böyle birine, muhtevalı bir kitap gibi görünür şu kâinat ve içindekiler; bir meşher hâlini alır şu sihirli dünya sarayı; zevkli bir ukbâ yolculuğuna dönüşür sergüzeşt-i hayat ve o, yaşadığının farkına varır okuyup duyduklarıyla; derken kalb ve ruh ufkunda yüzer gibi olur bütün bir ömür boyu. Varlık ve varlığın perde arkası vicdana açıldıkça, onun içindeki mârifet ve muhabbet de daha derin bir aşk u alâkaya inkılâp eder. Artık her şeyde hep O'nu duyar, O'nu hisseder ve her şeyi, her nesneyi O'nunla irtibatlandırır. Hayat onun nazarında olduğundan daha güzel bir hâl alır; her şey eda ve lisan değiştirerek daha sihirli bir kimliğe bürünür ve bütün zâhirî mülâhazaların üstüne yükselen ruh, o âna kadar mahfazası açılmamış ne mahrem bilinmezlere ne mahrem bilinmezlere uyanır.

Evet, beden ve cismaniyet serhaddini aşabildiğimiz takdirde, bütün varlığı buud değiştirmiş gibi görür de kendimizi âdeta bir sürprizler âlemi içinde hissederiz; hisseder ve farklı yorumlarız her hâdiseyi; her saniye teneffüs ettiğimiz havayı; her zaman "Hû" deyip çağıldayan ırmakları; rüzgârlarla tatlı tatlı salınan, salınırken de bize en ince nağmelerden demet demet mûsıkîler sunan otları, ağaçları; her gece bize ayrı bir şarkı söyleyen yıldızları; tulûları, gurûbları ile ince hesaplara bağlanmış ve bize her gün, her gece ayrı bir şölen yaşatan ayları, güneşleri.. dahası, imanın gönüllere verdiği genişlik ölçüsünde, bizden biri veya varlığımızın bir parçası gibi duyarız duyduğumuz her şeyi. Duyar da, bin bir güzellikle tüllenen şu muhteşem varlığı her temâşâ edişimizde kendimizi aşk u şevk çağlayanlarına salar ve sihirli bir zaman içinde yüzüyormuşçasına hep o Sevgililer Sevgilisi'nin vuslatına yürüyor gibi oluruz. Yürürken de O'nun yollara dizdiği emarelerden ışıklar alır, canlı-cansız

karşılaştığımız her şeyle Mecnunca hasbıhâl eder, işaret ve işaretçileri gönülden selâmlar, yolculuk zahmetlerini yol rahmetine çevirmeye çalışır, seyahatimize emanet saat, dakika ve saniyeleri, niyet ve rabbânî mülâhazalarla ebedleri peylemeye yetebilecek derinliğe ulaştırır ve bu fâni hayatı ötelerin koridoru hâline getirebiliriz.

Aslında bu dünyanın gönüllerde hayret ve hayranlık hâsıl eden bütün güzellikleri, ancak bizim niyet ve nazarlarımızla, Sevgili'nin de bakışlarıyla açılır, inkişaf eder, sonsuzlaşır ve gün gelir hiç sönmeden ruh ufkumuzda rengârenk tüllenmeye ve par par yanmaya başlar.. evet biz, hemen her zaman tadıp duyduğumuz hayatın meyvelerindeki hakikî tadı, lezzeti, Sevdiğimizin teveccühlerinden alırız. Çevremizdeki varlıkların bizimle münasebetlerini, bize karşı o sıcaklardan sıcak beraberliklerini ve o upuzun yol arkadaşlıklarını biricik Sevgili'yle münasebetlerini duyup hissetme sayesinde anlarız. Daha sonra da, O'na karşı sevgi, alâka ve yakınlığımızın sıcaklığını koruyabildiğimiz ölçüde, her şeyle ve herkesle bu içten irtibat sürer gider. Çünkü bütün aşklar, alâkalar, irtibatlar O'nadır; O ise muhabbet tahtının tek hükümdarıdır. Her şey değişik eda ve üslûpla O'nu söyler, uğrayanlara O'ndan bir şeyler mırıldanır ve kulaklarımıza O'nun sevgisini fısıldar. Biz de yol boyu karşılaştığımız her şeyi ve herkesi O'ndan ötürü severiz. Eğer bu yollarda gözlerimizi hep açık tutmaya çalışıyorsak bu O'ndan bir şeyler görmemiz, eğer kulaklarımız sürekli ses avı peşindeyse bu da O'ndan bir şeyler duymamız içindir. Aslında bu, O'nun hakkı, bizim de boynumuzun borcudur; evet, eğer bir söz gidip O'na dayanıyorsa, o değerini bulmuş sayılır; değişik düşünceler O'na kapı aralayabiliyorsa, işte, o zaman bir kıymet ifade ederler; her hamle ve aksiyon da O'na ulaşma plânına bağlı sürdürülebiliyorsa, hedef istikametinde yol alınıyor demektir.

Zaten bizler bu dünyaya, başka bir âleme hazırlanmak için gönderilmiş bulunuyoruz; dine davete gelince o da, böyle bir âleme çağrının ifadesi mesabesindedir. Bunun böyle olduğuna inananlar, duyguları, düşünceleri, niyetleri ve bütün faaliyetleriyle hep o çağrıya icabet ettiklerinin, icabet etmeleri gerektiğinin ve ötelerdeki iltifatlara, teveccühlere ehil hâle gelmek için bu imtihan yurdunda ve bu gamhâne-i mihnette bulunduklarının

farkındadırlar; farkındadırlar ve gözlerinde her zaman Hak varlığının ziyası, gönüllerinde O’na inanmanın sihri ve hülyalarında hiç dinmeyen bir vuslat arzusuyla yürürler dur-durak bilmeden sürekli O’na doğru.. iman, İslâm ve ihsanla beslene beslene, mârifetle yoğrula yoğrula, aşk u şevkle incele incele.. her zaman pürsaadet, daima hayret ve hayranlık içinde, yol boyu O’na ait neşîdeler dinleye dinleye, rastladıkları herkese ve her şeye O’nu sorar ve yürürler o Mevcud u Meçhul’e, o Gayb u Şehadet Sultanı’na, hem de hedefe kilitlenmiş gibi...

Yol ne kadar devam eder, menzile ne zaman varılır, vuslat ne zaman gerçekleşir demeden daha fazla bir teveccüh beklentisi, bir şefkat ihtiyacı, bir sadakat mülâhazası, her zaman hâlisâne davranma azmi ve daha engin bir temâşâ iştiyakıyla istemezler bitmesini bu mârifet yolculuğunun.

Yürüdükçe daha iyi görürler tâli’lerinin gülen çehresini, hayatlarının öteki yüzünü, imanın esrarlı dünyasını; görür ve her şeyden daha farklı mesajlar alır; her adımda yeni bir ses, yeni bir muştuyla üveyikler gibi şahlanır; miraç yapıyormuşçasına hep yükselir; bilemedikleri eb’âda ulaşır, tanımadıkları âlemlerde dolaşır; herkese ve her şeye selâm verir; onlara demet demet memnuniyet tebessümleri yağdırır ve ilerlerler tabiatlarının son serhaddine doğru.. gülü-çiçeği koklayarak; karşılaştıkları her şeyle, herkesle söyleşerek; ışıkla-gölgeyle hasbıhâl ederek; her sesten, her sözden, her şiveden, her görüntüden O’na ait bir şeyler dinleyerek...

Zaman gelir, artık hep O’nunla olur ve kurtulurlar kendilerinden. Değişir bakışları-görüşleri; dikeni gül görür, zehiri de bal.. ve yırtık pırtık mihnet urbaları içinde ne dilrubâ kametlerle tanışırlar.. ve kim bilir değişik güzelliklerle her gün kaç defa başları döner, kaç defa ilâhî sürprizlerle yürekleri hoplar; ne sır haremgâhlarına uğrar ve nâmahremlere kapalı ne iltifat ve teveccühler görürler.. değişik aynalarda O’nun cemalinin farklı cilvelerini her görüp temâşâ ettiklerinde âdeta kalblerinin kanı çekilir, nabızlarının ritmi değişir de onların tiktaklarında sadece O’nu duyar gibi olurlar. Aslında duyulmak O’nun hakkı, duymak veya duymaya çalışmak da bizim hem vazifemiz hem de mazhariyetimizdir. İşte böyle bir vazifenin ciddiyeti ve bu tür bir mazhariyetin zevk u şevki hatırınadır ki, yürünen yollar ne kadar sarp ve

meşakkatli de olsa böyle bir yolculuk, yolcular için Firdevs bahçelerinde tenezzüh gibi bir şey olur ve sağa-sola serpiştirilen O'na ait işaret ve emareler sayesinde, amansız gibi görünen mesafeleri katetme de bir zevk u şevk seyahatine inkılâp eder; aşılmaz gibi görünen uçurumlar veya engebeler vuslatın şahlandıran heyecanıyla bir hamlede geçilir ve duyulmaz yol yorgunluğundan, yürüme meşakkatinden hiçbir eser; duyulmaz da uzayıp gitsin isterler yürünen bu yollar sonsuza kadar.

Sevgili'ye ulaşıp O'nu görmeye kilitlenmiş bu ruhlar, cismaniyete ait küçüklüklerden ve dünyevî darlıklardan sıyrılarak hayatlarını hep iman ve mârifetin engin ve rengin atlasında, O'nun teveccühleriyle beslene beslene sürdürdüklerinin farkındadırlar. Her temâşâ ettikleri nesneyi O'nun bir nâmesi ve bir mührü gibi öper öper başlarına korlar ve hep ruhanî haz ve lezzetlerin serhadlerinde dolaşırlar.

Her ulaştıkları mârifet ve muhabbet zirvesini ulaşılacak son şâhika sanır; "Allahu Ekber"lerle tazimlerini seslendirir, "Elhamdülillâh" senâlarıyla minnetlerini dile getirirler; ama, iki adım daha atınca, yeni bir sürpriz sağanağıyla karşılaşır ve kendilerini farklı bir mârifet ve ruhanî zevkler zemzemesi içinde bulurlar.

Her ulaştıkları menzilde o Güzeller Güzeli'ni daha değişik tecellîleriyle duyar, bir kere daha aşk u şevkle gürler ve yürürler daha ötelerdeki ayrı bir menzile. Yürüdükleri yolda güzellikleri güzellikler takip eder; ama, ne O'nun cemalinin cilveleri biter ne de ruhlarda onları temâşâ zevki.

Görüp duyanlar için aşk u iştiyak da bu yolda, deryayı işaretleyen damla damla vuslat da bu yoldadır. Katrede deryayı görenler, zerrede kehkeşanları müşâhede edenler kim bilir ötelerden daha nelere şahit olur ve ne duyulmadık sesler dinlerler. Zira, *"Bir aynadır bu âlem, her şey Hak ile kaim."* (Anonim) ve bakıp bunları okumaktır yaratılıştan gaye, insan olmadaki hikmet...

Kararan Dünyaya Rağmen Apak Bir Ay

Dünyada iç içe buhranlar yaşanıyor. İnsanlık huzursuz ve hep hafakanla oturup kalkıyor. Yarınlar hakkında kimsenin olumlu bir düşüncesi yok. Hâdiseler boz bulanık, herkes feveran içinde, emeller de simsiyah. Zalim zulmüyle dünyanın çehresini karartıyor, mazlum acz içinde yeisle kıvranıyor; imdada koşacaklardan henüz haber yok; "medet" diye bağıranların da ne istedikleri belli değil. Bir sürü kanlı el ve kirli yüz, bir sürü de insanlara karşı merhametsiz ve Hak'tan utanmaz yüzsüz.. ve daha bir sürü mesâvi... Biz bunları mırıldanıp duralım; Ramazan bir kez daha ufukta sessiz bir dolunay gibi belirme yolunda. Ziyası şimdiden ufkumuzu aydınlatıyor gibi ve muvakkaten dahi olsa içlerimizde bir inşirah var.

İnsanlar duygularıyla, düşünceleriyle ne kadar kirlenirlerse kirlensinler, hemen her Ramazan o büyülü ziyasıyla ne yapar yapar mutlaka onlara bir yudum ışık sunar; arındırır sinelerini isten-pastan.. istidatları ölçüsünde nurlandırır çok kimseyi ve kendine benzetir. Siler ufuklarımızdan sisi-dumanı. Akar gönüllerimize o uhrevî tat ve neşvesiyle. Maytaplar gibi ışık olur dökülür başımızdan aşağı; dindirir hafakanlarımızı, yumuşatır o haşin ve hırçın düşüncelerimizi.

O hemen her gelişinde, gökten inen bir sekîne gibi, o semavî renk; câzibesi, şivesiyle iner aramıza ve duyurur büyüsünü ruhlarımıza. Biz onu, o bir aylık misafirliği ile her gelişinde o kadar tılsımlı buluruz ki, geldiği gibi hep taptaze kalır aramızda ve giderken de bir hasret ve hicran bırakır içimize.. bekleriz bir sene boyu yeniden dönüp geleceği günleri. Vâkıa, orucuyla, iftarıyla, sahuruyla, teravihiyle ona karşı her zaman bir alışkanlık, bir ülfet de söz konusudur; bu itibarla da, bir mânâda gelişine çok hayret edilmez, gidişinde de şaşkınlık yaşanmaz. Ancak, onun sadece vicdanlar tarafından duyulup sezilebilen öyle bir semavî yanı vardır ki, nefislerimizi arındıran, gönüllerimize safvet çalan, hislerimizi bileyen ve her gelişinde bize yepyeni bir şive ile çok farklı şeyler anlatan bu yönü ile işte o, hiçbir zaman solmaz, renk atmaz, matlaşmaz ve mihmandarlarını bıktırmaz; aksine hemen her zaman bir bahar edasıyla gelir tüllenir, sonra da içimizde bir hazan duygusu bırakır öyle çeker gider.

Evet o, hemen her sene, göklerin bir sırrı ve büyüsü olarak gelip başımıza boşalırken, önceki gelişlerinden çok farklı bir derinlikle kendini hissettirir. Biz de her defasında onu daha farklı, daha füsunlu bulur ve aşk ölçüsünde severiz. Aslında o gelirken, aylarla günlerle oynaya oynaya, mevsimden mevsime atlaya atlaya hep bir farklılık sergileyerek gelir; gelir ve gönüllerimizde mevsimlerin havası, rengi ve deseni ile tüllenir.

Bazen, o semavî sıcaklığını karın-kışın bağrına boşaltır; bazen yaz günlerinin hararetiyle bütünleşerek bize iradelerimizin hakkını vermeyi hatırlatır ve bir mânâda azmimizi biler, basiretlerimize kalbî ve ruhî hayat ufkunu gösterir; bazen şebnemler gibi bahar çiçekleri üzerine konar ve bize diriliş şiirleri söyler; bazen de hazanın kasvetini semavî neşvesiyle delerek bizi dünyevîliğin darlıklarından uhrevîliğin ferah-fezâ iklimlerine alır götürür.

Biz, ayın-güneşin tulû ve gurûbu gibi, müneccim hesabıyla onun da ne zaman geleceğini biliriz; ne var ki o, her gelişinde ve gelip misafir oluşunda bize bir sürü sürpriz yaşatır: Hayatımızı bir baştan bir başa değiştirir; yememize-içmemize, yatıp kalkmamıza müdahale eder, kabiliyetlerimiz ölçüsünde bizi ruhanîlere benzetir ve edip eylediği bütün bu işlerle gönüllerimizde gökler ötesinin vefasını seslendirir.

Hemen her sene Ramazan'ın gelmesiyle, âdeta gökler yere inmiş gibi olur; sokaklardaki ışıklar, şerefeleri çepeçevre saran lambalar, minareler arasındaki mahyalar, şurada-burada parlayıp sönen maytaplar bize yer yer semanın yıldızlarını, meteorlarını hatırlattıkları gibi; olabildiğine incelen, incelip bütün bütün saflaşan ve melekler gibi masumlaşan mü'minlerin camilerdeki o derin hâlleri, gece hayatları, imsak ve iftarları da gönüllerimizde ruhanîlerle beraber bulunduğumuz hissini uyarır. Öyle ki, kalb ve ruh ufkuna açık olan bir mü'min, her sahurda ayrı bir şölen yaşar, her iftarda ayrı bir heyecanla köpürür, her teravihi ayrı bir ruhanî zevkle eda eder ve çok defa görüp duyduklarıyla kendini âdeta bir rüya âleminde sanır. Her zaman gufranla tüllenen bu mübarek ay, atmosferinde yaşayanlara bunları vaad ettiği gibi, dinle, diyanetle şöyle-böyle münasebeti olan hemen herkesin üzerinde farklı tesirler icra eder.

O kendine has büyüsüyle mü'min gönüllerin hudutlarını değiştirir, onların tabiatlarına kendi boyasını çalar, yürekten inananlara açık-kapalı ötelerin

esrarını hissettirir ve insanlara cismaniyetlerinin üstünde farklı varlıklar olma yollarını açar. Onun gelişiyle, insanî hisler sürekli mâverâîlik mırıldanır. Öteler duygusu en enfes kokular gibi hemen her tarafa siner. Bir ay boyu, bu kutlu zaman bize, hiç duymadığımız en derin sükûtî şiirlerini inşad eder ve iman, ibadet –bunlar bu sükûtî şiirin temel unsurlarıdır– el ele vererek basiretlerimize ilimlerin alanını aşkın ve temâşâsına doyum olmayan ne büyülü ufuklar açar.

Güneşin hemen her zaman değişik dalga boyundaki şuaları topyekün eşya ile bir çeşit münasebet içinde bulunduğu gibi, Ramazan ayında da gökler ötesi âlemler, arzla, arzlılarla ve hususiyle de mü'min gönüllerle her an farklı tesirler ortaya koyar; melekûtî âlemler, güneşin ziyasının kat kat üstünde her tarafa bir ruh, bir mânâ, bir füsun neşreder; Hakk'a açık gönüllere kendi derinliklerini duyurur ve kendi ledünnîliklerini aşılar. Bu sayede âdeta, dünya-ukbâ yan yana gelir; birinden diğerine ibadet ü taat, ondan da berikine hayır ve bereket akar durur. Bu durum insanda öyle derin hülyalar ve hisler uyarır ki, dünyada hiçbir şey o kadar güzel ve o kadar büyülü olamaz. Bazen mâbedlerdeki sesler kandillerden boşalan ışıklara karışarak başlarımızdan aşağıya boşalırken hemen hepimizde gönüllerimizi hoplatan, gözlerimizi kamaştıran öyle bir hâl hâsıl olur ki, içinde bulunduğumuz bu tılsımlı atmosferden asla ayrılmak istemeyiz. Ayrılsak da gönlümüz hep orada olup bitenlerle çarpar.

Biz Ramazan'da her günü bir bayram neşvesi içinde duyar, ev-iş-mâbed arası gel-gitlerimizde hep onun sıcaklığını hisseder, uhrevîliklere açılma hülyalarına dalar; yer yer mâbede koşar, Rabbimize karşı uzaklığımızı aşmaya gayret gösterir, dua ve niyazla hayır temayüllerimizi güçlendirir, tevbe ve istiğfarla da mânevî kirlerden arınmaya çalışırız; gece-gündüz Hak karşısında her duruşumuzu ayrı bir tasfiye faslı olarak değerlendirir ve âdeta yaşamanın rengini değiştiririz. Böylece hayatımız bilinmez bir bilmece olmaktan çıkar; teneffüs edilen, duyulan ve bir haz olup içimize akan, tadına doyamayacağımız bir güzelliğe dönüşür. Hele, ezan ve temcitlerin o gürül gürül sesi, camilerin büyüleyen mânevî havası, kadın-erkek, genç-ihtiyar herkesin iştirak ettiği teravihlerin hususî şivesi Ramazan'ı "sehl-i mümteni" öyle bir nefâsete ulaştırır ki, onu tam duyup yaşayanlar, yeryüzünde bulundukları hâlde gök

sakinleri ile aynı safı paylaşıyormuşçasına çok farklı mülâhazalara dalar ve kendilerinden geçerler.

Ramazan'da bazen mâbedleri –bu biraz da şahısların derûnîliğine bağlıdır– öyle derin bir uhrevîlik sarar ki, insan orada minarelerden yükselen sesleri Bilâl'in dudaklarından dökülüyor gibi dinler; imamı tam bir nâib ve halife pâyesiyle mümtaz görür; sağındaki-solundaki insanları da Peygamber görmüş kutlular gibi tahayyül eder, iliklerine kadar heyecan duyar; duyar gözyaşlarıyla boşalır ve kendini Cennet'in bir adım berisinde gibi sanır.

Gerçi ben, şimdilerde böyle bir heyecan ve bu ölçüdeki engin mülâhazalardan uzak bulunuyorum. Bulunduğum yerde benim bildiğim türden hiçbir mâbed yok, muhit oldukça soğuk, uhrevîlik yanları itibarıyla da insanlar bir hayli donuk. Burada minarelerin o büyülü sesini asla duyamazsınız; namazgâhlar ve mâbedler bizdeki gibi renkli ve canlı değil; dahası âdeta insanlar birbirinden kopuk. Bu itibarla da ben, kilometrelerce uzaklarda da olsam, o bizim her zaman uhrevîlikle tüllenen camilerimizi, onları lebâleb dolduran Hakk'ın sadık kullarını, onlardaki haşyet, saygı ve mehâbeti düşünerek bu bir damla Ramazan'ın bizcesiyle teselli olmaya çalışıyorum. Duyuyor gibiyim dış revaklara kadar taşan cemaatin o dupduru soluklarını; tervîha fasıllarındaki salât u selâmları, bunları mırıldanan seslerdeki içtenlik ve samimiyeti. Bazen, yaşadığım o eski günlerden hayal hâneme yerleşmiş resimler yeniden bütünüyle canlanıyor; bu esnada ben de, gözlerimi kapayıp duygularımı dinliyor; kendimi ya bir şadırvan başında, ya melekler gibi saf bağlamış o pırıl pırıl insanlar arasında, ya bir kürsüde, ya da bir mihrapta tahayyül ediyor ve paylaşmaya çalışıyorum orada olup bitenleri; çalışıyor ve bazen mâbedten, bazen de minarelerden yükselen o saf ve dupduru seslerden, sözlerden, oradaki değişik görüntülerden ve büyüleyen manzaralardan payımı almak için âdeta aynı heyecanı yaşıyorum.

Sağ kaldığım sürece de, mânevî letâfet ve nefâseti tasavvurları aşkın o günleri, o geceleri her zaman düşünecek; hayali cihan değer o "eyyâmullah"ın his, heyecan ve aşk u şevkiyle, şu anda bulunduğum yer itibarıyla bir hayli karanlık ve oldukça sessiz, kimsesiz şu hasret ve hicran demlerini ya da gurbet dakikalarını aydınlatmaya çalışacak ve hangi mânâda olursa olsun mütemadiyen

heyecanla köpürüp durmuş o nurlu zaman diliminin bir gün mutlaka dönüp geleceğini hep bekleyeceğim…

Mevlâna Celâleddin er-Rûmî[1]

Sesi-soluğu, vâridâtı, aşk u heyecanı ve insanlığa vaad ettikleriyle çağları aşan öyle yüce kametler vardır ki, üzerlerinden asırlar ve asırlar geçse de onlar hep taze ve canlıdırlar. Zaman onları eskitemez, hâdiseler onlara renk attıramaz ve muhalif rüzgârlar onları asla solduramaz. Onlar, yüzlerce-binlerce yıl önce yaşamış olsalar da, her zaman terütaze ve yepyenidirler; yepyenidirler düşünceleri, tespitleri, beyanları, ruhlara sundukları mesajları ve değişik içtimaî problemler karşısında ortaya koydukları alternatif çözüm ve reçeteleriyle…

Mevlâna Celâleddin er-Rûmî Hazretleri de işte bu aşkınlardan biri. Üzerinden asırlar geçmiş olmasına rağmen o, bugün bile bizi duyuyor, dinliyor, hislerimizi paylaşıyor ve problemlerimize çareler sunuyor gibi bir aşkınlığın sesi-soluğu durumunda. O, geçmişte yaşamış biri; ama yedi asır sonra dahi hâlâ içimizde dipdiri. Ziyasını Hazreti Ruh-u Seyyidi'l-Enâm'dan (aleyhi ekmelüttehâyâ) alan ve onu günümüze kadar değişik dalga boyundaki tayflar hâlinde her yana yayan bir nur adam.. evliyâ, asfiyâ çerçevesinde seçilmişlerden bir seçilmiş ve aşk u muhabbet kahramanları arasında sözleri mîr-i livâ bir kutlu.. ölü ruhlara hayat üfleyen bir İsrafil suru.. nefesi, çoraklaşmış gönüllerin âb-ı hayatı, yoldakilerin nuru ve tam bir Peygamber vârisi.

Hazreti Mevlâna, hep Allah'a koşmuş ve başkalarını da koşturmuş bir hak eri; her zaman aşk u şevk ile coşmuş ve çevresine sevgi meşk ederek onları da coşturmuş dengeli bir cezbe insanı.. mârifeti, muhabbeti ve aşk u şevki yanında aynı zamanda tam bir mehâfet ve mehâbet kahramanı.. herkesi Hakk'a ve o kutlu sona çağıran bülend-âvâz bir münadi.. rızası, Hak rızasının eseri ve aşk u iştiyakı da Hak teveccühünün tezahürü bir üstad-ı câmi idi. Evet o, çağına seslendiği aynı anda o Muhammedî ses ve nefesini asırlar ötesine de duyurabilmiş; kendi çağının tâli'lilerini tenbih etmenin yanında günümüzün insanlarını da uyarmasını bilmiş büyülü bir nefesti. Allah onu önemli bir hizmette istihdam ediyordu ve bu önemli misyonuna göre de, içi ve dışı itibarıyla fevkalâde bir donanımla şereflendirmişti: Kalbi envâr-ı ilâhiye ile pürnur, özü hikmet cevherleriyle ışıktan bir fağfur, sırrı esrar-ı lâhutla mâmur,

basireti de ziya-yı hâssla münevver idi.

Bu ufkuyla Hazreti Rûmî, kendi çağında irşad dairesinin merkez noktasında âdeta bir Kutup Yıldızı, feyiz kaynağı olan hakikat-i Ahmediye'nin ziyası sayesinde binlercenin-yüz binlercenin şem'ine pervane oldukları bir vilâyet çerağı, insanî kemalâta yürüyenlerin yanıltmaz pişdârı, Kur'ân hakikatlerinin müdakkik bir müfessiri, Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi vesellem) aşk u şevkinin coşkun bir tercümanı ve herkese Allah'ı sevdirmenin de büyülü bir lisanıydı. Onun atmosferine girenler sonsuz huzura erer, onun ufkundan Kur'ân'a bakanlar Asr-ı Saadet'i görmüş gibi birdenbire başkalaşır, etrafındaki gürûh-u encüme Hak âyâtını tefsir ederken bütün sineler aydınlanır, o "Allah" derken âdeta gökler deliniverir de semanın esrarı arza boşalıyor gibi olurdu.

O, Cenâb-ı Hakk'ı delice seviyordu ve ufkunda hiç dinmeyen bir inilti vardı gece-gündüz. Halvette-celvette, her zaman ayrı ayrı muhabbet ve aşk u iştiyak fasılları yaşıyordu. Bazen bütün bütün mâsivâdan tecerrüt edip kendini gönlündeki aşk u vuslatın gel-gitlerine salınca tamamen bir ateş topuna dönüyordu. İçten içe ocaklar gibi yanıyor, ama asla gam izhar etmiyordu. Yanmayı aşkın gereği görüyor, âh u vâh etmemeyi de vefa töresi sayıyordu. Ona göre, "seviyorum" diyenler cayır cayır yanmalı ve bunu da maiyyet ve kurbetin bedeli saymalıydılar. Az yemeli, az içmeli, az uyumalı, konuşacakları zaman da sadece O'ndan söz açmalı ve hep "hayret" yaşamalıydılar. O, "Sevenin nasıl uyuduğuna şaşılır; evet, sevene uyumak haramdır." derdi. Bir keresinde, (Cenâb-ı Hakk'ın, Hazreti Davud'a hitaben:) "Ey Davud! Kendini uykuya salıp beni düşünmeyen, sonra da aşk iddiasında bulunan yalan söylemiş olur." sözünü naklettikten sonra "Karanlık basınca âşıklar delirir/delirmeli." demiş ve hep dediği gibi davranmıştı.

İşte *Divan-ı Kebîr*'de onun magmalar gibi köpürüp duran his ve heyecan ummanından sadece birkaç damla:

"Elsiz-ayaksız kalmış zavallı gönlümde O'nun aşkına direnecek güç kalmadığı için mecnun gibiyim. Her gün, her gece beni bağlayan aşk zincirinin ucunu geveleyip duruyorum. Sevgilinin hayali gelip belirince kanlar içinde kalıyorum. Ben kendimde olmadığım için O'nu gönül kanıyla boyarım diye

korkuyorum. Aslında Sen, her zaman aşk ateşiyle yanıp yakılan bu âşığın gecelerini perilerden sormalısın; herkes gidip uyudu; gönlünü O'na kaptırmış olan ben ise uyku nedir bilmiyorum. Bütün gece gözlerim göklerde yıldız saymakta. O'nun aşkı uykumu öyle bir alıp götürdü ki, bir daha geri geleceğini sanmıyorum..."

Eğer O'nun aşk u heyecanı ve vecd ü hafakanlarının özü sayılan şiir divanlarının ruhu sıkılacak olsa, ondan hep böyle aşk u iştiyak ağlamaları, vuslat ve ümit nağmeleri dökülecektir. Mevlâna bir ömür boyu sevmiş, sevildiği inancıyla oturup kalkmış, hep O'na karşı olan aşk u alâkasını dillendirmiştir. O, bu engin aşk u alâkasını her seslendirişinde de O'na yalnız yürümemiştir; kendini dinleme bahtiyarlığına ermiş çevresini de alıp beraber götürmüştür. Evet o, kendisine sunulan semavî ziyafet sofralarından, o ışık hâlesi içinde bulunanlara da kâse kâse vâridât sunmayı âdeta bir vefa borcu bilmiştir.

İşte ona ait bir semavî yolculuk sergüzeştinden etrafa akseden birkaç müteşabih nağme:

"Aşk burakı aklımı da gönlümü de aldı götürdü. Nereye götürdüğünü bana sorma. Aklımı da gönlümü de alıp ötelere götürdü. Yürüyüp öyle bir revaka ulaştım ki, orada ne ay var ne de gün; öyle bir dünyaya eriştim ki, orada dünya da dünya olmaktan çıkmış…" Bu seyahat, mirac-ı Ahmediye'nin gölgesinde öyle bir urûc ve bir semavî yolculuktur ki, Süleyman Çelebi ifadesiyle, "Ne mekân var ânda ne arz u sema." denebilir. Görüp duydukları, bakıp temâşâ ettikleri gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, akl u fikrin kavrayamadığı özel iltifat tecellîleriydi ve bunlar herkese de müyesser değildi. O, gitti, gördü, tattı ve bir fâninin bilebileceği çerçevede bilinebilecek her şeyi bildi. Görmeyenler bilemez, tatmayanlar duyamaz; duyanlar da çok kez sır vermez, sır verseler de onu herkes ihata edemez. Gâlib'in ifadesiyle:

"Bir şu'lesi var ki şem'-i cânın
Fânûsuna sığmaz âsumanın."

Mevlâna'nın bütün bir varlığa karşı duyduğu muhabbet, alâka ve insanlarla münasebetlerindeki sıcaklık, ondaki o derinlerden derin ilâhî aşkın bir izdüşümüydü. Fıtratı sermest-i câm-ı aşk olan Hazreti Pir her şeyi sevmiş,

topyekün varlığı muhabbetle kucaklamış, her nesne ile bir çeşit diyaloga geçmişti ki; bütün bunlar, onun Allah'a karşı o derin aşk u alâkasının yansımasından başka bir şey değildi.

Bu perişan ve bulanık anlatımın onu ifade etmekten uzak olduğunun farkındayım. Bu da benim onunla bir münasebet arayışıma verilmeli. Yoksa nerede damla, nerede deryayı tavsif; nerede zerre, nerede güneşi ifade.!?

Varsın öyle olsun; birkaç cümle ile de olsa, ışığının şu fâni dünyaya düşmesi itibarıyla, yeniden bir kere daha "Celâleddin er-Rûmî" demek istiyorum:

Hazret, Asya kıtasında iç içe içtimaî, siyasî ve askerî bunalımların yaşandığı 1207 yılında Belh bölgesinde hayata gözlerini açtı. Babası, Şeyh Muhammed Bahâüddin es-Sıddîkî ki, Hazreti Ebû Bekir'in onuncu derecede torunuydu. Merhum Tâhiru'l-Mevlevî'ye göre, valide-i mükerremeleri de Efendimiz'in soyundan ayrı bir şecere-i mübarekenin meyvesiydi. Baba, bulunduğu bölgede "Sultanü'l-Ulemâ" unvanıyla yâd edilen bir Peygamber vârisi ve bir hakikat eriydi. Pek çok hak dostu gibi o da doğup büyüdüğü yerde hazmedilememiş, hatta hırpalanmış ve bir mânâda göçe zorlanmıştı. Bu itibarla da, maskat-ı re'si olan Harzemlilerin ülkesinden ayrılmış; upuzun bir müsaferet ve ikamet fasılları yaşamış: Hicaz'a uğramış, bir miktar Şam'da ikamet etmiş, bir hayli sulehânın yanında, Muhyiddin İbn Arabî gibi mümtaz şahsiyetlerle görüşmüş; görüşmüş ve feyiz alıp feyiz vermiş. Onunla beraber dünyevî yaşı itibarıyla henüz altı-yedi yaşına yeni basmış bulunan büyük ruhlu küçük Mevlâna da zatına has o derin tecessüs ve tefahhus hisleriyle gördüklerini gayet net fotoğraflamış, çevresini iyi okumuş, bilhassa Hazreti Muhyiddin'in esrarlı dünyasına –tabiî yaşının müsaadesi ölçüsünde– nüfuz ederek onun sohbetiyle ayrı bir insibağ yaşamış; ondan iltifat görmüş ve teveccühlerine mazhar olmuş.. böylece oldukça sıkıntılı fakat değişik mevhibe ve vâridlere açık hedefi meçhul bu bereketli hicrette Hazreti İbrahim, Hazreti Musa ve Hazreti Ruh-u Seyyidi'l-Enâm (aleyhim salavâtullahi ve selâmuhu mil'elarzi ve mil'essema) gibi hep bereket bulmuş, hep lütuf görmüş ve kazâya rıza sayesinde adı konmamış ihsanlara mazhar olmuştur.

Yollar bu kutlu aileyi alıp Erzincan'a götürmüş, kader onları Karaman'a çekmiş. Bir miktar "Halâveye" medresesinde talebelik.. bir süre Şam-Halep

medreselerinde ulûm-i İslâmiye tahsili.. ve tekmîl-i nüsahtan sonra yeni ana ocağı sayılan Konya'ya avdet.. bir süre sonra Hoca Şemseddin Semerkandî'nin semere-i mübarekesi Gevher Hatun'la izdivaç.. ardından da muhterem peder Sultanü'l-Ulemâ'nın Allah'a yürümesi.. ve Seyyid Burhaneddin Tirmizî'nin nezaretinde uzun bir seyr u sülûk-i ruhanî.. derken birkaç sene sonra Rüknüddin Zerkûbî'nin işaretiyle Konya'ya gelen Şems-i Tebrizî ile buluşma ve yeni bir derinliğe açılma.. ve sonunda bütün dünyada kendi enginliğiyle tanınan Koca Mevlâna. Aslında bunlar, meâliye açık üstün istidat bir nâdire-i fıtratın hayatını tarassut adına ortaya koymaya çalıştığımız birkaç küçük menfez ve uhrevîliğe kilitli Muhammedî ruhun önemli temsilcilerinden birinin hayat-ı seniyyelerinden sadece üç-beş kare..!

Mevlâna mı Şems'in ufkunu açtı, Şems mi Mevlâna'yı alıp ötelere götürdü ve kim kimi hakikatü'l-hakâyık'a, aşk u şevk zirvesine, Hazreti Matlub u Mahbub'a yönlendirdi?.. gibi soru ve münakaşalarla o pak ve müstesna insanların sergüzeşt-i hayatlarıyla alâkalı mülâhazaları bulandırmak istemem vesselâm.. ve zaten bu tür konular bizim gibi düz insanları da çok çok aşar; ama kim bilir, belki de şöyle demek daha uygun olur: Bir dönemde iki müstait ve donanımlı ruh bir araya gelmiş, iki derya gibi birbirine boşalmış; ferden ferdâ zor ulaşılabilecek zirvelere, iştirak-ı mevâhib ve vâridâtla birdenbire ulaşıvermiş; mârifet, muhabbet ve aşk u şevk şâhikalarına otağlarını kurmuş, kendi çağlarını aydınlattıkları gibi günümüze kadar da bütün asırlara o "menhelü'l-azbi'l-mevrûd"dan aldıkları feyizleri ifâza ederek birer "yâd-ı cemil" olarak zikredilegelmişlerdir.

Şunu da hemen belirtmeliyim ki, Hazreti Mevlâna, başta peder-i muhteremleri Sultanü'l-Ulemâ olmak üzere, pek çok feyiz kaynağından istifade etmiş, seleflerinin büyük çoğunluğunu geride bırakmış ve ummanlar gibi köpüren aşk u şevkiyle her zaman Allah'a yakın durmanın yanında hep insanların içinde olmuş ve kendini asla onların üstünde görmemiş; hayat-ı seniyyelerinde bizzat, ötelere yürüdükten sonra da eserleriyle Hazreti Sultanü'l-Enbiyâ'nın ruhanî hayatlarının vesâyetinde bir "kutbü'l-irşad" vazifesi görmüş; çok geniş alanlı, geniş zamanlı tesiri olan ender simalardan biridir.

Hazreti Pir'in, sofîler arasında bilinen şekliyle müridliği, dervişliği, postnişinliği ve şeyhliği söz konusu değildir. O, temel unsurları Kitap, Sünnet ve selef-i salihin olan irşadla alâkalı şahsî içtihatlarıyla, tecdit televvünlü yeni bir yöntem geliştirmiş; farklı bir ses ve solukla hem çağının insanlarını, hem de daha sonrakileri yepyeni bir mâide-i semaviyede buluşturmuştur. O, Allah'la münasebetlerinde bir aşk u iştiyak insanıdır; Allah'tan ötürü kendisine teveccüh edenler karşısında da bir muhabbetullah sâkisidir; evet eğer onun, Divan-ı eş'âr'ının ruhu sıkılıp sağılacak olsa gökteki sıkışmış bulutlardan rahmet boşaldığı gibi ondan da muhabbetullah ve muhabbet-i Resûlullah sağanakları boşalacaktır. Onun ruhundan fışkıran ve Hüsamettin Çelebi vasıtasıyla kitaplaştırılan en câmi ve büyük ölçüde de didaktik eseri *"Mesnevî"*, bu yüksek aşk u muhabbet tufanının tenezzül dalga boyunda ve bizim de özünü duyabileceğimiz bir şaheser; *"Divan-ı Kebîr"* ise, Hazret'in kametine göre bir aşk u iştiyak tufanı mesabesindedir.

Mesnevî'de duygular, düşünceler muhakemelerimizi ezip geçmeyecek şekilde, idraklerimizi aşmayan âli bir üslûpla işlenmiştir. *Divan-ı Kebîr*'e gelince, onda her şey magmaların feveranı mahiyetindedir ve herkesin yudumlayacağı türden de değildir. Dikkatle bakıldığında, bu kitab-ı celîlü'l-kadr'de fevkalâde bir derinlikle "fenâfillâh-bekâbillâh-maallah" mülâhazalarına bağlı dışa vuran olabildiğine engin mâverâî bir heyecan feveranı müşâhede edilmektedir. Onun *Divan*'ındaki bu feveranı görebilenler kendilerini yanardağları hatırlatan bir aşk u vecd tufanı içinde bulurlar ve dehşetle ürperirler. Hazret'in herkese açık olmayan bu tür eş'ârında, aklın hudutlarının aşıldığı, insanî normların üstüne çıkıldığı, melekûtî keyfiyâtın mülkî elvân ve eşkâli gölgelediği görülür.

Hazreti Mevlâna, medreseden tekyeye, tekyeden çilehanelere bütün feyiz kaynaklarından beslene beslene olgunlaşmış.. Hakk'a vâsıl olmuş.. kendi sistemi içinde semavîleşmiş ve vilâyet semasında bir Kutup Yıldızı gibi âdeta kendi etrafında dönen bir mâh-ı mücellâdır. Evet o, bulunması gerekli olan yere ulaşmış ve durması icap eden yerde de durmayı başarmış bir babayiğittir. Gördüklerini iyi okumuş, duyduklarını yerinde değerlendirmiş; Hakk'a teveccühünde asla kusur etmemiş ve ötelerden esip gelen vâridlerin,

mevhibelerin bir zerresini dahi zayi etmemiştir; zayi etmemiş ve pek çok selefi gibi bu ilâhî atiyyeleri şiir diliyle seslendirmiş, baş döndüren söz hevenkleriyle ortaya koymuştur. O, bu zebercedden büyülü kelimelerle hem kendi aşk u heyecan hummasını dillendirmiş, hem de şiirin köşe-bucak müphemleri içinde, yârâna açık, ağyâra kapalı müteşâbihâtını ifade etme üstadlığını ortaya koymuştur.

Onun, ister herkese açık sözleri, ister müteşâbihâtı –bunlar arasında çok az dahi olsa başkaları tarafından o inci dizileri içine karıştırılmış kalp sözler de bulunabilir– kendi ufkunun sesi-soluğudur, başka divitle, kalemle tanışıklığı olmamıştır; onlar, herkesi tesir altına alacak kadar da sıcak mı sıcak ve tamamen onun gönlünün nağmeleridir.

Hazreti Mevlâna, tabiatı itibarıyla olabildiğine ince, fevkalâde narin, bir anneden daha şefkatli; sözün özü kendi asrında Muhammedî Ruh'un (aleyhi ekmelüttehâyâ) izdüşümü bir müstesna varlıktı. Onun bu hususiyetlerini *Mesnevî*'sinde, *Divan-ı Kebîr*'inde, başkalarına yazdıkları mektuplarında, ailevî münasebetlerinde, dostlarına karşı özel davranışlarında görüp şahit olanlar, tam bir Peygamber vârisiyle karşılaşmanın heyecanıyla ürperir, kendi kendilerine [2]ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ diye mırıldanır ve hayranlıkla iki büklüm olurlardı.

O, hayatında çok hoyrat muamelelere maruz kalmış, çok incitilmiş; ama hiçbir zaman kaba davranmamış ve kimseyi rencide etmemişti. Hakk'a ait mevhibeleri haykırırken her zaman gürül gürül ve fütursuzdu; ancak, sair ahvâli itibarıyla hep mütevazi, mahviyet içinde, yüzü yerde ve herkesi şefkatle kucaklamaya hazır bulunurdu. Bencillik, iddia, çalım ve huşunet... gibi mesâvi-i ahlâktan sayılan kötü huylar hiçbir zaman onun atmosferinde ikamete fırsat bulamamışlardı. Fitilini ondan tutuşturduğu arkadaşı diyeceğimiz Hazreti Şems-i Tebrizî'yi üstadı gibi görür ve saygılı davranır.. müridi ve halifesi Salâhaddin Zerkûb'a "Şeyhim, efendim, sultanım..." diye hitap eder.. Hüsamettin Çelebi'yi tazimle anar ve aile efradına karşı da âdeta Ehl-i Beyt muamelesinde bulunurdu. Meclisi, Peygamber meclisi gibi herkese açıktı ve en uzaktakilere bile öyle yakın dururdu ki, can alıcı hasım ruhlar dahi ellerinde olmayarak kendilerini birden onun şefkatli kucağına salıverirlerdi. Bir kere de

o atmosfere girdiler mi artık bir daha ayrılmayı düşünmezlerdi. Hazreti Pir, ötelerle toptan alış verişi olan birisiydi; ama, insanlara karşı muamelesinde bu koca farklılığı hissettirmeyecek kadar hep muhlis ve mütevazi idi: İnsanlar içinde insanlardan bir insan olarak yaşar; onlarla oturur-kalkar, onlarla yer-içer; Allah'la arasındaki esrarı elinden geldiğince sır bilmezlerden saklamaya çalışır ve inandıklarını yaşayan bir mürşid olarak her zaman gönüllere nüfuz etme yollarını araştırır; "Sohbet-i Cânân" der, sürekli nazarları O'na çevirir; "aşk" der, "iştiyak" der, "cezbe" der, "incizab" der, ruhunda köpürüp duran his ve heyecanı başkalarına da duyurmaya gayret eder ve iklimine uğrayan herkese hakikî insan olma ufkunu gösterirdi. Dünyada, dünya malında asla gözü yoktu; hiç olmamıştı da. Bulduğunda, kifâf-ı nefs edeceği miktarın dışındakini yedirir-içirir, başkalarına infak eder; bulamadığında da, "Çok şükür, bugün evimiz Peygamber evine dönmüş." der, yerinde sabır pistiyle göklere açılır, yerinde de şükürle mâverâîliklerde pervaz ederdi. Sadaka, zekât kabul etmez; insanlara verecekli olma durumuna düşmemek için müzâyakaya maruz kalır, aç durur, fakirane yaşar; ama, sızlanıp ağyârı âhından âgâh etmez ve irşad hizmetini de hediye ve behiyyelerle kirletmezdi.

Mevlâna Celâleddin er-Rûmî Hazretleri, zühdü, takvası, iffeti, ismeti, halktan istiğnası ve bütün bütün ötelere müteveccih yaşamasının yanında mârifeti, muhabbeti, aşk u iştiyakıyla da ömür boyu irtifa kaybetmeden yaşayan vilâyet semasının üveyiklerinden biriydi. O, Allah'ı aşk üstü bir aşkla sevdiği gibi, O'nun tarafından sevildiğine de inancı tamdı. Bu, ne kaybettiren bir emniyet hissi, ne de mehâfet ve mehâbetten mahrumiyetti; bu, bir iman ve ihtisab ufkuydu; Hazret de işte bunu tahdis-i nimet sadedinde ihsas ediyordu. Buna, Sultan'ın mevhibelerine dellâllık etme de diyebiliriz.

Onun iç dünyasında, her zaman farklı debi ve değişik dalga boyunda aşk çağlayanları birbirini takip eder, teveccüh ve vefası ilâhî cezb u incizapla mükâfatlandırılır; böylece ona, kurb üstü kurb yolları açılır ve o, çok defa kâse kâse yudumladığı câm-ı aşkla sermest-i câm-ı aşk olarak yaşardı. Sadece O'nu görme, O'nu bilme, O'nu duyma, O'nu söyleme, her iş ve sözünü O'na bağlama mevzuunda o kadar samimî idi ki; bir an gözü ağyâra kaysa, oturur bir yığın gözyaşı döker; her zaman maiyyetin ferah-fezâ iklimlerinde yaşamaya can atar, hem muhib hem mahbub olma iştiyakıyla çırpınır durur ve dakikalarını âşık u

mâşuk olma sermestisiyle geçirirdi.

Ondan evvel de bu zaviyeden ruhanî zevkleri duyan, yaşayan bir hayli âşık ve muhib gelip geçmişti; ama, duyup hissettiklerini seslendirmesi –hususiyle de *Divan-ı Kebîr*'deki üslûba emanet– her mülâhazasını cesurca ortaya koyması açısından onun başkalarına karşı bir fâikiyetinin bulunduğu da açıktı. Vâkıa, daha sonraki dönemlerden Devr-i Risaletpenâhî'nin koçyiğitlerine kadar umumî fazilette Hazret'e üstünlüğü müsellem bir hayli devâsâ insan da gelip geçmişti; ama, Hazreti Pir'in fâikiyeti "Hususî fazilette mercûhun râcihe tereccühü" mânâsınaydı. İşte bu açıdan onu, bu vadinin biricik gözdesi ve dilrubâsı sayabiliriz. O, bu hususta çok güzeldir, güzellere peyrevdir ve aşk yoluyla insanları Güzeller Güzeli'ne ulaştırmada da güzîde bir rehnümâdır.

Bir insan için, Cenâb-ı Hakk'ı gönülden sevmek ve her zaman O'nu derin bir aşk u iştiyakla yâd etmek yüce bir pâyedir. Bundan daha yüksek bir mansıp varsa o da, insandaki bütün bu aşkların, iştiyakların, cezb ü incizapların O'nun teveccüh ve iltifatından kaynaklandığının şuurunda olmaktır. Hazreti Mevlâna, her nefes alış verişinde sürekli O'nu soluklanıyordu; bu hâlini de yine O'nun nazar ve hususî teveccühüne bağlıyordu. Ufku bu noktaya ulaşmayanlar bunu anlamayabilirler. Ne var ki, *"Herkesin istidadına vâbestedir âsâr-ı feyzi / Ebr-i Nisandan ef'î semm, sadef dürdane kapar."* fehvasınca, donanım ve istidatların, elfâzın meâniye kalıp olduğu gibi, ilâhî mevhibe ve vâridlere şart-ı âdi plânında bir dâi olduğunda da şüphe yoktu.

Bazıları, Cenâb-ı Hakk'ın münezzehiyeti ve mukaddesiyeti açısından, O'na karşı aşkı uygun bulmamış ve insan-ı kâmilin mâşukiyetini de anlamsız görmüşlerdir. Pek çok hak dostu gibi Hazreti Mevlâna da, beşerî aşk u alâkaların çok çok üstünde, Zât-ı Ulûhiyet'in münezzehiyet ve mukaddesiyetine yaraşır bir aşk u iştiyakın olabileceğini cesurca ifade etmiş ve arkadan gelenlere de yoruma açık böyle bir aşk-ı ilâhî müteşâbihi miras bırakmıştır.

Sonradan gelen bazı sofî ve mollalar, böyle bir müteşâbihle beraber, yer yer o dergâhta icra edilen müziği, ney'i ve değişik enstrümanları da sürekli sorgulamışlar; semâzenlerin hareketlerini yargılamışlar ve infaz üstüne infazlar gerçekleştirmişlerdir; ama, Hazret'in, kendi yorumlarının doğruluğu konusunda hiçbir şüphesi olmamıştır. Olsaydı, hepsini kırar, döker ve bu kabîl şeylerin

bütününden vazgeçerdi.. mutlaka vazgeçerdi.

Aslında onun, dinin ruhuna yürekten bağlı bulunması ve Muhammedî edebin (sallallâhu aleyhi vesellem) arızasız bir temsilcisi olması da, başkalarına fazla bir şey söyleme fırsatı vermez zannediyorum. Kılı kırk yararcasına dinin özüne saygısı ve Sünnet-i Seniyye'nin canlı bir tefsiri olması, bugüne kadar büyük çoğunluğun onu kabulü için yetip artmıştır.

O, tam bir samimiyet ve ihlâs insanıydı; Şer-i şerife muhalif düşmemek kaydıyla hep gönlünden gelenleri yaşıyor ve onları seslendiriyordu. Dini, hayata hayat kılarken de, başkalarına yaşama yollarını gösterirken de, ney'e üflerken de, semâa kalkıp pervane dönerken de, her zaman aşk u iştiyakla ciğeri kebap ve her zaman âh u eninle sızlayan bir nây ve bir dolaptı. Anlamazdı muzdarip olmayanlar onu; duyamazdı nâdânlar onun duyduklarını. O, "Firaktan pâre pâre olmuş bir sine isterim ki, ona iştiyak ve dertlerimi şerh edeyim." diyor derd-mend yârân beklentilerini seslendiriyordu.

1Not: Bu yazı, Şefik Can Bey'in *"Mevlâna, Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri"* adlı eserinin İngilizce baskısı için "Takdim" olarak yazılmıştır.
2Mâide sûresi, 5/54; Hadîd sûresi, 57/21; Cum'a sûresi, 62/4.

Bir Yıkık Rüya ve Bir Mâmur Hulya

Oturmuş ruhumu dinliyorum; realiteleri aşkın oluşumlar bekleyen bir hâli var. Zannediyorum içimin sesini dinleyebilenler de bu intizarı duyabilirler. Gerçi sinem her zaman gamla çarpıyor; şimdilerde bir damla yetecek gibi taşmasına. Ama ben, yıllar var ki her sabah gerçekleşeceğini umduğum emellerimin üzerime düşen gölgeleriyle uyanıyorum. Hiç düşünmedim/düşünmek istemedim hülyalarımda tüllenen aydınlık günlerin gelmeyeceğini ve abes saymadım intizarda geçen günlerimi. Her gün ufuklar aydınlanırken, yorgun gözlerimle uzaklarda beliren nice karaltılarda bıkıp usanmadan emellerimi, ideallerimi heceleyip durdum ve ne tedâilerle ürperdim; hem de her gün biraz daha hisli, biraz daha gergin, biraz daha daüssıla edalı...

Elbette dünyada gam yükünü çeken sadece ben değildim; ne var ki ruhumdaki ızdırapları da en iyi bilen yine bendim. Bir ömür boyu yutkuna yutkuna ne hicranlar, ne hafakanlar yaşadığımı başkaları daha iyi bilemezdi ki; başkalarının yaşadıklarını ben bilemediğim gibi. Aslında ne hafakan yaşamak mutlak kerametti, ne de teessür duymamak bir fazilet. Heyecan ve hassasiyetin kendine göre bir yeri vardı, dertten âh edip inlemenin de kendine has bir değeri. Neyin bir şey ifade edip etmediğini ancak Allah bilirdi. Bunu da insanın niyet ve mütemadi duruşu gösterirdi.

Meş'ûm bir zaman diliminde maruz kaldığımız şeylerin pek çok muzdarip gibi ruhuma her çarpıp geçişini sineme saplanan bir zıpkın gibi hissettim. Ürpermek istedim ürperemedim; zira benimle beraber büyük çoğunluğun da gırtlağına kadar ızdıraplar içinde bulunduğunu gördüm, râşelerimi sineme gömdüm. O gün bir baştan bir başa dünyamızda korkunç bir çözülüş yaşanıyordu; duyabiliyordu bunu ölmemiş vicdanlar ve henüz kendi değerleriyle ayakta durabilenler; ne var ki olup biten fezâyi ve fecâyii kendi cereyan çerçeveleriyle duymak biraz da iç derinliğine ve vicdan genişliğine bağlıydı; vicdanın vüs'atine göre ruha çarpan âlâm ve ızdırabın şiddeti de değişiyordu. Bundan dolayı da ruh ve gönül insanları hafakanlarla kıvrım kıvrım kıvrandıkları dönemlerde bile, duyma, görme, hissetme kâbiliyetlerini köreltmiş kimseler sezemediler her şeyin künde künde üstüne devrildiğini;

millî ve dinî değerlerimizin tıpkı seylaplar önünde sürüklenen kütükler gibi şuraya-buraya sürüklendiğini; bütün bir geçmişi her şeyiyle yakıp yıkan ifritten yangınları. Kimileri yorgun ve bitkin, kimileri olup bitenden habersiz ve şaşkın, kimileri de serâzad ve çakırkeyf, ne o korkunç yıkılış dehşetini duydular ne de duyup hissedenlerin âh u efgânını; duymadılar duymadığı kadar mezardaki ölülerin.

Doğrusu, her gün ayrı bir zevk u sefâ şöleniyle mest u mahmur yaşayanların –ona da yaşama denecekse– bunları duyması da mümkün değildi. Duyamazlardı da, zira o gün her yanda ürperten bir bohemlik yaşanıyor; çoğu kimse hevâ ve hevesinin güdümünde bir oraya, bir buraya yalpa yapıp duruyor; sürekli "akıl akıl" dendiği hâlde doğru dürüst onun kurallarına da hiç mi hiç riayet edilmiyor; böylece çözülmeleri çözülmeler takip ediyor ve toplumda mütemadi kırılmalar ve yıkılmalar yaşanıyordu. Buna karşılık "çare" diye ortaya atılan düşünce ve mülahazalar ise, adeta bu süreci daha da hızlandırıyor ve çoklarının yeniden dirilme ümitlerini de alıp götürüyordu.

Bir de bütün bu olanları bir cemad hissizliğiyle seyreden şaşkın bir güruh vardı ki bunların durumu tamamen yürekler acısıydı; neyin ne olduğunu bilemeyen bu insanlar olup bitenleri görüyor fakat bir türlü anlayamıyor, bir yere sürüklendiğini hissediyor ama akıbetini kestiremiyor, yer yer bazı oyunlarda kullanılıyor ancak hiçbir şeyin niçin ve nedenine akıl erdiremiyordu.. Kur'ân'ın: *"Kalbleri var ama onunla bir şey idrak edemiyorlar, gözleri var fakat göremiyorlar, kulakları var ancak onunla işitilecek şeyleri işitemiyorlar."*[1] dediği gibiydi bu güruhun hâli; bunlar her şey altüst olurken durduğu yerden alık alık bakıyor, sonra da kahreden bir tevekkülle –zannediyorum buna tevâkül demek daha uygun olacaktır– hissiz, hareketsiz, olduğu gibi kalakalıyorlardı. Ne güneşin gurub ettiğinin farkında ne ayın husûfa uğradığının ne de zulmet zulmet üstüne her yanı saran karanlıkların. Her tarafta yarasalar şehrâyinler tertip ediyormuş, karanlığın çocukları ışığın yenik düşmesinin keyfini çıkarıyormuş, fırsattan istifade dört bucakta şeytanlar cirit atıyormuş onların umurunda bile değil..

Her zaman güzel görüp güzel düşünen ve hüsnüzanna kilitlenmiş gönlü aydınlık ve ağzı dualılar, bu kapkaranlık atmosferin bir gün mutlaka yağmur

bulutlarına dönüşeceği ümidiyle el açıp niyaza durmaya devam etsinler; –Cenâb-ı Hak bizi hiçbir zaman Kendine teveccühten dûr etmesin– bu ürperten senaryoyu hazırlayanlar ve asırlardır birbirinden mel'un oyunları sergileyenler ne yeni yeni senaryolar hazırlamadan ne de o haince düşüncelerinden asla vazgeçmeyeceklerdir, şimdiye kadar vazgeçmedikleri gibi. Yıllar var biz hep çevremizden yükselen iniltilerle ürperdik. Söndürülen ışıklarımızın, solan renklerimizin hasret ve hicranlarıyla oturup kalktık. Sağdan da soldan da esen rüzgarları hep bir gurub hitabı gibi duyup dinledik. Kendimizi ve çevremizi her zaman yarı dumanlı, yarı karanlık, yarı kâbuslu, yarı değişik fâcialarla kıvranırken gördük. Hiç mi hiç rahatla tanışmadık, huzur nedir bilemedik, imanın vaad ettikleriyle teselli olduk ve "yarınki nesillere bin ömür feda olsun" diyerek Allah'ın bize lütfeylediği zaman, imkan ve fırsatların kesesini dahi çözmeden onlara armağan ettik...

Tabii bu arada, görüp işittiklerimizden, duyup değerlendirdiklerimizden ruhumuza akan mânâlar bizi, geçmişi yeniden yorumlamaya ve geleceğe karşı da hazırlıklı olmaya sevk etti; bunlardan biri mâzimiz öbürü de âtimizdi. Ne birincisini kafamızdan silip atabilirdik ne de ikincisine lâkayt kalabilirdik. Zaten yıllar ve yıllar boyu içinde bulunduğumuz mağduriyet ve mazlumiyetler de bize yeniden kendimiz olarak dirilme, yitirdiğimiz millî ve dinî değerlerimizi ihyâ etme yolunu gösteriyordu. Evet çektiğimiz sıkıntılar, bizi kendimizce bir şey olmaya zorladığı aynı anda bugüne kadar şu tarafa-bu tarafa çekilerek istismar edildiğimizi şöyle böyle sezmemiz dahi, millî infiallerimizi tetikliyordu.

Artık, asırlar ve asırlar boyu hep bize ait hayatın ganimetini dermiş her şeye açık ellerimiz ve altın çağlarımızın en nefis fotoğraflarından albümler hazırlamış zihinlerimiz, hayallerimiz bizi daha yüksek mefkûrelere çağırıyordu. Bu çağrıya vaktinde ve usûlüne göre icabet edildiği taktirde, geçmişin onca mahrumiyet ve mağduriyetlerine rağmen kazançlı sayılabilirdik.. o zaman kararan ümitlerimizin, aşklarımızın, ideallerimizin bir gün dönümüyle yeniden aydınlanacağına ve bizden koparılıp atılan değerlerimizin dönüp geriye geleceğine de inanabilirdik.

Gerçi böyle ciddi bir dönüşün emarelerinden söz etmek henüz mümkün

değildi ama, tarihî tekerrürler devr-i daimi açısından bakabilenler için emareler ötesi emarelerin varlığı da bir gerçekti: Her şeyden evvel bütün değişenlere ve dönüşenlere rağmen değişmeyen bir kanun-u ilâhî vardı: Canlılardaki rejenerasyon türünden, toplumlarda da ne olursa olsun kendi değerleriyle var olma temayülü diyeceğimiz bu kanun kendini hissettirmeye başlamıştı bile.. ayrıca, eskime hususiyeti olan şeylerin eskimesi, belli yorum ve belli gerekçelerle öne çıkan ve rüçhaniyet kazanan mevsimlik değerlerin onların kabulüne vesile teşkil eden şartların, konjonktürün değişmesiyle değersizleşmesi gibi bir durum da söz konusuydu. Şimdi eğer ümit ve emellerimize bu zaviyeden bakacak olursak, bize imkansız gibi görünse de, hesaplarımıza sığmayan Kudreti Sonsuz'un o her zamanki mütemadi takdir ve tasarruflarıyla beklenmedik şeyler olabilir ve olacakları da kimse önleyemez. Elverir ki birkaç asırdan beri tamamen durgunlaşmış ve enerjisini kullanamaz hâle gelmiş yığınlar kendi potansiyel güçlerini harekete geçirerek Hakk'ın inayetine çağrıda bulunabilsinler.

Zannediyorum işte o zaman dünyanın rengi birdenbire değişecek; ağlayanların ağlamaları dinecek ve yeryüzü son bir kez daha umumi matemhâne olmadan kurtulacak; dün yokluğa ve hiçe yürüdüğümüz yollar bir şehrâha dönüşerek bizi ebedî varoluşa götürecektir.

1A'râf sûresi, 7/179.

Bizim Dünyamıza Has Altın Sesler ve Sözler

Bizim dünyamıza has bir kısım büyülü ses ve soluklar vardır ki, onlara başka coğrafyalarda rastlamak mümkün değildir. İnançlarımızın, düşüncelerimizin ve Hak karşısındaki konumumuzun dillendirilmesi de diyebileceğimiz bu sesler ve sözler ferdî, ailevî, içtimaî hayatımızla o denli iç içedir ki, biz, mâbedden sokağa, sokaktan yatak odalarımıza kadar hemen her yerde sürekli onları mırıldanır ve onlarla nefes alır veririz. Bilhassa –nuraniyeti kendinden– bazı gün ve gecelerde çevremiz bu ses ve soluklarla öyle ledünnî bir hâl alır, her şey öyle fevkalâdeleşir ve hayat öyle füsunlu bir renge bürünür ki, gözlere her yandan değişik dalga boyunda ışıklar akmaya başlar, kulaklar bu hususî sesleri Cennet ırmaklarının çağıltıları gibi bir zevk zemzemesi içinde dinlemeye durur ve bu tılsımlı hâl, büyülü hava ruhlarımızı öylesine açar ve derinleştirir, öylesine inceltir ve uhrevîleştirir ki, geçmesini istemeyiz içinde bulunduğumuz o sihirli saat, dakika ve saniyelerin. Geçmesini istemek bir yana, çok defa temâşâsıyla kendimizden geçtiğimiz ve müşâhedesiyle büyülendiğimiz o füsunlu söz, beyan ve görüntülerle, yaşadığımız şevk ü tarâb arasında bir münasebet, tenâsüb-ü illiyet prensibine göre bir uygunluk bulunmamasına rağmen, bizi ve düşüncelerimizi aşan fâik ve gizli bir güçle, yüksek debili bir sevinç ve neş'e çağlayanı içine sürüklendiğimizi hisseder gibi olur, iç içe hayret ve hayranlıklar yaşarız.

Bazen, hayatın gerçek renk, şîve ve tadının duyulup zevk edildiği ve bir mânâda her günün eşref saati sayılan öyle büyülü anlar vardır ki, o esnada görüp müşâhede ettiğimiz her şey, gelip kulaklarımıza çarpan her mübarek kelime ve Hakk'a kurbet yolunda attığımız her adım bize fevkalâde büyüleyici gelir; gördüğümüz sıradan nesneler ve her zaman duyup dinlediğimiz tabiî sesler-soluklar, kendi çerçevelerinin çok çok üstünde birer mâhiyet alır ve harikulâdeden şeylermiş gibi duyulup hissedilmeye başlar. Her tarafta âdeta sihirli bir havanın hissedildiği ve dört bir yanda ötelerden esintilerin duyulduğu bu gibi durumlarda, bizler ilâhî teveccühün her şeyi yumuşatan rikkatini, en katı gönülleri bile büyüleyen havasını derinden derine duyar ve kendimizi başkalaşmış hatta tamamen rûhanîleşmiş hissederiz. Kendini ve çevresini doğru okuyanların öyle hissettiklerinde şüphe yok, biz bu konuyu biraz da kendi

ihsaslarımız açısından değerlendiriyoruz.

Bütün bunlara, sebepli sebepsiz içimize sızan, sızıp uyuyan duygularımızı uyaran ve bize neş'enin, sevincin en duyulmazlarını duyuran eşref saatlerin şiirleri, besteleri de diyebiliriz; ruhlarımızın kendi atmosferlerinden emip değerlendirdikleri mazmunların, mefhumların şiir ve besteleri... Bu duyuş ve sezişler, bizim mübarek coğrafyamızda daha farklı bir büyü ve tesire sahiptir. İşte bu farklılıkları itibarıyla, dünyanın hiçbir yerinde duyulması mümkün olmayan bu sesler ve sözler, ne zaman yükselip ufkumuzu sarsa, ne zaman gelip kulaklarımıza çarpsa ve çarpıp gönüllerimize aksa, anında kendimizi bir heyecan tufanı içinde hisseder ve hemen kendimizi onların o büyülü atmosferine salıveririz.

Evet biz, günde birkaç kez, minarelerden yükselen ezan sesleriyle ve mâbed içinde yankılanan onların devamlarıyla bu heyecanı paylaşır, evlerimizde, yatak odalarımızda kim bilir kaç defa bu seslerle ürperir ve ra'şeler yaşar, kaç defa Allah'ın huzuruna çağrılıyor olma iltifatıyla çocuklar gibi seviniriz; sevinir ve ses katarız vicdanlarımıza hitap eden bu ilâhî nağmelere: Allah'ın yüceliğini haykıran her ses, söz ve görüntü karşısında "Allah büyüktür." der, O'nun ululuğunu ilân eder; O Rahmeti Sonsuz'un sağanak sağanak başımızdan aşağıya boşalan nimetleri sayılıp seslendirildiğinde "Hamd ü minnet O'na" sözleriyle mukabelede bulunur; O'nun eşi ve menendi olmadığını hatırlatan her beyan, her îmâ ve her işaret karşısında da "Seni tesbîh ve takdîs ederiz" mülâhazalarıyla gürleriz.. her vesileyle hep O'nu düşünür, O'nu yâd eder, O'nunla olan münasebetlerimizi gözden geçirir, fikren ve hayâlen her gün kim bilir kaç kez canlara can O'nun maiyyeti hülyalarına dalarız.

Mâbed içinde, mâbed dışında her zaman vird-i zebânımız olan "kelimât-ı tayyibe" de diyeceğimiz bir kısım nurlu sözler, bizim hayatımızla o kadar bütünleşmiştir ki, farkına varalım varmayalım, her gün onları yüz defa tekrar eder dururuz tekrar ettiği gibi göklerde meleklerin, hâl ve keyfiyet diliyle canlı-cansız bütün nesnelerin.. hele bazılarımız itibarıyla, ne zaman bu sesler çevremizde yankılanmaya dursa, gönüllerimizde köpüren takdir, tasvip ve heyecan hislerimizi, sanki sadece kendi nâmımıza değil de, umum yer-gök sakinleri ve canlı-cansız bütün bir varlık adına meb'ûsmuşuz gibi, beynimizin

bütün fakülteleri ve kalbimizin farklı derinlikleriyle duymaya çalışırız. Hatta bazen duyma ve hissetmemiz öyle derince olur ve heyecanlarımızın debisi öylesine yükselir ki, o esnada ruhlarımızda beliren aşkın mülâhazaları ve gönüllerimizden taşan yüksek hisleri bir kısım iç çekmelere, hıçkırıklara emanet eder ve gözyaşlarının engin ifadelerine bırakırız.

İnanan gönüllerin böylesine her şeyi derince duyuş, seziş ve seslendirişi sırlı bir anahtar gibi onların gönül kapılarını açmanın yanında, değişik bir büyü ile başkalarının sinelerine de korlar saçar. Evet, onları önyargısız dinleyenler, bilinmedik bir sırla vicdanlarının harekete geçtiğini duyar, farklı şekilde duygularının haritasını bir kere daha temâşâ etmiş olur ve tâli'lerine tebessümler yağdırırlar.

Bazen alan ve veren arasında öyle canlı bir his ve heyecan teâtîsi yaşanır ve öyle büyülü bir havaya girilir ki, herkes birbirinin tesirinde kalır ve birinin ağzından çıkan nûrefşan bir söz veya dışa vuran bir gönül heyecanı hemen aynı iman ve aynı mârifeti paylaşanları harekete geçirir ve herkese aynı şeyleri söylettirir; söylettirir ve onları aynı duygularla şahlandırır. Sanki bu insanlar o âna kadar söylemek isteyip de bir türlü söyleyemedikleri, düşünüp de her nasılsa ifade edemedikleri, hissedip de bir türlü dillendiremedikleri hususları başkaları tarafından hazırlanmış ve kendilerine armağan edilmiş gibi bulur ve zevkle onlara iştirak ederler. Öyle ki, bu büyülü sözler duyulunca hemen herkesin gönlünde bir inşirah belirir, bütün dillerin bağı çözülür, topyekün ruhlar tek bir ruh haline gelir ve umum aşklar, alâkalar bir muhabbet ve iştiyak çağlayanına dönüşür; böylece herkes kendi içinden doğan sesleri, sözleri duyup dile getirdiği aynı anda yüzlercenin, binlercenin his, duygu ve düşüncesine de iştirak ederek meseleyi ferdîlikten çıkarır, bilumum yerlerin ve göklerin solukları haline getirir.

Bu sesler ve sözler Hakk'ı tâzim, takdîs edâlı ise, onları duyan hemen herkes bir temkin sinyali almış gibi toparlanır; lütuf ve ihsan televvünlü olduğu takdirde minnet ve şükran hisleriyle gürler; şayet ümit ve iştiyakları hatırlatıyorsa neş'e ile şahlanır; muhasebe îmâlı türden şeyler ise bu defa da tahassür ve melâl hecelemeye durur. Aslında bu sesler ve sözler muhteva itibarıyla ne ifade ederlerse etsinler, hemen hepsi de inançlarımızı

seslendirdikleri ve Allah karşısında duruşumuzu dile getirdikleri için, tesirleri belli bir zaman ve mekâna münhasır da değildir; aksine bunlar benliğimize mâlolmuş mutlak hakîkati ifade adına bir kısım nefesler olmaları açısından mekânın her yerinde, zamanın her parçasında ve hayatın her faslında en küçük tedâilerle hemen ortaya çıkar, bütün heyecanlarımızı tetikler, uyuyan duygularımızı uyarır, gönüllerimizi kızıştırır, ruhlarımızı tutuşturur ve hassasiyetini yitirmemiş umum vicdanlarda tasavvurları aşkın feyezanlar meydana getirirler; getirir ve bizi sırlar yumağı öyle bir noktaya çeker ve öyle bir seviyeye yükseltirler ki, kalbî ve rûhî hayatın kollarında âdeta bir aşkınlığa ulaşır ve damla iken derya, zerre iken güneş, hiç ender hiç olduğumuz hâlde her şey olma pâyesiyle şereflendiriliriz.

Hiçbir zaman hakikî mü'minlerin dilinden düşmeyen, bizim de sık sık başvurduğumuz bu nurlu sözler ve gönüllerimize inşirah veren soluklar, hayatımızın her faslına girmiş öyle büyülü nefeslerdir ki, onları, içinde bulunduğumuz bu âlemin en renkli sesi-sözü olarak can kulağıyla dinler ve değerlendirir, tahakkukunu beklediğimiz bir tatlı rüyanın da sihirli anahtarları kabul ederiz.

Takdislerimizi ifade sadedinde "sübhânallah" der, O'nun adına söylenmesi gerekli olan bir şey söylemenin yanında, öbür âlem itibarıyla böyle bir kutsamaya terettüp edecek olan sürpriz nimetleri düşünürüz.. herhangi bir lütuf sağanağı karşısında gürleyip "elhamdülillâh"la nefes aldığımızda hem Hakk'a şükranlarımızı ifade etmiş hem de dahasına talebimizi seslendirmiş olur ve öbür âlemin göz görmemiş, kulak işitmemiş, insan tasavvurlarını aşkın sürpriz hediye ve behiyelerinin tahayyüllerine dalarız.. azamet ve kibriyâ atmosferinden değişik görüntüler karşısında "Allahu Ekber"lerle gürler, müteâl bir ululuğun müşahitleri olduğumuzu haykırır ve değişik dalga boyundaki mehâbet hisleriyle ürpeririz; hemen her gün bu ses ve bu sözlerin gölgesinde dünya-ukbâ mülâhazalarımızı bir kez daha gözden geçirir, Allah'la münasebetlerimizi kontrol eder ve kendimize çeki düzen veririz.

Namazlara "Allah büyüktür" sözleriyle girer, diğer "kelime-i tayyibe"lerle mülâhazalarımızı daha da açar, O'na güvenip dayandığımızı tekrar tekrar ilân eder ve O'ndan, güvenilir kimselerden olmamızı diler ve dileniriz. "Allahım,

esenlik kaynağı Sensin, selâmet de Sendendir.” sözleriyle hem O’ndan beklentilerimizi seslendirir, hem de O’nun karşısındaki gerçek konumumuza vurguda bulunuruz. Her şeyin O’nun tasarrufunda olduğunu bıkıp usanmadan sürekli tekrarlar.. sabah-akşam gürül gürül ve gayet net ifadelerle tevhid telâkkilerimizi dile getirir; Hak rızasının hedefimiz olduğunu, cemâlini görme arzumuzla, bilmem her gün kaç kere yeniler ve Kendisine mülâkî olma isteğimizi seslendiririz.. eder-eyler ve döner-dolaşır O’nun rahmetine, şefkatine ve inayetine sığınırız. Farkına varalım-varmayalım, her gün defaatle “Allah hepimizi affetsin”, “Allah günahlarımızı bağışlasın”, “Cenâb-ı Hak bizi ihlâsa muvaffak kılsın”, “Allah sabır versin”, “Rabbim kalblerimizi nurlandırsın” der, bu sözlerle oturur-kalkar ve O’nunla münasebetlerimiz açısından farklılığımızı ortaya koyarız.

İnanç ve temel düşüncelerimizden kaynaklanan mülâhaza, söz ve soluklanmalarımız bunlara da münhasır değildir; bu tür ifade, beyan ve nefes almalar, deyimlerimizden manzum, mensur atasözlerimize, şiirimizden mûsıkîmize hayatımızın hissî, fikrî, ruhî, bediî hemen her alanında kendini hissettirir -örnekleriyle göstermek isterdim- ve bize oturmuş zengin bir kültürden neler ve neler ifade ederler..!

Bu zenginlik, bütün bir millet fertlerince, asırlardan beri üzerinde durulan, yaşanan, şuuraltı müktesebât hâline gelen, herkesçe benimsenmiş bir inanç ve anlayıştan kaynaklanmaktadır. Hemen herkes, aynı şeylere inandığı, aynı düşünceleri paylaştığı için de, ortaya atılan mülâhazaların, söylenen sözlerin garâbet arz etmesi ve havada kalması kat’iyen söz konusu değildir. Anlar herkes birbirini. Fevkalâde bir tabiîlik içinde cereyan eder bütün muhâvere ve müzâkereler. Ve düşünceler, sözler aynı letâfet çerçevesinde mukabelelerle sürer gider...

Edepten Edebiyata İnce Bir Çizgi

Edep; nezaket, zarâfet, hayâ, iffet ve saygı... gibi hususların umumi nâmı; iyi-kötü, acı-tatlı her hâdise karşısında kibar ve nazik davranmanın, içtimaî münasebetlerde herkese karşı yumuşak ve sıcak tavırlar sergilemenin, elden geldiğince kırıcı, incitici olmamaya çalışmanın; ifade ve üslûpta şartları, konjonktürü nazar-ı itibara almanın; muhatabın/muhatap–ların seviye, konum, pâye ve mansıplarına göre hitap etmenin farklı bir unvanıdır.

İnsanın, bütün rezîlelerden uzak durması ve hayatını faziletlere bağlı sürdürmesi, edep adına ayrı bir yorum.. tabiîliğin korunması şartıyla söz, tavır ve davranışların inceliği, sıcaklığı ve yumuşaklığı, edep mülâhazasının ayrı bir açılımı.. neyin, nerede, kimden kime karşı olunca nasıl bir üslûpla ifade edileceği de edebin, aynı zamanda edebiyata açık menfezi de diyebileceğimiz ayrı bir buudu.

Hangi mânâda olursa olsun edep, kendilerine karşı saygılı olunması gereken zât/zâtlar itibarıyla farklı farklıdır:

Allah'a karşı edep, kalbin O'na kilitlenmesi, her an O'nu görüyor veya O'nun tarafından görülüyor olma mülâhazasıyla hareket edilmesi; his, şuur ve iradenin sürekli O'nun hoşnutluğu peşinde bulunması, gazabına götürebilecek davranışlardan olabildiğince uzak durulması; insan mahiyetinde mündemiç bulunan sevme, sayma ve saygı duyma hislerinin O'na tevcih edilmesi şeklinde yorumlanmıştır.

İnsanlığın İftihar Tablosu'na karşı edep, O'nun bizleri Allah'a götüren biricik rehber olmasının[1] doğru okunup iyi değerlendirilmesi; O Zât'a itaatin Hakk'a itaat sayıldığının[2] bilinmesi ve O'nun Allah'la münasebetleri örnek alınarak evvelen ve bizzat Cenâb-ı Hakk'a, ikinci derecede de O'na tahsis-i nazarda bulunulması; her konuda O'nun hedeflediği hususlar takip edilerek maiyyetine yürünmesi... gibi esaslarla seslendirilmiştir. Daha da açacak olursak: O, bir sorumluluk, bir murakabe, bir temkin ve bir teyakkuz insanıydı; her hâliyle Hakk'ı hatırlatır; oturuşu, kalkışı, konuşması, sükûtu, ağlayışı ve gülüşüyle her zaman ötelerden, ötelerin de ötesinden neler ve neler aksettirerek hep ruhlarda derin bir heyecan uyarırdı. Kilitliydi Hak rızasına ve risalet

dâvâsına. O'nun bu konumu, Hak maiyyetinin yanında halkla beraber olmayı da gerektiriyordu. O, vazifesinin de, bulunduğu makamın iktiza ettiği edebin de şuurundaydı. Hakk'a kulluğu ve O'na karşı derin vefasıyla yükseldiği gökler ötesi âlemlerde ulaşılmaz şahikalara ulaştı, âdeta beşerîliği bütün bütün aştı ama başı dönmedi, bakışı bulanmadı; hep O'na yürüdü ve mesajına emanet ümmetini diledi. Evet O, bu zirveler zirvesinde dahi *"Gözü hiç mi hiç kaymadı, şaşmadı ve haddini aşmadı."*[3] hakikatinin biricik kahramanı, en aşkın temsilcisi, "âyetü'l-kübrâ"nın da eşsiz okuyucusu ve yorumlayıcısı olduğunu ortaya koydu. Zaten Rabbi, O'nun hakkında *"Şüphesiz Sen ahlâkın en yücesiyle serfirazsın."*[4] diyerek, O'nu bir edep âbidesi olarak hatırlatmıyor mu?

O, mevcudâtın hulâsası ve enbiyanın da mustafâsı (özü, esası) olduğu gibi elindeki ferman da geçmiş kitapların âdeta bir zübdesi ve usaresiydi. O yüce kamet, peygamberâne hislerini selefleri olan enbiya-ı izâmın edep, saygı ve temkin edalı üslûplarıyla seslendirir ve her zaman o kâmiller kâmili ufkundan Hakk'a niyaz ederdi. Yerinde Hazreti Mesih gibi soluklanır ve *"Eğer onları (ümmetimi) cezalandırırsan, hiç şüphe yok ki, onlar Senin kullarındır; şayet affedersen, Azîz ve Hakîm olan da Sensin."*[5] diyerek ciddî bir edep tavrı sergiler; yerinde Hazreti İbrahim'in tazarru ve yakarışıyla inler, *"Rabbim, o putlar insanların birçoğunu baştan çıkardı; gayrı bundan sonra kim benim yoluma girerse o bendendir, kim de başkaldırırsa o da Senin merhametine kalmıştır. Sen biricik Gafûr ve Rahîmsin."*[6] ifadeleriyle içini döker ve Allah'a karşı duruşunda her zaman edepli olmaya fevkalâde ihtimam gösterirdi.

Aslında, az dikkat edilse diğer peygamberlerin de aynı nezaket ve aynı incelik içinde oldukları görülecektir; onlar da Hakk'a teveccühlerinde, ibadet ü tâat ve diğer muamelelerinde hep edepli olmasını bilmiş ve olabildiğine saygılı davranmışlardır. Hazreti İbrahim'in, hastalıklarını verenin kim olduğunu bildiği halde, hasîs işlerin Zât-ı Ulûhiyete isnadından sakınma mülâhazasıyla *"Hastalığımda O'dur bana şifa veren."*[7] tarzındaki sözleri bir edep nağmesi.. Hazreti Musa'nın, aç-susuz bir gölgeliğe sığındığında, "Yedir, içir, karnımı doyur.", yerinde *"Rabbim! Lütfedeceğin her nimete muhtacım."*[8] şeklindeki

beyanları bir saygı ifadesi.. Hazreti Âdem'in, maruz kaldığı o müthiş ilâhî kader ve kaza karşısında, "Hakkımda bu şekilde takdirde bulunup onu infaz ettin." diyeceği yerde, *"Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer merhamet buyurup da kusurumuzu bağışlamazsan apaçık hüsrana uğrayanlardan oluruz!"*[9] türünden sızlanışları bir terbiye sesi-soluğu.. Hazreti Eyyub'un, maruz kaldığı musibetler karşısında *"Afiyet ver ve beni bu sıkıntılardan kurtar."* şeklindeki arz-ı hâle bedel *"Ya Rab! Bana ciddî bir zarar dokundu, Sen merhametlilerin en merhametlisisin."*[10] mahiyetindeki iç çekişi de yüksek bir edep emâresidir.

Hâsılı, Hazreti Mevlâna'nın da ifade ettiği gibi, Kur'ân bir baştan bir başa bütünüyle edeptir; Allah'a karşı edep, Peygamber'e/peygamberlere karşı edep ve derecesine göre herkese karşı edep.. Kur'ân'ın mü'minlere *"O'nun beyan, karar ve uygulamalarının önüne geçmeyin!"*[11], *"O'nun huzurunda sesinizi yükseltmeyin!"*[12], *"O'na birbirinize hitap ediyor gibi seslenmeyin!"*[13] şeklindeki emirlerinin yanında; izin almadan huzurundan ayrılmama[14], O'na itaati Allah'a itaat bilme[15], Allah sevgisini O'na inkıyat etmeye bağlı görme[16]... gibi pek çok irşadâmiz fermanları da O'na karşı hep birer edep çağrısıdır.

Kur'ân atmosferinde edep, Hak'tan halka uzanan çizgide, seviye, vazife, misyon ve konum keyfiyetine göre kuşatıcı bir durum arz eder. Onun buyrukları ve irşadları çerçevesinde her mü'min bir edep insanıdır ve her insanın bu edep örfânesinden de mukadder bir payı vardır: Anne ve babaya karşı edep, Allah takdiri; ulemâya, ümerâya saygı, Kur'ân fermanı; hak dostlarına, hak yolunda olan idarecilere, sonra bütün vatandaşlara hatta bir mânâda bütün insanlığa karşı saygı ve edep, kendi çerçevesinde Müslüman olmanın gereğidir. Kur'ân âlemşümul bu edebin dupduru biricik kaynağı, sözleri lâl ü güher İnsanlığın İftihar Tablosu da onun eşsiz temsilcisidir. O, "*Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim."*[17], *"Benim nezdimde sizin en sevileniniz ve kıyamet gününde yakınlığıma ereniniz ahlâkı en güzel olanınızdır."*[18] *"İman bakımından en kâmil mü'min ahlâken en mükemmel olandır."*[19] gibi yüzlerce

nurefşan beyanıyla bunu ortaya koyar ve bize edepli olmayı en yüce bir ufuk olarak gösterir.

Hususî mânâda bizler, genelde de bütün insanlık eğer bugün iyiyi-kötüyü birbirinden tefrik edebiliyorsak, bu, O'nun ufkumuzu aydınlatması sayesinde olmuştur.. şayet edepten söz edebiliyorsak bunu O'na borçluyuz.. hâlâ bazı kimselerde hayâdan bir eser kalmışsa bu da öz itibarıyla O'na aittir. Doğruluk, emniyet, iffet ve vefa hislerimiz üzerinde, O'nun sesinden, sözünden izler görmek ve göstermek mümkündür. Fena huylardan uzak durma, günahların öldürücü atmosferine düşmeme de O'nun hafızalarımızda yankılanan ışıktan beyanlarının tesiriyledir.

Bu sağlam kaynaklardan fışkıran edep düşüncesi, milletimizle farklı derinliklere ulaşmış ve insanımızda bir tabiat hâlini almıştır. Oturuşumuzda-kalkışımızda, birbirimizle münasebetlerimizde, üslûp ve hitap tarzımızda, düşüncelerimizi nazmen ve nesren ortaya koyuşumuzda hep bu karakter göze çarpar. Biz onunla kendi gerçek rengimizi ifade ederiz. Aslında o, hakikî insan olmanın en önemli derinliği, bizi ulaşılmazlara ulaştıran sırlı bir helezon ve Allah'ın insanoğluna lütfettiği büyük bir armağandır. Milletimiz bu armağanın kadrini bildi; tavırlarını, davranışlarını bu anlayışa bağladı ve çok derin bir edep kültürü oluşturdu:

Biz birbirimize "Buyurun efendim!" der; "Evet efendim!"le saygımızı seslendirir; kendimizden bahsettiğimizde "bendeniz"le söze başlar, muhatabımızı "zat-ı âliniz" sözüyle taltif eder, tekliflerimizi "buyurun", "lütfedin" ifadeleriyle dile getirir, oğullarımızdan söz açarken "köleleriniz" demeye özen gösterir, karşı tarafın evi söz konusu ise "devlethane" demeyi ihmal etmez, söz bizimkine gelince "fakirhane" der geçer; dediğimiz, ettiğimiz, ortaya koyduğumuz her şeyde gayet içten, ince bir tavır sergiler ve hep "edep" der oturur-kalkar, çevremize edepten buketler sunardık.

Böyle bir edep ortamında boy atıp gelişen edebiyatın da farklı olması düşünülemezdi; o da ulûhiyet hakikati karşısında saygının dili-tercümanı olmalı ve duyanların, dinleyenlerin ruhlarında Hak sevgisi uyarmalıydı.. insan hissiyatını mücerred güzelliklere yönlendirerek gönülleri Güzeller Güzeli'nin cemâl-i bîmisaliyle şahlandırmalıydı.. insan, kâinat ve eşyânın çehresindeki

edâ, endam ve ahenk de O'na ait çizgiler üzerinde durmalı ve her şey O'nu gösterdiği gibi, her söz, her ifade, her beyanda da O'na göndermeler yapılmalıydı.. O'nun rahmetinin enginliği ruhlarda muhabbet; ululuğunun ihata edilmezliği mehâbet; maiyyetinin tatlı ve yumuşak esintileri de gönüllerden taşan aşk u iştiyakı seslendirmeliydi. Bizim yetimâne hüzünlerimiz üzerine müstakbel ve mütemâdi vuslat neş'eleriyle gidilmeli; muvakkat hasret ve hicranlarımız da müebbed sürur neşideleriyle dillendirilmeliydi...

O atmosferin insanı, varlığı yorumlarken gözleri eşyâ üzerinde, basireti her şeyin arka plânında, mânidar bir kitap gibi görüp değerlendirmeliydi gördüğü her şeyi; bir dost, bir arkadaş gibi karşılamalıydı canlı-cansız her nesneyi. O bir maddeci değildi, natüralist de olamaz ve hayallerle avunmayı ise hiç mi hiç düşünmezdi. Bakışı ve yorumları, her varlık arkasındaki o Rahmeti Sonsuz ve Kudreti Nâmütenâhî hesabınaydı. Gördüklerini net görür, her şeyle bir çeşit yol arkadaşlığına girer ve O'na yürürdü. Ne muvakkat zevk u şevk peşindeydi ne de içinden çıkılmaz bir tasaya teslimdi; bugünkü mazhariyetlerini yarınki dolu dolu mükâfatların avansı gibi değerlendirir, verilenleri verileceklerin referansı sayar; şevkinin içinden iştiyak-ı kudsîye yürür, hüznünü içli bir ilticaya çevirir ve kanatlanırdı derin bir iman ve ümitle rahmet-i Rahmân ufkuna doğru... Böyle birisinde ezkaza, ara sıra nefsanî heyecanlar kabarıp köpürse de, söndürürdü bu fanî mülâhazaları ötelerin sermedî ışık tufanlarıyla; Firdevslere döndürürdü görülüp duyulan, hayallerde canlanarak gelip tasavvurlara çarpan bütün kirli ve sevimsiz hülyaları.

Bizim dünyamızda edebiyat, bütün bu güzelliklerin sözle ve yazıyla ifade edilmesi şeklinde algılanmıştır. Uzun zaman destanlar bu desene göre örgülenmiş; masallar bu anlayışa bağlı hülyaların bağrında boy atıp gelişmiş; hikâye ve roman türü şeyler hakikatle şöyle-böyle irtibatlarını koruyarak gün yüzüne çıkmış ve gelişmiş; ister halk ifade tarzı ister elit üslûbuyla olsun asırlar ve asırlar boyu geçmiş nesillerin müktesebâtı arkadan gelenlere intikal ettirilerek hafife alınamayacak hatta dahîl şeylerden bizleri müstağni kılacak bir zenginlik oluşturulmuştur.

Şimdi bilmem ki bizler, o zenginliğin farkında mıyız ve kaynağı edep olan bugünkü edebiyatımızla nasıl bir durumdayız? Ne var ki ben, o konuyu

edebiyatın bizcesine âşinâ uzmanlara havale ederek Bediüzzaman ifadesiyle, “Edipler edepli olmalı.”[20] deyip bu fasla da nokta koymak istiyorum.

1Bkz.: Ahzâb sûresi, 33/21.
2Bkz.: Nisâ sûresi, 4/80.
3Necm sûresi, 53/17.
4Kalem sûresi, 68/4.
5Mâide sûresi, 5/118.
6İbrahim sûresi, 14/36.
7Şuarâ sûresi, 26/80.
8Kasas sûresi, 28/24.
9A’râf sûresi, 7/23.
10Enbiyâ sûresi, 21/83.
11Hucurât sûresi, 49/1.
12Hucurât sûresi, 49/2.
13Nûr sûresi, 24/63.
14Nûr sûresi, 24/62.
15Nisâ sûresi, 4/80.
16Âl-i İmrân sûresi, 3/31.
17Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/381; Muvatta’, *husnü’l-huluk* 8.
18Tirmizî, *birr* 71; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/193.
19Tirmizî, *radâ’* 11; Ebû Dâvûd, *sünnet* 15.
20Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.62 (İlk Hayatı).

Münazara veya Diyalektik

Belli kural ve kaideler çerçevesinde karşılıklı konuşma, herhangi bir hakikatin/hakikatlerin vuzuh ve inkişafı adına fikir teâtîsinde bulunma diyebileceğimiz 'münazara', aynı kanun ve esaslara dayanarak beyin fırtınası yaşamanın, müşterek düşünmenin, insaflı ifade ve beyanın ayrı bir unvanıdır. Biraz daha açacak olursak, münazara, iki veya daha fazla münazırın, herhangi bir konuda, okunup yorumlanacak bir obje, bir nesne vesaireyi doğru okuyup, doğru yorumlamak suretiyle gerçeğe ulaşma gayreti; münazara esnasında ortaya konan mülâhaza ve bu mülâhazalara bağlı çağrışımların vaad ettikleri de nazar-ı itibara alınarak tam bir hakperestlik hissiyle bütün bir düşünce gücünün gerçeği bulmaya teksif edilmesi ameliyesidir.

Yukarıda kısmen temas edilen hususlar çerçevesinde cereyan eden münazara, Kur'ân ve Sahih Sünnet'le tanıdığımız münazara usulüne uygun düşmektedir. Dolayısıyla da, bu şekilde gerçekleştirilen fikir yürütmelere ve her türlü müdâvele-i efkâra rahatlıkla "Kur'ânî" diyebiliriz ve bu türlü musâhabelere diyalektik demek kat'iyen doğru değildir.

Günümüzde münazara adına, değişik platformlarda hemen çoğumuzun şahit olduğu tartışmalara gelince, bunlar büyük ölçüde, Aristo diyalektiğinin tarih boyu değişik istihâlelerden geçerek kısmen farklılaşmış versiyonlarından ibarettir ve böylesi tartışmalara münazara ve müdâvele-i efkâr demektense, cidal, mugalâta ve minvechin demagoji demek daha uygun düşmektedir.

Bu şekilde cereyan eden hemen bütün tartışmalarda, böylesi fikir düellosuna iştirak eden herkesin bir kısım ön kabulleri vardır ve münazırlar, herhangi bir hakikatin tebellüründen daha ziyade ne yapıp yapıp kendi mülâhazalarını karşı tarafa kabul ettirmenin mücadelesini vermektedirler. Öyle ki, bu hususta ölesiye bir gayret sarf eder; yer yer kelime ve mantık oyunlarına girer; hasımlarını ilzam etme, mahcup düşürme… gibi yakışıksız şeylere başvurur ve hakikate karşı hep kapalı dururlar. Hakikatin/hakikatlerin ortaya çıkmasından daha çok, karşı tarafın düşünce, ifade ve felsefesine zıt şeyler üreterek musâhabeyi bir cidal, bir mugalâta ve diyalektiğe çevirirler ki, artık münazırlar satranç oynuyormuşçasına birbirini mat etme, küçük düşürme ve devre dışı bırakma (diskalifiye) mülâhazasıyla hareket eder ve bütün gayretleriyle böyle

bir düşünce üzerinde yoğunlaşırlar. Bu tür bir musâhabeye ise kat'iyen münazara denmez; dense dense ona zihnî ve fikrî özürlülerin tartışması denir.

Değişik platformlarda sık sık gördüğümüz gibi, bu tür tartışmalarda taraflar, kendilerini haklı göstermek için, meşru-gayrimeşru ellerinden gelen her şeyi yapar, mantıkî gibi görünen her yönteme başvurur; hasmını devre dışı bırakma adına rahatlıkla yalan söyler; değişik karalamalara girer; tahrik edip onun muvazenesini bozmak ister ve konuyu sürekli kendi ön kabullerine bağlı götürmeye çalışırlar. Böyle bir münazara veya münakaşada taraflar birbirlerini dinliyor gibi görünseler de dinlemiyorlardır; aksine her biri diğerinin düşünce hatalarını ve ifade sürçmelerini yakalamaya çalışmakta ve söz sırası kendine geldiğinde onu yerden yere vurmayı plânlamaktadır.

Bu itibarla da bu tür kimseler, ilzam edilseler de, hep o devrilmiş düşüncelerini, harabeye dönmüş mülâhazalarını ikame etmeye çalışır; karşı tarafın beyanlarına, mütalâalarına asla hakk-ı hayat tanımaz ve hep bir fanatik gibi davranırlar; davranır ve görüşülen konuya bir katılımcı olmadan daha ziyade, bütün himmetini diğer münazırın zaaflarını tespite ve onun konuşmalarından süzüp elde ettiği mülâhazalarla ortaya farklı kombinezonlar koyup kendini ifade etmeye, maharet göstermeye ve alkış toplamaya sarf ederler. Beklediklerini bulur veya bulamazlar; ama böyle bir münazarada dünya kadar zamanın heder edilmesine rağmen herhangi bir hakikate ulaşılmadığı/ulaşılamadığı da açıktır.

Aynı zamanda, bütün bunların yanında tamiri çok zor yaralanmalar olmuş; düşmanlıklar körüklenmiş, bencillikler daha bir azgınlaşmış, ruhlar hafakana girmiş, haset tetiklenmiş, kinler, nefretler, münazırları çatlama seviyesine getirmiş; derken umumî atmosfer maksadı aşan söz ve davranışlarla kirlenmiş, insanî değerlere saygısızlıkta bulunulmuş ve fertler arası münasebetlerde onarılması imkânsız kırılmalar meydana gelmiştir. Bizim düşünce dünyamız ve evrensel insanî kriterler açısından bu tür karşılaşmalara kat'iyen münazara denmez; zannediyorum buna diyalektik demek daha uygun düşecektir.

Öyle ise şimdi bir-iki cümle ile de olsa, gelip münazaranın yerine oturan diyalektikten bahsetmek yerinde olacaktır. Bakış icmalî bir bakıştır, üslûp da bizim üslûbumuz; ifade tarzı yadırganmamalı…

Diyalektik, kesin olmayan ve çok defa muhtemel mülâhazalara bağlı cereyan eden hatta bazen gidip, eskilerin ifadesiyle mugalâta ve safsataya dayanan bir çeşit tartışmanın adıdır. Ona, cedelleşme, münakaşa etme ve birbirine sataşma sanatı da denebilir. Bazı düşünürlere göre, diyalektik, herhangi bir konuda ileri sürülen ve doğru olma ihtimali de bulunan kanaatlerin açıklanması ve müdafaasından ibarettir.. bilimden önce bilime yol sayılan, ama kat'iyen bilimin evsafını hâiz olmayan bir musâhabe tarzı şeklindeki yaklaşım da diyalektik adına ayrı bir tarif.. ve daha farklı bir sürü yaklaşım...

Diyalektik bütün Orta Çağ boyu hitabın mukabili olarak formel mantığı ifade adına kullanılan bir sistem oldu. Hatta filozof Kant, bütün aldatıcı akıl yürütmeleri –mugalâta da diyebilirsiniz– diyalektik olarak adlandırdı ve tecrübî alan dışında bilgi elde etme veya ortaya koyma iddiasında bulunan kimseler, aklen çözümü ve izahı imkânsız gibi görünen ve neticede gidip tenakuzlara (çelişki) dayanan ne kadar birbirine ters tezler varsa, diyalektik sayesinde o zıtlıkları aşmaya ve telife çalıştılar; belki bir mânâda problemin üstesinden de geldiler! Hegel, diyalektiğe tarihî bir buud kazandırarak, bütün tabiî hâdiselerin, hususiyle de mânevî derinliği olan olayların tarih içindeki gelişmesi gibi çarpık anlayışları da ona bağlayarak sistemi bütün bütün farklılaştırdı ve ayrı bir kalıba ifrağ etti. Daha sonraları ise, Karl Marks tarihî maddecilik diyalektiğini işte bu telakki üzerine kurdu ki, zamanla hemen bütün insanlık az-çok bu felsefeden müteessir olarak mantığı da, muhakemeyi de, fikir yürütmeyi de tamamen bu şeytanî sisteme bağlayıverdi.. böylece bir kere daha Faust, Mefisto'ya yenik düşüyor ve düşünce hayatı itibarıyla diyalektiğin paletleri altında presleniyordu.

Oysaki bizim münazara şeklimiz, herhangi bir konuda fikir yürütmemiz çok farklıydı ve tamamen hakkın emrinde ve hakkı tutup kaldırma istikametinde gerçekleşiyordu. O tamamen bizim temel kültür kaynaklarımıza bağlı gelişmiş ve "fenn-i münazara" unvanıyla bilinen bir kısım disiplinler çerçevesinde oluşmuş ve oluşuyordu. Bu disiplinlere göre, hakkın hatırı âlî tutuluyor ve hiçbir hatıra feda edilmiyordu. Münazırların birbirini mahcup etmesi kat'iyen söz konusu değildi. Birbirini utandırmak bir yana, haklı çıktığında hasmını utandırmak dahi insanî değerlere saygısızlık sayılıyordu.

Aslında böyle disiplinli bir karşılaşma ve konuşmada daha ziyade hakkın ortaya çıkması veya vuzuha kavuşması esas kabul ediliyordu. Konu dinî olduğu takdirde aslî ve fer'î şer'î deliller göz önünde bulundurularak münazara ona göre cereyan ediyordu. Şayet mevzu değişik ilim dallarıyla alâkalı ise, bu defa da konuya esas teşkil eden ilim dallarına ait sâbiteler, temel disiplinler öne çıkarılarak musâhabe ve müdâvele-i efkâr o çizgide yürütülüyordu. Her iki alandaki münazarada da diyalektiğe girmeden, mugalâtalara sapmadan mantık yürütme önemli bir ahlâkî disiplindi. Böyle bir münazarada, mesnetsiz, delilsiz ve peşin hükümlere bağlı mülâhazalardan olabildiğine uzak duruluyor; her şey gerçek bilgi yörüngesinde götürülüyor ve konuşmanın her faslında hakperestlik mülâhazasına fevkalâde dikkat ediliyordu. Münazırlar birbirlerine kızmıyor, asla öfkelenmiyor, müzakere veya tartışmanın en hararetli noktalarında bile birbirlerine olabildiğine saygılı davranıyor ve karşı tarafın kendini ifade etmesi hususunda fevkalâde centilmence hareket ediyorlardı. Kat'iyen kimse kimseyi hafife almıyor, onunla alay etmiyor ve hep İslâmî bir müsamaha sergiliyorlardı.. ve o günler ne günlerdi..!

Gönül Dili Hal Şivesi

Beyan bir anahtarsa, o anahtarla açılan ışıktan dünyanın adı gönüldür. Her sözün kıymeti onun gönül ile irtibatı ölçüsündedir. Bence dil ve dudakla ifade edilen şeyler sadece gönül beyanının bir gölgesinden ibarettir. Ne var ki, Hak kelâmının bir izdüşümü sayılan gönül dilini de ancak ona açık duranlar ve ondan yükselen nefesleri duyanlar anlarlar. Mantık, muhâkeme, üslup, meânî kurallarına riayet söz cevherinin önemli unsurlarıdır.. evet, beyanın birer rengi, deseni, şivesi kabul edilen hakikat, mecaz, teşbih, istiâre, kinaye… gibi esaslar söze derinlik katan mühim hususlardandır. Her biri ayrı bir süsleme ve sözü sevdirme sanatı sayılan "muhassinât-ı lâfzıye"den cinas, seci', iktibas… gibi hususların ve "muhassinât-ı mâneviye"den tevriye, tıbak, mukabele, hüsn-ü ta'lîl… türünden unsurların ifadeleri renklendirip bediî bir derinliğe ulaştırdığı da muhakkak. Ne var ki, temelde beyanı beyan yapan, onun gönül diliyle irtibatı ve iç ihsasların sesi-soluğu olmasıdır.

Lâfızlar mânâların kalıpları olmaları itibarıyla, bir yere kadar meânî, beyan, bedî' –şimdilerde bu tabirlere biraz yabancı olabiliriz– kural, kaide ve disiplinlerinin de önemli oldukları söylenebilir; ancak, beyanda aranan gerçek zenginlik ve enginliğin kalb ve ruhun derinliklerinden fışkırıp ortaya çıkmasıyla "mebsuten mütenasip" olduğu da bir gerçektir. İmandan kaynaklanan bir heyecanla mızrap yemiş bamteli gibi inleyen gönüllerdir ki, dinleyenler üzerinde mütemâdî tesir icra eder ve bir aşk u alâkaya vesile olurlar.

Aksine, vicdan mekanizmasına mâl edilememiş, gönül diliyle seslendirilememiş ve hal şivesiyle renklendirilememiş bütün söz ve beyanlar ne kadar yaldızlı olsalar da yine de ruhlar üzerinde mütemâdî tesir icra edemezler. İnsanın iç dünyası her zaman mamur, mâbedler gibi pırıl pırıl, arş-ı rahmete açık ve hep O'nunla münasebet heyecanı içinde bulunmalıdır ki, onun dillendirdiği mânâ ve mazmunların çevredeki akisleri de derin ve mütemâdî olsun; gönül gözleri kapalı, ruhu bedenî ve cismanî ihtirasların baskısı altında bulunan birinin başkasına edip eyleyeceği fazla bir şey de yoktur. Hayatlarının her faslında O'nu görüyor gibi davranan, O'nun tarafından görülüyor olma mülâhazasıyla oturup kalkan, Kur'ân ifadesiyle, nerede bulunursa bulunsun, O'nun hâzır ve nâzır olduğunu soluklayan ve görüldüğünde Allah'ı hatırlatan

dırahşan çehrelerdir ki, her zaman inandıkları kadar inandırıcı olmuş; hakikatleri ve “Hakikatü’l-Hakaik”ı hissettikleri kadar çevrelerine de duyurabilmiş ve hep sinelerde yankılanan bir ses ve soluk olagelmişlerdir.

Kendi özünden habersiz, mahiyetindeki derinliklere karşı bîgâne, Hak’la münasebetlerinde gerilerin gerisinde birisi oturup kalkıp bülbüller gibi şakısa, dil döküp çevresine destanvârî şeyler sunsa da kat’iyen hiçbir gönle giremez, hiçbir kimse üzerinde müessir olamaz; çok güzel konuşabilir, konuşmalarıyla teveccüh ve iltifat da toplayabilir, ama muhatapları üzerinde kalıcı bir tesir uyaramaz ve kat’iyen onları Hakk’a yönlendiremez; Allah, kendisine yönlendirmenin şifreli anahtarını gönül diline ve hal şivesine armağan etmiştir. Bugüne kadar ruh ve gönülden yükselmeyen ve insan ledünniyatına ulaşamayan kuru bilgiler, söz ebelikleri, heva ve hevesleri şahlandıran dil ve akıl oyunlarıyla bir şeyler yaptıklarını sananlar kendilerini avutmuş, başkalarını da aldatmışlardır ama kat’iyen sinelerde sürekli yankılanan bir ses ve soluk olma bahtiyarlığına erememişlerdir. Ses-soluk, dil-dudak, kalem ve parmak iç ihsasların emrinde olmalıdır ki, söz gerçek değerine ulaşabilsin.

Gönül erleri her zaman söze gerçek değerini kazandırma peşindedirler. Onlar ağlarını gerer, sürekli iç ihsaslarını ve gönüllerinden fışkıran mazmunları avlamaya çalışır, vicdan mekanizmasından vize almayan mülâhazalara kapalı durur, kalblerinden nebeân etmeyen sesler-sözler bülbül nağmeleri gibi dahi olsa onları içlerinin farklı bir derinliğinde unutulmaya terk eder ve o kabîl mülâhazalar karşısında sürekli sessizlik murakabesi yaşarlar. Gönüllerinden fışkırdığına emin bulundukları ve hak mülâhazasına bağlı dillendirdikleri mefhumlar aklın zahirî nazarında zehir bile olsa, onları gönül dilinden yükselmeyen, hal şivesiyle renklenmeyen kevserlere tercih ederler; tercih ederler, zira onlar nefsanî ve cismanî huzur peşinde değillerdir; mülâhaza dünyalarına bağlı yürüdükleri yolda bin türlü mahrumiyet ve mağduriyet söz konusu olsa da, onlar hep gönül ibrelerinin gösterdiği istikamete müteveccihtirler ve gerektiğinde bütün bütün kendilerini unutmaya, hatta “ömür billâh” yâd edilmemeye hazırdırlar. Ne nâm u nişan ne şöhret ü şân ne de servet ü sâmân peşindedirler. Edip eylediklerine karşı sürekli vefasızlık görseler veya hep mahrumiyetlere maruz bırakılsalar da ne alınır, ne gönül koyar ne de kimseyi vefasızlıkla suçlarlar. Böyle davranmayı inançlarının gereği,

yürüdükleri yolun da hususiyeti sayar; karşılaştıkları olumsuzluklara bir "eyvallah" çeker ve yol almaya bakarlar bu peygamberler şehrahında.

Tarih boyu bütün Kur'ân talebeleri hep böyle düşünmüş ve bu güzergâhta yürümüşlerdir. Dün ve bugün o nurânî şehrahın yolcuları o yolun Sonsuz Rehber'inin takipçileri olmaya and içmiş, hep sevgi soluklamış, başkalarına karşı aşk u alâka mırıldanmış, herkesi kardeşlik hisleriyle kucaklamış, Bediüzzaman ifadesiyle, kâinata "mehd-i uhuvvet"[1] nazarıyla bakmış, konuşurken gönül dilleriyle konuşmuş, konuştuklarını hal şivesiyle renklendirmiş ve fânileri Bâkî'den ayıran noktaya ulaşmış, his ve heyecanlarıyla hep bir farklılık resmi çizmişlerdir.

Bunlardır ki, çevrelerindeki en küçük işaretlerde bütün varlığın ruh ve mânâsını duyar; duyduklarını çehrelerindeki imalarla, gözlerindeki mânâlarla şekillendirir; var olmadaki derin sırları ledünnî bir sezişle sezer ve kalbin tepelerine sağanak sağanak boşalan mânâları birer "mâide-i semâviye" gibi karşılaştıkları herkese tattırmaya çalışırlar.. dolaşırlar vadi vadi, inançlarında filizlenen güzellikleri sunacak sineler ararlar.. ve buldukları her müstaid ruhla âdeta bir bayram yaşarlar. Duygularında gayet masum, en büyük başarılar karşısında bile iddiasız, her türlü beklentiye karşı kapalı; ama pürneşe ve püriştiyaktırlar.

Gece-gündüz hep bir sır peşindedirler.. sırlarını paylaşma onların en büyük emelidir. Gönüllerinde duyduklarıyla gönüllerde heyecan uyarmaya çalışırlar.. âşina sinelere duygudan-düşünceden, sesten-sözden matbaa mürekkebi görmemiş güftesiz besteler sunarlar. Soluk soluğadırlar yaptıkları işin heyecanıyla; ne yeis ne de keder, ne tereddüt ne de inkisar; yudumlarlar amel ve aksiyonlarının zevkini ve lezzetini edip eyledikleri işin içinde ve aramazlar başka bir ücret aradıkları gibi ruh bilmez ve gönül bilmezlerin. Sunarlar gönüllerinde mayaladıkları ruhu, mânâyı ve o zevkine doyulmaz mârifet ve muhabbeti. Ön yargılı değilse, kimse kurtulamaz bu büyülü seslerin birer inşirah çağlayanı gibi gönül yamaçlarında çağlamasının tesirinden; kimse kurtulamaz sinelere çarpıp insan benliğinde yankılanan bu ledünnîliğin cazibesinden…

Gökler ötesi ifadelerin akisleri sayılan bu tesirli gönül beyanlarına karşı hiç

kimse alâkasız kalamaz. Biz hemen tesirini görmesek de gönülden fışkıran, hâlle farklı bir şiveye ulaşan bu beyan âbideleri bugün olmasa da yarın mutlaka ona açık kalbler üzerinde tesirlerini gösterecek, vicdan sistemlerini bütün derinlikleriyle tesir altına alacak.. ve bir gün şuuraltı müktesebât hâline gelmiş bu vâridât, çok küçük bir tedâîyle de olsa ortaya çıkarak en alâkasız ruhlara bile kendi boyasını çalacaktır.

Evet, bugün ne gönül diliyle söylenen sözler ne de hâl şivesiyle seslendirilen beyanlar kat'iyen zayi olmamaktadır. Şimdilik zihinler onları birer disket gibi kaydediyor, şuur değerlendiriyor, mantık ve muhâkeme besleyip büyütüyor ve yeni kalıplara, yeni şekillere ifrağ ediyor, sonra da onları bir "vakt-i merhûn"a emanet ediyor. Mevsimi gelince belki de kalbin o sihirli beyanları, hâlin ruhlar üzerindeki o silinmez izleri ne duyulmadık şeyler ne görülmedik güzellikler ifade edeceklerdir..!

1Bkz.: Bediüzzaman, *Mesnevî-i Nûriye* s.79 (Hubab)..

İslâm'ın Engin Ufku

İslâm, ilâhî ve nebevî derinlikleri itibarıyla insan, kâinat ve ötelere, ötelerin de ötesine ait her şeyi bütün teferruatıyla birden nazara alır ve onlara öyle bakar: O, insanı, hayvanî-cismanî yanları, aklî-ruhî-kalbî derinlikleri, iradî-zihnî-zevkî-hissî enginlikleri, dünyevî-uhrevî ihtiyaç ve beklentileriyle değerlendirir; kâinatı, görünen-görünmeyen bütün yanları, ruhanî-cismanî umum sâkinleri, tabiat ve mâverâ-i tabiata bakan buudları ve fizikî-metafizikî değişik derinlikleriyle nazara verir; ötelerin bu dünya ile olan münasebetlerini, bu dünyanın hususiyetlerini, öbür âlemin fevkalâdeliklerini, buradaki iman, aksiyon, iş ve aktivitelerin inkişaf ederek ve değişip başkalaşarak bin dünya zevkini içinde barındıran bir zevk ve "dâru'z-zevk"e dönüşeceğini ifadelendirir ve her şeyin bir makro plâna ve bir muhit kadere göre cereyan ettiğini gösterir.

İslâm'ın ortaya koyduğu bu plânda, en küçük bir zerre ve zerre altından –atom ve partikül de diyebilirsiniz– iç içe en büyük sistemlere ve onların da ötesine kadar görünen-görünmeyen, bilinen-bilinmeyen, sezilen-sezilmeyen her şey fevkalâde bir birlik, bir tesanüd ve bir tenasüp içinde cereyan eder ve gider Yüce Yaratıcı'ya dayanır. Yine bu plânda, dünya ve ukbâ her zaman iç içedir ve bütün varlık birbirinin mütemmimi gibi bir mahiyet arz etmektedir. Öyle ki, farklı çizgilerde de olsa, insanlar meleklerle aynı şeyleri paylaşır ve dünyevîliğin sıkletiyle uhrevîliğin hiffetini aynı şekilde duyarlar.

Bu itibarla da bir mü'min, arzî olduğu aynı anda semavî, cismaniyeti içinde de ruhanîdir.. ve seviye farklılığı mahfuz, böyle bir mülâhaza hemen herkes için söz konusudur. Bazı kimseler İslâm'ın ruhundan istifade eder ve her zaman çok iyi beslenirler; beslenir ve meleklerle atbaşı hâle gelirler. Bazıları –kusur, irtibatlarındaki gevşekliğe bağlı– bu seviyeyi tam tutturamaz, taklide düşer ve diyaneti başkalarının gölgesinde takip ederler. Bazıları da bütün bütün cismaniyetlerinin altında kalarak onun kalbe ve ruha vaad ettiklerini hiçbir zaman tam duyamazlar; duyamazlar ama, azıcık irtibatları varsa bunlar dahi vicdanî ihsaslarıyla –net olmasa da– çevrelerinden pek çok şey duyar ve pek ciddî işaretler alabilirler; alabilir ve rubûbiyetin o sırlı tasarruflarındaki nice esrarı sezerek kendilerini şöyle böyle de olsa bir kısım ubûdiyet mülâhazaları

içinde bulurlar.

İslâm, Cenâb-ı Hakk'ın "rabbu'l-âlemîn" olması hakikati üzerinde ısrarla durur, O'nun ulûhiyetini nazara verir ve sürekli bizleri O'na kulluğa çağırır. Bu ilâhî sistemde, Kur'ân beyanı ve Sünnet lisanıyla o kadar çok ulûhiyet ve rubûbiyet hakikatlerine ve bunlara bağlı olarak ubûdiyet gerçeğine vurguda bulunulur ki, insan onun atmosferinde her zaman, kâinatın o enginlerden engin programı yanında gayet açık ve net olarak kendi hareket plânını da görebilir. Bu Kur'ânî sistem ve nebevî temsilde her şey o kadar yerli yerinde ve birbirini gerektirme (telâzum) çerçevesinde ele alınmıştır ki, kâinat ve ona ait hususiyetler, tekvînî emirler ve bunların yorumlarındaki isabet, insanoğlunun varlık içindeki yeri, konumu, namzet bulunduğu âlem ve donanımı icabı beklediği nimetler ya da maruz kalacağı nikmetler fevkalâde bir tenasüp içindedirler ve her şey insana, denge, muvazene ve ahenk adına "Bundan daha mükemmeli olamaz!" dedirtecek mahiyettedir.

Bu tenasüp ve ahengin, bu nizam ve intizamın hepsini olmasa da bir kısmını ilim ve aklın hikmet-i vücuduna bağlayıp bazı müstesna kabiliyetlerin nazarî plânda olsun, keşif ve tesis edebileceklerini bir anlık kabul etsek de, hiç kimsenin bütünün parçalarıyla olan münasebetini, parçacıkların birbiriyle uyumunu düşünüp tesbit etmesi, tesbit edip her şeyi yerli yerine yerleştirmesi asla mümkün değildir; mümkün değildir, zira bu sistemin arka plânında bir sonsuz ilmin, bir kâhir kudretin ve bir muhît iradenin mevcudiyeti söz konusudur. Bu evsâfı hâiz olmayan birinin, hatta binlerin, değil sistemin bütününü, bir parçasını dahi plânlayıp vaz' etmeleri imkân haricidir. Aslında, o sonsuz ilim ve kudreti, o muhît irade ve meşîeti kabul etmeyenler de tekvînî emirlerdeki ahenk ve nizam karşısında büyülenmekte ve şaşkınlık yaşamaktadırlar ama, işin arka plânına bakacaklarına, ya varlık ve eşyâyı –hâşâ– tanrılaştırarak ulûhiyet arşına oturtmaktadırlar ya da daire-i rubûbiyete ait faaliyet ve esrarı, harika birer kuvvet menbaı gördükleri "akl-ı küllî", "ruh-u küllî"... gibi mahiyeti meçhul bir kısım mevhum varlıklara bağlamaktadırlar.

Bu konuda da dengeyi korumak ve her şeyi "mahiyet-i nefsü'l-emriye"sine göre değerlendirmek ancak o ilâhî sistemle gerçekleştirilebilmiş ve ortaya konmuştur. Bu sistem, kendine has o sağlam kaynakları sayesinde hiçbir

hakikati incitmeden, hiçbir şeyi “mahiyet-i nefsü’l-emriye”sine aykırı göstermeden her nesneyi öylesine mükemmel tarif eder ve yorumlar ki, vicdan kendi kendine “Bütün tekvînî emirler kimin tezgahından çıkmış ve insanoğlu hangi hikmet elinin eseri ise, bu sistem de ancak onun eseri olabilir!” diye mırıldanır.

İslâm’ın, insan, kâinat ve eşyâya baktığı ufuktan bakamayan sınırlı ve önyargılı düşünceler, sadece maddî dünyayı kabul eden dar idrakler hiçbir zaman mülkü melekût içinde, maddeyi mânâ derinliğiyle, varlık ve hâdiseleri de arka plânlarıyla göremediklerinden mülâhaza ve mütalâaalarında, bu mülâhaza ve mütalâaalara dayanarak ortaya koydukları nazariyelerinde ve bu nazariyelerinin ürünleri sayılan değişik sistemlerinde asla aklî, mantıkî, ruhî ve kalbî boşluklardan kurtulamazlar; kurtulamaz ve sürekli boşluklarını hissedememe boşluğuna takılıverirler.

Allah’ın ilim, irade ve kelâm… gibi sıfât-ı sübhâniyesinin âzam derecedeki tecellisine dayanan İslâm sistemini sınırlı insan düşüncesinin ve mahdut insan idrakinin belirleyip ortaya koyması mümkün değildir. İlâhî ilmin kendine has ihatasıyla, rabbânî beyanın etemmiyet içinde tecellisiyle ve Hak iradesinin rıza ufkunu işaretleyen esprisiyle mü’minlere armağan edilmiş böyle bir “vaz’-ı ilâhî”nin değil aynını, benzerini bile göstermek imkân haricidir.. ve böyle bir hâdise insan ilim, irade, kudret ve dehasını aşar. Aslında, şöyle-böyle kendi maksadını ifade etme gücüne sahip olan hemen herkes az bir dikkatle, gökler ötesinden gelen, gelip her şeyi kuşatan ve insan hayatının gerçek renk, desen ve şivesi sayılan bu vaz’-ı ilâhînin benzeri olamayacağını rahatlıkla anlar ama gel gör ki çokları bu açık hakikati bir türlü görmek istememektedirler.

İşte dünden bugüne o en muhteşem dimağlar.. işte onların ileri sürdükleri iddialı eserler.. ve işte yetiştirdikleri nesiller!.. Acaba onca gayrete rağmen, milyonlarca evliyâ, asfiyâ, ebrâr ve mukarrabîne meşcerelik yapmış böyle kuşatıcı bir sistem ortaya koyabilmişler midir.? Hayır, aslâ ve kat’â.! Değil böyle bir sistem, onun bazı bölümleri ölçüsünde yarım-yamalak bir şey yaptıkları dahi söylenemez.

İslâm nizamı, insanın var edilmesinden, içinde bulunduğu kâinatla münasebetine; dünyevî huzur ve güveninden, bütün emellerinin tahakkuk

edeceği ebedî bir âlem vaadine; ruh-beden dengesinden, bunların gidip dayandığı gayenin net olarak ifade edilmesine; herkesin maddî-mânevî ihtiyaçlarının karşılanmasından, –verilen şeyler ilerideki lütufların referansı– mevsimi gelince bütün arzularının gerçekleştirilmesine kadar hemen her hususla alâkalı mutlaka bazı şeyler söyler ve onun cevap bekleyen hiçbir isteğini cevapsız bırakmaz.

Her şeyden evvel bu nizam sağlam bir inanç sistemine dayanmaktadır. Hiçbir yanı itibarıyla itiraza mahal olmayan bu ilâhî nizam, bir taraftan ruhundan fışkırıp çıkan din ve diyanet derinliği, diğer taraftan da tekvînî emirlerin doğru mütalâası ve mütalâa edilen hususların çağın ilim ve mârifet ufku açısından yorumlanmasıyla sürekli kendini yeniler, özle alâkalı temel atkılarını sımsıkı korumanın yanında içtihad ve istinbata açık alanlarda da zamanın tefsirlerini nazar-ı itibara alır; insan, kâinat ve ötelerle alâkalı konularda mütemâdiyen düşünce ağları oluşturur ve her zaman müntesiplerinin kalb ve gönüllerini değişik vâridâtla besler; besler ve bir gözü dünyada bir gözü ukbâda insanın derinliklerine bazı şeyler fısıldar.

Evet, İslâm insana öyle bir bakış zaviyesi kazandırır ki, başkalarının sabah-akşam didik didik ettikleri eşyâ ve hâdiselerin öz ve mânâsıyla alâkalı hiçbir şey anlamamalarına mukabil o bu konuda kâmuslar dolusu bilgilere ulaşır.. canlı-cansız her nesnenin Yüce Yaratıcı'ya imâ ve işarette bulunduğunu görür gibi olur.. seviyesine göre ihsan vâridâtıyla kendinden geçer.. ve her gününü âdeta farklı bir Cennet koridorunda geçirir.

İslâm'ın neşrettiği ziya ve nur sayesinde insanoğlu kendini doğru okuyabilmiş; ilâhî bir sanat eseri olduğunu anlamış; kâinatta var olan her şeyin icmâlen kendisinde de mündemiç bulunduğunu müşahede etmiş ve çoklarının gözünden kaçan nice engin derinliklere muttali olmuştur.

Evet, hemen her mü'min onun atmosferinde eşyâ ve hâdiselere farklı bakar, farklı değerlendirir ve farklı sonuçlara ulaşır; varlığı, varlık içindeki konumunu, bu konuma göre sorumluluklarını, mebdeini-meâdını ve davranışlarına göre âkıbetini daha bir net görür; mülâhazalarına bağlı yer yer şükranla gürler, zaman zaman muhabbetle coşar, ama mutlaka gider mehâfet ve mehâbete kilitlenir ve saygı soluklamaya durur.

Baştan buraya kadar anlatmaya çalıştığımız hususların hepsi Kur'ân ve Sünnet'le müeyyettir ama, her konuyla alâkalı âyet ve hadislerin böyle dar bir makale çerçevesinde ifade edilemeyeceği de açıktır. Bu itibarla da şimdilik işin o yanını uzmanlarına havale ederek konuyu noktalamak istiyorum.

Aydınlık Dünden Aydınlık Yarınlara

Bir zamanlar biz de millet, hem nasıl milletmişiz:
Gelmişiz dünyaya milliyet nedir öğretmişiz!
Kapkaranlıkken bütün âfâkı insaniyetin,
Nur olup fışkırmışız ta sinesinden zulmetin.
(M. Âkif)

Biz, asırlar ve asırlar boyu hayatımızı, hemen her zaman teneffüs edegeldiğimiz bir sonsuzluk mülâhazasına bağlı yaşadık. Yapıp ettiğimiz her şey bizde, zaman üstü hisleri tetikliyor, hayallerimizi harekete geçirip bizi pırıl pırıl bir geçmiş ve mutlu bir gelecek içinde dolaştırıyor, ruhlarımıza yaşadığımız/yaşayacağımız yılları-asırları o farklı güzellikleriyle duyuruyor ve bizi engin bir temâşâ zevkine dönüşen hülyalar içinde gezdiriyordu. Yaşanan her güzellik ve onların hatırlattıkları, çağrıştırdıkları, bir gül gibi nefis kokularıyla ufkumuzu sarıyor, yumuşak bir ipek gibi başımızı okşuyor, bize âdeta fâniliğimizi unutturuyor ve gönül gözlerimize bekâ ziyası çalarak ruhlarımıza ötelerin neşvesini tattırıyordu. Öyle ki, çok defa burayı ve öteleri bir çağlayanın bu başı ve öbür ucu gibi görüyor ve hiç mi hiç bir bitiş ve tükeniş mülâhazasına takılmıyorduk.

Bir bir gelen varlıkların geldikleri gibi bir bir gidişini –kaynağı varlık ve hâdiselerin kendi kültür ortamımıza göre yorumu– gayet normal ve yumuşak buluyor, hatta bu sırlı seyahati bir vuslata bağlı telâkki ettiğimizden derin bir inşirah duyuyor ve bu yoldaki hareketleri, yer değiştirmeleri, vazifeden terhis ve hizmet zahmetinden azat olup ilâhî teveccüh ve mükâfat âlemlerine yürüme şeklinde görüyorduk.

Günümüzde de öyle görenler vardır, ama o günler ve o günün derin insanları bir başkaydı; bir başka görürlerdi onlar burayı ve öteleri, ölümü, Hakk'a yürümeyi, dünyaya veda etmeyi, öbür âleme "merhaba" demeyi. Kendilerini idrak ettikçe bir imtihan heyecanı sarardı ruhlarını, kazanıp kazanamama hesabıyla geçirirlerdi ömürlerini. Duygu ve düşünce dünyalarında hep mehâfet ve mehâbet, sinelerinde sevgi ve iştiyak, gözleri Hakk'ın rahmetinde, gönülleri recâ duygusuyla meşbû, bambaşka hislerle dolar-taşar ve bu hislerle "şeb-i arûs"a yürüyor gibi yürürlerdi bu cihanın ötesine. Onlar, çok defa korksalar da

her zaman ümitli ve hep tetikteydiler; zira biliyorlardı bu hayatın muvakkat olduğunu, ömürlerinin kısalığını, görülüp duyulan, zevk edilip yaşanan şeylerin fenâ ve zevâlini, kendilerine "çık" denecek zamanın belirsizliğini. Tetikte oldukları kadar da ümitliydiler, çünkü yol belli, hedef açık ve varılacak yer de malumdu. İmanları, mânevî donanımları, apaçık ve engin vicdanları, onlara, dar tabiî yapılarının çok çok üstünde farklı şeyler fısıldıyor ve önlerine ışıklar saçıyordu.

Kendilerini, kendi sınırlı duyuş ve sezişlerinin darlığına mahkûm edip topyekün mevcudâtı, umum ilâhî âyâtı böyle dar bir perspektiften seyir bahtsızlığı yaşayan ve ömürlerini cismaniyet ve bedenin karanlık koridorlarında tüketenler sinelerini dövüp âh u efgan etsinler; iman erleri her sabah, her akşam pırıl pırıl duygularla yepyeni bir âleme yürür, her zaman ötelere açık durur, karşılaşacakları sürprizlere "eyvallah" der, belâ ve musibetleri sabır imbiklerinde tadil ederek onları dahi birer arınma kurnası gibi değerlendirir; güzelleri güzel görür, hamd ü senâlarla derinleştirir; çirkin görünen şeylerin çehrelerine vicdanın ziyasından güzellikler çalar ve bütün ömürlerini rengârenk bir atmosferde yaşamasını bilirler.

Evet, bir zamanlar biz, hayatı hep böyle duymuş, böyle yaşamış, kendimizi ötelerin renklerle tüllenen yamaçlarında tenezzühe çıkmış gibi bir şevk u tarâb içinde hissetmiş ve bu hislerle oturup kalkmıştık. Zira, haberdardık yaşadığımız hayatın başlangıcından, nihayetinden, ifade ettiği mânâ ve yarınlar adına vaad ettiklerinden. Yürüdüğümüz şehrahın gidip nereye dayandığını, evimizin yolunu bildiğimiz gibi biliyor; bazen yol telâşına ve akıbet endişesine düşsek de, her şeyi O'nun rahmetinin enginliğine bağlayarak, gözlerimiz hep ilerilerde, basiretlerimiz ufuk ötesinde, düşüncelerimiz kendi iç istikametimizde yürüyorduk hep rıza hedefine doğru... Bunun dışındaki şeylere çok fazla takılmıyorduk; hâdiselerin şöyle veya böyle cereyan etmesi bizi meşgul etmiyor, iç içe binlerce hesabın uyuşarak tam bir birliğe varması veya aksine her şeyin ters gibi görünen bir çizgide akıp gitmesi hiç mi hiç hareket ritmimize dokunmuyordu. İrademizin hakkını verdiğimiz takdirde, ilâhî inayetin tecellisiyle her problemin halledilebileceğine inanıyor ve her zaman ruhumuzda itmi'nan hâsıl edebilecek bir şeyler bularak yolumuza devam ediyorduk.

O zamanlar, bizim gürül gürül bir sesimiz, herkese diyebileceğimiz bir sözümüz ve bütün insanlık için mutlaka bir şeyler ifade eden bir duruşumuz vardı. Birbirimize karşı her zaman şefkat ve merhametle bakar, etrafımızı muhabbetle kucaklardık. Bu itibarla da, az da olsa, ara sıra zuhur eden şeytanî şerareleri vicdan atmosferimizde kırar, yumuşatır, bir çeşit ışığa çevirir ve sahiplerine iade ederdik. Zaten büyük ölçüde toplum olarak hep huzur içindeydik ve mutluluk solukluyorduk. Zevk ve lezzetlerimiz mütemâdi, keder ve inkisarlarımız ise muvakkatti. Bir kere inlesek, on kez sevinçle gürler; bir defa kırılıp dökülsek bilmem ne kadar şevk ü tarâb yaşardık. Beşiklerde ninnilerle uyuyan yavrular gibi kedersiz bir atmosferimiz, dupduru emellerimiz ve pırıl pırıl hülyalarımız vardı. Hüzünler, tasalar, üzerimizden gelip geçen ve muvakkaten gölge eden bulutlar gibiydi ve hiçbiri kalıcı değildi; gelmeleriyle gitmeleri bir olurdu ve ardından da her taraf yeniden ziya ile dolardı.. o günler ne günlerdi ve o günlerde biz kendimizdik...

Gün geldi –bu meş'um dönemin başlangıcı birkaç asır öteye dayanır– millet ruhuna bir güve musallat oldu. Kemirdi onu sağından-solundan ve delik-deşik etti ruh ve mânâ köklerini. Büyük ölçüde yaralı, hatta bazı yanları çürümeye yüz tutmuş bu bünyenin ayakta durması ve kendi olarak kalması çok zor görünüyordu. Muhalif rüzgârlar sürekli onu sallıyor, sarsıyor, dalını-budağını kırıyor, sağında-solunda çatlamalar meydana getiriyor ve onu hiçbir şey yapamaz hâle düşürüyordu. Artık o, milletlere yön verme, dünya hâdiselerini belirleme mevzuunda tamamen dışlanmıştı; hem de dünyanın öyle âdil, müstakim ve hakperest bir güce ihtiyaç duyduğu bir zamanda.. evet artık onun idare etme ve sözünü dinletme büyüsü bütün bütün bozulmuştu. Durduğu yerin çok gerilerine çekilmiş, dünkü kapıkullarının seviyesine inmişti; sesini duyuramıyor, dediklerini dinletemiyor ve sürekli irtifa kaybediyordu; irtifa kaybediyor ve bu iradî, gayr-i iradî sürüklenişe bir türlü "dur" diyemiyordu. Mütemâdiyen bir meçhule doğru kayıyor, kaydıkça başkalaşıyor ve onunla beraber dün din kardeşi, tebaa, reâya deyip bağrına bastığı, sıyanet ettiği toplumlarda da korkunç bir değişim, değişimle beraber bir düşmanlaşma vetiresi yaşanıyordu.

Koskoca bir coğrafyada örfler, âdetler, gelenekler künde künde üstüne

devriliyor; iç içe birbirini tamamlayan dinî, millî usuller, asırlar ve asırlar boyu insanlığın örnek kabul ettiği nizamlar, intizamlar, milyonlarca insanın müşterek kanaatlerinin aks-i sadası sayılan kültürler, sanatlar ve millet ruhu, tarih şuuru gibi değerlerin hemen hepsinin içinden ruhları sökülüp alınıyor ve her şey birer kadavraya döndürülüyordu. Değişik ad ve unvanlarla öylesine bir başkalaşma humması yaşanıyordu ki, yerli ve bizden olan her şey kapı dışarı ediliyor ve onların yerlerine başkalarının kapı dışarı ettiği levsiyat dolduruluyordu. Bu acele ve hızlı değişimle kısa zamanda, hususiyle elit sınıf arasında o kadar çok kimse başkalaşmıştı ki, olup biten şeyler karşısında şaşkına dönen yığınlar "Galiba bundan sonra töre bu!" deyip millî çehreleriyle oynuyor, fanteziden fanteziye koşuyor ve sürekli kendilerinden uzaklaşıyorlardı.

Aslında bütün bunlar, muhteşem bir medeniyetin ölüm ihtilâçları, köklü bir milletin kendini inkâr etmesi, kabuk değiştirmesi ve ruhunun atlasını bir zamanlar ruhsuzluk dediği derme çatma bir kısım telakkilerle becayiş etmesinden başka bir şey değildi; değildi ve altın çağlarımızda millî ruh mızrabıyla sinelerimizden yükselen seslerin-solukların, yüksek insanî duyguların ve cihanları idare etme mefkûresinin bir şablonculuğa feda edilmesi demekti.

Şimdilerde, gözlerimiz, hâlâ millî ruh kökünün sağlamlık ve canlılığında; ümitlerimiz, Rahmeti Sonsuz'un bütün bütün yüzümüze kapanmadığına inandığımız kapı aralığında; sinelerimiz O'nun ekstra inayetlerine müteveccih; yüzlerce seneden beri çürüyen birer ceset görünümü arz etsek de, yepyeni bir *"ba'sü ba'del mevt"*le derlenip toparlanacağımıza da inancımız tam. Aslında bu ümit ve imanla, şayet beklememiz bir esas ise, biz üç yüz sene, dört yüz sene bile bekleyebiliriz. Beklentilerimizi bilen Rahmeti Sonsuz bize yeni inkisarlar yaşatmasın!..